STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03408

MOTKE GANEV

Sholem Asch

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מאָטקע גנב

פון

שלום אַש

פיערטע אויסגאַבע

אַרויסגעגעבען פון „פאָרווערטס"
175 איסט בראדוויי, ניו יארק
1918

Copyright 1916
by
SHOLEM ASH
(All rights reserved)

אינהאַלטס-פערצייכניס

ערשטער טהייל.

1. וויא אזוי דער טאַטע האט חתונה געהאַט מיט דער מאַמען 3
2. וויא אזוי מאַטקע גנב איז אויף דער וועלט געקומען 10
3. מאַטקע וויל נים דיא שמאַטקע זויגען 19
4. מאַטקע קריעגט צייהנער 28
5. מאַטקע געהט אין חדר 35
6. מאַטקע האט אַ חבר 42
7. מאַטקע לערנט אַ מלאכה 48
8. דיא ערשטע שטראַף 56
9. מאַטקע זוכט זיך אַליין אוים אַ פרנסה 64
10. דער קעניג פון דיא הינד 72
11. דיא „בלינדע פעריל“ 77
12. אַ אידישער לאַמבאַרד 83
13. אַ גנב! אַ גנב! 89
14. ארעסטאַנטען 97
15. מאַטקע נעהמט זיך אַן פאַר דער מאַמען 104
16. דער ערשטער פריהלינג 109
17. מאַטקע נעהמט נקמה 114

צווייטער טהייל.

1. „דאַס גיהנום“ 120
2. מאַטקע ראַטעוועט זיך פון „גיהנום“ 131
3. קאַטאַרינשטשיקעס 139
4. מאַטקע ווערט אַ קונצענמאַכער 146
5. מאַטקע ווערט אַ וועלט בעריהמטער שפּאַנישער „טשאַמפּיאַן“ 153
6. ביי דיא ליכט פון דיא שטערן 162
7. דער „קעניגליכער“ האָטעל 170
8. דער קאַמפּף פאַר דיא דראַטען-געהעריין 179
9. אַ פּאַס איז דאַ? 186
10. מאַטקע ערקלעהרט קריעג דער וועלט 191
11. דער משפט איבער מאַטקע׳ן 200
12. מאַטקע פערלאַזט דיא קאַטאַרינשטשיקעס 209
13. וויא אזוי פון „מאַטקען“ ווערט „קאַנאַריק“ 216

דריטער טהייל.

1. דיא אַלטע שטאָדט 223
2. דער „דירעקטאָר“ 233
3. קיינעמס פרנסה קומט נישט אַן גרינג 242
4. אין דיא נעבעלדיגע אבענדען 249
5. וויא מען בעדיענט מאַטקע׳ן 259
6. מאַטקע וויל זיך אַנוואַרימען 267
7. מאַטקע וויל אַ חתן ווערען 271
8. מאַטקע שרייבט אַ בריוועל צו דער מאַמען 278
9. דער פאַלקאָווניק קאָמיסאַר כוואַסטאַוו 284
10. מאַטקע בענקט 291
11. דער מענשען-מאַרק 299
12. מאַטקע ווערט אַ סטאַטיק 305
13. מאַטקע ווערט אַ חתן 312
14. מאַטקע איז זיך מתודה פאַר זיין כלה 319
15. אוים מחותנים-שאַפט מיט מאַטקען 326
16. מאַטקע האט אַ גוטען שוטף-מלאך... 331
17. חנה׳לע, פאַר וואָס?.. 341

1.

ווי אזוי דער טאטע האט חתונה געהאט מיט דער מאמען.

דער פאטער זיינער, „דער בלינדער ליב“, האט חתונה געהאט מיט זיין מוטער, „די רויטע זלאטקע“, אויף אזא אופן:

דער בלינדער ל י ב איז געווען א יונג, מיט וועלכען דאס שטעדטעל האט געקלונגען. ער האט געארבייט ביי זעליג דעם שוסטער, (ביי דעם, וואס האט יעדעס יאהר א קינד). און ארבייטער איז דאס געווען איינער אין דער וועלט. גאלדענע הענד, געקענט אויפנייהען א פאר קאמאשען טאפעל־גענייהט, דאס הייסט איין זויל האט זיך געלייגט אויף דער צווייטער ווי א טרעפ. איין טרעפ האט ער בענייהט געל און די צווייטע שווארץ, (דאס איז געווען זיין מאדע, וועלכע ער האט ערפונדען), און אז דער יונג איז אין די ערשטע טעג פסח אויף דער גאס ארויסגעקומען מיט אזא פאר קאמאשען, איז מען געקומען אויף וואונדער קוקען. אלע יונגען האט די נכפה גענומען און אלע האבען דוקא געוואלט האבען אזא פאר קאמאשען — „טאפעל־גענייהט, איין טרעפ געל און איין טרעפ שווארץ“. נאר קיינער האט עס נישט געקענט נאכמאכען. דער יונג האט פאר קיינעם נישט געוואלט אויפנייהען אזעלכע קאמאשען, כאטש בעגולד איהם, „דאס האב איך פאר מיר אליין געמאכט, און קיינער טאר ניט האבען אזעלכע שיך, ווי איך האב“. נור וואס קומט ארויס, — אז ער איז א „טויבען־כאפער“ און וויל נישט ארבייטען. אין מיטען דער בעסטער ארבייט, פאר פסח אדער פאר סוכות למשל, דאס שטיקעל ארבייט ברענט אונטער די הענד, איז גענוג אז ליב זאל דערהערען א פייפען פון הינטען פענסטער, האט ער שוין דעם קאפ אין פענסטעריל און דער אויג דערזעהט, אז דער גוי'אישער בעקער לאזט ארויס זיינע טויבען, ווארפט ער שוין די ארבייט און לאזט זיך אויפ'ן דאך ארויף צו זיין טויבען־שלאק, און אט שטעהט שוין ליב אויף די דע־

בער פון שטעדטעל מיט א גרויסען שטעקען אין האנד און טרייבט די טויבען אונטער הימעל, וואס ציהט זיך רוהיג איבער'ן שטעדטעל אריבער. און מאַמער זאָגט איהם עפּעס דער בעל־הבית, וואַרפט ער דעם קאַמאַש וואס איז אין דער ארבייט אין פּנים אריין, וואַרפט אראב פון זיך דעם שערץ, און ער איז שוין נישט דא. ער איז נאָך איין מאָל נישט אויסגעוועזן א זמן, אמאָל שוין א מייסטער צו־שלאָגען אויף. האבען חברה שוסטערם זיך געמאכט א יד אחת, ליב'ן ניט צו צולאָזען צום פאָך. איז נישט אויסגעגאנגען קיין וואָך — און ליב האט שוין געארבייט ביים „געלען זעליג". „וואס זאָל מען טהאָן? — האט דער געלער זעליג גע'טענה'ט פאר דער חברה, — אז דער יונג איז דאָך דער בעסטער בעל־מלאכה אין שטאָדט. און טאָמער דארף מען אן איידעל שטיקעל ארבייט, וועט עס קיינער דיר נישט אזוי אויפנייהען ווי ליב. אז ער וויל, גיט ער דיר א גוס אָב א קאַמאַשעל, נור נאָך ווארשא איהם אוועקצושיקען, אין שויי־פענסטער ארויסצושטעלען, — נא, זעה, דאס קאמאשעל טאַנצט אליין" — האט זיך דער געלער זעליג בעלעקט פאר נחת, ווען ער האט גערעדט וועגען ליב'ס מלאכה, ווארים ער איז געווען א מבין דערויף.

דענסטמאָל טאקע איז ליב א חתן געוואָרען פאר דער רויטער זלאטקע, געגאנגען שפּאַציערען איז ער שוין לאנג מיט איהר, אין די שבתים האט מען זיי שטענדיג געטראָפען אין די סעדער, אויף די וועגען, הינטער דער שטאָדט שפּעט אין דער נאכט. די רויטע זלאט־קע האט ניט געקענט קריגען קיין שטעלע צוליעב ליב'ן, ווארים האט זיך ליב'ן פערגלוסט, איז ער זיך אין מיטען העלען טאָג געקומען צו זיין כלה און זי ארויסגערופען פון דער קיך און אוועק־געגאנגען מיט איהר אויף א גאנצען טאָג אין די סעדער אריין. אין דער היים איז די מילך געלאָפען, דאס געפעס איז נישט געווען גע־וואשען, קיין מיטאג ניט צוגעשטעלט, די בעל־הבית'טע איז שיער ניט אוועקגעפאלען פאר קרענקונג, „וואס א מויד קען"! — און אז די רויטע זלאטקע איז אהיים געקומען האט זי שוין געפונען איהר קאסטען ארויסגעשטעלט אין הויז אריין: „געה זוך דיר אן אַנדערע שטעלע". און נאָך האט מען געזאגט אין שטעדטעל, אז די רויטע זלאטקע גנב'עט ארויס פון דער קיך די בעסטע ביסענס און טראָגט

זיי אוועק דעם יונג. און טאקע האט מען אונטער זלאטקע'ס קישען געפונען איינגעוויקעלט אין פאפיער פרישע הינדעלעך, א שטיק פיש אדער די בעסטע קיכעלעך. נור קיינער האט דאך אין דער שטאדט נישט געגלויבט, אז ליב וועט חתונה האבען מיט זלאטקען. נישט איין בעל־הבית'טע האט איהר נביאות געזאגט, אז דער יונג וועט זי אוועקשיקען מיט „א פעקעל“, און אלע בעלי־בתים האבען געזעהן, ווי ליב מאכט אונגליקליך א יתומה (ווארים די רויטע זלאטקע איז געווען א יתומה פון טאטע־מאמע). אבער קיינער קען גאר נישט העל־פען: ווער וועט זיך געהן דאס לעבען איינשטעלען און זאגען עפעס דעם יונג? טראכט זיך ליב: דערפאר וואס די שטאדט האלט מיך אזוי, אז איך וועל זי אונגליקליך מאכען, וועל איך זיי ווייזען, וואס ליב קען. אין א שבת־צו־נאכט איז ער אריין צום רב און געזאגט:

„רבי! איך וויל אייך געבען א תקיעת־כף, אז איך וועל חתונה האבען מיט זלאטען, אזוי גיך ווי איך וועל נאר פריי ווערען פון מי־ליטער“. זאגט דער רב: — „וואס טויג מיר דיין תקיעת־כף? וויסטו וואס דאס הייסט, אז א איד גיט א תקיעת־כף? און טאמער, חלילה, האלסטו דו דאס נישט?“

האט זיך ליב געשוואוירען ביי זיין פאטער'ס קבר און ביי זיין קראנקער מאמע. האט מען איהם געגלויבט. האט דער רב געשיקט נאך בעריש דעם קצב, דער יתומה'ס א פעטער, און מען האט שבת־צו־נאכט תנאים געשריבען, טאקע ביי'ם פעטער בעריש אין הויז און דער רב אליין איז געקומען צו די תנאים.

אויפ'ן צווייטען שבת, אז ליב איז ארוים מיט זיין כלה איבער דער גאס שפאציערען (ער האט דענסטמאל אויפגענייהט צוויי פאר קאמאשען מיט דריי טרעפען יעדע: איינע געל, איינע רויט און איי־נע שווארץ, פאר זיך מיט זיין כלה), האט שוין קיינער קיין ווארט נישט גערעדט, אדרבה, דאס שטעדטעל האט זיי צוגעשיקט פריינד־ליכע גריסען, מען האט ליב'ן „גוט שבת“ געבאטען ווי אן ארענט־ליכען בעל־הבית, און איינער האט געזאגט צום אנדערען: „זעהט איהר, וואס ער איז, איז ער, אבער אן עהרליכער יונג איז ער דאך, ער האט חתונה מיט דער יתומה“.

נור עס איז נישט אויסגעגאנגען קיין פיער וואכען, און ליב האט געבראכען די שבועה, וואס ער האט געגעבען דעם רב „ביי דער קראנ־

קער מאמען און ביי'ם טאטען'ס קבר": ער האט אנגעהויבען אריינ־
שטעלען א פיסעל צו באשע די שניידערקע. געזאגט האט מען דער־
נאך אז דער יונג איז ניט שולדיג געווען: דאס האט איהם די טויבע
יעכע, דער שניידערקע'ס מוטער, אזוי אריינגעצויגען צו דער מויד,
ווארים עס האט זי געקרענקט, וואס איהר טאכטער, וועלכע איז נישט
קיין דיענסט, נאר א שניידערקע, זיצט אין געהאקטע וואונדען, און
א ליאדע יתומה קריגט אזא חתן (ווארים ליב האט נאך די תנאים
אוועקגעווארפען די טויבען און זיך גענומען פעסט צו דער ארבייט).
דער יונג איז ביי דער שניידערקע אבגעזעסען גאנצע פרייטאג־צו־
נאכטס און גאנצע שבתים. ביי דער שניידערקע האט מען געלעזען
ביכלעך און ראמאנען, און די יונגען מיט די מוידען זיינען זיך דארט
צוזאמענגעקומען שבת און האבען ליעדער געזונגען, אמאל געטאנצט.
— האט עס איהם אהין געצויגען. (ארויסצוגעהן שפאציערען האט
ער זיך נאך געשעהמט, — האבען זיי זיך בעהאלטען אין דער היים).
די רויטע זלאטקע איז גאנצע שבתים אבגעזעסען אין דער קיך ביי
דער בעל־הבית'טע אן אנגעטהאנענע און געווארט אויף ליב'ן. זי האט
זיך נעבעך בחנם די אויגען אויסגעוויינט. עס האט איהר גאר נישט
געהאלפען. אין שטאדט האט מען שוין גערעדט דערפון און די בעל־
הבית'טע האט גע'טענה'ט אז זי האט איהר באלד אזוי פאראויס גע־
זאגט, אז זי זאל זיך נישט אריינלאזען מיט דעם יונג אין קיינע גע־
שעפטען, ווארים איהר סוף וועט אזוי זיין. און די רויטע זלאטקע
זאגט גאר נישט און שווייגט.

דעם ערשטען טאג שבועות איז עס געווען, האט זי דעם יונג אב־
געווארט אין פינסטערען קארידאר הינטער באשע דער שניידערינס
טהיר, און ווען דער יונג איז אריין אין הויז האט זי דערזעהן דורך
א ליכטיגען שפאלט די קאמאשען מיט די דריי טרעפ געניהט —
„איינע געל, איינע רויט און איינע שווארץ“, וואס ער האט זיך געמאכט
צו די תנאים, האט עס איהר געגעבען אזא שטאך אין הארצען, אז
זי האט דעם יונג בעגאסען דאס גאנצע פרצוף מיט דער פלאש וויט־
ריאל, וואס זי האט געהאלטען הינטער דעם שערץ. דער יונג, א
פער'שרפה'טער, האט געגעבען א פאל אויף דר'ערד, זי איז אבער ניט
אנטלאפען, זי איז אליין ארויס אין הויף און געמאכט א גוואלד און
צונויפגערופען מענשען צו הילף.

אז מענשען זיינען געקומען, האבען זיי געפונען דעם יונג ליגען מיט א פערברענטען פנים, בלינד, מיט א פערברענטען אנצוג אין די דריי טרעפּעדיגע קאמאשען, הינטער דער טהיר פון דער שניידערקע, און די רויטע זלאטקע האט געקניעט נעבען איהם און זיך געריסען די האאר פון'ם קאפּ, זיך געשלאגען מיט די פויסטען אין דער ברוסט אריין און געשריען: „מענשען, העלפט איהם, זעהט, וואס איך האב איהם געטהאן, זעהט!"

עס איז געקומען דער דאקטאר, מען האט ליב'ן צוגענומען אין האספּיטאל. די רויטע מויד האט איהם נאכגעטראגען דעם הוט מיט דעם קראגען און זיך געריסען די האאר פון'ם קאפּ און האט געשריען איבער דעם גאנצען וועג: „זעהט וואס איך האב געטהאן, זעהט!"

מען האט זי גענומען אויף א פּאר טעג אין דער פּאליציי אריין, לאנג האט מען זי נישט געהאלטען. אז מ'האט זי ארויסגעלאזט, איז זי באלד געלאפען צום האספּיטאל, וואו ליב ליגט — מען האט זי אבער נישט צוגעלאזט, האט זי זיך ארומגעדרעהט ארום דעם האספּיטאל ווי א פערשטויסענער הונד. דערנאך האט זי זיך אוועקגעשטעלט דיענען אויף א שטעלע און האט פאר דעם יונג הינדעלעך געקאכט און יעדען פארנאכט צו איהם אין האספּיטאל געטראגען. דער וועכטער האט עס ביי איהר צוגענומען און זי האט מען אלץ נישט צוגעלאזט צו דעם יונג: ער וויל זי נישט זעהן, — האט מען איהר געזאגט. אבער זי האט נישט אויפגעהערט צו טראגען אין האספּיטאל די יאכעלעך, די געבראטענע הינדעלעך.

און אמאל האט זי דעם וועכטער א גילדען געגעבען אז ער זאל זי ארייינלאזען. זי איז אריין אין האספּיטאל. אז זי האט איהם דערזעהן איז איהר נישט גוט געווארען. דער יונג איז געווען מיט א פּנים נישט פון קיין מענשען, נור עפּעס א מין ווילדע בעשעפּעניש מיט פערקלעפּטע אויגען איז געלעגען אויפ'ן בעט. זי האט זיך געגעבען א ווארף פאר'ן בעט און ארומגענומען די פיס פון'ם יונג און איינגעגראבען אין זיי איהר פּנים און געקושט זיי און געוויינט.

צוערשט האט דער יונג גאר נישט גערעדט, נישט גערירט זיך. דערנאך האט ער אנגעהויבען צו שטאמלען צו איהר, אז זי זאל צוגעהן נעהענטער. זי איז צוגעקומען נעהענטער צום בעט און זיך אוועקגעלעגט פאר איהם ווי א הונד. דער יונג, וויפיעל כח ער האט

נעהאט האט געקלאפּט מיט זיין פויסט איבער איהר קאפּ. זי האט ארונטערגעשטעקט אונטער זיין פויסט איהר קאפּ, איהר פּנים, כדי עס זאל איהם זיין לייכטער צו שלאגען און נאך יעדען קלאפּ וואס זי האט געקראגען האבען איהרע אויגען נעגאסען מיט טרעהרען און איהר פּנים האט געלויכטען פון שמחה.

באלד איז דער וועכטער אריין און דערזעהן די סצענע, האט ער זי ארויסגעיאגט, נור די רויטע זלאטקע האט נישט קיין איין טאג פארפעהלט צו לויפען אין האספּיטאל אריין און טראגען די יאכע־לעך. ווען זי האט נור צייט געהאט איז זי שוין געשטאנען הינטער די פענסטער, דעם וועכטער אויסגעפרעגט, דעם דאקטאר נאכגעלא־פען און די הענד געקושט. נאך די קלעפּ איז זי שוין דרייסטער אריין צו איהם, — און יעדעס מאל האט זיך ווידער אבגעשפּיעלט די זעל־בע סצענע וואס פריהער.

אין א פּאר וואכען ארום האט מען ליב'ן פון דעם האספּיטאל אויסגעשריבען. דאס פּנים איז נאך געווען פערקלעפּט מיט פלאס־טערס און די אויגען פארבונדען. די רויטע זלאטקע האט אבער איהר גאנצען אויסשטייער פארקויפט: דעם קאסטען וועש וואס זי האט זיך געהאט אנגענייהט און דאס בעטגעוואנד, וואס די מוטער האט איהר איבערגעלאזט, אליין האט זי נאך א פּאר גילדען געהאט אבגע־שפּארט פון דער שטעלע, אויף וועלכער זי איז געווען דורך דער צייט, וואס דער יונג איז געלעגען אין האספּיטאל, און זי האט זיך מיט דעם יונג אריינגעצויגען אין שכנות צו א שניידער; דארט האט זי גע־קאכט פאר איהם יאכעלעך און געבראכט איהם צושלעפּען פון די בעל־הבית'טעס, וואו זי האט אמאל געדיענט, איינגעמאכטס. פאר־נאכט האט מען געזעהן אין שטעדטעל ווי זלאטע פיהרט ארוים דעם בלינדען יונג פאר דער טהיר, בעט איהם אוים מיט בעטגעוואנד אז עס זאל איהם זיין ווייך צו זיצען, און דערנאך, ווען דער יונג האט שוין געקענט געהן, האט איהם זלאטקע געפיהרט ביי דער האנד א־בער'ן שטעדטעל.

טהייל מאל, ווען עס האט זיך דערהערט א פייפען אין גאס און דער גוי'אישקער בעקער האט זיינע טויבען ארויסגעלאזט פון דעם טויבען־שלאק — די טויבען האבען זיך געדרעהט אין א ראד איבער'ן מארק — און דער יונג האט געהערט דעם רויש פון די טויבען־פליגלען

איבער זיך, האָט ער דעם קאָפּ אין דער הויך געריסען. דענסטמאָל האָט ער בלינדערהייד עפּעס געטאַפּט, געזוכט מיט די הענד. זלאַטקע האָט געוואוסט וואָס ער וויל — און זי האָט ארונטערגעשטעקט דאָס פּנים אונטער דעם יונג׳ס פויסט און דער יונג פלעגט זי שלאָגען מיט די פויסטען וואוהין ער טרעפט...

אין אַ פּאָר חדשים ארום האָט מען פון דעם יונג׳ס פּנים אראָבגענומען דעם פלאַסטער, דאָס פּנים איז איהם געווען אָבגעשרפה׳ט, מיט אַ רויהער רויט־פלייש בעוואקסען איבער׳ן גאַנצען פּרצוף. איין אויג איז איהם אויסגעברענט, דאָס צווייטע האָט מען געראַטעוועט. ער האָט קוים אויף דעם געזעהען, און פון דענסטמאָל אָן רופט מען איהם: „דער בלינדער ליב“. דערנאָך האָט ער געשטעלט אַ שטילע חופּה מיט זלאַטקען. קיינער איז אויף דער חתונה ניט געווען, דער אַלטער דין האָט קדושין געגעבען, און דער פעטער בעריש האָט אַ ריפּ פלייש געבראַכט פון יאַטקע און אַ פעטען מיטאָג אָבגעקאָכט. דערנאָך האָבען זיי זיך געדונגען אַ שטיבעל פאַר אַ יאָהר, דער פעטער בעריש האָט אַ פּאָר זאַכען געשענקט אין בעל־הבתישקייט אריין. צו דער ארבייט איז שוין ליב ניט געגאַנגען — ער האָט געזאָגט, אַז ער האָט פארגעסען די מלאכה — האָט ער זיך אין גאַס ארומגעדרעהט פוסט און פּאַס. זלאַטקע האָט זיך געשטעלט דיענען ווי פריהער און דעם יונג אַהיים געבראַכט עסען. און ער האָט נאָך פערטרונקען דאָס ביסעל וואָס זלאַטקע האָט אָנגעקליעבען איבער׳ן זמן. דערנאָך, אַז זלאַטקע איז געקומען אין די הויכע חדשים אריין און האָט שוין ניט געקענט ארבייטען, האָט דער יונג אָנגעהויבען אין גאַס צו פערדיענען; ער איז געוואָרען אַ טרעגער.

פון דער טאַטע־מאַמע איז ארויסגעקומען מאַטקע גנב.

2.

ווי אַזוי מאַטקע גנב איז אויף דער וועלט געקומען.

די בשורה פון זיין קומען איז אָנגעזאָגט געוואָרען און איז אויפגענומען געוואָרען מיט נישט קיין איבעריגער שמחה. דאָס איז פאָרגעקומען אַזוי:

דער בלינדער ליב (ווי ער האָט שוין דענסמאָל געהייסען) האָט געוואהנט מיט זלאטקען (צו וועלכער עס האָט זיך שוין מעהר געפאסט דער נאָמען געלע ווי רויטע) אין דעם „קעלער“. אין קעלער האָבען געוואהנט אַזעלכע מענשען, וואָס האָבען ניט געצאָהלט קיין דירה־געלד, נור א חזקה געהאט אין איהם. געווען איז דאָס אַ קעלער אונטער אַן איינגעפאלענער חורבה, וואָס אַמאָל אין אלטע צייטען איז אין איהם געווען אַ בעקעריי. איין האלבען קעלער פערנעהמט פייגעלע די אויבסט־הענדלערין מיט איהרע קויבערס, זעק און פוילע ראָגאָזשעס. זי האָט די אמת'ע חזקה אין קעלער — זי האָט דאָ געוואהנט נאָך ווען דער קעלער איז געווען אַ בעקעריי. די צווייטע העלפט פערנעהמט דער הויכער שפּאָלער, וועלכען די חדר־אינגלאַך רופען „גאָן־גאָן“, ווייל ער האָט אַ „גאָנער“ אין האלז, און וואָס אלע זומער פאר'ן אָנבייסען ציהט ער אויף זיינע ווייסע פעדים אויפ'ן שפּאָלראָד אין געסעל און פערנעהמט אַ האלבע גאס מיט זייער לענג — און חדר־אינגלאַך וואונדערען זיך, ווי אַזוי קען זיך דער „גאָן־גאָן“ מיט אלע זיינע שפּאָלעס, וואָס פערנעהמען דאָך א האלבע גאס, איינגעפינען אין קעלער?! דער דריטער שכן אין קעלער איז געווען מאיר דער ווייבערשער לעהרער, וועלכער איז אליין געווען אַ שטיק „חזקה“, ווייל ער איז געווען פייגעלע דער אויבסט־הענדלערינס אַן איידים. ער האָט פערנומען דעם ווינקעל קעלער ביי די פענסטער. רופען רופט מען איהם דער ווייבער לעהרער, אָבער אין אמת'ן איז ער־שוין ניט קיין ווייבער־לעהרער, אַ חוץ נאָר וואָס א פּאָר קליינע מיידלעך קומען

אריין צו איהם נאָכ׳ן אָנבייסען און ער לערענט זיי לייענען פון צאינה וראינה מיט א גרויסען טייטעל ביים פענסטער. אָבער דערפאר איז ער א בריעפען־שרייבער און צו איהם קומען די ווייבער אַ בריעף לאָזען שרייבען אָדער איבערלעזען. דענסטמאָל טהוט זיך מאיר אָן די גרויסע ברילען אויף דער נאָז, בויגט צו דעם בריעף צו די פענסטער־לאך און לייענט פאָר דער אידענע דעם בריעף, און די אידענע וואונדערט זיך, ווי אזוי מאיר דער לעהרער קען אלעס פון אַ שטיקעל פאַפּיער ארויסלעזען.

דער פערטער שכן, דער וויכטיגסטער פון קעלער, איז געווען דער בלינדער ליב. ער האָט טאקע קיין חזקה נישט געהאט, נאָר וואָר וועט׳ס זיך שטעלען מיט׳ן בלינדען ליב? האָט ער זיך אַמאָל אויפ׳ן ווינטער אריינגעכאפּט מיט זלאטקען און בעליגט אַ גאנצע וואַנד מיט געלעגערס: דער בלינדער ליב האָט שוין דענסטמאָל געהאט אַ גרויס געזינדעל. זלאטקע האָט געקינדעלט, יעדעס יאָהר איינס: ווארים דאָס קינדלען איז געווען איהר הויפּט־פּרנסה. זלאטקע איז געווען גערעכענט אין שטאָדט אלס אַ גוטע אם, וואָס פון איהר מילך ווערען די קינדער פעט. האָט זי איהר קינד געקאָרמעט נאָכ׳ן אידישען מיט אַ פלעשעל און אליין געגאנגען פאר אן אם. און אזוי ווי דער בלינדער ליב האָט בעדארפט יעדעס יאָהר פּרנסה, האָט זלאטקע יעדעס יאָהר אָדער יעדעס צווייטע יאָהר געהאט אַ קינד, און דאָס איבעריגע האָט שוין דער בלינדער ליב אליין צופּערדיענט אין גאַס.

איז עס אמאָל געווען אין אַ פארנאכט, ווען דער בלינדער ליב איז אהיים געקומען פון גאַס, צו אָסיען, ראש־השנה־צייט, ווען די נעכט רוקען זיך פריהער אָן. דעם קעלער האָט אָנגעפילט אַ פּאַרע, וועלכע האָט אפיר געבלאָזען פון אונטער דעם דעכעל, וואָס איז איבער׳ן קוימען. אַ טעם און אַ ריח פון אָנגערייזשעכטס האָט געוואלדען געמאכט אין דער שטוב; עס האָט זיך געדאכט, ווער ווייסט וואָס זלאטקע ריישט דאָרט אָן אין קיך. דערווייל איז עס נאָר געווען פּשוט׳ע ציבעלעס, וואָס האָבען אזוי געשריען אויף דער בלעך און פערכאפּט מיט זייערע געוואלדען און ריח די שטוב. דעם בלינדען ליב איז דאָס וואסער געקומען אין מויל אריין, האָט ער זיך צוגעאיילט פלינק און איז ארוים און האָט צוזאמענגערופען זיינע בנים פון דער גאַס. עס זיינען זיך צוזאמענגעלאָפען פון אלע עקען גאַס קינדערלאך פון

פערשיעדענער גרוים, טהייל זיינען נאָך געקראַכבען אויף אַלע פיער. זיי זיינען ארוים ווי מייזלעך פון די ווינקלען. דער בלינדער ליב האָט זיי אלעמען ארומגעקליבען ארום זיך און מיט זיין פאַטשען מיט די הענד זלאַטקען צוגעיאָגט. האָט זיך זלאַטקע צובייזערט:

— וואָס יאָגסטו פון מיר דעם דוך (רוח) ארויס, אזוי קוים וואָס איך שטעה אויף די פיס.

איז דעם בלינדען ליב נישט געפעלען די ווערטער „קוים וואָס איך שטעה אויף די פיס“. ער ווייסט, אז זלאַטקע זאָגט עס נישט יעדע אכט טעג און איז נישט געוואוינט זיך צו קווענקלען. האָט ער געגעבען א קוק אויף די קויבער מיט די ציבעלעס, וואָס זלאַטקע טראָגט ארום אין די שטובען, האָט ער געזעהן, אז זיי שטעהען ניט אָנגע־ריהרט, האָט עס איהם געגעבען א פיק אין הארץ. פרעגט ער:

— זלאַטקע, ביזט היינט אין גאַס נישט ארוים ?

— עס זאָל דיר אזוי נודיען, ווי עס האָט מיך גענודיעט א גאַנ־צען טאָג; מיט דער גאַל געשפיענען.

— וואָס איז די מעשה, זלאַטקע ? — האָט ער געזאָגט, נעהמענ־דיג איין קינד אויף דער האַנד בשעת אן אנדערס האָט זיך ארומגע־האַלטען ארום זיין שטיוועל.

— וואָס איז די מעשה ? גיב נאָר א קוק, ליב׳על׳ע ממזר, — זאָגט זי פון דער קיך ארוים אוןווארפט אויף איהם א גנב׳ישען בליק.

— ער ווייסט נישט, וואָס די מעשה איז. פרעג דעם זעלנער, וועט ער דיר זאָגען, אז דו ווייסט נישט.

— וואָס, זלאַטקע, א נייער ממזר ? — מאַכט ליב האַלב טרויע־ריג און האַלב פערוואונדערט־איבערראַשט.

— א בראָך נאָך דיינע יאָהר, אז דער אייגענער טאַטע רופט אָן זיינע קינדער ממזרים — שפייט זלאַטקע אויס. — טפוי זאָלסט דו מיר ווערען.

ווערט דער בלינדער מילדער און זאָגט מיט א טויטען שמייכעל, וואָס קומט פון זיין אויסגערונען אויג:

— זלאַטקע, וועט צוקומען נאָך א פופיק ? אָך, זלאַטקע, ביזט דו דאָך נאָר א מענש.

— עס קאָסט דען דיך א סך געזונד, וואָס לייגסטו צו דערצו ? דער באָבע׳ס ירושה ?

— יאָ דער באָבע'ס ירושה, נישט דער באָבע'ס ירושה, אַבי גיב עסען, זלאַטקע.

זלאַטקע האָט דערווייל צוגעטראָגען אַ גרויסען פּאָלומעשיק מיט אָנגערייבטע קאַרטאָפּעל. זי האָט עס אוועקגעשטעלט אויף אַ קאַסטען, און די קינדערלאַך האָבען דערינען אָנגעהויבען ארומצוזוכען מיט די הענד. דער בלינדער ליב האָט געצויגען מיט אַ לעפעל און מיט דער צווייטער האנד האָט ער אוועקגעלעגט אַן איבערגעדרעהטען קוי־בער פאר זלאַטקע'ן. זלאַטקע איז אויך צוגעקומען, זיך אוועקגעזעצט, גענומען אַ קאַרטאָפּעל אין האנד, נישט געגעסען, נור געהאַלטען אין איין האנד, מיט דער צווייטער האָט זי זיך דעם קאָפּ אונטערגעלעהנט און געקרעכצט.

— וואָס קרעכצסטו, זלאַטקע? — מאַכט צו איהר דער בלינדער ליב, קייענדיג אַ הייסע קאַרטאָפּעל, וועלכע ער ווארפט פאר הייסקייט פון דער צונג אויף די צייהן און צוריק — עס וועט צוקומען נאָך אַ פּופּיק, וועט זיין נאָך פּרנסה.

— נאָך פּרנסה, — קרעכצט זלאַטקע און ווארפט אַ בייזען בליק אויף איהר מאַן.

דער בלינדער ליב קען זיין זלאַטקען און ער ווייסט, אַז יעצט איז נישט קיין צייט געגען איהר זיך צו שטעלען. פּרנסה וועט סיי ווי סיי זיין, טראַכט ער זיך. עסט ער ווייטער געשמאַק זיינע קאַר־טאָפּעל און ווארפט זיי פון דער צונג אויף די צייהנער און צוריק.

אין אַ פּאָר וואָכען ארום האָט יענטעל די מעקלערין, — די איי־דענע מיט'ן ברייטען קלייד, — וואָס מען זאָגט אויף איהר, אַז זי טראָגט אַ פּאָר פּוד סחורות אונטער'ן קלייד דורכ'ן גרענעץ, — אָנ־געטראָפען זלאַטקען אין גאַס, ווי זי האָט געדונגען ביי אַ פּויערשער פוהר קאַרטאָפּלעס. זלאַטקען האָט כבר שוין, אָהן עין הרע, געגוג אָנגעזעהן, און אַז יענטעל האָט אויף איהר געוואָרפען אַ שפּארען בליק, האָט זי איבערגעלעקט מיט דער צונג די דאַרע ליפּעלעך, ווי אַ קאַץ, און געזאָגט:

— שוין ווידער, זלאַטקע, זאָל זיין מיט מזל.

— אַז גאָט וויל, — שמייכעלט זלאַטקע פערשעהמט.

— שוין ווייט? — ווארפט יענטעל אַ בליק אויף זלאַטקע'ס בויך, ווי אַ מבין'טע.

— דאכט זיך אין זיבעטען.

— יאָ, עס וועט אזוי זיין — שאָקעלט יענטעל מיט'ן קאָפּ, קור־קענדיג אויף זלאטקען. — איז זי דאָך אין איין צייט מיט דעם זשאַב־לינער'ס שנור.

— וועגען וואָס מיינט זי דאָס? — פרעגט זלאטקע נייגעריג, כאָטש זי שטויסט זיך שוין אָן, און עס ווערט איהר עפּעס אביסעל פּריקרע.

— איך מיין דאָס געגען דעם, אז ביי דעם זשאבלינער וועט איהר גוט זיין, און זיי וועלען איהר צאָהלען אַ שעהנעם גראָשען און האלטען זי ווי א בכבוד'ע.

— וואָס, דאָס ווייבעל קען נישט אליין שטילען דאָס קינד? אַ שוואכע?

— יאָ אַ שוואכע, נישט אַ שוואכע. זי ווייסט דען נישט? אַ נגיד'עסטע, מעג זי זיך ערלויבען. וואָס פעהלט איהר? הלואי וואָלט מיר און איהר נישט אזוי געפעהלט, ווי עס פעהלט נישט דעם זשאב־לינער'ס שנור.

— וואָס מיינט זי דאָס צו צאָהלען?

— מילא, מיר וועלען שוין אדורכקומען. יענע בעמען מיך שוין צייט אַ חודש, איך זאָל האָבען אויפ'ן זין אַ גוטע אַם, וואָס דארף מען אַ בעסערע ווי זלאטקע? וועגען צאָהלען וועט קיין רייד נישט זיין.

— איך ווייס? — זאָגט זלאטקע מיט עניות פערשעהמט, וואָס יענע האָט זי געמאכט פאר אַ גוטע אַם. — מילא, זי קען זיך נאָכ־פרעגען אויף מיין מילך. איך האָב אויסגעזויגען משה פינשעווער'ס אן איינינקעל און ביי די זילבערבערגס צוויי קינדערלעך, און ביי דער נגיד'עסטע. זיי קענען דאָך פרעגען אויף מיין מילך.

— דאָס ווייסען מיר דאָך טאקע. דורך דעם, זלאטקע, געהערט שוין מעהר מיט קיינעם ניט ריידען דערפון. אָבגעמאכט. איך געה באלד אהין צו די זשאבלינערס און נעהם איך מיט. טהוט אייך נאָר אָן אַ ריינע שערץ, עס וועט באלד זיין האנד־געלד.

— יא אַ ריינע שערץ, נישט קיין ריינע שערץ, איך בין די זעל־בע זלאטקע.

— ניין, זלאטקע, איך מיין עס אויף אן ערנסט. ווארים די

זשאבלינערם ווילען ניט פאר דער שנור קיין קריסטליכע אם: דער זוהן איז דאך פרום, וויל ער דוקא פאר דעם קינד א אידישע אם. פון קריסטליכע.אמען, זאגען זיי, ווערען די קינדערשע קעפלעך פערשטאפט און זיי ווילען דערנאך נישט לערנען. מען האט מיר געהייסען שוין פאר וואכען ארומזוכען א אידישע אם. זי קען דאך כאפען א שעה־נעם גראשען.

נאך יענעם טאג האט זלאטקע גענומען האנד־געלד אויף דער מילך, מיט וועלכער די נאטור האט זי בעשאנקען פאר איהר קינד. און יענעם אבענד האט דער בלינדער ליב געגעסען פלייש אויף וועטשערע און געקלאפט דעם וייב איבער דער פלייצע און געזאגט:

— נו, זלאטקע, האב איך נישט רעכט? נאך א פופיק, מעהר פרנסה.

זלאטקע איז עפעס בייז געווען א גאנצען אבענד, זי האט אליין נישט געוואוסט פאר וואס. האט זי איהם אבגעענטפערט:

— אז א ביין זאל דיר אין האלז בלייבען שטעקען, טאטע איינציגער, און זאלסט נישט אזוי פיעל ריידען.

דערווייל איז זיך מאטקע געזעסען גאנץ רוהיג אין דער מור־טער'ס בויך, איז מיטגעגאנגען מיט דער מאמען אויף אלע מערק, גע־קראכען אויף אלע פוהרען, געשלעפט מיט דער מאמען די זעק און די קערב און ווייניג זיך אויסגעמאכט, וואס די מאמע האט זיין מילך פערקויפט, ווארים עסען האט ער דערווייל געהאט: די מאמע האט שוין פאר זיינעטוועגען אזעלכע זאפטען אויסגעארבייט און דורך דעם נאפעל איהם אין זיינע גליעדער אריינגעגאסען. און וואס ארט עס איהם, וואס אין דרויסען טהוט זיך? דערווייל איז ער נאך נישט דארט...

אז עס איז געקומען די צייט, אז מאטקע זאל אויף דער וועלט קומען, האט זיך שוין די אלטע זשאבלינערין (ביי וועלכע זלאטקע האט איהר קינד'ס מילך פערקויפט פאר דער שנור) געמיהט, און די חברה ווייבער, וואס גיבען זיך אפ מיט קינפעטארינס האבען אונטער זלאטקע'ס בעט א ריין לאקען אונטערגעלעגט. די באבע האט זיך געפונען צו דער ריכטיגער מינוט; אין אויווען האט זיך ווארים וואַ־סער געקאכט, און אלעם האט זיך געפארעט ארום מאטקע גנב.

זלאַטקע האָט ניט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות, — זי איז געוועזן געוואָהנט צו די זאַכען, — און איידער דער בלינדער ליב איז צוריק־געקומען פון דעם בית המדרש־שמש מיט די קוויטלאַך אויסצוקלעפּען אויף די ווענט געגען שטן, האָט שוין א מורא'דיגער שרייער דעם גאַנצען קעלער אויפגערודערט; דאָס האָט מאָטקע גנב צו וויסען געגעבען: ער איז דאָ!

די ערשטע אכט טעג ביז צום אידישען, איז איהם וואויל געוועזן אויף דער וועלט. ער איז געלעגען אין א קישען־איינגעוויקעלט, עס האָבען זיך נאָר ארויסגעוויזען זיינע צוויי שווארצע פינקעלדיגע אויגעלאַך, וועלכע זיינען ארומגעלאָפען איבער דעם גאַנצען קליינעם שווארצען פּנים'ל, ווי צוויי מייזלאַך. יעדען אויגענבליק האָט איהם זלאַטקע צו דער ברוסט צוגענומען. אויף דעם האָט יכטונג געגעבען די אַלטע זשאַבלינערין, אז מאָטקע גנב זאָל א סך זויגען, כדי זלאַטקע זאָל פיעל מילך האָבען פאַר איהר שנור'ס קינד, האָט זי זלאַטקען געבראַכט אין דעם קינפּעט פון אלעם בעסטען: דאָ א יאיכעל, דאָ אביסעל איינגעמאַכטס, דאָ מילך, דאָ אפילו א פלעשעלע וויין. עס איז געוועזן אי א מצוה — אן אָרימע קינפּעטאָרין, אי א נוצען — די מילך פון איהר אייניקעל'ס אם זאָל פעט זיין. מאָטקע האָט זיך ניט געלאָזט בעטען, יעדעס מאָל מיט'ן פּיסק'ל דער מאַמעס ברוסט געזוכט און געשוויצט אין קישען, ווי אין א באָד, אז אנגסטען האָבען איהם געשלאָגען פון קליינעם שווארצען שטערען, אויף וועלכען עס האָט זיך שוין געקרייזעלט א נאַסע לאָק ווי ביי דעם בלינדען ליב.

פיער שיר המעלות'ן אויף די פיער ווענד אויסגעקלעפּט האָבען איהם געהיט פאַר'ן שטן. יעדען פאַרנאַכט זיינען חדר־אינגלעך אריינגעקומען צום נייעם נאַסט צו בענריסען און קריאת שמע לייענען פאַר זיינעט ווענען.

פרייטאַג צו נאַכטס איז זיך אויף די חברה טרעגער צוזאמענגעקומען אין קעלער אריין — דעם קליינעם זכר שלום עליכם אָבצוגעבען. די אַלטע זשאַבלינעריון, וועלכע האָט אָבגעקויפט די מצוה פון סנדק פאַר איהר זוהן, האָט א שלום־זכר אָנגעגרייט, מיט ארבעסען, מיט ביער, און חברה טרעגער האָבען אין ווארימען קעלער געשוויצט, ביער געטרונקען, ארבעס געקייט — און דעם בלינדען ליב מזל טוב

אפגעגעבען. דער בלינדער ליב האט תמיד ליעב צו זיין א בעל ברית. עפעס ווערט ער דאמאלסט, ווען דאס ווייב געבוירט איהם א זוהן, א גאנצער מורינו. אלע קומען אריין צו איהם: דער דיין און דער מוהל, און שעהנע אידען דרעהען זיך אין זיין קעלער, און מען רופט איהם „רב ליב", „דער בעל־ברית". „בעל־ברית דא, בעל ברית אהער" —און מען עסט געזונטערהייט, און מען טרינקט ביער, און עס קאסט קיין געלד נישט.

דער בלינדער ליב האט דאס מאל אויך דורך מאטקע גנב גרויס כבוד געהאט. מען האט מאטקען אין א נייעם, איבערגעצויגענעם קי־שען געבראכט צו דער חברה טרעגערס.

סנדק איז געווען דער יונגער מאן, דעם זשאבלינער'ס זוהן, טאט־קע דער, וואס זיין קינד וועט זלאטקע זויגען. ער האט דאס מאטקע'ן צוגעטראגען און איבערגעגעבען דעם פאטער. דער בלינדער ליב איז געווען איינגעוויקעלט אין א לאנגען ברייטען טלית. ער האט גענומען מאטקע'ן און אפגעגעבען דעם דיין, וואס איז געזעסען אויף דעם שטוהל. דער בלינדער ליב האט זיך אומגעקוקט און געזעהען זיך צווישען דעם דיין און דעם זיידענעם יונגען מאנטשיק — און גע־פיהלט כבוד.

באלד האט מאטקע געגעבען א קוויטש, אז דאס גאנצע שוהל־בעל האט געציטערט: ער האט דערפיהלט די ערשטע עולה, וואס מען טהוט איהם, און נישט פערשטאנען, פאר וואס.

זלאטקע איז געשטאנען אין הויז פון שוהל'בעל, א בלאסע נאך, און האט געוויינט, — אין איהר ווייסע הויב און ווייסען קאפטען, וואס די זשאבלינערין האט איהר געשענקט און די יום־טוב'דיגע מינעס ארום איהר, און דער גאנצער כבוד האט זיך גאר נישט געפאסט צו דעם אפגעברענטען, פערהארטעוועטען געזיכט איהרען, וואס איז טונקעל געווען און הארט ווי א זויל, וואס איז גוט אויסגעקלאפט גע־ווארען אויפ'ן שטיין...

זי איז געשטאנען א צוטראגענע, א פערזארגטע, עפעס איז איהר נישט אנגעשטאנען דער גאנצער כבוד, וואס מען מאכט דא ארום איהר. ווער איז זי, מ'שטיינס געזאגט? זלאטקע די קוישען־טרע־גערין. און ווי קומט זי צו זיין א מאמע פון א געאידישט קינד? און דער דיין זאגט איהר: „מזל־טוב יולדת", און דער אלטער זשאב־

לינער אליין, און דער יונגערמאַן, דעם זשאַבלינער'ס זוהן, אלע געהען ארום איהר, הייסען איהר זיצען, מען גיט איהר דאָס קינד אין האנד אריין, מען ווינשט איהר מזל־טוב! און וואָס איז זי דאָס, מ'שטיינס געזאָגט, אין גאנצען?

און דער בלינדער ליב זיצט אויבען אָן, לעבען דיין. מען דער־לאנגט לעקעך און בראנפען, אלע טרינקען צו איהם לחיים און רופען איהם „בעל ברית", און ער טראכט זיך: א וואוילע זאַך א ברית צו מאכען. מען גיט לעקעך און בראנפען, און נאָך געלד דערצו, און מען ווערט א מענש, מען האָט כבוד. א שאָד, וואָס מען קען נים יעדען טאָג א ברית מאכען.

3.
מאָטקע וויל ניט די שמאַטקע זויגען.

אין אַ פּאָר וואָכען ארום, אין אַ שעהנעם נאָכמיטאָג, אין אַ זונען־טאָג איז מאָטקע געלעגען אין אַן אַלטען קויש, אין וועלכען פייגעלע די אויבסט־העגדלעריִן האָט דורכ'ן ווינטער פערפוילטע עפּעל געהאַלטען. דער מאַמע'ס אַן אַלטע טוך אויסגענוצעוועט פון ווינד און רעגען, וואָס די מאַמע האָט עס אין אַלע וועטערס געטראָגען, האָט מאָטקע'ס יונג לייבעל ארומגעהילט. דאָס מיילכעל זיינס איז געוועזען פערשטאָפּט מיט אַ שטיקעל נאַסע לייווענד אין וועלכען עס איז געווען איינגעבונדען אַ שטיקעלע צוקער. און מאָטקע האָט דערפון אָהן אויפהער געגאָגט, געצויגען. די ענערגישע אָדערען ביי דעם קינדערשען מיילכעל האָבען זיך צונויפגעצויגען ארום דעם שטיקעל לייווענד און געזויגען דערפון דאָס „חיות“. זיינע שווארצע אויגעלעך זיינען האַלב געווען פערשלאָסען, און ווי אַ חלום האָט זיך דער שלאָף געוועבט איבער זיין ברוינעם יונגען געזיכטעל. די אויבערשטע העלפט פון דעם פּנים: די אויגען מיט דעם קורצען שטערען און מיט די נאַסע שווארצע הערלעך, וואָס האָבען זיך געקלעפּט איבערן שטערען, האָבען דערמאָנט אַן טאַטען — דעם בלינדען ליב; די אונטערשטע העלפט מיט דעם ענערגישען מויל, מיט דער קורצער גאָמבע און דעם ווייכען שמייכעלע, איז געווען עהנליך צו דער מאַמעס — דער געלער זלאַטקע. דאָס געזיכטעל איז אַזוי רוהיג געווען, אַז עס האָט זיך געדאַכט: דאָס קינד שלאָפט; דאָך געשלאָפען איז מאָטקע נישט, ווארים ער איז פון צייט צו צייט ארויס מיט אַ קוויטש, מיט אַ געוויין, און געשריען אַזוי לאַנג, ביז דאָס קליינע שוועסטעריל, וואָס איז טהיילמאַל געזעסען לעבען איהם און טהיילמאַל זיך געשפּיעלט מיט די קינדער אין געסעל, איז צוגעקומען צום וויגעל און מאָטקען צוריק אריינגעשמעקט דאָס שטיקעל לייווענד אין מויל אריין.

אמאָל פלעגט דער אלטער רב מאיר זיך אויפהויבען פון זיין אָרט ביי די פענסטערלאַך, צוקומען צום קויש און אריינשטעקען איהם דאָס הענטעל אין מיילכעל אריין, און מאַטקע האָט זיך וויעדער גענומען נאָגען, זויגען פון די הענטעלעך אָדער פון שטיקעל לייוועגד, אַקוראט ווי מען וואָלט איהם אַ קוואל פון מילך צום מויל צוגעלעגט.

איך ווייס נישט, אויב מאַטקע האָט ווען עס איז שפּעטער, אין זיין בעוועגטען און רעש׳דיגען לעבען, צייט געהאט צו קלעהרען וועגען זיך און וועגען זיין גורל. נאָר מיר דאכט זיך, אַז יעצט, ווען מאַטקע איז אזוי געלעגען אין דעם אלטען קויש, בעלויכטען מיט די שטראהלען פון דער זון, וועלכע זיינען צוערשט דורכגעגאנגען דעם רינשטאָק פון הויז, נאָכדעם דאָס קעלער־פענסטערעל מיט דער אלטער שמאַטע וואָס שטעקט אין דער צובראָכענער שויב ביז זיי האָבען דער־גרייכט צו מאַטקע׳ס קויש און געוואַרעמט זיינע הענטלעך מיט׳ן פּנים׳ל, — ווען מאַטקע איז געלעגען און הנאה געהאט פון דער וואַרימקייט פון דער זון און אַ פילאָזאָפישע האלב־פערשלאָפענע רוהיגקייט האָט געשוועבט איבער איהם, האָט ער געוויס געקלעהרט וועגען אַ וויכ־טיגען ענין. געקלעהרט האָט ער, פאַר וואָס אמאָל אז ער האָט אזוי געמאכט מיט׳ן מיילכעל, איז אַ פליסיגקייט אריינגעקומען און האָט איהם געזעטיגט, און עס איז איהם גוט געווען אין אלע גליעדערלעך און וואָרעם געווען, און יעצט ציהט ער און ציהט, און קיין פליסיגקייט קומט נישט ארויס, און די געדערימלעך בלייבען לעדיג, אין בייכעל ווערט קאַלט, און מען פיהלט זיך עפּעס אזוי פערלאָזט, יתום׳דיג. אמאָל ווען מען האָט דאָס מיילכעל צוגעדריקט צו דער מאַמע׳ס ברוסט, איז אזוי וואַרעם געווען, אז מען האָט זיך געפיהלט אזוי נאָהענט, אזוי היימיש.- וואו־זשע איז די וואַרימקייט אהינגעקומען, וועלכע האָט איהם אזוי נאָהענט צוגענומען צו זיך און אזוי פעסט געהאַלטען? וואָס איז געשעהן, וואָס צייט אַ פּאָר טעג איז יענע וואַרעמקייט נישט מעהר דאָ? — אזוי האָט געמוזט מאַטקע קלעהרען, נאָגענדיג זיינע הענטלעך.

באלד אָבער האָט ער זיין פילאָזאָפישע רוהיגקייט פערלוירען, און מאַטקע איז ארויס מיט אזא געוואַלד, מיט אזא געשריי, אַז דער גאַנ־צער קעלער האָט זיך אויפגעשטעלט קאפּויר, און די גאַנצע געגענד איז אויפגערודערט געוואָרען פון די געשרייען. מאַטקע האָט דער־פיהלט, אַז עפּעס איז געשעהן, מאַטקע האָט געשריען. צו־

ערשט האָט דער קעלער געשוויגען, דאָס געסעל האָט זיך רוהיג פערהאַלטען צו מאָטקע׳ס געשרייען, ווארים מ׳איז דאָרט גע־וואוינט געווען, אַז קינדער זאָלען וויינען און שרייען, און דאָס האָט אויף קיינעם קיין איינדרוק נישט געמאכט. אָבער מאָטקע איז גע־ווען אַן אויסנאהם. מאָטקע האָט געוואלט לאָזען הערען דער וועלט, אַז עס איהם געשעהן אַן אומרעכט. מאָטקע׳ס געוואַלדען האָבען קיין ענדע נישט גענומען. דער אַלטער רב מאיר, וואָס איז געזעסען ביי די פענסטערלעך אָנגעטהאָן אין א גרויסע פּאָאר ברילען און האָט פאר אַ אידענע א בריעף געשריעבען קיין אמעריקא, איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט זיך אָבגערופען אויף זיינע געוואַלדען. ער האָט פריהער געמיינט, אַז דאָס זיינען די געוועהנליכע געשרייען, וואָס מען הערט אָפט אין קעלער און אין דעם געסעל — די געשרייען פון די הונגעריגע קינדער, — איז ער צוגעגאנגען און האָט מאָטקען געגעבען, ווי תמיד, זיין אייגען הענטעל אין מויל אריין. מאָטקע האָט זיך אָבער נישט געלאָזט דאָס מאָל אָבנארען: ער האָט שוין דערפיהלט, אַז פון הענטעל קומט גאָר נישט ארויס. רב מאיר האָט איהם געשטעקט די שמאטקע אין מויל אריין, מאָטקע האָט געגעבען א פּאָר ציה און דערפיהלט, אַז די שמאטקע גיט גאָר נישט, האָט ער זי ארויסגעלאָזט און ווייעדער געשריען. מיט ערשטוינונג האָט דער אַלטער רב מאיר געקוקט אויף איהם און פערוואונדערט זיך אויף מאָטקע׳ס געשרייען. צום ערשטען מאָל האָט דער קעלער געהערט אַזעלכע געוואַלדען. ביז איצט, אַז זלאטקע פלעגט אוועק אלס אַם און איבערלאָזען א קליין קינד אין דער היים, און מ׳האָט דעם קליינעם קינד געשטעקט די שמאט־קע אין מויל אריין, האָט דאָס קינד פריהער געשריען, ביז עס איז מיעד געוואָרען און גענומען ציהען די שמאטקע. דער סוף איז געווען: אָדער עס איז געשטאָרבען, אָדער עס האָט זיך אדורכ־געצויגען די שלעכטע צייט, ווען עס איז נאָך נישטאָ קיין צייהנער אין מויל און מען קען נישט עסען וואָס אַלע מענשען עסען, און דאָס קינד איז געבליבען ביים לעבען. ד ע ר אָבער וויל גאָר נישט שוויי־גען! בחנם האָט זיך דער אַלטער מאיר געפּרופט ווייטער אוועקזעצען צום בריעף, מיינענדיג אַז מאָטקע וועט זיך באַלד איינשטילען. מאָט־קע האָט נישט געשוויגען. מאָטקע האָט נישט געלאָזט קיין בריעף שרייבען, נים די מיידלעך לערנען פון צאינה וראינה. דער אַלטער

מאיר איז ארוים אין געסעל אויפזוכען הינדעלען, מאטקעס עלטערע שוועסטערעל, ווען די מאמע האט אנפערטרויט מאטקע׳ס ערציהונג.

הינדעלע איז אין גאנצען אלט געווען אכט־ניין יאהר. זינט זי איז פיער יאהר אלט געווארען ניאנטשעט זי די קינדער. ווען די מאמע געהט אוועק אין די הייזער אלס אן אם, לאזט זי דאס קליינע קינד אויף הינדעלע׳ס הענד, אז זי זאל עס אויפציהען מיט׳ן פלעשעל און מיט דער שמאטקע. פיער קינדער האט הינדעלע שוין אזוי ער־צויגען: צוויי פון זיי זיינען געשטארבען, און צוויי האבען זיך אדורכגעקארמעט מיט די שמאטקעס און דעם שטיקעל צוקער. הינדעלע איז אבער נאך אליין געווען א קינד, און א חוץ דעם וואס זי האט ליעב געהאט צו שפיעלען זיך אין געסעל מיט אנדערע קינדער, האט זי נאך געמוזט זעהן אליין זיך צו דערנעהרען. ווארים דער בלינדער ליב האט געהאלטען די קינדער ווי פויגעלעך, און האט זיי געשיקט, ווי די פויגעלעך, אין געסעל אריין אויפפיקען די אלטע קרי־שעלעך און רעשטלעך ברויט, חלה, פלייש, וואס זיינען איבעריג אין א בעל־הבית׳ישע שטוב און מ׳גיט עס אוועק פאר א שליחות געהען, פאר געפעמס וואשען אדער אזוי עפעס פאלגען. הינדעלע האט זיך דאס מאל געפונען ביי בלימעלע די שניידערקע, וואו זי האט דאס געפעס געוואשען פאר א שטיקעל ברויט מיט א טעפעל בארשטש. לאנג האט זי דער אלטער מאיר געזוכט אין געסעל ביז ער האט זי געפונען. ווען הינדעלע האט דערהערט, אז דאס קינד וויינט אזוי, אז דער אל־טער מאיר איז אזש ארויסגעגאנגען זי זוכען, האט זי איבערגעלאזט בלימעלע׳ס געפעס און איז אהיים געלאפען. זי האט זיך נישט וויני־ציגער געוואונדערט ווי דער אלטער מאיר און געפרופט דאס קינד בערוהיגען מיט די אלטע בעקאנטע מיטלען, וועלכע זי האט אנגעווענ־דעט דורך דער לאנגער צייט פון איהר אלטער פראקטיק ביי קינדער ערציהען: דאס הענטעל אין מויל אריין, דאס שטיקעל שמאטקע מיט צוקער, און צום סוף דאס ראדיקאלסטע מיטעל — דאס פלעשעלע וואסער מיט מילך, צונויפגעגאסען פון דעם, וואס איז איבער־געבליבען אין די טעפלעך אין קיך. אז דאס פלעשעלע האט אבער אויך נישט געהאלפען, און מאטקע האט גארנישט געפרופט נעהמען אין מויל אריין, נאר ארופגעווארפען פון זיך מיט ביידע פיסלעך דער מאמע׳ס טוך און געשריען, אז דער באלקען האט זיך געשפאלטען, איז הינדע־

לע געבליבען א דערשראָקענע. דאָס ערשטע מאָהל אין איהר פּראַק־טיק טרעפט זיך אַזאַ זאַך, אַז א קינד פון קעלער, דער געלער זלאַט־קע׳ס א קינד, זאָל נישט וועלען נעהמען דאָס פלעשעלע. זי האָט נישט געוואוסט אליין וואָס צו טהאָן. דאָס קינד האָט געהאַלטען אין איין שרייען. זי האָט עס גענומען אויף די הענד, זי האָט עס געוויעגט, זי האָט געזונגען וויעג־ליעדעלעך, — דאָס קינד האַלט אין איין שרייען. האָט זי אויך אָנגעהויבען צו שרייען און צו וויינען אין איינעם מיט׳ן קינד. עס זעהט אויס, אַז זי האָט זיך אויף א מינוט פערגעסען און געמיינט, אַז זי איז נאָך אויך אַ קינד און האָט אויך דאָס רעכט צו וויינען. אָבער דער אַלטער רב מאיר האָט זי באַלד ארויסגענומען פון איהרע קינדערשע חלומות; ער האָט איהר דער־מאָהנט, ווער זי איז אַזעלכע.

— וואָס שטעהסטו ווי א גולם און שרייסט? הינדעלע, וואָס טהוט זיך מיט דיר? ביזט דאָך עפּעס א דערוואקסען מיידעל. די מאַמע וועט דאָך דיר הרג׳ענען... וואָס האָסטו דיך גאָר אוועקגע־שטעלט שרייען?

— איך ווייס ניט וואָס איך זאָל טהאָן. דאָס קינד וויל נישט דאָס פלעשעלע, — האָט הינדעלע געהאַלטען אין איין כליפּען.

— געה נאָך דער מאַמען: דאָס קינד איז קראַנק, — זאָגט דער אַלטער רב מאיר.

הינדעלע האָט זיך פערוואונדערט, פאַרוואָס דאָס איז איהר נישט באַלד איינגעפאַלען צו געהן נאָך דער מאַמען. דאָך אין הארצען האָט זי עפּעס מורא געהאַט צו רופען די מאַמע צום קינד: זי האָט שוין געוואוסט, אַז די מאַמע איז פערקויפט פאַר א צווייטע קינד. נאָר דאָך האָט זי געפאָלגט דעם אַלטען רב מאיר, געכאַפּט אַ טיכעל און געלאָפען צו דער זשאַכלינערין נאָך דער מאַמען.

אזוי באַלד האָט מען זי צו דער מאַמען נישט צוגעלאָזט. אַז זלאַטקע איז אין א רייך הויז אַן אַם, בעהאַנדעלט מען זי גוט, און ביי די זשאַכלינערס האָט מען זי פּשוט געהאַלטען ווי א קעניגין. גע־שלאָפען איז זי מיט דעם קינד אין דעם גרעסטען צימער פון הויז, מ׳האָט געזעהן, אַז זי זאָל שטענדיג געהן ריין אָנגעטהאָן, אין א וויי־סען קאַפּטענדעל און א געוואַשענע שערץ. און די אַלטע זשאַכלינע־רין האָט איהר צוגעטראָגען יעדע מינוט עפּעס אנדערש. האָט מען

געקאכט אין שטוב א פריש יאיכעל, האט מען נישט פערגעסען אן דער אם: „זי זויגט דאס קינד“. און אייגענטליך וואלט זלאטקען גאנץ גוט געווען זייענדיג אן אם: דורך דער צייט, וואס זי האט געזויגען דאס פרעמדע קינד, האט זי זיך אביסעל אבגערוהט פון טראַגען, פון לויפען איבער די מערק מיט די קוישען, פון כאפען פון די פויערשע וועגען. און געגעסען האט זי גוט, און געשלאפען איז זי וויפיעל זי האט געוואלט. נור עם האט איהר געוועהטאגט איהר קינד, וואס זי האט איבערגעלאזט אין דער היים. און יעדעס מאל, ווען זי האט גענומען דאס פרעמדע קינד צו זויגען, האט זי געקרעכצט... און נישט איינמאל האט זי געקלעהרט מיט איהר פראסטען שכל, אז עס וואלט טאקע געווען א גוטע זאך, ווען מען בעהאנדעלט זי אזוי פיין און מען לאזט איהר דערביי איהר אייגען קינד זויגען... טהייל־מאל, ווען די מילך האט איהר געשטאכען אין די בריסטען (דאס פרעמ־דע קינד האט נישט געקענט אלעס אויסזויגען, וואס זלאטקע'ס קוואַ־לען האבען געפלאסען), און זי האט געמוזט מיט דער האנד אליין זיך אבזויגען און די מילך אויסגיסען — האט זי דענסטמאל געקלעהרט וועגען איהר מאטקען אין דער היים און פיינט געהאט דאס פרעמדע קינד, און געוואלט איהם שלעכטס טהאן...

לאנג איז הינדעלע געשטאנען אין קיך און געווארט אויף דער מאמען. מען האט זי נישט צוגעלאזט — די מאמע האט פונקט גע־זויגען דאס קינד, דער זשאכלינער'ס אייניקעל — א מיידעלע אין מאטקע'ס יאהרען. אז די מאמע איז פון ווארימען שלאפצימער ארויס־געקומען, האבען די פולע בריסטען איהרע פון אפענעם קאפטענדעל ארויסגעהאנגען און די מילך האט נאך געטריפט פון די פעטע וואר־צעלעך. א מינוט האט הינדעלע דער מאמען נישט דערקענט, קיינ־מאל האט זי נאך איהר נישט געזעהן אזא אויסגעשלאפענע און אויס־גערוהטע. די באקען זיינען איהר רויט געווען און פול, אויפ'ן קאפ האט זי געטראגען א ווייסע הויב, אנגעטהאן איז זי געווען אין א ריין ווייס קאפטענדעל מיט א ריינע ווייסע שערץ. הינדעלע האט פאר דער מאמען מורא געקראגען און דרך־ארץ געהאט, און געשעהמט זיך צו זאגען, נאך וואס זי איז געקומען.

— וואס איז געשעהן? — פרעגט זלאטקע א דערשראקענע.

א מינוט האט הינדעלע געשוויגען, באלד איז זי ארויס מיט א

געוויין, ווי זי וואָלט זיך געוואָלט פערענטפערען מיט׳ן געוויין, אז זי איז ניט שולדיג:

— דאָס קינד וויינט, עס וויל ניט נעהמען דאָס פלעשעלע, עס איז קראנק, מאַמע.

אז זלאַטקע האָט דערהערט, אז איהר קינד איז קראנק, האָט זי פערגעסען, אז זי איז א פערקויפטע, געכאַפּט דאָס טוך איבערן קאָפּ און מיט די אָפענע ארויסהענגענדע בריסטען איבער דעם מארק גע־לאָפען.

אין א פאָר מינוט ארום האָט שוין מאַטקע זיין צוהיצט מיעד פנים׳ל צווישען דער מאַמע׳ס ווארימע בריסט איינגעגראָבען, און מיט זיין ענערגיש מיילכעל האָט ער נעצויגען פון זיי, אָהן דעם אָטהעם צו כאַפּען, ווי ער וואָלט געוואָלט אין זיך ארייזזויגען די קוואַלען פון לעבען. איבער דעם קערפּעריל איז איהם געקומען יענע ווארימקייט, וואָס ער האָט געפיהלט אין די ערשטע טעג פון זיין קומען אויף דער וועלט...

אָבער לאַנג איז מאַטקע׳ן דאָס גליק נישט בעשערט געוועז. אין קעלער האָט זיך באלד געוויזען די אלטע זשאַכלינערין, אין איהר רייך־בעפוצטער הויב מיט בענדער, מיט דער גאָלדענער קיים אויף׳ן פעט־טען האלז, וועלכע האָט זיך אראָפּגעלאָזט און פערדעקט א האלבע ברוסט, און געזאָגט מיט א פרום מינעלע, פערגלאָצענדיג די קליינע, קורצזיכטיגע אויגען, מיט א פעטען שמייכעלע אויף די שמאלצעדיגע ליפּען:

— וואָס איז דעם קינד? ער איז נישט געזונד?

און זי איז נעהענטער צוגעגאנגען און געטאַפּט מאַטקע׳ס ביי־כעלע מיט איהרע פעטע קורצע פינגער:

— וואָס איז איהם? ער איז קראנק? — האָט זי איבערגע־חזר׳ט די פראגע מיט איהר פעטען געלעכטערעל.

זלאַטקע איז פערשעהמט געוואָרען פאר דער אלטער נגידת׳טע. זי האָט מיט געוואלד ארויסגענומען איהר ברוסט פון מאַטקע׳ס נאָ־גענדיגען מויל און געענטפערט מיט א פערשעהמטער מינע, ווי זי וואָלט זיך פערענטפערען וועלען:

— עס איז א קינד, עס קען זיך נישט צוגעוועהנען צום פלעשעל.

און אויסגיסענדיג איהר ביטער הארץ אויף הינדעלע׳ן, האט זי אויף איהר אנגעהויבען צו שרייען:

— וואס ביזטו געלאפען נאך מיר? פאר וואס שטילסטו נישט אייז דאס קינד? וואו לויפסטו ארום? — און האט זיך גענומען הינדעלען שלאגען.

די אלטע זשאבלינערין האט זי אבגעהאלטען. זי האט ארויס־גענומען קליין געלד און צוטהיילט צווישען זלאטקע׳ס קינדערלעך, וואס זיינען זיך צוזאמענגעלאפען פון אלע עקען גאס, ווען זיי האבען דערהערט, אז די מאמע איז געקומען. הינדעלען האט זי מעהר גע־געבען פון אלע קינדער, — גאנצע פינף קאפעקעס, און געזאגט צו איהר:

— קום אמאל מיט׳ן קינד אהין צו דער מאמען. ס׳שאדט נישט, קום אין קיך אריין. די דיענסט וועט דיר עפעס געבען. פאר וואס קומסט דו נישט?

דערנאך האט זי געשמייכעלט מאטקע׳ן אין פנימ׳ל אריין, קיצ־לענדיג איהם מיט איהרע פעטע פינגער אויף זיין בייכעל:

— דו שרייער, דו... דו... אויסגעוואקסען, אהן עין הרע, א יונג. צוויי מאל אזוי גרויס ווי אונזערע. (דערביי האט זי איהם געפאטשט אין געזעסעל אריין). קיין עין הרע זאל איהם נישט שא־דען, — האט זי געזאגט צו זלאטקען מיט א שמייכעלע און האט זי מיטגענומען מיט זיך.

הינדעלע איז אליין איבערגעבליבען מיט מאטקען. דאס קינד האט ווידער אנגעהויבען צו שרייען. זי האט ווידער נישט גע־וואוסט וואס צו טהאן: דאס פלעשעל האט ער ניט געוואלט נעהמען, נישט דאס שמאטקע און נישט דאס הענטעל. אזוי האט ער אבגעג־שריען ביז דער טאטע זיינער, דער בלינדער ליב איז געקומען. דער בלינדער ליב האט נישט געמאכט מיט איהם קיין לאנגע שהיות. ער האט זיך גאנץ גוט אנגעשריען אויף איהם, און אז מאטקע האט זיך נישט געוואלט איינשטילען, האט ער איהם פערדרעהט אויף דער צווייטער זייט און מיט דער האנד איהם אנגעפאטשט אויף׳ן געזעסעל. א לאנגע ווייל׳ע האט מאטקע נאך געוויינט ביז זיינע טרעהרען און געשרייען זיינען פערשטילט געווארען אין שלאף. ווען ער איז גע־

שלאָפען, האָבען זיי איהם אריינגערוקט אין מויל אריין די שמאטקע מיט'ן שטיקעל צוקער, און פון דענסטמאָל אָן האט זיך מאָטקע אויסגעלערענט א שמאטקע צו זויגען.

טהיילמאָל האָט איהם הינדעלע געבראכט צו דער מאמען. די מאמע האָט זיך מיט איהם געפרעהט, און אז קיינער איז אין שטוב נישט געווען, האָט זי ארויסגע'גנב'עט איהר ברוסט פון פרעמדען קינד'ס מויל און מאָטקען געגעבען. ער האָט אמאָל שוין דער מאמע'ס ברוסט זויגען ניט געוואָלט: ער איז געווען צוגעוועהנט צו דער שמאטקע.

און אז זלאטקע האָט צום ערשטען מאָל דערזעהן, אז איהר קינד וויל נישט זויגען פון איהרע בריסטען, האָבען זיך איהר טרעהרען אין די אויגען געשטעלט.

און איינמאָל, עס איז שוין געווען אין א צייט ארום, מאָטקע איז שוין דענסטמאָל אלט געווען אן אכט־ניין חדשים, האָט איהם הינדעלע צו דער מאמען געבראכט. די מאמע האָט איהם געהאלטען אויף איין האנד, אויף דער צווייטער האנד האָט זי געהאלטען דאָס פרעמדע קינד און געזויגען. מען ווייסט נישט, ווי אזוי עס איז געווען, נאָר מאָטקע האָט זיך גענומען שלאָגען און יענעם קינד דאָס געזיכטעל צורדראפעט. דאָס קינד האָט געמאכט א געוואלד. די זשאכלינערין מיט דעם גאנצען הויזגעזינד זיינען געקומען צולויפען. ווען די יונגע מאמע האָט דערזעהן דעם רויטען קראץ, וואָס מאָטקע האָט געמאכט איהר מיידעלע אויף'ן פנים, איז זי אין חלשות אוועקגעפאלען. מען האָט מאָטקען פון דענסטמאָל אָן מעהר נישט צו דער מאמען צוגעלאָזט, דורך דער גאנצער צייט, וואָס זי האָט געזויגען דער זשאכלינערין'ס איינִיקעל. און געזויגען האָט זי דער זשאכלינערין'ס אייניקעל גאנצע צוויי יאָהר. מאָטקע איז דערווייל פון דעם אלטען אויבסט־קאָרב ארויסגעוואקסען. דורך דער צייט, וואָס יענע קינד האָט זיין מאמע'ס מילך געזויגען, האָט ער צייהנער געקראָגען און אָנגעהויבען זיך אליין צו דערנעהרען. ער האָט אָנגעהויבען צו עסען אלעס, וואָס ער האָט געפונען אונטער דער האנד.

4.

מאַטקע קריעגט ציירהנער.

שלעכט איז געווען מאַטקע'ן, ווען ער איז געלעגען אין קויש און געמוזט ווארטען, ביז דאָס שוועסטעריל אָדער דער אַלטער רב מאיר וועלען געדענקען און איהם צוטראָגען דאָס פלעשעלע. ער האָט זיי געמוזט יעדעס מאָהל דערמאָהנען מיט זיין שרייען, אז ער לעבט און בעדאַרף זיין חיונה. דער קעלער איז שוין אָבער אזוי געוואוינט געווען צו זיינע געוואלדען, אז מען האָט איהם שוין ניט געהערט. קוים אָבער האָט זיך מאַטקע ארויסגעקריגען פון קויש און געקענט אליין קריכען אויף אַלע פיער, האָט ער זיך שוין בעזאָרגט אליין זיין חיונה. ער האָט אָנגעהויבען צו עסען אלעס, וואָס ער האָט געפונען אונטער זיין האנד: פון שטיקלאַך איבערגעבליבענע ברויט ביז אַן אַלטען קאַמאש, אַ קויש, אַ זאַק, אַלעס האָט ער געגעסען, וואָס האָט זיך געפורנען אין קעלער. אָבער זיין הויפט שפייז־קאמער זיינען געווען פייגעלע'ס קוישען מיט די פערפוילטע ווינטער־עפּעלאַך.

אין אַ ווינקעל קעלער זיינען זיי געשטאנען יאָהר איין, יאָהר אויס, פייגעלע'ס קוישען מיט פאַר־אַ־יאָהריגע עפּעל, לעזועלקעס, פערפוילטע באַרנעלעך, פערגליווערטע פלוימען. די קוישען האָבען זיך צונעוואקסען איינס צום צווייטען דורך די לאַנגע ווינטער־נעכט, און די אויבסטען, וואָס האָבען געפוילט אין זיי, האָבען אריבערגעיורט פון איין קאָרב אין צווייטען אריין. מען האָט נישט געקענט מעהר וויסען, וואָס פאַר אַ פירות דאָס זיינען געווען: אַלע פערדעקט מי'ט איין שימעל — און דאָס האָט גענעבען פון זיך אַ געשמאַקען ריח, וואָס האָט זיך פערשפרייט איבער דעם קעלער. און געוואָרימט אין ווינטער... אָט דאָס פייגעלע'ס ווינקעלע איז געווען מאַטקע'ס שפייזער. עס האָט זיך געדאַכט, אז פייגעלע האָט געזאַמעלט די טונען מיט די פערפוילטע „לעזועלקעס“, ווינטער־עפּעלאַך און פערפוילטע

בארנעלעך, כדי מאַטקע זאָל פון זיי זיין חיונה קענען ציהען. ער האָט זיך פון די פּירות גענעהרט אין די לאַנגע ווינטער־נעכט, ווען דער ווינד האָט געקלאַפּט אויף די פערפרוירענע פענסטערלאַך.

צום ערשטען מאָל ווען מאַטקע האָט ענטדעקט די קוועלען פון זיין חיונה און האָט זיך מיט זיי גוט אָנגעגעסען, איז ער אַזוי קראַנק געוואָרען, אַז אַלע האָבען געמיינט, אַז ער וועט שטאַרבען. מען האָט געבראַכט צו איהם די מאַמען. זלאַטקע האָט איהם די ברוסט אין מויל געשטעקט, מאַטקע האָט נים געוואָלט זויגען, האָט נים געוואָלט דאָס פלעשעל נעהמען אין מויל אריין. זלאַטקע איז געזעסען איבער איהם און האָט געוויינט. עס איז געוועזן נאַכט, אַלע אין קעלער זענען געשלאָפען. דעם בלינדען ליב׳ס שנאָרכען האָט געפייפט פון ווינקע־לע ארויס. איז זלאַטקע אליין געזעסען ביי איהר קינד און געוויינט. מאַטקע איז געלעגען א צוהיצטער אין זיין קויש, מיט פערמאַכטע אויגען, און האָט שווער אבגעאָטהעמט. איינמאָל, הערענדיג ווי די מאַמע וויינט, האָט ער די פערגלייזטע הייטלאַך אויפגעעפענט און אָנגעקוקט די מאַמען מיט זיינע שוואַרצע אויגען. עס האָט זיך גע־דאַכט, אַז מאַטקע פערשטעהט די מאַמע און ער קוקט זיך אין איהר גוט איין, ער וויל זי דערקענען און געדענקען שפּעטער, ווען ער וועט גרויס ווערען, אַז זי האָט אַמאָל געוויינט אויף איהם...

נאָר צומאָרגענס איז מאַטקע׳ן בעסער געוואָרען, און מאַטקע האָט ווידער אָנגעהויבען צו עסען פייגעלע׳ס קוישען. נאָר נישט שוין האָט איהם מעהר געשאַדט. ער האָט שוין געקענט אַלעס אויפעסען, אפילו דעם טאַטען׳ס אַלטע שטיוועל, און עס וואָלט איהם שוין מעהר נישט אָנגעגאַנגען. זיין מאָגען איז געוואָרען ווי פון אייזען און זיינע געדערים ווי פון שטאָהל.

דאָס איז אַלעס געווען ווען דער ווינטער האָט געהערשט אין דרויסען, און מאַטקע איז געוועזן אָנגעוויזען אויפ׳ן בלויזען קעלער. אָבער באַלד איז פריהלינג געוואָרען. די זון האָט אָנגעהויבען אריינ־קומען אין קעלער אריין, געשטעלט זיך אויף די טרעפּלאַך און אריינ־געקוקט מיט איהר שיין אין שטיבעל אריין. אין קעלער האָט מען זיך אָנגעהויבען צו ריכטען אויף פּסח. זלאַטקע, וועלכע האָט שוין דערנסמאָל געטראָגען א צווייטען קינד, האָט אָנגעהויבען ארויסשטעלען פון קעלער בעל־הבית׳ישקייט אויפ׳ן גאַס אריין, אָבשייע־ען און אָב־

רייניגען אויף פסח. צוזאמען מיט די אלטע שטוב־זאכען פון קעלער האט אויך מאטקע געוואגט אויף אלע פיער זיך ארויסריטשען פון קעלער ארויס. ער איז אויף די טרעפלאך ארויף און ארויסגעקוקט אין גאס אריין, און דערזעהן האט ער, אז די וועלט איז גרעסער פון קעלער.

א פאר מינוט איז ער נאך געשטאנען אויף די טרעפלאך. די זון האט איהם געווארימט, און איהם איז גוט געווען. ער האט גע־קוקט מיט אונצוטרויען אין געסעל אריין און מורא געהאט ארויסצו־קריכען. צווישען דעם קעלער און געסעל איז געווען א ברייטער רינשטאק, וואס מען האט איהם געדארפט איבערשפרינגען, איבער־געהענדיג אויפ'ן ברוק פון געסעל. מאטקע האט אייניגע מאל גע־פרופט אריבערצוקריכען דעם רינשטאק און האט ניט געקענט. ער האט געקוקט מיט זיינע אויגען און געווארט, אז אימיצער זאל קומען און העלפען איהם איבערשפרינגען די שוועל פון קעלער. און עס איז טאקע געווען זיין שוועסטעריל, זיין ערציהערין הינדעלע, וועל־כע האט איהם צום ערשטען מאל געהאלפען אריבערגעהן דעם רינ־שטאק, וואס ליעגט פאר דער שוועל פון זיין לעבען... זי האט איהם ביים הענטעל אנגענומען און געבראכט איהם אין געסעל אריין.

אין געסעל האבען זיך געשפיעלט קליינע קינדער. ווייבער האָ־בען געוואשען, גערייניגט די טונען מיט די בענק און דאס ווייסע געהילץ אויף פסח. אין פיעל שטובען האט מען געווייסט אויף יום־טוב און דאס בעל־בתישקייט מיט די קינדערלאך זיינען געווען אויפ'ן גאס. ער איז געקראכען צווישען די אנגעשטעלטע זאכען, צווישען די קינדער, אפטמאל האט איהם מען אנגעטרעטען, א שראנק איז שיער ניט ארויפגעפאלען אויף איהם. ער איז אומעטום געווען, ער האט זיך געפלאנטערט צווישען די פיס און אומעטום דאס נעזעל אריינגעשטעקט.

באלד דערזעהט ער אויף א שוועל פאר א הויז זיצט א קליין מיידעלע און האלט א טעלעריל אין האנד און עסט געשמאק די קליס־קעלעך מיט מילך פון טעלעריל ארויס. מאטקע'ן האט עס אנגעשמעקט, ער האט זיך אויף אלע פיער צוגערוקט צו דער שוועל, אויף וועלכער דאס מיידעלע איז געזעסען. א מינוט האט ער נאך נאכגעקלעהרט און געקוקט מיט קנאה אויף דער מיידעלע, וואס עסט די קליסקעלעך.

באלד אָבער רוקט ער זיך אליין צו צום טעלעריל און שטעקט אריין דאָס נעזעל און הויבט אָן מיטצולעקען אוים דעם טעלעריל, ווי א הינטעל. דאָס מיידעל קוקט איהם צוערשט אָן פערוואונדערט, פער־שטעהט ניט, וואָס ער טהוט. באלד פאַלט זי ארוים אין א גרוים גע־וויין. די מוטער קומט ארוים פון שטיבעל און דערזעהט, ווי מאַטקע לעקט זיך רוהיג פון איהר קינד'ס טעלעריל ארוים, און איהר קינד זיצט מיט'ן לעפעל אין האנד און וויינט. פאַלט זי ארוים מיט א גע־שריי:

— ווער איז דאָס? וועמענס איז דאָס? אוועק פון דאנען!

מאַטקע לאָזט זיך נישט אָבשרעקען פון געשרייען און לאָזט נישט פריהער אָב דאָס טעלעריל, ביז די אידענע רייסט עס נישט ארוים מיט געוואלד.

— א בייזע נאַכט אויף מיינע שונאים'ס קעפּ. וועמענס איז דאָס?

— עס איז דאָך זלאַטקע'ס, דער אינגסטער — זאָגט אָן אנדערע אידענע, וועלכע איז אויף די געוואלדען פון שטיבעל ארויסגעקומען.

— יאָ, זעהט, דער בלינדער ליב האָט שוין ווידער א נייעם ממזר אין דער גאַס ארויסגעשיקט. מען וועט שוין נישט קענען קיין קינד אויף דער שוועל ארויסלאָזען.

— אוועק פון דאנען — שארט איהם די אידענע אָב.

מאַטקע האָט זיך אוועקגערוקט פון דער שוועל. די זון האָט גע־שיינט אין געסעל, עס איז ווארים געווען און גוט געווען, האָט ער געפּרופט ווייטער זיך רימשען אויף אַלע פיער.

אויף א צווייטער שוועל האָט ער אָנגעטראָפען קליינע קינדער פון זיין גרוים זיצען צווישען ארויסגעשטעלטע זאַכען, בעטגעוואנד און האַלטען בייגעל מיט פּוטער אין דער האנד. איינס פון זיי, גאָר א יונגס, לאָזט דעם בייגעל פון דער האנד ארוים און וויינט. קיינער פערנעהמט נישט דעם קינד'ס וויינען. א מינוט איז מאַטקע וויע־דער געשטאַנען און אָנגעקוקט מיט פערוואונדערונג די קינדער, דער־נאָך האָט ער גאַנץ רוהיג דעם בייגעל אויפגעהויבען פון דער ערד און האָט אָנגעהויבען עסען.

אז דאָס וויינענדיגע קינד האָט דערזעהן, אז מאַטקע עסט זיין

בייגעל, איז עס ארוים מיט אזא ליארם, מיט אזא געשריי, אז מען האט געמיינט עס ברענט.

אויף דער שוועל האט זיך באלד געוויזען דעם קינד'ס מאמע. מאטקע האט אבער דאס מאל אנגעטראפען אויף שפרינצעלע די נייטערקע. דאס איז א אידענע מיט א געשליפען מיילכעל, און אז איהר געשעהט אן עולה, דערהערט מען עס שוין אין געסעל. מען היט זיך פאר איהר, ווי פאר פייער. ווארים עס איז גענוג, אז מען זאל איהר געבען נאר די מעגליכקייט אויסצורעדען א ווארט, איז עס ווי א פלאם פייער, וואס כאפט זיך אן און ברענט אלעס אונטער. א אידענע ווי שפרינצעלע, אז זי האט דערזעהן זלאטקע'ס נייעם ממזר, וואס „איז ארוים מענשען צו בעפאלען אין מיטען גאס", האט זי געמאכט אזא גערודער אין געסעל, אז מען איז זיך צוזאמענגעלאפען.

— זעהט, זעהט, געוואלד, דער יונג עסט מיך אויף! זלאטקע האט ארויסגעשיקט ממזרים אין גאס אריין, קינדער צו בעפאלען אין מיטען העלען טאג.

און זי האט אנגענומען מאטקע'ן ביים הענטעל און צוריקגעבראכט אין קעלער, און אנגעהויבען צו שרייען, ווארפענדיג מאטקע'ן אין קעלער אריין:

— האלט אייך איהם דארט! יארויסגעשיקט א ממזר אין גאס אריין, קינדער צו בעפאלען אין מיטען העלען טאג.

זלאטקע האט פונקט געהאלטען אין וואשען א העמד פאר דעם בלינדען ליב אויף פסח. דערהערט, אז מען שרייט אין קעלער אריין, איז זי ארויסגעקומען מיט די ארויפגעשארטע ארבעל און מיט דעם הייבעל אויף'ן קאפ; דערזעהן מאטקע'ן אין שפרינצעלע'ס הענד, און פון שפרינצע'ס שפיציגע אויגעלאך און בלאען מיילכעל שיט זיך פעך און שוועבעל, האט זי קודם כל געוואלט ארויסנעהמען מאטקע'ן פון איהרע הענד. מאטקע האט אויסגעזעהן אין שפרינצעלע'ס הענד ווי א נגזל, ער האט געציטערט פאר שרעק און ניט פערשטאנען, פארוואס מען שרייט דאס אויף איהם און דערזעהן ד' מאמען — האט ער זיך צוואויינט. זלאטקע'ן האט עס געגעבען אזא שטאך אין הארצען. עפעס א רחמנות געפיהל האט זי מיט אמאל געגעבען א נעהם ארום צו איהר קינד און דאס הארץ איז איהר צושניטען געווארען. איז זי צו,

ארויסגענומען מאַטקע'ן פון שפּרינצעלע'ס הענד און האָט אַזוי געזאָגט:

— וואָס צושרייט זי זיך אַזוי אויפ'ן קינד? נאָ, זעה, דאָס קינד ציטערט דאָך אין גאַנצען. וואָס האָט ער געטהאָן אַזעלכעס? מיין קינד, מיין קרוין — האָט זי מיט אַ מאָל ארומגענומען מאַטקע'ן און צום ערשטען מאָל אין לעבען אפשר־הערצליך געקושט איהם.

— נאָ, זעהט, ווי זי קושט איהם נאָך פאַר דער חכמה וואָס ער האָט געטהאָן. אודאי, די מאַמע לערנט איהם אליין. אַ שעהנער גנב וועט דאָס ארויסוואַקסען — האָט שפּרינצעלע נביאות געזאָגט אויף איהם.

— אז די צונג זאָל איהר ווערען אָבגעביסען, אז ניט דערלעבען זאָל זי דאָס — האָט זלאַטקע זיך אָנגענומען פאַר איהר קינד — אַ רב וועט דאָס זיין — האָט זי געקושט מאַטקע'ן אויפ'ן קעפּיל.

מאַטקע האָט איינגעקאָרטשעט זיין קעפּעלע אין די מאַמע'ס ארעמס און פון דאָרט ארויסגעקוקט מיט זיינע צוויי שוואַרצע פינקעלנדע אויגעלאך. ער האָט זיך צוגעהערט צום געשפּרעך, וואָס מען פיהרט איבער איהם, און עס איז איהם גאָר נישט אָנגעגאַנגען. ס'איז איהם גוט געווען אין דער מאַמע'ס ארעמס, און ער האָט מיט צופריעדענהייט גענאָסען.

— אז דו זאָלסט מיר וואַקסען געזונטערהייד — האָט איהם זלאַטקע געקושט אין קעפּעל און איהם אוועקגעזעצט אין אַ ווינקעל נעבען זיך — נאָ, זיץ ביי דער מאַמען. ווי זי האָט דאָס נביאות געזאָגט אויף איהם. אז ניט דערלעבען זאָל זי דאָס!

נאָר קוים איז דורכגעגאַנגען אַ פּאָר מינוט און די מאַמע איז געווען פערנומען, איז שוין מאַטקע ווידער געווען אויף אַלע פיער אין געסעל. ער האָט דערשמעקט וואו זיין חיונה איז. פון־דענסמאָל אָן זוכט מאַטקע זיין פרנסה אין געסעל. אַלעס איז אָפען געשטאַנען פאַר איהם, און וואָס ער האָט געפונען דאָס האָט ער גענומען. זיך ארייגעגליטשט אין אָפענע טהירען, געפונען עסען אויפ'ן טיש, — אויפגעגעסען. דערזעהן אַ קינד אין געסעל מיט אַ בייגעל — אוועקגעכאַפּט און אויפגעגעסען. איז געשטאַנען אַ אידענע מיט אַ קויש עפּעל אין גאַס — צוגערוקט זיך צום קויש און ארויסגעגעסען. ניט איין חרפה איז זלאַטקע

אויסגעשטאנען צוליעב איהם. ניט איין אידענע האָט איהם געבראכט צוריקצושלעפען ביי די אויערען אין קעלער אריין און נביאות גענזאָגט אויף איהם. אין געסעל איז מאַטקע געוואָרען א שרעק, אז מען האָט איהם דערזעהען זיך ארויסלאָזען אויף אלע פיער פון קעלער, האָבען די מאַמעס די קינדער בעהאַלטען אין די הייזער אריין, טהיר און טויער האָט מען פערשלאָסען פאר איהם — און, אז מען האָט איהם דער־זעהן פון דערווייטענס האָט איין שכן'טע דער צווייטער אָנגעזאָגט און צו וויסען געגעבען, ווי עס וואָלט א געוויטער אָנגעקומען: „מאַטקע געהט", „מאַטקע געהט!"

5.

מאָטקע גנב'ט אין חדר.

עס איז געווען אַ קאַלטער גרויער ווינטער־מאָרגען אין קעלער. דער פראָסט, וואָס האָט פערקאָוועט די פענסטערלעך פון קעלער איבער'ן גאַנצען ווינטער, האָט זיך אַריבערגעצויגען פון טהיר און שויב אויף די ווענד אַרויף און אָנגעהויבען צו בעפּוצען די ווענד פון קעלער מיט זיינע קאַלטע שנעע־בלומען. אַלעס אין קעלער האָט געפרוירען. די קערב מיט די אויבסטען זיינען צוזאַמענגעוואַקסען און געוואָרען איין שטיק אייז. אין אַ ווינקעל שטוב, ביי די פענסטערלעך, האָט זיך דער אַלטער ר' מאיר איינגעקאַרטשעט און האָט פון דאָרט אַרויס־געמורמעלט זיין תהילים. די אַלטע פייגעלע, אַרומגעהאַנגען מיט איהרע פיעלע יאַקען און קאַפּטענס, איז געזעסען ווי אַ איינגעמויערטע צווי־שען די טונען מיט אויבסט און האָט זיך רוהיג געשיילט קאַרטאָפּליעס פון דעם שוים אין טאָפּ אַריין. דער בלינדער ליב, נאָר וואָס אַן אויפגעשטאַנענער, מיט אַ פולען צושויבערטען קאָפּ פעדערען, האָט אַ ניכטערער געזוכט אין די ווינקעלעך פון שטוב אַלטע טונען, רייפען, קערב, וועלכע מען קען צוברעכען אויף געהילץ איינצוהייצען אין אויווענדעל. ער האָט געשאָלטען, געשריען, ווי תמיד, ווען ער הייבט זיך אויף און איז נאָך אויפ'ן ניכטערען מאָגען. און זלאַטקע, אַ פערטונקענע צווישען די קינדערלאַך, איז געלעגען אויפ'ן געלעגער, אָנגעדעקט מיט אַלטע שמאַטעס, פלאַכטעס, אַלטע קאַפּאָטעס און טיכער, וואָס האָבען זיך נור געפונען אין קעלער. אין דעם איינעם ווינקעל, ביי זלאַטקען אין געלעגער, איז ווארעם געווען, זי האָט געהאַט נעבען זיך די קינדערלאַך, און זיי האָבען זי געוואַרעמט מיט די יונגע לייבלעך, און זי האָט זיי אַרונטערגענומען אונטער זיך, ווי אַ הוהן נעהמט אַרום די קליינע היהנדעלעך. פון צווישען די קינדערלעך, דורך דער מאַמעס אָן אָרעם, האָט מאָטקע גנב אַרויסגעקוקט מיט זיינע צוויי שוואַרצע אוי־

געלעך און מיט'ן אבגעברענטען רונדיגען פנים'ל, וועלכעס איז בע־שמוצט געווען פון די נעכטיגע קארטאפליעס, וואס ער האט געגעסען. עס איז איהם גוט געווען און ווארעם ביי דער מאמען אין בעט.

אין אזא מארגען איז בעשטימט געווארען זיין גורל. ווארים באלד האט איהם דער בלינדער ליב בעמערקט ארויסשיינענדיג פון אונטער דער מאמעס ארעמס, און דער בלינדער ליב האט זיך דערמאנט, אז עס איז צייט צו זארגען וועגען א תכלית פאר דעם יונג. האט ער זיך אזוי אנגערופען:

— גיב נאר א קוק, דער ממזר ליעגט דאך אויך ביי דער מאמען. ארויס פון בעט, געה זוך מיר האלץ, דעם אויווען איינצוהייצען.

דער קליינער מאטקע האט זיך איינגעקארטשעט אונטער דער מאמען און געוואלט זיך בעהאלטען. די מוטער האט אויף איהם רחמנות געהאט.

— וואס ווילסטו פון איהם, ער איז דאך נאך א קינד. עס איז קאלט אין שטוב, לאז איהם נאך ליעגען.

— יא, קוק מיר אן דאס קינד! א יונג פון פינף יאהר. א טע־לער קארטאפליעס קען דאס אריינרייבען, ווי א סאלדאט, און אז מען דארף א שטיקעל האלץ אין שטוב, איז קיינער ניטא. ארויס, ארויס פון בעט, איך נעהם באלד דעם פאסעק צו דיר.

— עס וואלט שוין צייט געווען, דעם יונג פון שטוב ארויס־צו'פטר'ן: מען קען דאך גאר ניט לאזען שטעהן אין שטוב. נעכטען האב איך מיר איבערגעלאזט אויפ'ן קיכעל א טעפעל בארשטש און א האלב ברייטעל אויף'ן אבענד. איך קום אהיים: וואו בארשטש, וואו ברויט? מאטקעלע האט עס שוין דערשמעקט. מען קען דאך קיין ביסען אין שטוב ניט איבערלאזען, — האט זיך די אלטע פייגעלע אבגערופען פון איהר ווינקעלע ארויס, מאכענדיג מיט איהרע איינ־געפאלענע יאסלעס אהן ציינער ווי עס מאכט א פויגעל.

— ער קען מיך אויפעסען מיט די קאפיטעס. אויף דעם וועל איך אויך נאך ארבייטען? אזא ממזר האט שוין אליין פאר זיך בע־דארפט פערדיענען. ארויס, ארויס פון בעט די מינוט.

— גיב נור א קוק, ווי זיי האבען זיך אלע אויף איהם אנגעזעצט, ווי גרויס ער איז זיי אין די אויגען. דעם קינד איז קאלט, א בייזער פראסט אין שטוב. איך וועל איהם ניט ארויסלאזען ליעג, מאטקע.

ליעג ביי דער מאַמען, — האָט איהם זלאַטקע נעהענטער צוגערוקט צו זיך, און דער יונג האָט בעהאַלטען דאָס קעפּעל אונטער דער מאַמע'ס אָרעמס, אז מען זאָל איהם אין שטוב ניט אנזעהן.

— מען וואָלט איהם בעדאַרפט אין אַ חדר שיקען, אין תלמוד תורה פיהרען, אז דאָס זאָל זיך אויסלערנען כאָטש מודה אני זאָגען, א ברכה מאַכען. עס וואַקסט דאָך אויף ווי אַ גוי, — האָט זיך דער אַלטער רב מאיר פון זיין ווינקעל ארויסגערופען.

— אז דו וואָלסט געווען אַ טאַטע, וואָלסט דו זיך וועגען דעם געזאָרגט, — האָט זיך זלאַטקע פון בעט ארויסגערופען צום בלינדען ליב.

— טאַ זאָל ער שוין פון בעט ארויסקריכען, איך וועל איהם אין תלמוד תורה פיהרען.

— אדרבה, לאָמיך זעהן, זיי אַ טאַטע צו מיינע אָרימע קינדער, ס'איז שוין צייט, — האָט זלאַטקע ארויסגערעדט אין טרעהרען — נו, געה, מאָטקעלע, נו, געה פון בעט ארויס, דער טאַטע וועט דיך אין חדר פיהרען, — האָט איהם די מאַמע איבער'ן קעפּעל געגלעט.

אזוי לייכט איז איהר דאָס ניט אָנגעקומען. מאָטקע האָט זיך גאָר ניט וויסענדיג געמאַכט ניט פונ'ם טאַטענ'ס געוואַלדען און ניט פון דער מאַמע'ס גוטע רייד. ער איז ווייטער געלעגען איינגעגנאָרעט אין דער מאַמען אריין און האָט זיך ניט געלאָזט איינריידען. ס'האָט גאָרניט געהאָלפען, ביז די מאַמע איז אַליין ניט ארויס פון בעט און דער טאַטע האָט איהם פון געלעגער מיט'ן פּאַסעק ארויסגעשמיסען.

באַלד האָט די מאַמע אויסגעזוכט דעם בלינדען ליב'ם אן אַלטע וועסט און האָט מאָטקע'ן דערמיט אויסגעציערט. זי האָט איהם אָנגעטהאָן איהרע שבת'דיגע קאַמאשען, וואָס זי האָט זיך געהאַט געקויפט פאַר יום טוב. זי האָט געוואָלט אריינגעבען מאָטקע'ן חשק אין חדר צו געהן. פייגעלע האָט איהם געגעבען די שעהנסטע צוויי עפּעלעך פון איהר קאָרב ארויס. הינדעלע, די שוועסטעריל, איז געלאָפען אין געוועלבעל אריין און געבראַכט פאַר מאָטקע'ן צוויי גריסגעלעך מיט מאָהן און קאַפּער בעשיט. דער אַלטער רב מאיר האָט איהם דאָס נייע סדור'ל מיט די גרויסע אותיות געשענקט, וואָס ער האָט נור געקויפט מיט די מיידעלעך צו לערנען.

עס האט גאר ניט געהאלפען. מאטקע האט צוגענומען די צוויי עפעלעך, ער האט צוגענומען די גריסגעלעך, ער האט צוגענומען דאס סדור'ל און אין חדר אריין געהן האט ער ניט געוואלט. פעסט האט ער זיך אנגעהאלטען ביי דער מאמע'ס שירץ. דער טאטע האט גע־שלאגען מיט'ן פאסעק, די טרעהרען זיינען מאטקען פון די פייכטע אויגעלעך איבער'ן פנים גערונען, און די עפעלעך האט ער געהאלטען אין איין עסען, און ניט געריהרט זיך פון ארט.

נור דעם בלינדען ליב'ס געדולד האט געפלאצט. ער האט איהם געכאפט אויפ'ן פלייצע און איז ארויס מיט איהם אין גאס. מאטקע האט געמאכט אזעלכע געוואלדען, אז דאס געסעל איז זיך צוזאמען גע־לאפען. ער האט געקאפיעט מיטביידע פיס, דער מאמעס קאמאשען פערלוירען פון די פיס אראב, דאס היטעל פערלוירען, די גריסגעלעך מיט'ן סדור'ל פערלוירען. די מאמע האט עס אויפגעהויבען און נאכ־געטראגען נאך מאטקען, און געבעטען זיך ביי איהם:

— מאטקע, זיי א גוט אינגעל, געה אין חדר אריין, — און געווישט איהם די טרעהרען פון בעקעל מיט דער פאטשיילע.

און מאטקע האט געהאלטען אין איין שרייען, און א גליטש זיך פון טאטענ'ס ארימס, און ער ליגט שוין אויפ'ן ברוק אין געסעל און שרייט, און דער טאטע האלט דעם פאסעק און שלאגט איבער'ן קאפ:

— אין חדר אריין, געה אין חדר אריין.

און די מאמע פערשטעלט איהם מיט איהר לייב, און נעהמט אויף זיך די שלעג פון בלינדען ליב'ס פאסעק און בעט זיך ביי מאטקען:

— מאטקע, זיי א גוט אינגעל, געה אין חדר אריין, מאטקע.

און עס לויפען דורך אידען, פערהאוועט אין מסחר, הערען א גע־וואלד, שטעלען זיך אב אויף א מינוט, פרעגען זיך נאך, וואס איז. און דערהערט אזא מעשה, אז א אינגעל וויל ניט געהן אין חדר אריין, בייזערען זיי זיך אן:

— אין חדר אריין געה, דו יונגאטש איינער, אין חדר אריין.

און לויפען ווייטער צו זייערע מסחרים.

נור געלויבט צו גאט, קוים דערשלעפט מאטקען א לעבעדיגען אין תלמוד תורה אריין. דער בלינדער ליב האט זיך גוט דערווארעמט ביי איהם. דער שוויים רינט פונ'ם פנים, און מאטקע, א צווישעטער, מיט די גריסגעלעך און עפעל אין די הענד, שטעהט און קוקט אן דעם

רבי'ן, ווי ער האלט א קאנטשיק אין האנד און דרעהט זיך ארויף און אראב איבער דער שטוב, וואו די קינדערלעך זיצען אויסגעזעצט אויף דער ניעדריגער באנק ארום די ווענד:

— רבי לעבען, רבי קרוין לערענט מיין אינגעל אויס דאוונען, — בעט זיך זלאטקע ביי דעם רבי'ן. דער רבי האט אויסגעצויגען זיין לאנגען האלז פון די קרומע פלייצעס ארוים ווי א שלאנג, און א בויג אריבער זיך געגעבען מיט דעם גאנצען קערפער איבער מאטקע'ן און מיט די פינקעלדיגע גרינע אויגען, וואס זיינען געזעסען אין בלייכען בלוט־ארימען געזיכט, אנגעקוקט מאטקע'ן:

— איז אט דאס בחור'ל, וואס וויל ניט אין חדר אריין געהן? קום נור אהער, דו יונגעלע, — נעהמט ער אן מיט די צוויי דארע פינ־גער מאטקעלע'ס בעקעלע און גיט איהם א קניפעל, אז טרעהרען שטע־לען זיך איהם אין די אויגען — דו ווייסט, וואס מען טהוט מיט א אינגעלע, וואס וויל ניט געהן אין חדר — אט אזוי טהוט מען מיט אזא אינגעלע, ווייזט ער מיט'ן קאנטשיק אין דער האנד.

מאטקע האט זיך אין ערשטען אויגענבליק דערשראקען פאר'ן רבי'ן און האט שטיל געשוויגען.

— איך בין אן ארימע אידענע, איך קען אייך ניט פיעל צאהלען. צוויי גולדען א חודש, אז גאט וועט מיר העלפען. איך וועל אבשפא־רען דעם ביסען פון מויל, נאר לערנט איהם אויס דאוונען, אז ער זאל קענען פון סדור לייענען. אז גאט זאל מיר ביישטעהן. איך האב מורא, דאס קינד זאל מיר ניט אויסוואקסען, איך וויל ניט אויסרעדען די רייד, א שלעכט קינד: וויל נישט אין חדר געהן, — זאגט די אידענע מיט טרעהרען.

— לאזט איהם נאר איבער ביי מיר, לאזט נאר איבער, ביי מיר וועט ער שוין געהן, — זאגט דער רבי און נעהמט אן מאטקע'ן און גיט איהם א זעץ אוועק אויפ'ן בענקעל נעבען זיך און א מיש אויף א סדור, אין וועלכען די אותיות זיינען געווען פערפלעקט און אויסגעווייקט פון קינדערשע טרעהרען.

— נא, קוק אריין, אינגעלע, וואס איז דאס? — זאג, אינגעלע: „אן אלף“, זאג: „אן אלף“.

נאר מאטקע האט ניט אריינגעקוקט אין סדור, ער האט געקוקט

אויף דער מאמען. דערזעהן, אז די מאמע געהט ארום פון טהיר, איז ער שוין געוועזן מיט א פיסעל אונטער'ן באנק.

— אי, ביזט דאך מיר גאר א שייגעץ, אינגעל, — זאגט דער רבי און גיט וויעדער א נעהם אן מאטקע'ן ביים בעקעל מיט די דינע בייערדיגע צוויי פינגער, און דעם רבינ'ס גרינע אויגען פון בלייכען אהן־בלוטיגען פנים גיעבען א בליטץ, ווי ביי א קאץ. און איידער מאטקע האט נאך צייט ארומצוקוקען זיך, ליעגט ער שוין איבער'ן בענקעל מיט'ן הינטען ארויף און די לאקשען פון קאנטשיק טאנצען ארום איבער מאטקע'ס נאקעטען געזעסעל, ווי פייערדיגע צינגלעך איבער א ווייך אויסגעקנעטען ברויטעל. און דער רבי זינגט צו מיט'ן ניגון אין טאקט:

— אט אזוי, קינדערלעך, טהוט מען צו א אינגעל, וואס וויל ניט געהן אין חדר אריין.

די פינף — זעקס־יעהריגע קינדערלעך זיינען געזעסען אויף די ברעטלעך ארום די װענד און דערשראקענע, מיט אונרוהיגע אויגעלעך, האבען זיי זיך צוגעקוקט צום רבינ'ס מקיים פסק זיין. טהייל האבען זיך געשראקען און אנגעהויבען וויינען, נור אויף מעהרסטענס פון זיי האט דאס שוין ניט געמאכט קיין איינדרוק: זיי זיינען געוועזן צוגע־וועהנט דערצו. האבען זיי זיך ווייטער רוהיג געגעסען די בייגעל מיט די גריסגעס, אדער זיי האבען זיך געשפיעלט מיט די מיידעלעך אין שטיינדעלעך, נאכזאגענדיג אוים געוואהנהייט דעם רבי'ן פון סדור ארוים: „אן אלף“, „א בית“.

מאטקע האט דאס מאל ניט געוויינט. אזוי ווי דער רבי האט איהם אבגעלאזט און אוועקגעזעצט צווישען די קינדער, איז ער געבלי־בען זיצען שטיל און געשוויגען. א קינד האט געפרופט עפעס רעדען צו איהם, האט ער איהם געגעבען א שטופ אב מיט'ן עלענבויגען און ווייטער געקוקט מיט זיינע גלענצענדע צוויי אויגעלעך צו דער טהיר. און אזוי ווי דער רבי האט זיך נור אוועקגעזעצט צום טיש מיט אן אנ־דער קינד ביים סדור, איז שוין מאטקע געוועזן ביי דער טהיר, א פראל אויף, און מיט ארויבגעלאזענע הויזלעך און א רויט־פלאמענדען אבגע־שמיסען געזעסעל איז ער געלאפען איבער'ן מארק פון חדר אהיים.

אז זלאטקע האט איהם דערזעהן אין קעלער, ווי ער איז אהיים געלאפען פון חדר, האט זי געמיינט, אז די ערד עפענט זיך אויף אונ־טער איהרע פיס. זי האט געוואלט צו צום יונג, איהם ממית'ן. נור

אז זי האָט דערזעהן זיינע צוויי אויגען, ווי ער קוקט תמ׳עוואַטע, מיט א בקשה, איז איהר האַרץ צושניטען געוואָרען. האָט זי געשוויגען, נור די טרערען האָבען איהר געשטיקט. האָט זי איהם אַרומגענומען, געשלאָגען איהם און געקושט איהם. און געזאָגט מיט א שווער האַרץ:

— מיין קינד, מיין שלעכט קינד, וואָס וועט פון דיר ווערען? וואָס, טאַטע אין הימעל?

און אין אָבענד, אַז דער בלינדער ליב האָט דעם פּאַסעק פון די הויזען אַראָבגענומען דעם יונג צו שלאָגען, האָט זי איהם שוין פערשטעלט מיט איהר לייב, פאַר איהם צוגענומען די קלעפּ און געבעטען זיך:

— ליב, ער איז דאָך נאָך א קינד, עס איז קאַלט אין דרויסען. לאָז איהם נאָך ביז זומער אין שטוב.

6.

מאַטקע האָט אַ חבר.

ער איז אויסגעוואַקסען דורך דעם יאָהר און אַליין שוין זיין שטי־קעל ברויט אויף זיך פערדיענט. אַנגעהויבען האָט ער פון דעם, וואָס ער האָט געהאָלפען דער מאַמען די קאַרב אין די שטובען אַרומטראָגען. מיטגעגאַנגען מיט דער מאַמען אין מאַרק אריין, געקראַכען אויף די פויערשע פוהרען, געהאָלפען דער מאַמען זיך דינגען מיט די פויערים און טהיילמאָל האָט זיך געמאַכט, אַז די מאַמע האָט אַרויסגעצעהלט אייער פון אַ פויערשען קויבער, האָט ער געהאָלפען מיטצעהלען, איז איהם געבליבען אַ פּאָר אין די טאַש — האָט ער דערנאָך זיי דער מאַ־מען געגעבען. האָט די מאַמע צוגענומען צופריעדען, און געשוויגען, איז מאַטקע ווייטער געגאַנגען. איז אַרויף אויף אַ פוהר און געזעהן קליינע הינדעלעך, האָט ער די מאַמען צוגערופען. די גויע האָט גע־שריען, אַז ער זאָל די הינדעלעך ניט ריהרען, און מאַטקע ליגט שוין די הינדעלעך אין די מאַמעס שוים אריין. און די מאַמע שטעקט די גויע געלד אין האַנד און דינגט זיך מיט איהר.

אַמאָל איז ער מיט דער מאַמען אריינגעקומען אין קיך צו די זשאַכלינעריען. זלאַטקע, צייט זי האָט די זשאַכלינערם אייניקעל גע־זויגען, איז דאָרט אַ גאַנצע היימישע געוואָרען און פלעגט אין הויז אַריינטראָגען פוטער און אייער. אין די קיך ביי די זשאַכלינערין האָט מען זי גאַנץ גוט אויפגענומען און די דיענסטען האָבען זיך זעהר דער־פרעהט מיט מאַטקע'ן.

— דאָס איז דער שרייער, — האָט די אַלטע זשאַכלינערין געזאָגט, אַנקוקענדיג מאַטקע'ן, וועלכער האָט זיך אַ פערשעהמטער בעהאַלטען אונטער די מאַמעס פאַרטוך.

— געלויבט צו גאָט אויפגעצויגען זיך. זאָגט זלאַטקע פערשעהמט פאַר איהר בחור.

— אין חדר אריין געהט ער? — פרעגט די זשאבלינערין, ווייזענ־דיג אויף מאטקע'ן.

זלאטקע פערשעהמט זיך ווידער.

— ער איז נאך א קינד, האלט זיך נאך ביי די מאמעס שערץ.

— אי, ס'איז נישט גוט.. א אינגעל מוז געהן אין חדר אריין. מוז תורה לערנען, זאגט די אלטע זשאבלינערין, און שאקעלט מיט'ן קאפ אויף מאטקע'ן, ווי ער וואלט שוין געווען א פערפאלענער.

באלד קומט אריינצולויפען אין קיך חנה'לע, די מיידעלע אין מאטקע'ס יאהרען, וועלכע זלאטקע האט אויסגעזויגען, א פרישע, מיט רויטע רונדיגע בעקעלאך ווי ווארימע זעמעלאך, מיט אן אויסגעצוואגען קעפעלע, אין א ריין קליידעל און פארטיכעל.

זלאטקע האט געהאט א מאדנע געפיהל צו קינדער, וועלכע זי האט געקארמעט. עפעס איז עס יא איהרע און עפעס נישט איהרע. זי האט די קינדער, וועלכע זי האט געקארמעט מיט איהר מילך, ליעב געהאט און פיינד געהאט. זי האט נישט געקענט זיין גלייכגילטיג צו זיי. זי האט זיך הערצליך דערפרעהט מיט חנה'לען, ארויפגענומען דאס קינד אויף איהרע הענד, און געקושט עס.

— מיין חנה'לע, מיין קליין חנה'לע, וואס מאכסטו, האסט שוין פערגעסען דיין אם? איך האב דאך דיך געקארמעט, מיין חנה'לע.

מאטקע האט געזעהן ווי די מאמע טראגט אויף די הענד דאס פרעמדע קינד, און עפעס א מאדנע געפיהל האט איהם אויך ארומגענו־מען. ער האט פיינד געהאט די פרעמדע מיידעלע, וואס די מאמע האלט ווי אן אייגענע, און גלייכצייטיג ליעב געהאט. ער האט זיך פערשעהמט צו קוקען דערויף. דערווייל האט איהם די אלטע זשאבלינערין געגעבען א שטיק ברויט מיט שמאלץ אין דער האנד אריין.

ער האט אנגעהויבען צו עסען פון ברויט און פערגעסען דערפון. אבער באלד האט ער אויפגעהערט צו עסען און געקוקט אמאל אויף דער מאמען און אמאל אויף דער מיידעלע.

די אלטע זשאבלינערין האט ארויסגענומען חנה'לען פון זלאטקע'ס הענד, האט אבגעווישט מיט די שערץ זלאטקע'ס קושען פון קינד'ס בעקעל, און מיטגענומען זלאטקע'ן מיט'ן קארב אייער און פוטער מיט זיך אין צווייטען שטוב אריין. א מינוט זיינען ביידע קינדער גע־

שטאַנען און אַנגעקוקט זיך איינס דאָס צווייטע. מאַטקע איז געווען פערשעהמט, געהאַלטען דאָס שמאַלצען ברויט אין האַנד און ניט גע־וואוסט וואָס צו טהאָן דערמיט. די מיידעלע איז געווען דרייסטער, האָט איהם געקוקט אין די אויגען אריין און געוויעזען דאָס נייע שער־צעל וואָס זי טראָגט. דערנאָך האָט זי איהם געוויעזען די אוירינגלאַך וואָס מען האָט איהר אויף די אויערען אָנגעטהאָן. דערנאָך האָט זי איהם געוויעזען די קרעלען. מאַטקע האָט דאָס אַלעס אַנגעקוקט און געשוויגען. באַלד האָט איהם די מיידעלע ביי דער האַנד אָנגענומען און געפיהרט איהם מיט זיך אין איהר קינדער־צימער. מאַטקע האָט זיך ארומגעקוקט פערוואונדערט. אַלעס איז אזוי ווייס געווען און ריין, און אזוי פיעל קינדערשע זאַכען זיינען געווען אַנגעשטעלט. אַ גרויס פערד איז געשטאַנען, און אַ ריכטיגער וואָגען, און צוויי פויגלען, און אַ צובראָכענער זעלנער מיט אַ צימבעל אין דער האַנד. די מיידעלע האָט איהם געוויעזען די שפּיעל־וואַרג און געפרעגט, אויב ער האָט אויך אַזעלכע זאַכען. מאַטקע האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף ניין. און האָט נישט אַרויסגערעדט קיין איין וואָרט.

צוערשט האָט ער זיך פערשפּיעלט מיט די שפּיעל־זאַכען, און האָט אָנגעהויבען צו לאַכען — געשטופּט דאָס פערד ביים עק, אז עס זאָל געהן ווי ער האָט געזעהן אויפ'ן מאַרק ווי די פויערים טהוען מיט זייערע קעלבער, ווען זיי ווילען ניט געהן. די מיידעלע האָט הויך גע־לאַכט.

— זעהסט, אזוי דרעהט מען אַ פערד ביים עק, אז מען וויל עס זאָל געהן — האָט מאַטקע געוויזען דער מיידעלע.

די מיידעלע האָט הויך אויפגעלאַכט. זי האָט געוויזען די קאַץ וואָס זי האָט און געפרעגט:

— און אַ קאַץ דרעהט מען אויך ביים עק, אז מען וויל זי זאָל געהן?

מאַטקע האָט זי געגעבען אַ קוק אַן פון אויבען אַראָפּ מיט אַ שפּאַ־טישען בליק און געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף ניין:

— מיט אַ קאַץ שפּיעלט מען זיך נישט. אַ קאַץ דרעהט מען נישט ביים עק — האָט ער געזאָגט אזוי בעשטימט, אז די מיידעלע האָט זיך פערשעהמט.

באלד האָט ער איבערגעלאָזט די שפּיעל־וואַרג און געקוקט אויף דער מיידעלע — איהרע בעקעלעך זיינען רויט געווען און אויסגעקנאָטען פול ווי בולקעלעך. מאָטקע האָט אריבערגעפיהרט מיט זיין ווארים שמוציג הענטעל איבער דער מיידעלע׳ס בעקעלעך. די מיידעלע איז געשטאַנען און האָט זיך געלאָזט. דערנאָך איז איהם עפּעס איינגע־פאַלען. האָט ער צוגעלייגט זיין פּנים׳ל און אָנגעהויבען מיט זיין פעט צינגעל צו בעלעקען דער מיידעלע׳ס בעקעלעך, העלזעל, ווי אַ הינטעל.

די מיידעלע האָט זיך געלאָזט און געלאַכט הויך:

— אוי, ס׳אַרא נאַר ער איז!

מיט קיין אינגלעך זיינס גלייכען האָט זיך מאָטקע נישט געקענט חבר׳ן. ווי נאָר ער האָט זיך געטראָפען מיט די יונגען, ביי די ערשטע בעגעגעניש, האָט ער זיך געשלאָגען מיט זיי. דער סוף איז געווען, אַז די יונגען פון דער גאַס האָבען איהם אויסגעמידען און געלאָזט אליין. נור פון דעם מארק, וואו ער איז מיט דער מאַמען איבער די פויערשע וועגען געגאַנגען, האָט ער אַן אַנדער חבר געפונען — דאָס איז געווען דעם קאַטארינארזש׳ס הונד.

אויפ׳ן מארק האָט זיך ארומגעדרעהט אויף יעדען יאריד נאָטע קאַטארינארזש מיט די קאַטארינקע. אויפגעשטעלט די קאַטארינקע אין מיטען מארק, האָט ער צוזאַמענגערופען מיט׳ן שפּיעלען די פויערים, און דער בלויער פויגעל אין שטייג האָט פאַר פינף קאָפּיקעס ארויס־געצויגען מיט׳ן פּיסק אוים אַ שיף־לאַד אַ „לאָז", אויף וואָס עס איז געשטאַנען אויפגעשריבען אלצדינג וואָס עס וועט זיך מיט דעם מענשען טרעפען אין זיין גאַנצען לעבען. טהיילמאָל האָט נאָטע מיטגעבראַכט מיט זיך די מיידעלע, וואָס געהט אָנגעטהאָן אין אַ פּאַר קאַרטען־הויזען און דרעהט זיך אין אַ ראָד. מאָטקע׳ן זיינען די שטיק אַזוי געפעהלען, אַז יעדעס מאָל, ווען ער האָט דערזעהן נאָטע׳ס קאַטערינקע מיט דעם בלויען פויגעל און דער מיידעלע מיט די רייפען, האָט ער איבער־געלאָזט די מאַמע מיט די קוישען און נאָכגעלאָפען די קאַטערינקע. נור אַם מעהרסטען האָט איהם פּעראינטערעסירט דער הונד בורעק, וואָס נאָטע האָט נאָכגעפיהרט נאָך דער קאַטערינקע. דאָס איז געווען אַ ווייס־געשוירענער פּודעל מיט געקרייזעלטע האָאר ווי ביי אַ שעפּס. נאָטע האָט איהם אָבגעשאָרען ווי אַ לייב. אַ גאָלען הינטען, ביים קנאָט פון עק

א טראַלט האָר. אויפ'ן יאַריד איז דער הונד ניט געווען קיין הונד, נור אזא מין בעשעפעניש אין א קליידעל אָנגעטהאָן, מיט א היטעלע אויפ'ן קאָפּ, און ער האָט נאָכ'ן שפּיעלען אין דעם פּיסק דאָס צעטעל ארומגעטראָגען צו די אַרומשטעהענדע פּויערים און צוזאַמענגענומען קליין־געלד. ווען דער הונד האָט געוויזען די שטיק, האָט איהם מאָטקע ניט ליעב געהאַט. ער האָט אויף דעם הונד רחמנות געקראָגען, און פיינד געהאַט נאָטע קאַטאַרינאַרוש, וואָס ער האָט פון דעם הונד געמאַכט אוים הונד.

ליעב האָט מאָטקע דעם הונד געהאַט, ווען דער הונד איז אין דער היים, אין הויף, אין זיין בודקע געלעגען, צוגעבונדען מיט א קייט ווי יעדער הונד, און ערפילט די פּפליכטען צו זיין בעל־הבית ווי יעדער הונד, געבילט אויף א דורכגייענדען, געריסען זיך פון קייט און געשריען אויף מענשען.

ער האָט זיך בעקענט מיט דעם הונד טאָקע אויפ'ן מאַרק, וואו ער איז אַמאָל אַן אויסגעדאַרטער מיט א שמוציג קליידעל און מיט'ן טעצעל אין פּיסק ארומגעגאַנגען אויף די הינטערשטע צוויי פיס און געשנאָרעט ביי די פּויערים קליין־געלד. מאָטקע האָט איהם דערזעהן אין אזא ניט הינטישע פּאָזע און האָט אויף איהם גרויס רחמנות גע־קראָגען. ער איז איהם נאָכגעגאַנגען ביז ער איז אהיים געקומען און דער־זעהן ווי נאָטע בינט איהם אָן ביי דער קייט אין דער בודקע. ער האָט געוואָלט צוגעהן צו איהם — האָט דער הונד אויף איהם געבולען. דאָס איז איהם געפעלען און ער האָט זיך אָנגעהויבען מיט איהם חבר'ן, געבראַכט איהם פון אַלצדינג, וואָס ער האָט אַליין געקראָגען: זעמעל, ברויט. און האָט ער אַמאָל א האַלב פונט פּוטער אַראָבגע'גנב'עט פון א פּאַכטער'ס א קאַרב און האָט עס נישט דער מאַמען אָבגעגעבען, האָט ער זיך אָן זיין הונד דערמאָנט און געבראַכט עס זיין „בורעק'ן". מיט דער צייט איז „בורעק" מיט איהם גוט־פריינד געוואָרען, צוגעלאָזט איהם צו זיך. מאָטקע פלעגט איהם אָפט בעזוכען אין זיין בודקע, אוועקזעצען זיך נעבען איהם, נעהמען איהם אויף די הענד און ריידען מיט איהם. דאָס איז געווען דאָס איינציגע לעבעדיגע נפש, מיט וועל־כען מאָטקע האָט גערעדט אַלצדינג. פאַר דעם הונד האָט ער אויפ־געעפענט זיין יונג האַרץ און אַלעם פערטרויט. און איינמאָל, ווען דער פאָטער האָט זיין מוטער געשלאָגען און מאָטקע האָט דאָס צו־

געזעהן, און עס איז איהם געוואָרען אזוי, וואָס ער האָט אליין ניט געוואוסט וואָס, איז ער געלאָפען צום הונד. אריינגעקראָכען צו איהם אין בודקע אריין, אוועקגעלייגט זיך נעבען איהם, און צוגענומען דעם הונד'ס ווארימען פיסק צו זיינעם און אריינגערעדט איהם אין אויער אריין:

— ווייסט, דער טאטע מיינער האָט געשלאָגען דער מאמען. גוט געשלאָגען. זי האָט געוויינט. איך וועל גרוים ווערען, וועל איך איהם צוריק שלאָגען; א בלויע אונטערגעשלאָגענע אויג וועל איך איהם מאכען.

דער הונד האָט אויסגעהערט, פערטראַכט זיך, פערגלייסט די אויגען, ערגעץ וואו געקוקט, ערנסט געוואָרען און עפּעס אין זיך אריינגעמורמעלט.

— און דיך האָבען זיי פאר א מיידעל געמאכט, אָנגעטהאָן דיר א קליידעל מיט א קאַפּעלוש אויפ'ן קאָפּ. לאָז דיך נישט — האָט איהם מאָטקע אין אויער אריינגעשריען.

דער הונד האָט נאָך מעהר די אויגען פערגלייסט, געשנופט מיט דער נאָז, ערנסט געוואָרען און פערטראַכט זיך.

— פאר א מיידעל האָבען זיי דיך געמאכט, מיט א קאַפּעלוש אויפ'ן קאָפּ. און איך וועל נישט געהן אין חדר אריין, איך וועל נישט געהן, זאָל ער מיך שלאָגען, האָט מאָטקע נאָך שטארקער אריינגעשריען דעם הונד אין אויער אריין.

דער הונד האָט די פאָדערשטע צוויי לאַפּעס אויסגעצויגען, דעם פיסק אויסגעשטרעקט, די אויגען אין גאַנצען צוגעמאכט, און הויך אויפגעשטעלט די אויערען, און אָנגעהויבען ווי מיט א הויזעריגע מענשענשטימע צו בילען, אזוי ווי ער וואָלט ווערטער געוואָלט ריידען. מאָטקע האָט איהם פערשטאַנען.

7
מאַטקע לערענט אַ מלאכה.

אין אַ צייט אַרום האָט זיך דער בלינדער ליב ווייטער דערמאָהנט אָן זיין זוהן, אַז מען דאַרף פון איהם מאַכען אַ לייט. געשעהען איז עס נישט פון זיך, נאָר דערמאָהנט האָט איהם אָן זיינע פּפליכטען, אַלס פאָטער, דער עלטסטער מייסטער פון דער חברה שוסטער, בעריש חוואַט, וואָס אַמאָל האָט נאָך ביי איהם דער בלינדער ליב אַליין געלערנט זיין מלאכה. בעריש חוואַט האָט אָנגעטראָפען ליב'ן טאַקע אין דער חברה שוסטער, אַמאָל, שבת צו נאַכטס, צו מעריב. כאָטש דער בלינדער ליב האָט די מלאכה שוסטעריי אָװעקגעוואָרפען, דאָך אין חברה שוסטער איז ער נאָך געקומען דאַוונען און גערעכענט זיך פאַר אַ זייעריגען. האָט איהם דאָרטען דער אַלטער מייסטער בעריש חוואַט מוסר געזאָגט אַזוי:

— וואָס וועט פון דיין יונג דער סוף זיין? דו לאָזט איהם אַרומלויפען פּוסט און פּאַסט, ער וועט דאָך אויסוואַקסען אַ גנב.

— וואָס טהוט מען מיט איהם, רב בעריש? אַז דער יונג וויל נים אין חדר געהן.

— גיעב איהם צו אַ בעל־מלאכה, ווי דער טאַטע דיינער האָט דיך אָבגעגעבען. איך געדיינק, ווען דער טאַטע דיינער, זעליג דער פּורורמאַן, האָט דיך געבראַכט צו מיר אַ זונטאָג אין דער פריה. אוי, ביסט דו געוועזען אַ חברה־מאַן, האָסט דו נים געוואָלט די דראַטווע דרעהען.

— האָט איהר מיט'ן רימען אַרונטערגעלאָזט, אַז איך האָב נאָך צו געדענקען ביז'ן היינטיגען טאָג, — לאַכט דער בלינדער ליב מיט דעם לעבעדיגען אויג און מיט דעם טויטען אויג.

— ברענג איהם צו מיר. אַזוי ווי איך האָב פון'ם טאַטען געמאַכט אַ לייט, אַזוי וועל איך פון דעם זוהן, מיט גאָט'ס הילף.

— אויף ווי לאַנג? — פרעגט ליב.

— אזוי לאנג ווי דו ביזט געווען. ווי אלט איז ער יעצט, דער יונג, זיעבען יאָהר? ער וועט זיין ביי מיר ביז ער וועט אַלט ווערען עלף, צוועלף יאָהר, ביז ער וועט זיך גוט די מלאכה אויסלערנען. איך וועל איהם געבען צו עסען, א נאכט־לעגער, א קאָפּאָטע מאכען אויף יום־טוב. דערנאָך אז ער וועט זיך אויסלערנען די מלאכה, וועל איך איהם צאָהלען דאָס ערשטען יאָהר פינף רובעל, דערנאָך וועט ער קריגען גאַנצע צעהן. דו ווייסט דאָך, אז מיר האלטען א פרעמד קינד גוט, קענסט דאָך מיין אַלטע: אייגענע האָט זי נישט, אבער צו פרעמדע קינדער איז זי ווי א מוטער.

— יאָ, איך געדענק דאָבשע די מייסטערין. איך געדענק איהרע קנייפּען גוט. שטיקער פליייש האָט זי פון די הענד ארויסגענומען, אונ־טער די טהיר ארויסגעשטעלט אין דער קעלט און וואסערדיגען באָרשט צו זופּען געגעבען. איי, רב בעריש, האָט איהר א אידענע.

— נו, גמ'ן וועל איך מיך מיט איהר נישט צוליעב א לערן־אינגעל— האָט דער אַלטער רב בעריש געלאַכט — געקנייפּט האָט זי דיך, אמת, אבער קיין מענש ביזט דו נאָך אַלץ נישט געוואָרען. נו, קום צו שרה־חנה'לען אין שענקעל אריין, וועלען מיר דאָרט דאָס איבעריגע אָברעדען.

ביי שרה־חנה'לען, וואו מען האָט געקענט קריגען א געהיים גלעזעל בראַנפען מיט הײמישע קיכלעך און הערינג צו פערבייסען, האָט דער בלינדער ליב פערקויפט זיין זוהן אויף גאַנצע זעקס יאָהר צו „דאָבשע די מייסטערין" אין די הענד אריין. ער האָט גענומען א רובעל האַנד־געלד אויפ'ן ערשטען זמן, ווען דער יונג וועט אין זעקס יאָהר ארום אָנהויבען געלד קריגען. ביים גלעזעל האָט דער אַלטער בעריש גע'טענה'ט.

— נאָר ער זאָל מיר נישט אַנטלויפען און הערען דעם מייסטער און די מייסטערין. א גאַנג געהן, וואו מען דאַרף. זאָג איהם אָן, דו הערסט?

— האָט נישט קיין מורא, רב בעריש, ער וועט שוין נים אַנטלוי־פען. איך וועל איהם שוין ביי די אויערען צוריק ברייגנען.

צו מאָרגענס אין דער פריה איז געווען א שעהנער רייפער זומער־טאָג, די טעג פאַר ראש השנה, ווען די עפּעל און די באַרען זיינען רייף אויף די בוימער און בעטען זיך נאָר, מען זאָל זיי אָבפּליקען און אויפ־עסען. אין אזא טאָג האָט ליב גענומען מאָטקע'ן און געפיהרט איהם

ביי דער האנד צו בעריש דעם שוסטער „אויף די לעהר". דער קליינער מארק איז פול געווען מיט צייטיגע אויבסט, וואס די פויערים און די פרוכט־העגדלער האבען געבראכט אין שטעדטעל. די לופט איז פער־כאפט געווען פון עפעל־ריח, גרינס און פרישע פיש. אין אזא טאג האט איהם ליב אריינגעבראכט אין דעם ענגען, פעררויכערטען שטיבעל, אין וועלכען בעריש שוסטער האט געוואהנט. די פענסטער זיינען געווען פערהאקט, ווארים דאבשע די מייסטערין האט גענליטען אויף אן אויער און האט מורא געהאט פאר א „צוג", און נישט געלאזט עפע־נען א פענסטערעל איבערן גאנצען זומער. אין שטוב האט זיך שטארק געשפירט דער ריח פון פערפוילטע לעדער, וואס האט ערגעץ וואו אין די ווינקעלעך פון דעם שטיבעל געשימעלט זייט יאהרען, צייט בעריש איז א שוסטער. די מייסטערין איז נישט געווען. בעריש, ארומגע־רינגעלט מיט א דריי־פיער געזעלען און לערן־יונגלעך, איז געזעסען איינגעהויקערט ארום דעם קליינעם טישעל און געקלאפט א זויל אויפ׳ן שטיין.

— דא איז ער ,דער בחור מיינער, זאגט ליב.

דער אלטער רב בעריש האט אויפגעהויבען זיינע גערדיכטע הויכע ברעמען, ארויפגערוקט די ברילען (אין וועלכע די גלעזלעך זיינען געווען צושפאלטען), האט געווארפען אויפ׳ן יונג אן אויג און האט גערופען אין א ווינקעל אריין:

— דאבשע, דאבשע, קום נור ארויף. א נייער לערן־יונגעל.

באלד איז פון הינטער א בעט פון א שווארצען קעלער ארויסגע־קומען עפעס א הויכעס, א דארעס, איבערגעהאנגען מיט שמאטעס, טי־כער, פאטשיילעס, ווי אין די גרעסטע פרעסט. איבערן פנים האט דאס געהאט פערבונדען א פאטשיילע מיט צוויי שפיצען פונ׳ם קניפ אויפ׳ן קאפ, אזוי, אז דאס בעשעפעניש האט אויסגעזעהן ווי א מכשפה. דאס טיכעל איבער די אויערען איז שוין געווען טונקעל־גראה און פון דעם זעלבען קאליר, ווי דאס פנים. דאס איז געווען דאבשע די מייר־סטערין. זי האט א מינוט געשוויגען, ארויסגעקוקט מיט צוויי גרויהע אויסגעלאשענע אויגען ווי ביי א טויט פערד, ארויסגעשטעקט א שפיץ צינגעל אויף די פערדארטע, פערצווינגענע ליפען, וועלכע זיינען בעדעקט געווען מיט שטויב, ווי די אלע זאכען, וואס זיינען געשטאנען אנגע־שטעלט אין שטוב. עס האט געדויערט א לאנגע ווייקע, ביז עס האט

זיך דערהערט א שטים, און גערעכט האט זיך, אז עס קומט נישט פון דער אידענע, נאר פון ערגעץ א הוילע פאס ארויס:

— ווענעמס איז דאס? — האט זי פערקייעט מיט א הוסטעל.

— עס איז ליב'ס, — האט דער מייסטער געווארפען מיט דער האנד אויפ'ן בלינדען ליב.

זי האט זיך אומגעדרעהט צו ליב'ן און איהם אנגעקוקט א ווײַלע. דערנאך האט זי געזאגט:

— זיין א לייט, ווי דער טאטע זיינער. האט געגעבען א מאך מיט'ן קאפ, ווי א ציעג, און א שאקעל־צו מיט'ן האנד, און איז געגאנגען אין איהר ווינקעל אריין.

— איך לאז אייך איהם דא איבער, רב בעריש, איהר זאלט זיין צו איהם ווי א טאטע. איהר מעגט טהאן מיט איהם, וואס איהר ווילט: שלאגען איהם, אז ער וועט נישט פאלגען. איהר גיט איהם עסען, מעגט איהר איהם שלאגען. — הערסט? — האט ער געזאגט צום יונג — זאלסט הארכען דעם מייסטער און די מייסטערין, אז נישט וועל איך דיך טויטען, דו הערסט?

מאטקע האט געשוויגען, און דער טאטע איז אוועקגעגאנגען.

בעריש האט איהם געהייסען זיך זעצען, און געגעבען איהם א שנור מיט א שטיק וואקס, ער זאל דרעהען א דראטווע. מאטקע האט עס גענומען אין האנד, נישט געוואוסט וואס צו טהאן דערמיט, האט ער זיך געשפיעלט מיט'ן פאדעם און מיט גרויסע אויגען ארומגעקוקט זיך אין שטיבעל: דערזעהן די צוויי הויכע בעטען, וואס שלינגען איין דאס גאנצע שטיבעל, אנגעלעגט מיט בעטגעוואנד ביז אין האלבען באל־קען, געקוקט אויף די פערשטויבטע בילדלעך, וואס הענגען פאר די בעטען, אויף די פאליצעס וואס זיינען אנגעלעגט מיט כאלוועס, אלטע שטיוועל, שטיפלעטען און שטיקער לעדער. ער האט זיך ארומ־געקוקט טשיקאווע, אין דער נייער היים, וואס אהער האט מען איהם אריינגעגעבען אויף גאנצע זעקס יאהר, געקוקט אויף זיינע חברים, די צוויי אינגלעך מיט דעם געזעלען, אן אלטען גוי, וועלכע האקען פאר־דעשוועס. ביי די ביינקלעך ווייקט זיך לעדער אין וואסער, און דאס גיט פון זיך א ריח. ער האט געקוקט אויף די פענסטערלעך, ווי זיי זיינען פערקאוועט אין שפינוועבס און בעלייגט מיט מאסען, מיט פאר־מעס און שנירען, און פון דרויסען קריכט די זון און גנב'עט זיך אין

פענסטערל, און וויל אין שטיבל אריין און דאָס שפּינוועבס לאָזט נישט.

באַלד האָט ער דערפיהלט אַ שטופּ אין אַ זייט. ער קוקט זיך אום: נעבען איהם איז אויסגעוואַקסען די מייסטערין, ווי אַ שוואַרץ געשטאַלט און פון איהרע פּיס איז אַרויסגעקראָכען אַ שוואַרצער קאָטער מיט גלאַנ־צענדיגע אויגען און בעלעקט זיך מיט'ן רויטען צינגעל.

— נאַ, ברענג וואַסער, — האָט זי איהם געשטופּט די קאַן אין דער האַנד אריין.

מאָטקע האָט זיך דערפרעהט. אַלעס איז איהם דאָ געפעלען און ניי געווען. ער האָט געכאַפּט די קאַן, געגאַנגען צום פּלומפּעל, געבראַכט אַ קאַן מיט וואַסער. די מייסטערין האָט איהם געוויזען דאָס טונדעל, ער האָט אָנגעגאָסען, ווידער געלאָפען, און עס האָט ניט געדויערט קיין צוויי מינוט. איז ער שוין צוריק געווען.

ווידער האָט ער זיך אַוועקגעזעצט, געדרעהט די דראַמווע, וואָס ער האָט נישט געקענט האַלטען אין דער האַנד צוליעב דעם שטיקעל וואַקס. האָט ער זיך ווידער אומגעקוקט אין שטיבעל. יעצט האָט איהם פּעראינטערעסירט דער שוואַרצער קאָטער, וואָס איז אָנגעבונדען מיט אַ לאַנג שטריקעל ביים בעט, און דרעהט זיך צווישען די פּיס פון דער מייסטערין, וואו זי געהט, געהט ער מיט. און עס דאַכט זיך מאָט־קע'ן, אַז די מייסטערין מיט דעם קאָטער זיינען צונויפגעוואַקסען און עס קען שוין נישט איינס אָהן צווייטען זיין.

באַלד דערפיהלט ער ווידער אַ שטופּ אין אַ זייט:

— נאַ, צוהאַק מיר האָלץ — האָט זי איהם געגעבען דאָס האַק־מעסער אין דער האַנד.

מיט גרויס חשק האָט זיך מאָטקע גענומען דאָס האָלץ צוהאַקען. ער איז שוין געוואָהנט געווען פון דער היים, עס איז איהם אייגענטליך דאָ געפעלען. עס איז אַלעס ניי געווען. נאָר ער האָט געקוקט אויפ'ן קאָטער און האָט גרויס חשק געהאַט דעם קאָטער דעם עק אָבצוהאַקען.

ער האָט זיך ווידער אַוועקגעזעצט אויפ'ן קליינעם בענקעל און ווידער געצויגען דעם שנור דורך דער וואַקס. ער האָט זיך ווידער אומגעקוקט אין שטיבעל. די מייסטערין האָט געמאַכט פייער, אַוועק־געזעצט זיך אין שוואַרצען ווינקעל ביים קיכעל און איינגעשלאָפען. דער קאָטער איז אַרויפגעקראָכען אויף איהר שויס און איז אויך איינגע־

שלאָפען. אין דער שטוב הערט זיך דאָס רעגעלמעסיגע קלאַפּען פון העמערעל אויף דער זויל; דער מייסטער זיצט איבער א שטיוועל, אלע זיצען איינגעבויגען און פערטהאָן אין דער ארבייט. דער זייגער קלאַפּט טיק, טאַק. אין באַלד איז מאָטקע'ן דאָס גאַנצע שטיבעל מיט דעם מייס־טער, מיט דער מייסטערין און מיט דעם קאָטער אזוי פער'מיאוס'ט און לאַנגווייליג געוואָרען, אַז ער האָט געוואָלט ארויסלויפען. ער האָט געבענקט נאָך דער גאַס, געקוקט אויפ'ן פענסטערעל און דערזעהן, ווי די זון קריכט פון דרויסען אויפ'ן צווייטען זייט פענסטערעל און וויל זיך אריינקריגען אין שטיבעל אריין און קען נישט. איז איהם עפּעס אומעדיג געוואָרען. ער האָט זיך געוואָלט אויפהויבען און ארויסלויפען דורך דער טהיר, נאָר ער האָט עפּעס אַן איננערליכע אימה געהאַט; האָט ער זיך איינגעהאַלטען. ער האָט שוין אָבער נים געקענט איינ־זיצען, געוואָרפען זיך אויפ'ן בענקעל, נישט געוואָלט מעהר דרעהען די דראַטווע אין וואַקס. ער איז איהם מיאוס געוואָרען, ער איז בייז געווען אויפ'ן קאָטער און געטראַכט ביי זיך: יעצט איז די ריכטיגע צייט, ווען ער שלאָפט אזוי, דעם עק איהם אָבצוהאַקען מיט'ן האַק־מעסער.

ער האָט זיך אומגעקוקט און געזוכט דאָס האַק־מעסער. ער האָט עס דערזעהן אין ווינקעל, וואו ער האָט געהאַקט האָלץ. ער האָט זיך אויפגעהויבען און גענומען דאָס האַק־מעסער. דער מייסטער האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ פון דער ארבייט און געפרעגט איהם:

— וואָס געהסטו טהאָן?

מאָטקע האָט געהאַלטען דאָס האַק־מעסער אין דער האַנד און גע־שוויגען.

פון דעם מייסטער'ס רייד האָט זיך די מייסטערין אויפגעכאַפּט אינאיינעם מיט'ן קאָטער און ארומגעקוקט זיך פערוואונדערט אין שטוב אינאיינעם מיט'ן קאָטער, און בעלעקט זיך מיט'ן צינגעל. פּלוצלונג האָט זי זיך אָן עפּעס דערמאָנט, צוגעגאַנגען צו אַ קאַמאָד, ארויסגענומען קליין־געלד און געגעבען מאָטקע'ן, ער זאָל בריינגען פון געוועלבעל אַ ברויט מיט צוויי הערינג.

מאָטקע האָט גענומען דאָס געלד אין האַנד אריין און איז ארויס אין גאַס. ער האָט געוואוסט, אַז צוריקקומען וועט ער שוין נישט. עס האָט איהם נאָר באַנג געטהאָן, וואָס ער האָט דעם קאָטער דעם עק

נישט אָבגעהאַקט מיט'ן האַק־מעסער. נור ער האָט געוואוסט, אַז ער וועט עס טהאָן אַמאָל.

ער איז אַרויס אויף דער גאַס. די זון האָט איהם אַרומגעכאַפּט און זיך דערפרעהט מיט איהם, וואָס זי דערזעהט איהם וויעדער אויף איהר ליכטיגען שיין. דאָס געלד האָט איהם געבריהט אין דער האַנד. ער האָט זיך ערשט פאַר גדולה לויפען געלאָזט. ער איז אָנגעקומען אין מאַרק'ל און דערפיהלט דעם ריח פון די עפּעל און די פרישע בארען, און עס איז איהם גוט געוועזן. ער איז אַדורכגעגאַנגען די בעקעריי, האָט איהם אָנגעשמעקט די פריש־געבאַקענע ברויטלעך און זעמעל, איז ער אַריינגעגאַנגען און אָנגעקויפט זיך פולע קעשענעס מיט זעמעל און אָנגעהויבען באַלד צו עסען. פון דערוויטענס האָט ער דערזעהן ווי פייגעלע זיצט איינגעמויערט אַרום איהרע קוישען, טונען און זעק מיט אויבסטען אין מיטען מאַרק. אַז ער צו צו איהר און אַרויסגעכאַפּט פון דער מולטער עטליכע בארען.

אַז פייגעלע האָט איהם דערזעהן, האָט זי זיך די הענד געבראָכען און אַ געוואַלד געמאַכט:

— וואָס טהוסטו דאָ אין מאַרק אין מיטען העלען טאָג? ביזט אַנטלאָפען פון מייסטער? דער טאַטע דיינער וועט דאָך דיך ממית'ן.

מאָטקע האָט זיך דערמאַנט, וואָס ער האָט געמהאָן. די העלפט געקויפט זעמעל האָט ער שוין געהאַט אויפגעגעסען. צוריקגעהן צום מייסטער קען ער שוין נישט. עס האָט איהם קיין איין מינוט ניט באַנג געטהאָן, פאַר וואָס ער האָט אַזוי געטהאָן. נאָר ער האָט דער־פיהלט די מורא פאַר'ן שלאָגען. ער האָט דערשפּירט ווי אַ יונגער הונד, אַז מען וועט איהם באַלד זוכען, און מען וועט זיך באַלד יאָגען נאָך איהם.

ער האָט דערפיהלט אַז ער דאַרף זיך בעהאַלטען. ער האָט זיך אָבגעטראָגען פון מאַרק, אַריין אין אַ שמאָל געסעל. דערנאָך האָט ער זיך אָן עפּעס דערמאָנט, איז אַריבער אַ פּליוט און איז אַריין אין הויף צו נאָטע קאַטאַרינאַרזש און צוגעקראָכען אויף אַלע פיער אין דער בודקע פון דעם הונד בורעק. דאָרט האָט ער זיך אָוועקגעלעגט און איינגעקאָרטשעט.

דער הונד האָט איהם דערפיהלט, בעשמעקט, בעלעקט די הענד און דאָס פּנים. מאָטקע האָט אַרויסגענומען די איבערגעבליבענע זע־

מעל, וואס ער האט אין די קעשענעס געהאט, און געטהיילט זיך מיט'ן הונד. דער הונד האט געקייעט א האלבע זעמעל, ער די אנדערע העלפט. ער האט געוואוסט איצט, אז מען זוכט איהם ארום. דער טאטע, דער מייסטער, די מייסטערין דרעהען זיך ארום אין מארק מיט שטעקענס, מיט רימענס און זוכען איהם. עס האט איהם נישט באנג געטהאן, ער האט נישט מורא געהאט פאר די קלעפ. נאר דאס הארץ האט אין איהם געשלאגען, און די אויגען האבען ביי איהם געגלאנצט. ער האט זיך בעהאלטען אונטער דעם בויך פון הונד און ארויסגעקוקט מיט די גנב'ישע אויגען פון דער בודקע אין הויף אריין — אבער זיי קומען נישט נאך איהם.

אזוי איז ער אבגעלעגען א גאנצען טאג, ביז עס איז שפעט געװארען. ביינאכט איז איהם געװארען קאלט. ער האט זיך צוגעקארטשעט צום הונד, דער הונד האט דערפיהלט, וואס ער וויל, האט ער איהם פארדעקט און געװארעמט מיט זיין בויך און בעלעקט איהם מיט דער צונג.

שפעט ביינאכט האט זלאטקע דערהערט — עפּעס וואס קראצט הינטער דער טהיר פון קעלער. זי איז נישט געשלאפען און געווארט אויף דעם א גאנצע נאכט. אז זי האט געהערט די בעוועגונג הינטער דער טהיר, האט איהר הארץ אויפגעציטערט. זי איז פאמעלעך ארויסגעקראכען פון איהר בעט און זיך איינגעהארכט, אויב דער בלינדער ליב שלאפט. ער האט געשנארכט הויך, איז זי צוגעקראכען צום קוימען, אראפּגענומען פון דארט א טעפּעל, פאמעליך אויפגעעפענט די טהיר און עס ארויסגעשטעלט. דערנאך האט זי אין א ווינקעלע געזוכט און גענומען דאס אלטע טוך, וואס זי האט אנגעגרייט, און עס ארויסגעטראגען אין פארהויז אריין. צווישען די קערב און די טורנען איז געלעגען מאטקע אן איינגעקארטשעטער און געציטערט פאר קעלט. זי האט איהם צוגעווארפען דאס טוך, צוגעשטעלט דאס טעפּעל און געשעפּטשעט אין דער שטיל:

— מארגען באגינען אנטלויף, ווארים אז דער טאטע וועט דיך דא פאקען, וועט ער דיך ממית'ן. — און זי איז אין דער שטיל צוריק אריין אין קעלער און ארויפגעקראכען אויפ'ן געלעגער, אז דער בלינדער ליב זאל נישט דערהערען.

8.
די ערשטע שטראָף.

צו מאָרגענס באַגינען, ווען מאָטקע האָט געהאַלטען אינמיטען בעסטען שלאָף, האָט ער דערפיהלט, ווי פייערדיגע ריטער שפּרינגען אַרום איבער זיין פּנים, איבער זיינע אויגען, אויערען און הענד. ער האָט זיך אויפגעכאַפּט און דערזעהן (ווי ווייט ער האָט געקענט), אַז דער פאָטער שטעהט איבער איהם ווי אַ גזלן מיט אַ באַטעק אין דער האַנד און שלאָגט איהם. דער יונג האָט נישט געוויינט, נישט גע־שריען, ער האָט נור געפּרופט צו פערשטעקען דעם קאָפּ אונטער'ן טוך. דאָס איז איהם אָבער נישט געלונגען: די הענד זיינע זיינען געווען צוגעבונדען מיט אַ שטריק הינטער־אַרום. דער פאָטער האָט איהם אין שלאָף פערבונדען.

ער האָט דעם פאָטער גלייך געקוקט אין די אויגען אריין, און יעדער ברען פון באַטעק מיט דעם בלייענעם קויל האָט איהם די אוי־גען פערבלענדט, — דאָך איז ער געלעגען און געפּרופט ווי ווייט ער האָט געקענט צו בעהאַלטען דאָס געזיכט. די מוטער איז געשטאַנען דערביי, געריסען דעם פאָטער ביים פּאָלע, זי האָט זיך שוין אַליין אוועקגעשטעלט און פערדעקט איהם מיט איהר קערפּער, האָט זי גע־קראַגען די קלעפּ: דער פאָטער האָט זי אוועקגעשמיסען מיט'ן באַ־טעק, די מוטער האָט אויסגעשריען פאַר ווהעטאָג, האָט זיך מאָטקע גע־פּרופט נאָך אַמאָהל אויפכאַפּען און וואַרפען זיך אויפ'ן טאַטען, ער האָט אָבער נישט געקענט: די הענד און די פיס זיינען איהם געווען צוגעבונדען. האָט ער זיך שוין אוועקגעלעגט ווי אַ גע'שחט'ען קאַלב און געלאָזט זיך שלאָגען, וויפיעל דער פאָטער האָט נאָר יָה געהאַט.

אַז דער יונג האָט שוין געבלוטעט פון פּנים און זיך נישט מעהר ריהרען געקענט, האָט איהם דער פאָטער אַרויסגעצויגען ביי די אוי־

ערען אין גאַס אַרויס און נאָך געשלאָגען שלעפּענדיג איהם איבער דער גאַס:

— צום מייסטער געה, צום מייסטער.

דאָס מאָל איז זלאַטקע נישט נאָכגעגאַנגען מיט אַ זעמעל און אַ גריסקע, ווי זי האָט דאָס געטהאָן ווען מען האָט מאַטקע'ן אין חדר געשלעפּט. זי האָט זיך געשעהמט וואָס זי האָט אַזאַ זוהן ערצויגען, איז זי געבליבען אין דער היים און געוויינט אויף איהר בייז מזל.

מענשען אין גאַס האָבען געזעהן, ווי דער בלינדער ליב שלעפּט דעם יונג ביי דער שטריק איבער דער גאַס. האָבען זיי זיך אָבגע־שטעלט אויף אַ מינוט, וויפיעל זיי האָבען צייט געהאַט, צוגעשאָל־טען און ליב'ן מוטה צוגעגעבען:

— דאָס איז גוט... ביזטו אַ טאַטע, זיי אַ טאַטע, לערן אַ קינד.

— ליב, וועסט צרות האָבען פון'ם יונג. ליב, האַלט איהם שמאָל: עס וואַקסט אויף אַ חיה, וואָס די וועלט האָט נאָך נישט געזעהן אַזעל־כעס, — זאָגט נביאות אויף איהם אהרון־מאיר דער וואַסער־טרעגער, וואָס איז פאַרבייגעגאַנגען מיט די הילצערנע עמער איבער'ן געסעל.

— האָב נישט קיין מורא, איך וועל שוין פון איהם דעם גנב אַרויסהאַקען, ער וועט שוין ביי מיר אַ לייט ווערען, — האָט דער בלינדער ליב אָבגעענטפערט, שלאָגענדיג מאַטקע'ן:

— געה, ממזר, געה.

מאַטקע האָט זיך געלאָזט קאַפּיען, שלאָגען. דאָס בלוט איז איהם גערונען איבער'ן פּנים, און די שטריק האָבען איהם איבער די הענד פון הינטען געשניטען.

דער מייסטער בעריש חוואַט מיט דער מייסטערין דאָבשע און דער עלטערער געזעל העניך פּיקניק מיט די דריי לערן־אינגלאַך האָבען שוין מאַטקע'ן אָבגעוואַרט מקבל פּנים צו זיין, ווען דער פאַטער האָט איהם אין די געווערקשטעל אריינגעשליידערט און געגעבען איהם אַ בענץ אַנידער אויף דר'ערד, ווי אַ זעקעל קאַרטאָפעל.

— רב בעריש, טהוט מיט דעם יונג וואָס איהר ווילט. איהר גיט איהם עסען, האָט איהר רעכט איהם צו שלאָגען. איהר זיינט צו איהם אַ טאַטע אַזוי ווי איך. אייער געלד צוגענומען, אייער ברויט אויפגעגעסען, שלאָגט איהם.

— איך וועל איהם שוין שלאגען. איך וועל איהם שוין לערנען פון א מייסטער צו אנטלויפען, געלד צו־צו־נעהמען, — זאגט דער אל־טער בעריש, וועלכער איז רויט געווארען ווי א בוריק פון כעס, דער־זעהענדיג דעם יונג. ער האט פערביסען די אויבערשטע געשפאלטענע ליפ און איז ארויפגעקראכען אויף א בענקעל זוכען עפעס אויף אן אלטער פערשטויבטער פאליצע.

— וואו האסטו איהם געפאקט? — פרעגט דער אלטער בעריש, אראבנעהמענדיג פון דער פאליצע א חזיר־רימען, וואס ער האט בע־נוצט צו שלאגען זיינע לערן־אינגלאך. — דאבשע, גיב מיר נאר אבי־סעל עסיג דעם רימען צו בעשמירען: ער ברעכט זיך שוין, — זאגט דער אלטער גלייכגילטיג, ברעכענדיג דעם רימען.

— ער איז דאך נאך אהיים געקומען שלאפען אין קעלער אריין, און מיין ווייב האט איהם נאך ארויסגעשטעלט אין הויז אריין א טע־פעל קארטאפליעס מיט ברויט: זיי האבען געמיינט, אז איך שלאף. איך האב אלעם געהערט, האב איך נאר געווארט, אז דער יונג וועט איינשלאפען. האב איך איהם געבונדען אין שלאף, און אז ער איז שוין געווען געבונדען, האב איך איהם ערשט דאן מקיים פסק געווען. מיין אלטע האט נישט געלאזט, האב איך איהר אויך ארונטערגעלאזט.

— אלץ איז די מוטער שולדיג: זי האט דאך איהם קאליע געמאכט, זי נעהמט זיך דאך אן פאר איהם, לאזט איהם נאך אין קע־לער אריין, גיט איהם נאך צו עסען, — זאל עס נישט אויפוואקסען א גנב? — זאגט דאבשע פון דעם צוגעבונדענעם פנים ארויס, ווי פון א הויל פאס, און גיסט זיך אן אויף דער האנד עסיג און שמירט אדורך דעם חזיר־רימען מיט׳ן עסיג.

דערווייל איז מאטקע געלעגען א געבונדענער אין מיטען שטוב און אויסגעהערט דאס געשפרעך, וואס מען פיהרט איבער איהם. די לערן־אינגלעך מיט בלייכע צושראקענע פנים׳ער און גלאנצענדיגע צו־פריעדענע אויגעלעך איבער דעם שפיעל, וואס דא וועט פארקומען, האַ־בען געקוקט אויף איהם מיט רחמנות און טשיקאווע. דער קאטער איז צוגעקראכען צו איהם, בעקוקט איהם ווי דאבשע די מייסטערין, בע־לעקט איהם מיט׳ן רויטען צינגעל און איז אוועקגעגאנגען. מאטקע האט איהם גאר ניט געקענט טהאן, ער איז געווען געבונדען. באלד האט ער דערפיהלט, ווי א מעסער שניידט און שפאלט זיין הויט. דאס

איז געווען דער חזיר־רימען, וועלכער האָט זיך איינגעשניטען מיט דער גאַנצער קראפט אין זיין לייב אריין. דאָס מאָל האָט מאָטקע נישט גע־שוויגען. דערזעהן דעם אלטען פרעמדען איד, וואָס שטעהט מיט דעם רויטען פּנים און שלאָגט איהם מיט׳ן רימען, דערזעהן די מייסטערין, וועלכע בעלעקט זיך מיט׳ן צינגעל און נעבען איהר דעם שווארצען קאָטער, וועלכער בעלעקט זיך מיט׳ן צינגעל, און די צושראָקענע לערן־אינגלעך, וועלכע קוקען אויף איהם מיט גלאַנצענדיגע אויגעלעך, האָט זיך אין מאָטקע׳ן ערוועקט צוריק די קראפט. ער האָט זיך געגעבען א וואָרף און האָט זיך געגעבען אַ לאָז אריין אין א באַנטש טעלער פון נעכטיגען נישט־געוואַשענעם געפעס, וואָס איז געשטאַנען אין א ווינ־קעל שטוב, — א קלימפּער, די טעלער צובראָכען. דאבשע האָט זיך אויפגעכאַפּט מיט א געוואַלד, אין דעם מייסטער האָט זיך נאָך מעהר צוברענט דער כעס. ער האָט געגעבען א וואונק צו דעם געזעלען, צו די לערן־אינגלעך, מען האָט מאָטקע׳ן געגעבען א כאַפּ. די לערן־אינג־לעך האָבען זיך ארויפגעזעצט אויף די פיס. דער געזעל האָט גע־האַלטען די הענד. דאָבשע האָט צוגעדריקט דעם קאָפּ צו דער פּאָד־לאָגע און דער אַלטער האָט די הויזען אַראָבגעריסען און דער חזיר־רימען איז ארומגעשפרונגען, ווי א פייערדיגע שפּיז איבער דעם נאַקעטען לייב. צוערשט האָט זיך בעוויזען א בלויער פּאַס, דערנאָך האָט עס גע־געבען אַ שפּריץ מיט בלוט...

פּלוצים האָט זיך די טהיר געגעבען א פּראַל אויף און זלאטע איז אריין מיט א געוואַלד.

— גזלנים, וואָס ווילט איהר פון איהם? — און זי האָט זיך אין גאַנצען, אזוי גרויס ווי זי איז געווען, געגעבען א ציה אויס אויפ׳ן יונג, פערשטעלענדיג איהם מיט זיך.

— נאַט, אז די מאַמע אליין לערנט איהם אזוי צו זיין, — שרייט אויס דער אלטער בעריש — גיט מיר צוריק מיין רובעל מיט דעם וואָס דער יונג האָט אויפגעפרעסען, און נעהמט איהם אייך צוריק. איך וויל איהם ניט האָבען!

— מיין מאַן האָט קיין כח ניט צו אזא יונג, ער שטעלט אונז בדלות. מיין מאַנ׳ס שווער־פערהאָרעוועטען גראָשען אויפגעפרעסען. און דאָס קומט זיך נאָך אַנגעהמען פאַר איהם... נעהמט אייך׳ן צו־

ריק, איך בעדארף ניט פרעמדע שמוץ, — שרייט דאבשע פון דעם צו־געבונדענעם טוך ארויס.

— זלאטקע טרעט אב, זלאטקע, ווארום איך מאך דיר א טויט, — טופעט מיט די פיס דער בלינדער ליב.

זלאטקע האט זיך דערשראקען און איז אבגעטרעטען פון יונג.

— זעהסטו, וואס דו האסט אנגעמאכט? פרעמדע מענשען נעה־מען זיך פאר דיר אן, ווילען אוים דיין ממזר א לייט מאכען, און דו קומסט נאך שרייען אויף זיי. צו דאנקען האסטו דאך זי״י בעדארפט. נא, נעהם דיר צוריק אהיים יעצט דיין ממזר.

— דאס הארץ ווערט דאך מיר צוריסען, אז איך זעה ווי זיי קא־טעווען דעם יונג. זיי ווילען דאך איהם א טויט מאכען, — זאגט זלאטקע, אין טרערען צוריקטרעטענדיג.

— רב בעריש, קוקט ניט אויף איהר, טהוט מיט איהם וואס איהר ווילט: קאטעוועט איהם, מאכט איהם א טויט. איהר גיט איהם צו עסען, איהר לערנט איהם א מלאכה, מעגט איהר.

— ניין, ליב, נעהם איהם צוריק, איך וויל ניט האבען מעהר מיט איהם צו טהאן. גיב מיר צוריק דעם רובעל, וואס איך האב דיר גע־געבען האנדגעלד, און די פאאר גראשען וואס דער יונג האט פערטאב־לעוועט.

— זעהסט, וואס דו האסט אנגעמאכט, זלאטקע, איך וועל דיר טויטען מיט'ן יונג צוזאמען. בעט רב בעריש'ן, אז ער זאל איהם צו־נעהמען יעצט. בעט פאר דיין ממזר, בעט.

— איך בין איהר מוחל, זאל זי זיך האלטען איהר סחורה, אז זי שטעלט זיך איין פאר איהם, — האט דער אלטער בע־ריש געזאגט, אוועקלעגענדיג דעם רימען.

— מיר וועלען קריגען אזעלכע סחורות, — בעלעקט זיך דאבשע.

— געהערט?

— זעהסט! — האט דער בלינדער ליב אנגעקוקט זלאטקע'ן.

זלאטקע האט טאקע איינגעזעהען איהר נארישקייט. זי האט זיך פארשעהמט פאר זיך, זי האט ניט געוואוסט וואס צו טהאן. איז זי צום סוף צוגעפאלען מיטביידע הענד אויף מאטקע'ס קאפ און אנ־געהויבען איהם צו שלאגען:

— וואָס דו טהוסט מיר אָן, דו שלעכט קינד. אויסגערונען האָסטו בעדאַרפט ווערען איידער ביזט געבוירען געוואָרען.

— אזוי רעדט איהר, ווי א מוטער, — זאָגט דער אַלטער רב בעריש, אָבווישענדיג די פייכטע ליפּען, וואָס דער שוים איז איהם געקומען אויף די וואָנצען פון כעס.

נאָר זלאטקע האָט שוין מעהר נישט געהערט, זי האָט געכאַפּט דאָס טוך און איז אַנטלאָפען, וואו די אויגען האָבען זי געטראָגען.

נאָך דער סצענע האָט בעריש איהם שוין נישט געשלאָגען. דער געזעל מיט די דריי לעהר־אינגלעך האָבען אַנגענומען מאָטקע׳ן און אַראָבגעטראָגען איהם אין קעלער אריין, אנידערגעלעגט איהם אויף דער פייכטער ערד און פערמאַכט דעם קעלער מיט׳ן ברעט.

א לאַנגע צייט איז מאָטקע געלעגען אויף דער פייכטער ערד און האָט נישט געוואוסט, צו ער שלאָפט, צו ער איז וואַך. ער האָט געפיהלט א ווייטאָג אין אלע גליעדער און ס׳האָט זיך איהם געדאכט, אז די הענד מיט די פיס זיינען איהם דורכגעבראָכען און ער וועט שוין גאָר נישט קענען טהאָן. פון דעם שלאָגען און רייסען זיך האָבען זיך איהם אויפגעלעזט די שטריק, מיט וועלכע עס זיינען געווען געבונדען די הענד מיט די פיס. נאָך א לאַנגע ווײלע האָט ער געפּרופט מיט׳ן גאַנצען קערפּער אַראָבצורוקען די שטריק פון זיינע הענד. דאָס איז איהם געלונגען. ער איז ווידער א לאַנגע ווײלע געלעגען מיט פרייע הענד און נאָך נישט געפּרופט ריהרען מיט זיי. מיט אַמאָל האָט זיך בעוויזען דער שווארצער קאָטער צו איהם אין קעלער. דער קאָטער איז צוערשט ארומגעגאַנגען אין די ווינקעלעך, פון וואַנען עס האָט זיך געהערט א קראַצען פון מייז. אז דער קאָטער האָט זיך בעוויזען, איז שטיל געוואָרען אין קעלער. דערנאָך איז דער קאָטער צוגעגאַנגען צו איהם, בעשמעקט איהם, ארויסגעשטעקט דאָס רויטע צינגעל און בעלעקט איהם. מאָטקע האָט איהם אָבגעקאָפּיעט מיט די פיס. — האָט זיך דער קאָטער פערוואונדערט און איז אַוועק. דערנאָך האָט מאָטקע בעמערקט דאָס קליינע פענסטערעל, וואָס איז ביי׳ם געוועלב פון קעלער. עס איז איהם עפּעס איינגעפאַלען, נאָר ער האָט נאָך נישט געפיהלט קיין כח דאָס אויסצופיהרען. ביסלעכווייז האָט זיך דער כח און די ענערגיע געזאַמעלט ביי איהם. ער האָט זיך דאַן שטיל אויפגעהויבען, צוגעקראָכען אויף אלע פיער, צוגערוקט צום פענסטערעל דעם זאַק מיט

קאַרטאָפּלעס, אַרויפגעקראָכען אויף די קאַרטאָפּלעס און געפּרופּט אַרויסשטעקען דעם קאָפּ. עס איז געגאַנגען. ווייטער האָט ער נישט גע־קענט: עס האָט געשטערט דאָס דראָטענע שטאַכעטעל. מאָטקע האָט זיך אָנגעלעהנט דערויף מיטביידע הענד און אונטערגערוקט דעם קער־פּער און האָט זיך איינגעקוועטשט אין דעם לעכעל פון פענסטער. ער האָט ניט געפיהלט קיין ווייטאָג, קיין דריקעניש, נאָר וואָס כח ער האָט געהאַט, האָט ער אַריינגעשטעקט דאָס קערפּערעל און געקראָכען דורך'ן לאָך. ער האָט זיך אַרויסגעגליטשט און איז געבליבען ליגען מיט'ן קאָפּ אין רינשטאָקעל.

אַז ער איז אַרויסגעקומען אויף דער פרייער לופט, האָט ער זיך אומגעקוקט, אויב קיינער זעהט נישט, אויסגעזוכט אַ שאַרפען דריי־קאַנטיגען שטיין, אַרונטערגעקראָכען אויף אַלע פיער אונטער בעריש חוואַט'ס פענסטערעל און מיט וואָס כח ער האָט געהאַט געגעבען איהם אַ לאָז אַריין אין די שויבען.

עס האָט געגעבען אַ קלימפּער פון גלאָז, פון אינעווייניג האָט זיך געהערט אַ געשריי, נור מאָטקע איז שוין ניט געווען. ער איז שיין אַרונ־טער אונטער אַ פּלייט. פון דאָרטען האָט ער זיך אַדורכגעלאָזט דורך אַ פינסטערען קאָרידאָר אין אַ הויף ריין. דערזעהן אין הויף אַ קופּע מיט ברעטער, האָט ער זיך געגעבען אַ לאָז אַרונטער אונטער די ברעטער און איז געלעגען.

ער האָט געהערט, ווי מען לויפט אין הויף. ער האָט דערקענט דער מייסטער'ס שטימע, דעם געזעלענס, די לערן־אינגלעכ'ס. ער איז געלעגען אין לאָך אונטער די ברעטער. אַמאָל זיינען זיי שוין גאַנץ נאָהענט געווען נעבען איהם, זיי האָבען איהם אָבער נישט געזעהן. אַזוי איז ער אָבגעלעגען ביז פאַרנאַכט.

אַז עס איז נאַכט געוואָרען, איז איהם קאַלט געוואָרען און ער איז געווען הונגעריג. ער האָט געקלעהרט וואוהין צו געהן. דערמאָנט זיך אָן זיין פריינד בורעק דעם הונד, איז ער אַרויס פּאָרזיכטיג פוּן אונטער די ברעטער, אַוועק דורך הינטער־גאַסען, אויסמיידענדיג מענשען. ער איז אַריין צו נאָטע קאַטאַרינאַרזש אין הויף, צוגעקראָכען אויף אַלע פיער אין הונד'ס בודקע. דער הונד האָט איהם בעלעקט, דערוואַרעמט. ער האָט געזוכט אין דער בודקע און געפונען דעם טעלער מיט אַלע עסענוואַרג, וואָס שטעהט פאַר'ן הונד, האָט ער געפּרופּט עסען. נישט

געקענט, אויסגעשפּיגען. צום סוף איז ער אזוי מיעד און דערשלאָגען געוואָרען, אז ער האָט זיך איינגעקאָרטשעט אונטער דעם הונד'ס בויך. דער הונד האָט איהם בעהויכט און אָנגעוואָרעמט מיט דעם אָטהעם פון זיין פּיסק און מיט די וואָרעמע האָאָר, און מאָטקע איז זיכערער איינגעשלאָפען ביי'ם הונד, וויסענדיג, אז ער געפינט זיך נישט צווישען מענשען.

9.

מאטקע זוכט זיך אליין אויס א פרנסה.

דער הונגער האט מאטקע'ן ארויסגעטריבען פונ'ם בודקע, וואו ער האט זיך געהאט בעהאלטען איבער נאכט פאר די מענשען. פאר־זיכטיג האט ער זיך אומגעקוקט אין שמאלען געסעל, איבער'ן פלייט, צי דער פאטער אדער דער מייסטער יאגען איהם ניט נאך. זיין געסעל איז געוועזען שטיל. פארטאג. די זון האט ערשט פריש געשיינט איבער דעם ברוק און זיך יום־טוב'דיג אבגעשפיעגעלט אין די געוואשענע שויבען. נאך ניט אלע איינוואהנער פון געסעל זיינען וואך געווען. טייל לאדענס זיינען געשטאנען פערהאקט. שלמה'לע קצב טראגט א פרישע ריפ פלייש איבער דעם אקסעל. איבער'ן בריקעל קומט צו־פאהרען חיים'ל מילכיגער מיט די טונען מילך פון דארף. פון בעקער־געוועלבעל שמעקט ארויס פרישע געבעקס: ברויט מיט מאהן און מיט קימעל בעשיט. מאטקע איז געשטאנען און האט געציטערט פאר קעלט: ער איז איבער נאכט ביים הונד געפרוירען געווארען. דאס הארץ האט איהם גענאגט פון הונגער. דער פרישער ריח פון ברויט האט איהם אנגעשמעקט. דער ריח פון פוטער, מילך און די ריפ פלייש אויף שלמה'לעס אקסעל האט איהם גערייצט. ער האט געוואלט אריין צום בעקער גנב'ענען א ברויטעל. דער בעקער איז אבער געשטאנען אין דער טהיר פון זיין געוועלבעל. ער האט זיך דערמאנט אן די נעכ־טיגע קלעפ, אבגעטרייסעלט זיך און געגאנגען אין מארק אריין.

עס איז געווען פרייטאג אין דער פריה, א מארק־טאג פאר אסיען, ווען אלעס אויפ'ן פעלד, אין גארטען און אין שטאל איז רייף און אויס־געוואקסען. די פויערים האבען געבראכט פון די דערפער דאס בעס־טע און דאס פערטיגסטע צום פערקויפען: פעטע הינדלעך מיט געבונ־דענע פיס זיינען געשפרונגען איבער די פויערשע פוהרען. דער מארק איז געווען פערכאפט פון געוואלדען פון די פערשיעדענארטיגע עופות,

וואָס מען האָט זיי אין שטאָדט געבראַכט צום עסען. פעדערען זיינען ארומגעפלויגען. אין מיטען מאַרק איז זעליג׳ל דער דאַרפס־איד מיט באַשקען זיין מויד ביי אַ באַליע לעבעדיגע פיש געזעסען. גרינוואַרג און רייפע פרוכטען: בלויע פלוימען און רויטע מאַלינעס זיינען געווען פערשפּרייט ארום באַשע׳ן. איהרע רויטע באַקען, וואָס זיינען קאַלט געווען פון דעם פרישען מאָרגען, וואָס האָט זי ארומגענומען, האָבען אויך אויסגעזעהן ווי רייפע פרוכט, וואָס מען האָט פון דאָרף געבראַכט צווישען אנדערע עסענוואַרג... וואָס אַמאָל זיינען נייע וועגען אין מאַרק אָנגעקומען מיט פרישע אויבסט, קאַטשקעס, הינער, גענז, פוי־ערים מיט קעלבלעך, פויערים מיט זעקלעך קאַרטאָפעל, פּאַכטערס מיט פוטער און אייער, קעז און מילך. און דער גאַנצער מאַרק איז פערכאַפּט געוואָרען פון דעם ריח, וואָס די פרוכטען האָבען ארויסגעגעבען. עס האָבען זיך באַלד געוויזען הינד אין מאַרק, וואָס האָבען געשמעקט צו יעדען וואָגען: דער ריח פון עסענוואַרג האָט ביי זיי דעם אַפּעטיט דער־וועקט. און מיט די הונגעריגע הינד האָט זיך אויך מאַטקע מיט־גע־שלעפּט. ער איז ווי זיי נאָך דעם ריח פון דעם עסענוואַרג אין מאַרק אָנ־געקומען און אָנגעהויבען זיך פּלאָנטערען צווישען די פוהרען. ער האָט נאָר מורא געהאַט פאַר׳ן טאַטען מיט בעריש דעם מייסטער, האָט ער זיך יעדעס מאָל מיט שרעק אומגעקוקט. ער איז אָנגעקומען צו די שטע־לען פון אויבסט און אויפגעקליבען פון צווישען די שטיינער די פערפויל־טע עפּעל און ווערעמדיגע פלוימען, וואָס האָבען זיך ארומגעוואַלגערט. ער האָט עס אָבער ניט געקענט עסען. עס איז איהם אינווענינ אין די קישקעס קאַלט געווען, און ער האָט געציטערט. עס האָט איהם אָנגע־שמעקט פרישע פוטער, וואָס אַ גויה האָט ארויסגעלעגט פון איהר קאָרב. ער איז שוין געווען נאָהענט, האָט געוואָלט די האַנד אויסשטרעקען — איז ער אָבער געווען אָנגעשראָקען פון די נעכטיגע קלעפּ. האָט ער זיך אָוועקגעדרעהט. ער איז אונרוהיג געווען. באַלד האָט זיך אין מאַרק געלאָזט הערען דער ריח פון געפילטע קישקעס, געפּרעגעלט חזיר־פלייש, וואָס איז אָנגעקומען פון דעם קיילער׳ס געוועלב אין מיטען מאַרק. דער קיילער האָט נעכטען געהאַט אַ חזיר געקוילעט אויף היינטיגען מאַרק, און דאָס האָט מען יעצט די קישקעס געפילט, — די ערשטע האָבען עס דערשמעקט די הינד אין מאַרק און אָנגעהויבען זיך צוזאַמענצוקלייבען פאַר׳ן קיילער׳ס שוועל, בעלעקט זיך מיט די צונגען און געקוקט מיט די

זשעדנע אויגען אין דער קראַם פון טריפה פלייש. אויף דער שוועל פון זיין קראַם איז געשטאַנען שאַלץ, דער דיקער דייטש, מיט אַ פער־בלוטיגטען שירץ, און די הינד האָבען מיט רעספעקט געקוקט אויף איהם. דער וואַרעמער ריח פון די געריכערטע קישקעס האָט אויך מאַטקע'ן געריפען איינאיינעם מיט די הינד צו דער טהיר פונ'ם קיי־לער'ס געוועלב. די זון האָט דאָרט געשיינט, און די שטיינער פון די טרעפלעך זיינען וואַרעם געווען, — האָט ער זיך אויף די טרעפלעך פונ'ם געוועלב אוועקגעזעצט, געוואַרעמט זיך אין דער זון און אין זיך איינגעאָטעמט דעם ריח פון דעם געבראָטענעם חזיר־פלייש. דאָס וואַסער איז איהם געקומען אין מויל אריין, און עס איז איהם גוט געווען, און די הינד האָבען געקוקט אויף איהם מיט קנאה, וואָס ער געפינט זיך אזוי נאָהענט צום פלייש...

דער מאַרק האָט זיך אָנגעהויבען אָנצופילען מיט פעטע אידישע ווייבער, און עס איז געוואָרען אַ גרויס גערודער פון מענשען־מיילער, אויסגעמישט מיט די געשרייען און קולות פון די עופות. איין אידענע האָט פון דער צווייטער די גענז, די קאַטשקעס, די היהנער אויס די הענד געריסען, די פאַכטערס האָבען זיך געקריגט מיט זיי, און די פעדע־רען פון די עופות זיינען איבער זייערע קעפ געפלויגען. צווישען דעם הו־האַ און געשריי זיינען זיך רוהיג געשטאַנען פאַר די טהירען פון זייערע געוועלבלעך פון איין זייט דער דייטשער קיילער שאַלץ, פון דער צווייטער זייט מאַרק דער דייטשער בעקער קעניג. די הינד פון גאַס מיט מאַטקען אַן דער שפיצע האָבען זיך צונויפגעקליבען אַרום זייערע געוועלבלעך. דער קיילער און דער בעקער האָבען אָבער ניט בעמערקט ניט די הונגעריגע הינד און ניט דעם הונגעריגען מאַטקע'ן. זיי האָבען זיך רוהיג צוגעקוקט צוום גערודער פון מאַרק, ווי די אידישע ווייבער רייסען זיך איבער די היהנער און געשמייכעלט אין זיך, אי־בערגעוואונקען איינער צום צווייטען, טראַכטענדיג זיך: דער „ראַ־בין" וועט דאָס סיי־ווי־סיי אַלעס טרפה מאַכען, און די אַלע קאַטשקעס, גענז, היהנער וועלען צו זיי אַריינפאַלען אין די הענד, געשאָכטענע שוין, אָבגעפליקטע, ריינע, פאַר אַ גאָרנישט.

דערווייל האָט מאַטקע דערזעהן די מוטער פונדערווייטענס צווי־שען די פויערשע פוהרען. ער האָט געוואָלט צולויפען, דאָס היימישע געפיהל האָט איהם געצויגען. אָבער צייט די נעכטיגע קלעפ האָט די

מאמע אין זיינע אויגען שרעק ערוועקט. ער האט מורא געקריגען, פלינק זיך אויפגעכאפט און אנטלאפען. די הינד נאך איהם. ער האט זיך אבגעטראגען פון מארק און איז אריין אין בית־המדרש־געסעל, וואו דער אקסען־מארק איז. דארט זיינען פויערים געשטאנען מיט אקסען, קיה, קעלבער, און אידען זיינען ארומגעגאנגען צווישען די בהמות, געטאפט דאס פעטס אויף די לעבעדיגע אקסען און קיה, געמאלקען פון די אייטערס און פערזוכט די מילך און געדונגען זיך מיט די פויערים, געפאטשט זיך אין די הענד, געשריען, געלד געווארפען. מאטקע האט זיך געפלאנטערט צווישען די פיס, געוועזן דא ביי א קוה, דארט ביי א קאלב. אויך געפרובט די הענד אונטער אן אייטער ארונטערצושטעקען, אויסצומעלקען מילך און אויסצוטרינקען — האט איהם דער פויער מיט א שטריק פון די קוה אבגעיאגט. עס איז איהם געשעהן דא צווישען די קיה און די קעלבער, צווישען די פויערים און די אידען, ווי דארט צווישען די גענז און די ווייבער.

איין איד, דער לאמער גדליה קצב, האט קעלבליך צוזאמענגעקלי־בען פון מארק אראפ, האט זיך דער אלטער איד מיט זיי קיין עצה נים געקענט געבען. די קעלבלאך זיינען זיך צולאפען און יעדעס מאל האט ער אן אנדערס געיאגט, וואס איז אריין צווישען די פוהרען. מאטקע האט עס בעמערקט — האט ער גענומען, ווי א גרויסער, א רוט פון דער ערד, און געהאלפען דעם לאמען גדליה די קעלבער צונויפ־יאגען.

— אט אזוי, העלף זיי מיר טרייבען אין שעכט־הויז אריין, וועסטו קריגען אויך א זעמעל. טהו עפעס, יונג, העלף! דרעה זיך נישט ארום לעדיג, — שרייט צו איהם דער לאמער גדליה. וואס עס האט געקאפעט פון זיינע ביידע רויטע אויגען און ער איז טויב געוועזן אויף ביידע אויערען. ער האט געמיינט אז אלע זיינען טויב, דאריבער האט ער צו אלעמען געשריען.

מאטקע'ן איז דאס געפעהלען. ער האט צונויפגעיאגט די קעלבער, געדרעהט דעם עק פון קאלב, ווען עס האט זיך אבגעשטעלט, מיטגע־האלפען גדליה'ן די קעלבער צו פיהרען אין שעכט־הויז אריין. ס'האט־בען זיך צו איהם צוגעטשעפעט א פאאר גאסען־הינד, מיט וועלכע ער האט זיך בעקענט פאר'ן קיילער'ס געוועלב. ער האט זיי בעפוילען און

די הינד האָבען איהם געהאָלפען די קעלבער אונטעריאָגען.

אין שעכט־הויז האָט זיך פאַר איהם אויפגעעפענט א נייע וועלט. ער האָט דערזעהן אַזעלכעס וואָס איז איהם איבערגעבליבען אַ לעהרע אויפ'ן גאַנצען לעבען. ביז צום שעכט־הויז, אַז ער האָט געזעהן שלמה אָדער גדליה קצב טראָגען אַ ריפּ פלייש אויפ'ן אַקסעל, איז איהם גאָר ניט איינגעפאַלען, אַז דאָס פלייש איז אַן אָקס, אַ קוה, אַ קאַלב אָדער אַ שעפּס, וואָס ער זעהט זומער גאַרנאַכט אין געסעל אַהיים געהן פון פעלד. ער האָט גאַרנישט געקלעהרט וועגען דעם און געמיינט, אַז אַ לעבעדיג קאַלב איז עפּעס אַנדערש. ער האָט געזעהן ווי גדליה טרייבט צונויף די קעלבער אין הויף פון שעכט־הויז, נעהמט אַ קאַלב, בינדט איהם צונויף אַלע פיער פיס. דאָס קאַלב ליעגט שוין אויף דר'ערד און שרייט, און שטעקט ארויס אַ פּאָאַר אויגען און גלאָצט. דערנאָך קומט צו אַ אידעל מיט א פערבלוטיגטער קאַפּאָטע און האַלט אַ גרויס, גרוים מעסער אין דער האַנד, וואָס די שאַרף פלאַקערט אין דער זון. דאָס אידעל מיט'ן בערדעל נעהמט דאָס מעסער אין מויל אריין, האַלט עס צווישען די צייהן, און גאָלט אָב מיט אַ בריטווע דעם קאַלב'ס האַלז, אַז ער זאָל גלאַט זיין. אַז דער האַלז איז שוין זעהר גלאַט, נעהמט ער דאָס מעסער און גיט אַ שנייד אריין. בלוט שפּריצט. דאָס קאַלב זעצט די אויגען ארויס, כאָרכעלט — און עס איז שוין טויט און קיינער טהוט זיי גאַרנישט, נישט דעם אידעל, נישט גדליה קצב דערפאַר, מען שלאָגט זיי ניט, מען שרייט ניט אויף זיי. דערנאָך נעהמט מען זיך צו אַן אנדער קאַלב און מען טהוט מיט דעם אויך אַזוי. אַז ער האָט זיך אומגעקוקט אין שעכט־הויז, האָט ער געזעהן, ווי עס שטעהען מענשען מיט פערבלוטיגטע קאַפּאָטעס און האַלטען גרויסע מעסערס אין די הענד און קוילען, שעכטען לעבעדיגע זאַכען. דאָרט ליעגט אויף דער ערד אַ גרויסער אָקס, געפּענטעוועט די פיס. אַ שטאַרקער יונג האַלט דעם קאָפּ פון אָקס. ער זעהט די גרויסע אויגען ארויס־שטאַרען, און אַן אַנדער אידעל שטעהט נאָך מיט אַ גרעסערען מעסער און שניידט איבער די האַלז. אין א עק פון שעכט־הויז האָבען שקצים צוגעבונדען אַ חזיר ביי אַ הויכען קלאָץ און שטעהען ארום און קלאַפּען איהם איבער דעם קאָפּ מיט דרענגער, און דער חזיר קוויטשעט און שרייט. אין אַן אַנדער ווינקעל זעהט ער אַ אידעל האַלט א מעסער אין מויל, צווישען די קניע א יונג הינדעל. דאָס הינדעל פערגלייסט די

אויגען, דאָס אידעל רייסט ארויס די פּעדערען פון ווייכען העלזעל, עס זעהט זיך א בלאָהע, ווייכע הייטעל מיט אָדערען אדורכגעצויגען... אַ שנייד אריין, אַ שפּריץ מיט בלוט, — און דאָס אידעל וואַרפט אוועק דאָס געשאָכטענע הינדעל, און דאָס הינדעל וואַרפט זיך אויף דר׳ערד ווי אין קדחת, דאָס בלוט רינט דערפון, ביז עס פערגלאָצט די אויגען און בלייבט ליעגען אָהן אָטהעם. אַט ציהט שוין גדליה דאָס געשאָכטענע קאַלב אויף אַ שטאַנג אַרויף און שניידט אַדורך מיט אַ מעסער דעם בויך, ציהט אַרויס די געדערעם מיט׳ן לונג־און־לעבער, אַ פּאַרע געהט אַרויס דערפון, ער ציהט די פעל אַראָב, בלוט גיסט זיך איבער די הענד, איבער׳ן מעסער, אויף די קאַפּאָטע ארויף — און דאָס קאַלב האַלט נאָך די אויגען אָפען און גלאָצט... וואו ער האָט זיך נאָר געקוקט, האָט ער געזעהן בלוט, געשאָכטענע קעלבער, געקוילעטע חזרים. אָקסען האָבען געמריטשעט און געשריען פאַר׳ן שעכטען מיט ווילדע געשרייען. קעלבער און שעפּסען האָבען זיך געבעטען מיט שוואַכע אונבעהאָלפענע שטימען: מע, מע, ווי קליינע קינדער, און חזרים האָבען הויך געוואָלדען געמאַכט, און היהנער און הענער האָבען שרעקענדיגע קינדערשע געשרייען פון זיך אַרויסגעגעבען. און מענשען זיינען געשטאַנען מיט מעסערס אין די הענד, בעגאָסען מיט בלוט, און אַלעס לעבעדיגעס געשאָכטען, געשונדען די הויט, די פּעדערען פון די העלזער אויסגעפּליקט, און עס האָט זיך מאָטקע׳ן געדאַכט, אַז נישט בלויז בהמות, נאָר מען וועט באַלד אַ מענשען אַוועקלייגע און מען וועט איהם שעכטען. אַלעס מעג מען דאָ, אין דעם שעכט הויז: שלאָגען, שניידען און שעכטען, און מען טהוט גאָר נישט דערפאַר. און ער האָט גאַרנישט געוואוסט דערפון, אַז מען מעג שעכטען...

ער איז געריצט געוואָרען פון בלוט, און געבעטען זיך ביי גדליה קצב, ער זאָל איהם געבען דאָס מעסער, ער וויל אויך שינדען דאָס קאַלב. גדליה קצב האָט איהם אָנגעקוקט מיט די רויטע אויגען אויף דעם פון בלוט בעשפּריצטען געזיכט און געזאָגט צו איהם:

— דו קענסט נאָך נישט. דו וועסט דאָס לעדער אַדורכלעכערען. נאַ, קוק דיך צו, לערען דיך צוערשט אויס, דערנאָך וועסטו שינדען.

און מאָטקע האָט זיך גוט צוגעקוקט און געוואָלט זיך אויסלערנען. באַלד האָט ער דערזעהן, ווי אַ יונג רייסט ארויס פון אַן אויפגעשניטע־

נעם אקס א לונג און לעבער. ער בלאזט דורך א רעהר, און די לונג ווערט אנגעבלאזען, און דאס אידעל, וואס האט פריהער דעם אקס געשאכטען, קוקט צו, טאפט די לונג און קוקט זי גוט דורך, צו זי איז גאנץ, צי דער אקס איז כשר, צו טרפה...

מאטקע האט געהאלפען די לונג־און לעבער שלעפען, און די הענד האט ער שוין געהאט אויך בעפלעקט מיט בלוט. האט ער געקראגען א פלעם אין פנים אריין פון הינטען ארום:

— נא, ווער איז דער נייער קצב? — האט איהם דער הויכער יונג, נתן גנב, מכבד געווען.

— עס איז דעם בלינדען ליב'ס, לאז איהם געהן. דער יונג איז א יאט. פערלאז זיך אויף מיר, ער וועט זיין א לייט.

— טא געה און ברענג א האלב פלעשעל אקעוויט פון חנה שרה'ן, און א ברויט מיט א הערינג, — גיט איהם נתן געלד. נור די מינוט צוריק, דו הערסט? אז נים וועל איך דיר א זייט איבערהאקען.

מאטקע האט ניט פראטעסטירט געגען דעם פלעם, וואס ער האט געקראגען. עס איז איהם גארניט איינגעפאלען צוצונעהמען דאס געלד, ווי ער האט מיט דעם מייסטער'ס געטהאן. עס איז איהם דא געפעלען אין שעכט־הויז. און ער האט געוואלט זיינע נייע בעלי־בתים צופריע־דען שטעלען. מיט איין שפרונג איז ער געווען ביי חנה־שרה'ן אין געהיימען שענקעל. געבראכט האט ער דאס האלבע פלעשעל אקעוויט, וואס ער האט געקויפט און נאך א האלבעס, וואס ער האט אין די טאש אראבגעלאזט, װעלענדיג זיך אויספיינען פאר נתנ'ען, װעמען דאס איז זעהר געפעלען. דאס ברויטעל, וואס ער האט געבראכט, איז געווען פערבלוטיגט פון זיינע הענד. נתן קצב האט צוגענומען די צוויי פלעשלעך און איהם געגעבען א וואליע מיט דער האנד איבער'ן קאפ:

— אזוי, ביזטו דאך גאר א יאט. וועט דאך טאקע פון דיר ווערען א לייט.

מאטקע האט צופריעדען געשמייכעלט איבער דעם לויב. וואס ער האט געקריגען פון נתן קצב, און געשטאנען גרייט אויסצופיה'ען יעדען אנדערען בעפעהל; אפילו מען וואלט איהם געהייסען א מענשען הרג'ענען, וואלט ער עס געטהאן. און אז נתן האט איהם געגעבען פון

פלעשעל צו טרינקען, מיט א שטיק פערבלוטיגטע ברויט — איז מאטקע געווען דאס גליקליכסטע קינד אין דער וועלט.

ער האט אויפגעהויבען פון ד'ערד א שטיק לאפען פון אן אלטער מילץ און צוגעווארפען צו די גאסען־הינד, וואס זיינען איהם נאכגע־לאפען. די הינד האבען געקוקט אויף איהם מיט רעספעקט און צופריע־דען געווען, וואס אויך זייער מאטקע איז געווארען אזא לייט.

10.

דער קעניג פון די הינד.

אין צייט מאטקע האט זיך אריינגעקראגען אין שעכט־הויז, איז ער געווארען דער מלך פון די הינד. וואו ער איז געגאנגען, איז איהם א מחנה הינד נאכגעגאנגען ווי א וואך און געהיט איהם, אז מען זאל איהם קיין שלעכטס ניט טהאן. קיין חברים אינגלעך האט ער נישט געהאט, נאר הינד זיינען געווען זיינע חברים, און „בורעק", זיין ער־ציהער איז איהם דער נאהענטסטער געווען. צוליעב די הינד האט מען פאר מאטקע'ן דרך ארץ געקראגען און מורא געהאט. די יונגען און גאס האבען געציטערט פאר איהם. מאטקע האט נאר בעדארפט א וואונק געבען און אויף וועמען זיינע הינד אנרייצען, אז מען זאל אנט־לויפען וואו דער שווארצער פעפער וואקסט.

טהיילמאל האט זיך מאטקע'ן פערגלוסט, האט ער גענומען א הונד און איהם אוועקגעלעגט פאר א שוועל פון א אידיש קרעמעל און דער הונד איז אזוי לאנג געלעגען ביז מאטקע האט איהם נישט געהייסען זיך אויפהויבען. אידען האבען צוליעב דעם הונד מורא געהאט אריינצוגעהן און ארויסצוגעהן פון דעם געוועלבעל. קיין קונד האט שוין אין דעם געוועלבעל נישט אריינגעשמעקט, און מאטקע איז געשטאנען ווי א קעניג אין מיטען מארק און געזעהן ווי דער הונד פיהרט אויס זיין בעפעהל: — ער ליעגט פאר דער טהיר פון דער אי־דענעס קרעמעל און קוקט מיט בייזע אויגען און לאזט ארויס א ברום אויף יעדען, וואס וואגט אריינצוגעהן אדער ארויסצוגעהן פון געוועל־בעל — ער איז בערייט אנצופאלען אויף איהם. מען איז געקומען צו לויפען צו מאטקע'ן און זיך געבעטען ביי איהם:

— מאטקע, נעהם צו דעם הונד, טהייערער מאטקע, פארוואס טהוסט דו מיר דאס?

אמאָל האָט ער רחמנות געהאַט אויף דער אידענע, האָט ער גע־געבען אַ וואונק צום הונד און אָראָבגענומען די „בעלאַגערונג" פונ'ם געוועלבעל. טהיילמאָל, אז ער האָט געטראָגען אויף וועמען אַ שלעכט האַרץ, האָט ער אַזוי דעם הונד אָבגעהאַלטען אַ גאַנצען טאָג פאַר דער טהיר און קיינעם נישט אַריינגעלאָזט און נישט אַרויסגעלאָזט פונ'ם געוועלבעל.

די הינד האָבען איהם געגעבען מאַכט און מען האָט זיך אָנגעהויבען צו'חנפ'נען צו איהם. איין סוחר האָט איהם געלד געוואָלט בעצאָה־לען, אז ער זאָל בעלאַגערען מיט זיינע הינד די טהירען פון זיין קאָנקור־רענטס קראָם. נאָר מאַטקע האָט בענוצט זיין מאַכט איבער די הינד ניט פאַר געלד, נאָר פאַר אייגענער אַמביציע. און עס האָט זיך אַמאָל גע־טראָפען אז מאַטקע האָט בעלאַגערט אַ גאַנץ שטיבעל חסידים מיט זיינע הינד און זיי נישט געלאָזט אַהיים געהן שבת פונ'ם דאַווגען, — דערפאַר וואָס עוזר חסיד האָט געשריען אויף איהם, אז ער וועט דער־צעהלען, אז ער רייסט בארען פונ'ם גוי'אישען סאַד אום שבת. מאַטקע האָט ערשט דעמאָלט אַהיים געלאָזט די חסידים פונ'ם דאַווגען, ווען דאָס האָט זיך איהם אַליין פערגלוסט.

די מאַכט איבער די הינד האָט ער געקראָגען נישט בלויז דערפאַר. וואָס ער האָט זיי פון שעכט־הויז אַרויסגעוואָרפען די אַלטע לאַפּען, שטיקער הויט, מילץ, קאַליע געוואָרענע פלייש. ניין. די ליעבע און צוגעבונדענקייט צווישען איהם און די הינד האָט גערוהט אויף אַ פיעל טיעפערען אינסטינקט, ווי אויסערליכער נוטצען. די הינד האָבען דער־פיהלט אין איהם, אז דאָ האָבען זיי געפונען די בעשעפעניש, וואָס די נאַטור האָט בעשאָנקען מיט די רייכטהימער פון רעדען, געהן אויף צוויי פיס, מיט שכל און מיט מענשליכע אינסטינקטען, און די בעשעפעניש וועט דאָס אַלעס אויסקשיינקען זיי, צו פיהרען זיי און צו הערשען איבער זיי. ביז מאַטקע'ן, האָט זיך ניט געפונען קיין מענש, וואָס זאָל וועלען זיין דער קעניג און דער פיהרער פון די הינד. און מאַטקע איז געוואָ־רען זייער קעניג. די הינד האָבען איהם אָנערקענט פאַר זייער פיהרער און געפאָלגט זיינע בעפעהלען. ער האָט זיי געשלאָגען, גע־שטעלט אויף צוויי פיס, געהייסען זיי קריכען איבער פלויטען, אויף דעכער, שפּרינגען איבער הייזער. זיי האָבען איהם געפאָלגט. א הונד

האָט נאָר בעדאַרפט אַ שמעק טהאָן איהם און דערפיהלען אַן זיין ריח אז ער איז דער קעניג איבער די הינד.

קוים האָט ער נאָר געקראָגען די מאַכט איבער די הינד, האָט ער זיך בענוצט מיט איהר זיך אָבצורעכענען מיט זיינע פיינד. די פיינד זיינע זיינען געווען דאָבשע די מייסטערין, דער פאָטער זיינער און דער דיין רבי ליבוש.

צו בעריש מייסטער, וואָס ער האָט איהם אַזוי געשלאָגען, האָט ער קיין גרויסען האס ניט געטראָגען. ער פערשטעהט עס פאַר וואָס — אַ מייסטער מעג, אַ מאַנספערשוין! נאָר אויף איהר, אויף די אידענע מיט די פערשטאָפּטע אויערען האָט ער געטראָגען אַ שרעקליכען כעס. ווי ער האָט זי געטראָפּען אין געסעל האָט ער אָנגעשיקט די הינד. די הינד זיינען איהר בעפאַלען, דאָס קלייד אַראָבגעריסען, די אידענע האָט געשריגען און מאָטקע איז געשטאַנען און געלאַכט הויך. ער האָט דער אידענע אויף דער ליכטיגער שיין נישט אַרויסגעלאָזען. די הינד האָבען פון איהר שוין אָוועקגעכאַפּט דאָס פונט פלייש, וואָס זי האָט געטראָגען, פוטער, אַ קאָרב אַרויסגעריסען און אייער צוּבראָכען. דעם שווארצען קאָטער האָבען די הינד שוין דעם גאַנצען עק אָבגעריסען און איהם צובלוטיגט ווי אַ הורג — און מאָטקע קען זיך נאָך נישט בערוהיגען. ער האַלט נאָך די אידענע איינגעשלאָסען אין שטוב.

פאַר זיין פאָטער פיהלט ער זיך נאָך צו שוואַך מיט זיינע הינד. און ער וואַרט ביז ער וועט אליין זיך קענען אָברעכענען מיט איהם מיט זיינע אייגענע כחות. דערפאַר מיידעט ער איהם נאָך אויס. נאָר דער פאָטער מיידעט מאָטקען אויך אויס זינט מאָטקע געהט אַרום מיט די הינד; ער משעפּעט איהם נישט מעהר און לאָזט איהם לויפען. ווען ער דערזעהט איהם אין געסעל מיט דער סטאַדע הינד נאָך איהם, קוקט ער איהם נאָך מיט איין אויג און ער קלעהרט זיך, אַז פון דעם יונג וועט עפּעס אויסוואַקסען אַזעלכעס, פאַר וואָס מען וועט זיך דאַרפען היטען...

אויף ר׳ ליבוש דין טראָגט מאָטקע גלאַט אַ האַס אָהן אַ פאַרוואָס. ר׳ ליבוש איז געווען אַ האַרטער קליינער איד, וואָס האָט קיין קינדער נישט געהאַט, מיט אַ פערשטיינערט שטרענג פּנים. אַ פרייטאָג נאָכמיטאָג פלעגט ער זיך אוועקזעצען אין בית המדרש מיט זיין מעסערעל אין דער האַנד שאלות פּסק׳נען און ווען אַ אידענע האָט אַריינ־

געבראכט א הוהן, א גאנז אדער א קאטשקע — איז אלעס געווען ביי איהם טריף. אויף דער צווייטער זייט טיש אין בית המדרש איז גע־זעסען רבי יצחק דין. ר' יצחק איז דוקא געווען א הויכער איד מיט א שמייכעל אין דער באָרד. און אויב דער דין רבי ליבוש האט קיין קינדער נישט געהאט, האט רבי יצחק דין דוקא געהאט א סך קינ־דער, און ביי רבי יצחק'ן זיינע אלע גענז, קאטשקעס און היהנער גע־ווען כשר. אבער די ווייבער זיינען נישט געגאנגען צו רבי יצחק'ן, נאר דוקא זיך געשטופט צו רבי ליבוש'ן און ארומגעטראגען דערנאך די טריפה געמאכטע עופות צו די שטאדטישע גוים צו פערקויפען.

אט דעם רבי ליבוש האט מאטקע נאך פיינד געהאט ווען ער איז נאך געווען א קינד. די מאמע איז ארומגעלאפען איבער'ן מארק א גאנצע וואך און אבגעשפארט אויף אן עוף אויף שבת. מאכט זיך א שאלה. אז מען האט מאטקען געשיקט מיט דער שאלה, איז ער געגאנגען צו רבי יצחק'ן, האט די מאמע דוקא געשיקט צו רבי ליבוש'ן. און קוים איז די שאלה אריינגעפאלען צו רבי ליבוש'ן, האט שוין מאטקע געוואוסט אז די מאמע וועט וויינען און דאס שוועס־טערעל וועט טראגען די גאנז צו דעם פעטען דייטש צו פערקויפען און שבת וועלען אלע עסען טרוקענע חלה. פאר דעם טריף־מאכען האט מאטקע דעם דין פיינד געהאט פון קליינערהייד אן, און יעצט זעהט ער, אז ער מאכט אלעס טריף אין דער יאטקע. אז רבי ליבוש קומט אין שעכט־הויז אריין ווערען אלע קצבים טרויעריג און ציטערען פאר שרעק. מען טראגט איהם אונטער א לונג־און לעבער, נתן בלאזט זי אן און דער אלטער דין קוקט זיך גוט איין, זוכט, זוכט, באלד טריף! איז ווי א בראך וואלט אויסגעבראכען, און נתן זאגט אין דער שטיל:

— איך האב באלד געוואוסט, אז דער אלטער וועט טריף מאכען.

— עס איז דען א וואונדער, ער האט קיין קינדער נישט, ווי א שטיין, — זאגט מיט א קרעכץ דער רויטער ברוך מיט די רויטע אוי־גען און טרעהרען רינען איהם אויף די באקען.

און פערקעהרט, אז רבי יצחק קומט אין שעכט־הויז, זיינען אלע פרעהליך, און מאטקע ווייסט, אז דערנאך וועט ער שוין געהן צו הנה־שרה'ן אין געוועלבעל אריין נאך אקעווית.

דערפאר האט מאטקע פיינד דעם דין רבי ליבוש און וואלט איהם אמאל געוואלט מיט זיינע הינד מכבד זיין, איהם אמאל איינ־

שליסען אין בית המדרש אויף א גאנצען טאָג, אז ער זאָל נישט קע־נען ארויסגעהן. נאָר מאָטקע האָט מורא דעם אלטען דין צו טשע־פען. נתן גנב האָט אויך מורא פאר דעם אלטען דין. אונטער די אויגען, שילט ער איהם, און אז דער אַלטער דין קומט, ציטערט ער פאר איהם, און אויך דער אלטער ברוך, און אלע קצבים פיהרען זיך אזוי, האַלט זיך מאָטקע אויך אזוי. נאָר עס וועט אויף איהם אויך א צייט קומען.

אזוי האָט מאָטקע בעהערשט די שטאָדט מיט זיינע הינד און די הינד האָבען איהם געפאָלגט אלעס, וואָס ער האָט זיי בעפוילען. זיי זיינען איהם געווען אונטערטהעניג ווי א קעניג.

ביי־נאַכט, ווען דאָס שטעדטעל איז שוין געשלאָפען, איז זיך מאָט־קע צוזאמענגעקומען מיט זיינע הינד אויף די יאטקע־קלעצער אין מארק. די לבנה האָט געשיינט. מאָטקע איז געזעסען ווי א קעניג אויף דעם העכסטען יאטקע־קלאָטץ, נעבען איהם איז געלעגען זיין פריינד, דער עלטסטער פון די הינד, „בורעק", מיט דעם געשאָרענעם הינטען און בעוואקסענעם קאָפּ און עק ווי ביי א ליב, — נאָטע קאַ־טארינארזש'ס הונד, וואָס האָט געהאָלפען מאָטקע'ן, ווען ער איז נאָך שוואך און קליין געווען און זיך נישט געקענט געבען קיין עצה געגען די מענשען. ער איז געבליבען מאָטקע'ס נאָהענטסטער פריינד, און מאָטקע האָט איהם געמאכט פאר אן עלטסטען פון די הינד: איהם האָט מאטקע צום ערשטען אָבגעגעבען די גרעסטע שטיקער ביינער און איהם האָט מאטקע בעפרייט פון זיין קייט און מיטגענומען אור־מעטום וואוהין ער איז געגאנגען. אויפ'ן יאטקע קלאָץ ליגט ער נע־בען מאָטקע'ן און מאָטקע שפּיעלט זיך מיט איהם און ארום די יאט־קע־קלעצער שפּרינגען ארום די אונטערטהאנען — די הינד: זיי שטעלען זיך אויף צוויי פיס — מאכען נאָך ווי מענשען, פאר מאָט־קע'ן, שפּרינגען פאר איהם און בילען מיט ווילדע געשרייען, ווי זיי וואָלטען זאָגען:

— בעפעהל, בעפעהל אונזער קליינער הערשער, אלעס, אלעס ווע־לען מיר טהאָן פון דיינעטוועגען.

.11
די „בלינדע פעריל"

פאר איין מענשען האט מאטקע דורך ארץ געהאט און גענומען א מוסר פון איהם. דאס איז געווען נתן גנב, דער העקער. זיין פרנסה איז געווען, אבשינדען די בהמות אין שעכט־הויז, און דערנאך דאס פלייש אויסהענגען אין יאטקע פאר די ווייבער. אבער זיין הויפט־פרנסה איז געווען גנבה. נתן גנב האט געלעבט מיט זיין אלטער מו־טער אין הילצערנעם הייזעל אין עק שטאדט, ביי דער שוסטער־גאס. פאר דעם „הילצערנעם הייזעל" האט דאס שטעדטעל געציטערט. איז עפעס א גנבה געשעהן אין שטעדטעל: א פאר זילבערנע לייכטער פון א טיש אראפגענומען א פרייטאג ביינאכט, ביי לייזער מאיר'ן דעם וואלל־סוחר דעם שפייכלער אויפגעהאקט און די פעל ארויסגע'גנב'עט, — איז מען צוערשט געקומען צום „הילצערנעם הייזעל". אינעווייניג איז מען נישט אריינגעגאנגען: עס האט געקענט שמעקען מיט א מעסער־שטאך; נור מען האט זיך ארויף און אראפ געדרעהט פאר דעם הייזעל מיט געבראכענע הענד און געקרעכצט, געפרואווט אריינ־ווארפען אן אויג, אין א פערהאנגען פענסטערעל אריין. איז שוין נתן ארויסגעקומען פאר דער טהיר און געפרעגט תמ'עוואטע:

— וואס איז געשעהן?

— נתן, גערענק אין גאט, האב רחמנות אויף מיין ווייב און קינ־דער, גיב ארויס די פעל.

— פעל? ביי וועמען האט מען דאס גע'גנב'עט פעל וויעדער? וואס טהוט זיך דא אין דער שטאדט! מען וועט דאך שוין נישט קענען לעבען באלד. יעדע נאכט אן אנדער גנבה, — צוקאכט זיך נתן.

— נתן, זאג, וויפיעל ווילסטו, אז דו זאלסט ארויסגעבען די פעל?

— איך וויל? די גנבים ווילען, זיי זיינען געקומען צו מיר, האבען מיר געזאגט. איך מיין — פאר צוויי הונדערט רובעל.

מען דינגט זיך, או דער סוף איז, אז נתן ווייזט אן, וואו די פעל זיינען איינגעגראבען אין לאנקע ביים וואסער.

די גערעכטיגקייט פון דער שטאדט האט געהיט דער סטארשי סטראזשניק יאנאוויטש, אדער, ווי די אידען האבען איהם א נאמען געגעבען, „די בלינדע פערעל", — דערפאר, ווייל אז ער וויל קען ער ווערען בלינד, ווי די ארימע אידענע פערעל, וועלכע זיצט פאר דער שוהל און בעט נדבות: ער זעהט נישט, אז א איד האלט אפען דאס געוועלבעל זונטאג נאך צוועלף אזייגער און לייזט געלד; ער זעהט נישט, ווי עס פערשווינדט פון א פויער'ס א פוהר א קעלבעל, ווי מען שפאנט פון א וואגען אין מיטען העלען טאג די פערד אויס, אדער ווי נתן'ס חברה האקען אויף א שפייכלער בייטאכט און נעהמען די קאלבס-לעדער אראפ. ער איז די „בלינדע פערעל", ער זעהט נישט און הערט נישט. ריידען רעדט דער סטארשי סטראזשניק אידיש און זאגט אן די אידען א פריהער, ווען דער קאמיסאר וועט קומען נאכקוקען אין די געוועלבער דעם פאטענט. די „בלינדע פערעל" האט מען בעראַרפט אין שטעדטעל, ווי מען בעדארף, להבדיל, א רב אדער א מקוה. ער האט געמאכט שלום צווישען אידען. אז איין איד האט גע'מסר'ט דעם צווייטען, אז ער האנדעלט מיט פאלשע בראנפען, איז ער געקומען און האט דערצעהלט. האט יענער גע'מסר'ט דעם צווייטען, אז ער האנדעלט מיט גנבות — האט ער פון ביידע גענומען כאבאר און שא, שטיל. אין זיינע צייטען איז קיין איד נישט אריינגעפאלען אין גויאישע הענד, נישט אין גערוכט און נישט אין די וואך. און אז עס האט זיך געמאכט, אז בעריל מסור האט גע'מסר'ט צום נאטשאלניק און אנגעוויזען אויף די „בלינדע פערעל", אז ער נעהמט כאבאר פון די אידען, האט זיך „די בלינדע פערעל" גע־קאכט אין איינעם מיט אידען ביים רב און גע'טענה'ט אויף אידיש:

— אזא מעשה, א איד זאל איבערענטפערען אידען אין גוי'אישע הענד! וואס, עס איז נישטא קיין רב, ביז הונדערט און צוואנציג יאהר? האסט עפעס, געה צום רב.

צווישען נתן גנב און די „בלינדע פערעל" איז אנגעגאנגען א שטילע מלחמה. אזוי ווי נתן גנב, אזוי האט אויך די „בלינדע פע־

רעל״ געהאַט זיין חברה גנבים, וואָס האָבען גע׳גנב׳עט, איהם אָבגע־שטעקט, און ער האָט פאַר זיי פערהאַנדעלט דערנאָך מיט די בעלי בתים. האָט איין באַנדע געמאַכט דער צווייטער קאָנקורענץ. צווי־שען די אָנפיהרער פון די באַנדעס האָט אויבען־אויף געהערשט שלום: זיי האָבען גערעדט צווישען זיך, געטרונקען אין איינעם „פאַלשען בראַנפען״ ביי חנה־שרה׳ן אין געוועלבעל. אָבער זיי האָבען מורא געהאַט צו בלייבען איינער מיט׳ן צווייטען אליין, אז איינער זאָל דעם אנדערען אַ מעסער נישט ארייננשטעקען, און נור אָנגעקוקט זיך מיט די אויגען, און מיט דעם בליק אלעס געזאָגט. עס איז געווען אָבגע־מאַכט צווישען זיי, אז איינער זאָל זיך אין צווייטען׳ס עסקים ניט מישען. דורך דעם, אז עס איז געשעהן אַ גנבה אין דער שטאָדט און מען איז געקומען צו לויפען צו די „בלינדע פערעל״ האָט ער זיך בע־האַלטען, ער איז נישט געווען אין דער היים...

דערפאַר האָט איין אָנפיהרער דעם צווייטען׳ס באַנדע גע׳רודף׳ט. אז נתן גנב האָט אָנגעטראָפען אין אַ ווינקעל אַ שגץ פון די „בלינדע פעריל׳ס״ באַנדע, האָט ער איהם שוין פאַרלאָזט מיט אַן אונטערגע־האַקטע זייט. און צייט מאַטקע האָט זיך גע׳חבר׳ט מיט נתן גנב, האָט די „בלינדע פערעל״ געוואָרפען אויף איהם אַן אויג און נישט געלאָזט איהם אין מארק זיין אין אַ יאָהר־מאַרק. וואו ער האָט איהם געטראָפען, האָט איהם די „בלינדע פערעל״ געשלאָגען, געיאָגט און געוואָרט נאָר, אז ער זאָל אין זיינע הענד אריינפאַלען. מאַטקע האָט זיך נישט געקלאָגט פאַר נתן גנב: ערשטענס האָט ער געוואוסט, אז עס דאַרף אזוי זיין, און צווייטענס, איז נאָך מאַטקע גנב געווען אַ צו קליינער יאַט, אז דער רבי זאָל זיך פאַר איהם אָננעהמען און געהן זיך שלאָגען צוליעב איהם מיט די „בלינדע פעריל״.

אָט פאַר דעם נתן גנב — וואָס האָט געקענט אזוי וויים ברענ־גען, אז די „בלינדע פעריל״ זאָל פאַר איהם ציטערען און אויסמיידען פון וועג, ווען ער טרעפט איהם אָן — האָט מאַטקע גנב דרך־ארץ געהאַט, פערגעטערט איהם און איז גרייט געווען פאַר איהם אין פייער און וואַסער צו געהן. נתן גנב האָט דערפיהלט, אז דער יונג איז אַ גוטער „יאַט״ און מען וועט איהם קענען אַמאָל אויסנוצען צו אַן עסק, האָט ער איהם צוגעלאָזט צו זיך, אהיים גענומען מיט זיך און אפילו געלאָזט שלאָפען אין הויז ביי זיך.

נתן גנב האט געלעבט מיט דער מוטער אין הילצערנעם הייזעל. איין גוטע מרה האט דער יונג געהאט, וואס די שטאדט האט איהם דערפאר געריהמט: ער האט בכבוד געהאלטען זיין מוטער. דאס ווייב האט ער אוים דעם הויז געשיקט ווייל זי האט ניט געקענט הויזען מיט דער שוויגער און געקריגט זיך מיט איהר. דער יונג האט איהר בכבוד'ע קליידער געמאכט, א שעהנע „שטאדט" אין דער ווייבער־שוהל איהר געדונגען און אהיים געבראכט דער מאמען דאס בעסטע פלייש און די שעהנסטע פיש אויף שבת. שבת נאכמיטאג האט נתן גנב זיין מאמע אויסגעפוצט אין א נייער הויב מיט א נייעם קאפטענדעל, אין געסעל ארויסגעפיהרט צום שפאציער. אז די ווייבער האבען געזעהען ווי נתן האלט בכבוד זיין מאמע, האבען זיי דעם יונג אלעם מוחל געווען און געזאגט, אז ער פערדיענט זיך סיי ווי סיי די צווייטע וועלט. מען האט דערצעהלט, אז די אלטע פעשע, נתן קצב'ס מוטער, וואס איז אליין אמאל געווען א קצב'טע און איז נאך היינט אויף בכח אויס־צוטרינקען א האלב קווערטעל בראנפען, פאטשט נאך היינט אוים דעם יונג, אז עס געפעלט איהר עפעס ניט אין איהם, און נתן גנב, פאר וועלכען די „בלינדע פעריל" ציטערט, לאזט זיך אויספאטשען פון דער מאמע און זאגט איהר קיין ווארט ניט.

אט די אלטע פעשע, די שטארקע אכטציג־יעהריגע אידענע מיט די רויטע געפרווירענע באקען, האט אריינגענומען מאטקע'ן אין א ווינ־קעל פון דער קיך, און פאר מאטקע'ן טהיילמאל א העמד אויסגע־וואשען און א לעפעל ווארעם געקעכטס נגעבען. די אלטע פעשע איז געווארען מאטקע'ס בעשיצערין און האט אויפ'ן זוהן אנגעשריען, ווען יענער האט מאטקע'ן געשלאגען. נתן גנב האט געזעהען, ווי די מאמע האט גערן מאטקע'ן, האט ער איהם אויך גערן געקריגען און אנגע־הויבען איהם צו בעהאנדלען ווי אן אינגערען ברודער.

איינמאל אן אויף־דער־נאכט, ווען זיי זיינען ביידע אהיים גע־קומען פון שעכט־הויז, די אלטע פעשע האט אויפגעשטעלט אויפ'ן טיש די הייסע קארטאפעל־זופ מיט דעם פארעדיגען פלייש, רופט זיך אן די אלטע אידענע צו נתן'ען:

— נתן, עס געהט צו ראש השנה און יום כפור. דער יונג קען אודאי קיין קריאת שמע ניט לייענען.

— קענסט קריאת שמע לייענען? — פרעגט נתן גנב, וואָס איז געווען אריינגעטהאָן אין דער הייסער שיסעל.

מאָטקע לאַכט, האַלטענדיג אויף זיינע ציינער א זודיגע קאַר־טאָפעל:

— ניין!

— און וואָס איז אויף דיר דאָס געלעכטער אזוי? עס געהען אזעל־כע גרויסע ימים טובים אין לאַנד אריין און דו קענסט ניט קיין סדור אין דער האַנד האַלטען — זאָגט די אַלטע.

נתן איז מכבד מיט דער ברייטער האַנד מאָטקע'ן איבער'ן פנים.

מאָטקע לאַכט.

— וואָס שלאָגסטו איהם? צו שלאָגען ביזטו א בריה, וואָלסט בעסער גענומען א סדור און דעם יונג אויסגעלערענט עברי זאָגען — זאָגט די מוטער — דו קענסט דאָך. זאָל ער אויך קענען.

מאָטקע לאַכט.

נאָכ'ן עסען האָט נתן אראָבגענומען פון שענקעל, וואו עס שטעהען די צוויי שבת־לייכטערלעך, דער מאַמע'ס מחזור, אויפגעכּישט די גרויסע אותיות און אָנגעהויבען צו לערנען מאָטקע'ן:

— נאַ זעה, דאָס איז א היי, און דאָס איז א בית. זאָג נאָך: א היי, א בית.

מאָטקע לאַכט.

— וואָס איז אויף דיר דאָס בייזע געלעכטער? גיב נור א קוק, ווי ער האָט זיך צולאַכט! — און נתן האָט געכאַפּט מאָטקע'ן אויפ'ן קניע און האָט איהם אָנגעהויבען מכבד צו זיין.

— נאַ, גיב נאָר א קוק, ווי ער האָט זיך צוראַיעט! נתן גנב, לאָז אָב, לאָז אָב. ווערסט דאָך דעם יונג ממית'ן! — שלעפּט ארויס די אַלטע מאָטקע'ן פון נתן'ס הענד.

נתן לערנט ווייטער און גיט מאָטקע'ן ווידער קלעפּ.

— מיין רבי, קוק אָן דעם רבי'ן, אז די הענד זאָלען דיר ווערען אָבגעדאַרט. שלאָגען קענסטו איהם, אָבער לערנען? — שרייט די אַל־טע אויף נתן'ען.

און מאָטקע לאַכט אונטער נתן'ס קלעפּ.

מאָטקע האָט דערפיהלט, אז די אַלטע פּעשע האָט איהם גוטס

געטהאן, האט ער געוואלט איהר אבצאהלען. ער האט אבער ניט גע־וואוסט מיט וואס. ער פלעגט אמאל פון גאס אהיים ברענגען א הוהן אונטער דער פאלע אדער זיך ארייגלאזען אין שענקעל אריין און ארויסקריגען א פלעשעל, האט עס אהיים געבראכט און פאר דער אי־דענעביים קוימען אוועקגעלעגט. פלעגט די אידענע איהם אוים דער שטוב טרייבען.

— טראג דיך אב, דו קליינער גנב, טראג דיך אב מיט דיינע גנבות.

און מאטקע האט געזעהען, ווי דאס פלעשעל בראנפען ווערט פער־שוואונדען אונטער דעם קישען אין דער אידענע'ס געלעגער, האט ער געלאכט און איז אוים דער שטוב געלאפען.

אז די „בלינדע פעריל" האט דערזעהען, אז מאטקע איז ביי נתן'ען א בן־בית געווארען און נתן גנב טראגט זיך ארום מיט איהם, האט ער אלץ געקלערט ווי דעם יונג אין דער האנד צו כאפען. ער האט זיך געוואלט דורך מאטקע'ן מיט נתן'ען אברעכענען און אלץ אבגע־ווארט א געלעגענהייט, ווען דער יונג וועט איהם אין די הענד פאלען. ער האט ניט בעדארפט לאנג ווארטען : די געלעגענהייט האט זיך באלד געמאכט.

.12

אַ אידישער לאַמבאַרד.

אין שטעדטעל האָבען געוואוינט אַ סך שוסטער, וואָס האָבען אויסגעאַרבייט שטיוועל פאַר די פויערשע יאַהרמערק. אַ גאַנצען זומער איז מען אָבגעזעסען איבער דער טאַנדעט־אַרבייט און געגרייט סחורה פאַר הערבסט, ווען די יאַהרמערק וועלען זיך עפענען און מען וועט פאָהרען מיט דרענגלעך און געשטעלען אויף די ירידים אַרום. אָבער וועניג שוסטער האָבען זיך געקענט דערוואַרטען אויף דעם גליק, אַז זיי זאָלען אַרויספיהרען זייערע סחורות אויף די מערק. די מעהר־סטע פון זיי האָבען ניט געקענט דורכשלעפּען דעם זומער און אויס־האַלטען די שטיוועל, און צו די ימים־טובים צו האָבען שוין די שטי־וועל אַריינגעוואַנדעלט צו אפרים'שי גייגער אין קאַמער אַריין, וואו מ'האָט זיי פערזעצט פאַר אַ פּאָר רובעל אויף צו לעבען, אויף סחורה צו קויפען אָדער אויף יום טוב מאַכען.

אפרים'שי גייגער איז געווען דער פּראָצענטניק פון די שוסטער. נעהמען פלעגט ער פון אַ קערבעל אַ צוויי גילדען פּראָצענט און אַ משכון די שטיוועל. אַז עס פלעגט קומען הערבסט, פלעגען זיך די שוסטער בעטען: „ר' אפרים'שי, גיט אַרויס די שטיוועל אויפ'ן מאַרק". אָבער אפרים'שי ווייסט, אַז אַ שוסטער איז אַ שכור, און די שטיוועל קענען נאָך אויפ'ן וועג צום מאַרק אַריינפאַלען אין שענקעל, און אַזוי ווי דאָס רוב שטיוועל זיינען שוין ניט ווערטה געווען דאָס געלד מיט דעם פּראָצענט, וואָס איז דורך די פּאָר וואָכען אויף זיי אָנ־געוואַקסען, פלעגען זיי בלייבען ביי אפרים'ען אין קאַמער פוילען, און האָבען שוין ניט געזעהן די ליכטיגע שיין מעהר. אפרים'שי האָט זיי ניט פערקויפט. קיין געלד האָט ער ניט בעדאַרפט. אָבגעלעבט מיט זיין ווייב, טויבע די מרשעת, אַ יאָהר צוואַנציג־דרייסיג אין קריגעריי, און געגעסען דעם גאַנצען טאָג אַ נעכטיגען ברויטעל מיט אַ ציבעלע.

איז זיין איינציג פערגניגען געווען, אז די קאמער איז וואס אמאל מעהר פול געווארען מיט שטיוועל. נאך סוכות־צייט, ווען די רעגענס גיסען, איז א גאנץ שטערטעל ארומגעגאנגען בארפוס, די בלאטע האט אריינגערונען דורך די אפענע לעכער, און ביי אפרים׳שי אין קעלער האבען געפוילט די שטיוועל, וואס די שוסטער האבען אויסגעארבייט פאר דער בעפעלקערונג אויף דער צייט, ווען דער רעגען וועט קומען.

געווען איז אפרים א אידעל א קארגער, וואס האט ניט פערגונען דעם ווייב דעם ביסען ברויט וואס זי עסט. יעדען פריהמארגען איז דאס געסעל אויפגערודערט געווארען פון די קריעגערייעז צווישען אפרים׳שין מיט זיין ווייב. און יעדען פריהמארגען האט ער געשלעפט דאס ווייב צום גט: „שוין די מינוט זאלסטו מיר געהן צום רב, די מינוט“.

ס׳האט זיך שוין איינמאל געטראפען, אז דער רב איז מיעד געווארען שלום מאכען צווישען זיי, און האט בעשטימט זיי אבצו׳גט׳ן.

פרעגט אפרים׳שי:

— וויפיעל וועט דאס קאסטען?

— דו דארפסט דאך איהר געבען א כתובה, און דעם סופר, און שכר־טרחה, און א ציוויל־גט.

— אבער וויפיעל, ארום און ארום?

— ארום און ארום, מיט א ציוויל־גט, און פאר׳ן סופר, און פאר מיר, א פינף און צוואנציג רובעל.

— פינף און צוואנציג רובעל! — שרייט אוים אפרים׳שי — טויבע, קום אהיים! די מינוט אהיים! — שלעפט ער די ווייב ביים ארבעל.

צוליעב די פינף און צוואנציג רובעל, וואס ס׳האט איהם בעדארפט דער גט אבקאסטען, האט ער אבגעלעבט מיט א ווייב א מרשעת, וואס זיי האבען זיך ביידע פיינד געהאט, א גאנצעם לעבען, און געריסען זיך דעם ביסען פון די מיילער, און געזעטיגט איינם דאס צווייטע מיט קללות.

אפשר האט איהם טאקע טויבע די מרשעת דערצו געבראכט, אז ער זאל אזוי שלעכט זיין. ווארום די אידענע איז מיט אן אמת געווען א מרשעת. געווען איז זי אן עקרה, און דאס נישט־קינדערהאבען האט מען איהר אנגעזעהען אויפ׳ן פנים... א פנים האט זי

געהאט פון א מאנספארשוין, נאר אהן א באָרד און אהן וואנצעס, מיט בעוואקסענע וואַרצעלעך, און פיינד האָט דאָס געהאַט מענשען. גע־זעהן א קינד אין גאַס — א שטוים געגעבען, און אַלעס לעבעדיגס אוועקגעיאָגט פון זיך: „סטופּיי", „סטופּיי"! — האָט זי געהאַט אויף אַלצדינג איין וואָרט.

זומער פאַרנאַכט איז זי געזעסען אויף די טרעפּלעך פאַר איהר טהיר און געשעפּט לופט. זי האָט שווער געאָטעמט צוליעב אַסטמאַ. די קינדער פון די בעלי־מלאכות האָבען געבראַכט צו שלעפען אויף די אַקסלען די פאַרטיגע שטיוועל און קאַמאַשען צו אפרים׳שי. די אידענע האָט עפּעס געברומט אונטער דער נאָז, גענומען די שטיוועל און אריינ־געוואָרפען אפרים׳שין אין קאַמער אריין און געמורמעלט צו די קינ־דער: „סטופּיי!" „סטופּיי!"

דאָס איינציגע פערגעניגען פון אפרים נייגער איז געווען די קאַ־מער מיט זיינע שטיוועל. ער פלעגט זיך אָפטמאָל איינשליסען אין איהר אויף א גאַנצען טאָג און איבערוואָרפען די שטיוועל, וואָס האָבען געפוילט דאָרט פון יאָהרען לאַנג. דאָס פערפוילטע לעדער האָט ארויס־געגעבען א געשטאַנק, און אפרים האָט גוט אריינגעהויכט דעם ריח פון דעם לעדער און הנאה געהאַט. ארויסקומען פלעגט ער פון דער קאַ־מער מיט א צופריעדענער מינע, דער שמייכעל האָט איהם אראָבגע־לאָכט פון די אויגען און אריינגעפאַלען אין זיין קאַלטענוואַטע באָרד, וואָס די האָר איהרע זיינען צוזאַמענגעקלעפּט געווען פון לעדער־שטויב. פלעגט ער מיט אמאָל דערזעהן דאָס ווייב, ווי זי זיצט מיט דעם אהן־קינדיגען־פּנים און גלאָנצט מיט איהרע קליינע אויגעלעך, פלעגט איהם מיט אמאָל דאָס גאַנצע פערגעניגען פון די פוילענדע שטיוועל פער־געהן — פלעגט ער געבען א מרוקע, ארויסגעלאָזען א קללה אויף איהר און געכאַפּט די קאַפּאָטע און אוועק אין חברה מנחה דאַווענען.

אָט אויף דער קאַמער מיט די פוילענדע שטיוועל האָט נתן גנב זיין אויג געוואָרפען. האָט ער אריינגעשיקט צו אפרים׳שין מאַטקע׳ן מיט אַן אויסרייד. מאַטקע האָט געדאַרפט אויסשפּירען, צי די קאַמער האָט א פענסטער׳ל, און וואוהין דאָס פענסטער׳ל געהט ארויס.

אָנגעטראָפען האָט מאַטקע טויבע׳ן, ווי זי זיצט אויף די טרעפּלעך און כאַפּט פרישע לופט זומער פאַרנאַכט. זי האָט איהם בעגעגענט מיט איהר געוועהנליכען ווערטעל: „סטופּיי!" מאַטקע

האט אָבער נישט געהערט און איז ווייטער געגאַנגען. פרעגט טויבע: „וועמען זוכסטו?“ איידער די אידענע האט נאָך אָבער צייט דאס וואָרט אויסצורעדען, איז שוין מאַטקע אין שטיבעל, קוקט זיך ארום, דערזעהט דעם שפּאַלט פון דער קאמער, א זונען־שטראַהל פאַלט אריין; דורך די קוים צוגעמאכטע טהיר, עפענט ער שוין די טהיר און דערזעהט אפרים גייגער טוּיכט זיך צווישען א וואַלט מיט שטיוועל. מאַטקע איז דער־שראָקען געוואָרען, אז ער האט דערזעהן דעם אידענ׳ס באָרד מיט די אויגען ארויסשטאַרען פון צווישען די שטיוועל.

— ווער איז דאס? — האט אפרים׳שי געמאכט א געשריי, אויפ־געדענגט, וואס א פרעמד אויג האט געזעהען, ווי ער טהוט זיין דיענסט אין זיין קדשי־קדשים.

— דער מייסטער האט מיך געשיקט.

— ווער מייסטער, וואס פאר א מייסטער? טויבע, רע־טויבע, וואו ביזטו? — איז אפרים׳שי ארוים א פערשטויבטער פון צווישען די שטיוועל.

נאָר מאַטקע איז שוין נישט געוועזן.

פון דעם טאָג אָן איז דאס פענסטער׳ל פון דעם קאמער פער־קלאַפּט מיט נאָך א לאָדען און א פרענט, און די טהיר פון אפרים׳שים קדשי־קדשים איז געוואָרען בעלעגט מיט נאָך צוויי שלעסער, אז קיין פרעמדענ׳ס אויג זאָל ניט אריינדרינגען, און מאַטקע האט געקראָגען קלעפּ פון נתן גנב — וואס ער האט די מעשה אזוי נישט געשיקט געמאכט.

מאַטקע אָבער האט אויסגעשפּירט, אז די קאמער האט א פענ־סטער׳ל און דאס פענסטער׳ל געהט ארוים אויף מאַנדריק׳ס דאך.

עס האט זיך געמאכט באַלד אַן אַנדער געלעגענהייט. אריינצור־דרינגען אין אפרים׳שים קדשי־קדשים. אפרים גייגער, אזוי קאַרג ווי ער איז געוועזן, האט ער דאָך געוואָלט האָבען אז עס זאָל איבערבליי־בען אַן אָנדענקעניש נאָך איהם. פינף יאָהר האט ער זיך געדונגען מיט א סופר, אז ער זאָל שרייבען פאַר איהם א ספר־תורה אין דער חברה, וואו ער דאַווענט. האט טויבע געוויינט, אז זי וויל, אז דאס ספר־תורה זאָל זיין געשריבען אויך אויף איהר נאָמען, האט אפרים׳שי נישט געוואָלט. האט די אידענע צושטייער געגעבען פון איהר געלד, וואס זי האט בגנבה אָנגעזאמעלט אין א זאַק, גאַנצע פופצעהן רובעל,

איז ער בעשטאַנען, אַז דאָס מענטעלע מיט די עץ החיים׳ס זאָלען זיין אויף איהר נאָמען.

דאָס קדשי־קדשים איז נאָך נישט געבליעבען איין מינוט אַליין צייט אפרים׳שי האָט חתונה געהאַט. צי איז אפרים אין דער היים, צי איז ער אין דער חברה ביי׳ם מנחה דאַווענען, זיצט אַלץ טויבע, זיין ווייב, ווי אַ געטרייער הונד אויף דער שוועל פון דער טהיר און טרייבט אַוועק אַלע, וואָס ווילען זיך דערנעהענטערען צום קדשי־קדשים, מיט איהר סגולה־וואָרט „סטופיי“. צום חנוך אָבער פון ספר־תורה׳לע האָבען ביידע, אי אפרים, אי זיין ווייב, פערלאָזט דאָס קדשי־קדשים אויף קיינעם נישט און זיינען געגאַנגען מיט דעם עולם אידען אין דער חברה אריין. אין דער חברה האָבען זיך אידען געפרעהט מיט׳ן נייעם ספר־תורה׳לע, און אפרים מיט זיין ווייב האָבען פערגעסען אָן די שטיוועל און געטאַנצט מיט זייער „קינד“, מיט׳ן ספר־תורה׳לע, שפעט אין אבענד אריין.

דענסטמאָל האָט זיך נתן גנב ארויפגעלאָזען אויף מאַנדריק׳ס דאַך און מיט אַ שטיק אייזען אונטערגעשפּאַרט דעם פרענט פון דעם לאָדען. דער פרענט האָט נאָכגעגעבען. זיינען איבערגעבליבען די שטאַבעטלעך, האָט זיי נתן גנב אויך באַלד פאַרנאַנדערגעשפּרייט, ער האָט געגעבען אַ וואונק צו מאָטקע׳ן, און מאָטקע האָט זיך ווי אַ קאַץ געגעבען אַ קוועטש אריין צווישען די שטאַבעטלעך, און באַלד האָט ער אָנגעהויבען ארויסצוּוואַרפען שטיוועל דורך דעם פענסטער׳ל צו נתן׳ען.

אַז מען האָט שוין אָנגעפּאַקט אַ פּאָר זעק, האָט נתן געגעבען אַ קאָמאַנדע, אַז מאָטקע זאָל איגנעווענינ צונויפלעגען די שטיוועל אַזוי, אַז מען זאָל ניט באַלד בעמערקען. מאָטקע האָט זיך צוריק ארויסגעקוועטשט פון די שטאַבעטלעך, נתן האָט צוריק פערבויגען דעם פרענט אויפ׳ן לאָדען, אַז מען זאָל נישט אָנזעהן, און מען זאָל נאָך אַמאָל קענען נעהמען פון קדשי־קדשים.

אפרים איז אהיים געקומען מיט זיין ווייב פון דער חתונה, וואו זיי האָבען אויסגעגעבען זייער קינד דאָס ספר־תורה׳לע. האָט ער זיך דערמאָנט אָן דער קאַמער.

געוואַלד, זי איבערגעלאָזט אַליין, צום ערשטען מאָל אַליין. האָט ער גוט בעקוקט די שלעסער אויף דער טהיר, אָבער אַלעס איז גאַנץ.

פאַרזיכטיג, מיט האַרץ־קלאַפעניש האָט ער אויפגעעפענט די טהיר פון קאַמער: געלויבט איז גאָט, די שטיוועל זיינען דאָ. דער לאַדען איבער׳ן פענסטער׳ל און דער פרענט אויך.

— געלויבט איז גאָט — אָטהעמט אָב אפרים׳שע גייגער — איך האָב זיך געשראָקען. די קאַמער אַליין געלאָזט.

— עס איז אין דעם זכות פון ספר־תורה׳לע — זאָגט טויבע.

— דו האָסט רעכט, מיין ווייב.

און צום ערשטען מאָל דעם אבענד האָט מאַן און ווייב געערדט צווישען זיך אָהן קללות, זייענדיג פול מיט דעם נחת וואָס זיי האָבען געהאַט פון זייער „קינד", דאָס ספר־תורה׳לע.

פון דענסטמאָל אַן זיינען אויף אַ שטיקעל צייט, דורך די מיה פון מאַטקע׳ן מיט זיין רבי׳ן נתן׳ען, די שטיוועל אַנגעקומען צו די ריכ־טיגע בעלי־בתים, פאַר וועמען די בעלי־מלאכות האָבען זיי געמאַכט — צו די מענשען. אַ סך אידען און פויערים זיינען צו הערבסט־צייט גע־ווען צוגעגרייט צו די רעגענס מיט גוטע, געזונדע שטיוועל. און ווייל שטיוועל זיינען מיט אַמאָל ביליג געוואָרען אין שטעדטעל, האָט זיך אַן אָרימאַן אויך געקענט פערגינען אַ פּאָר שטיוועל אויף יום־טוב.

נור באַלד האָט דאָס אויפגעהערט. די שטיוועל האָבען אַנגעהוי־בען צוריק צו געהן אפרים׳ען אין קאַמער אריין, ווי מיר וועלען עס שפּעטער דערצעהלען. וואָרים דער היטער פון די גערעכטיגקייט, „די בלינדע פעריל", האַלט וואַך זיין אויג איבער די אָרדנונג פון דער שטאָדט...

13.

אַ גנב! אַ גנב!

— געוואַלד, אַ גנב! — האָט זיך געלאָזט הערען איבער דעם שמאָלען געסעל אַ שרעקעדיג געשריי אין אַ שעהנעם פריהמאָרגען.

לאַדענס האָבען זיך אויפגעפראַלט. פון די אָפענע לופטשיקעס האָבען זיך וויסע שלאָף־מיצען און בעפעדערטע בערד געלאָזט זעהן. מענשען האָבען געפרעגט מיט דערשראָקענע אויגען:

— וואו ברענט?

זיי האָבען דערזעהען אפרים'שי גייגער, אין די גאַטקעס און שלאָף־מיץ, שטעהט אויפ'ן גאַניקעל פון זיין הויז. ער רייסט זיך די האָר פון קאָפּ און האַלט אין איין שרייען:

— געוואַלד, אַ גנב! מען האָט מיך בע'גזל'ט! בדלות געשטעלט!

טהיר און טויערען האָבען זיך אויפגעעפענט. אידען אין אונטער־וועש, ווייבער אין די העמדער, מוידען אין טיכער איבער די קעפּ, יונ־גען מיט שטעקענס און העק אין די הענד האָבען זיך אַרויסגעלאָזט פון די הייזלעך און געשריען:

— וואו? ווען? וועמען?

— דאָ איז ער אַנטלאָפען! ער איז אַריבער דעם פּלויט!

— ניין, אין הויף אַריין, צום גאַמבינער אין הויף אַריין.

— איך האָב איהם אַליין געזעהן דורך דעם הויף.

— קומט, אידען!

און צווישען די אַלע געשרייען הערט זיך אפרים'שים געוואַלד:

— ער האָט מיך געשאָכטען!

— ווער איז עס געוועזן?

— נאָ, אָט דאָ איז ער! — ווייזט אַ יונג אויפ'ן דאַך הינטער'ן קוימען.

אויפ'ן דאַך, וואָס איז געוועזן פאַר די פענסטערלעך פון אפרים'־

שים קאמער, האט זיך מאטקע בעוויזען. ער איז האלב געווען בע־האלטען הינטער דעם קוימען. מען האט ארויסגעזעהען דאס היטעל מיט די גנב'ישע אויגען. ער איז האלב געשטאנען, האלב געלעגען, גע־האלטען אין דער האנד א פאר שטיוועל און געקוקט מיט ש־עקע־דיגע אויגען, ניט וויסענדיג, ווי זיך אן עצה צו געבען.

— אט, אט, דא, זעהט!

— מאטקע גנב! עס איז מאטקע!

— דעם בלינדען ליב'ס! איך האב באלד געוואוסט, אז עס וועט אוים דעם בחור אויסוואקסען א פרי.

— רינגעלט ארום דעם דאך — שרייען איינצעלנע שטימען.

דערווייל האבען אפרים'שים געוואלדען ניט אויפגעהערט און געהאלטען אין איין צוזאמענרופען די בעלי־בתים פון שטעדטעל. פון די געסלעך, הויפען און הינטער־געסלעך זיינען זיך צוזאמענגעקומען אידען, ווייבער, יונגען און מוידען, בעוואפענט מיט דרענגער, וואלגער־העלצער, בעזימער און האקמעסערס, אלע מיט געוואלדען און גע־שרייען: וואו איז דער גנב, דער גנב?!

— געכאפט! געכאפט!

— אט, אט!

די גאנצע צייט האט זיך מאטקע געדרעהט ווי א מויז אויפ'ן דאך. פאר שרעק ניט ארויסגעלאזט די שטיוועל פון די הענד, און גע־קוקט מיט אונרוהיגע אויגען, וואס דא וועט זיין.

— קומט ארויף אויפ'ן דאך!

— ווער געהט מיט מיר אויפ'ן דאך?

און דא און דארט ווייזען זיך שוין אייניגע גבורים און הויבען אן צו קלעטערען אויפ'ן דאך כאפען מאטקע'ן.

אבער מאטקע, דערזעהענדיג, אז די יונגען געהען נאך איהם, האט ער מיט אמאל געגעבען א שפרונג, ערגעץ וואו פערפאלען געווארען אויף א מינוט, דערנאך האט ער זיך באלד געוויזען אויף אן אנדערען דאך.

— אט, דא איז ער! דא!

די שטאדט אידען, ווייבער, יונגען און מוידען מיט די בעזי־מער און שטעקענס אין די הענד נאך איהם.

אבער מאטקע איז שוין געפלויגען ווי א קאץ פון דאך צו דאך,

מיט אמאָל זיך געגעבען אַ לאָז אריין אין אַ לאָך, אַ שפּרונג איבער אַ הויז, ווי אַ שווארצע מויז, געגעבען אַ לויף אריבער דאָס געסעל, אריין צום סטאָליער אין הויף און איז פערפאַלען געווארען אין אַ לאָך צווי־שען די קלעצער, דרעננער און ברעטער, וועלכע זיינען געווען אָנגע־לעגט אין הויף.

דאָס שטעדטעל מיט די בעזימער אין די הענד, וואָס איז נאָכ־געלאָפען מאַטקע'ן איבער די דעכער, האָט איהם דערזעהען פערשוואונ־דען ווערען אין סטאָליאר'ס הויף. באַלד האָבען די אַלע אידען, וויי־בער, יונגען און מוידען, אָנגעפילט דעם הויף מיט די דרעננער און בעזימער אין די הענד, צווישען זיי אפרים'שי גיינער אין די גאַטקעס און מיט'ן שלאָף־מיץ, רייסענדיג זיך די האָר פון קאָפּ:

— געוואַלד, דער יונג האָט מיך געשאָכטען!

— ר' אפרים, קומט, מיר וועלען די ברעטער אָבווארפען און דעם יונג ארויסנעהמען! — שרייט נחום'שי שוסטער, וועלכער האָט דאָס גאַנצע לעבען אָבגעארבייט שטיוועל פאַר אפרים'שי גייגער'ס קאַמער. ער האָט מיט די איינגעדארטע, איינגעפאַלענע שווארצע באַ־קען געבלאָזען, קוים דעם אָטהעם כאַפּענדיג.

— שטעהט, שטעהט, די „בלינדע פעריל" געהט! — רופען אַנ־דערע אוים.

— אידען, מאַכט פּלאַץ, די „בלינדע פעריל".

די אידען האָבען זיך אָבגערוקט. די „בלינדע פעריל" אין „פּאַל־נע יוניפאָרם", בעוואָפענט מיט דעם שווערד און מיט אַ ביקס, איז אריינגעקומען אין הויף אריין. דער רויטער קארק זיינער האָט זיך ארויסגעגאָסען פון זיין גומענעם קראַגען, ווי דאָס פעטס ביי אַ חזיר. די אויגען, וועלכע זיינען נאָך געווען האַלב פערשלאָפען, האָבען אויסגעקוקט ווי שכור'ע, און די האָר האָבען זיך איהם אויפגעשטעלט פאַר כעס.

— אידעלעך, וואָס איז? — זאָגט די „בלינדע פעריל", איבער־פיהרענדיג מיט דער גרויסער האַנד איבער די גרויסע וואָנצעס, וואָס דאָס איז געווען אַ סמן, אַז ער איז בייז.

— אוי, פּאַניע, ער האָט דאָך מיך גע'הרג'עט! ער האָט דאָך מיך געשאָכטען!

— פּאַטמאַטרים! פּאַטמאַטרים! — האָט פּלוצים די „בלינדע

פעריל״ אָנגעהויבען רײדען רוסיש, וואָס דאָס איז געווען אַ סמן, אַז די „בלינדע פעריל״ איז זעהר אין כעס.

ער איז צוגעגאַנגען צו די ברעטער, געקלאַפּט אויף אַ ברעט מיט דער שווערד און געשריען:

— עי, מאַשעניק, ווילִיעזאַי!

אָבער מאַטקע איז געלעגען הינטער די קלעצער און ארויסגעקוקט מיט די גלענצענדע אויגען פון אַ לאַך ארויס, געזעהען די אידען מיט די שטעקענס אין די הענד, די „בלינדע פעריל״ מיט דער שווערד. ער האָט ניט מורא געהאַט. ער האָט ניט געציטערט. געקוקט זיי אין די אויגען אַריין און געוואַרט וואָס דאַ וועט זיין.

— וואָס איז געשעהן? — פרעגט נתן גנב, וואָס האָט זיך פּלור־צים אין הויף צווישען די אידען בעוויזען.

די אידען קוקען זיך איינס דאָס אַנדערע אָן און ענטפערען אָב מיט אַ שמייכעל, ווי ווערענדיג זיך ארויסמאַכען פון גאַנצען עסק.

— מיר ווייסען דען? אַלע לויפען, זיינען מיר אויך געלאָפען.

— וואָס? א גנב? — פרעגט נתן.

— פּאַסמאַטרים! — האָט די „בלינדע פעריל״ אָנגעקוקט און געקלאַפּט שטאַרקער מיט דער שווערד אויף די ברעטער און גערופען מיט אַן ענערגישען קול:

— העי, מאַשעניק, ווילִיעזאַי!

נתן האָט איהם אָבגעענטפערט מיט אַ בליק און זיך אָוועקגע־שטעלט מיט די אַנדערע אידען אָבוואַרטען די זאַך.

אַז מאַטקע האָט דאָס מאָל אויך ניט אָבגעענטפערט אויף דער „בלינדער פעריל׳ס״ אויפרוף, האָט זיך די „בלינדע פעריל״ געווענדעט צו די אידעלעך אויף אידיש:

— העי, אידעלעך, שאַרט אָוועק די ברעטער.

די אידען האָבען זיך געגעבען אַ נעהם צו די ברעטער, צים מעהר־סטען די שוסטער, וועלכע האָבען פערזעצט זייערע שטיוועל ביי אפרים׳שין, געוואָרפען די דרענגער, די קלעצער, און מאַטקע איז גע־לאָפען פון איין לאַך אין צווייטען אַריין.

באַלד האָט זיך דערהערט אַ גרויס ווילד געשריי אין הויף:

— איך וועל ניט לאָזען! — איך וועל ניט לאָזען!

דאָס איז ווידער געווען די „רויטע זלאַטקע״, וואָס איז זיך גע־

קומען אנגעהמען פאר איהר קינד. אזוי גרויס ווי זי איז געווען, האט זי זיך געגעבען א וואליע ארויף אויף די ברעטער און ניט געלאזט זיי פונאנדערשלעפען כדי מאטקע'ן ארויסצוציהען.

— דו זאלסט אוועקגעהן. די מינוט אוועק! — שרייט צו איהר די „בלינדע פעריל" — איך הייס דיר! — קלאפט ער מיט'ן שווערד.

אבער די רויטע זלאטקע איז געלעגען אויף די ברעטער, ניט גע־ריהרט זיך פון ארט, און געשריען ניט מיט קיין מענשליך קול:

— איך וועל ניט אוועקגעהן, איהר וועט איהם ממית'ן.

— אידען, נעהמט זי אוועק פון דאנען! — שרייט די „בלינדע פעריל". איך ווער אין כעס.

די אידען האבען געוואלט צוגעהן צו דער רויטער זלאטקע. זי האט געווארפען מיט די פיס און מיט די הענד, אוועקגעשטופט פון זיך די אידען, די יונגען, די פנים'ער מיט די נעגעל אויסגעקראצט און ניט צוגעלאזט צום יונג.

— איך וועל אייך ניט צולאזען. איהר וועט איהם ממית'ן.

און נתן האט געברומט צווישען די צייהן אויף די אידען:

— איך וועל אייך די קעפ צושפאלטען.

די אידען האבען אנגעקוקט נתן'ען, מורא געהאט פאר איהם און געשטאנען, ניט וויסענדיג וועמען צו געהארכען: די „בלינדע פעריל" אדער נתן גנב.

אז די „בלינדע פעריל" האט געזעהען, אז די אידען נעהמען ניט אוועק די רויטע זלאטקע, האט ער געווארפען אן אויג אויף נתן גנב, איז אליין צו צו דער רויטער זלאטקע און זי אנגעהויבען שלאגען מיט דער שייד פון דער שווערד, צוטופענדיג: אוועק, דו ממזרת, גנבים וועסטו ערציהען!

דאס האט נתן ניט געקענט דערטראגען: ער איז צו צו דער „בלינדער פעריל", אנגעכאפט איהם פאר דעם לאץ, געוויזען איהם א פויסט אין פנים אריין:

— א אידענע וועסטו שלאגען? איך וועל דיר דעם קאפ צור־שפאלטען!

די „בלינדע פעריל" האט זיך דערשראקען, געכאפט דעם רעוואל־ווער אין האנד און געשריען אויף נתן'ען: דו געהסט אוועק פון דא־

נען? איך שים דיך ווי א הונד! דו לאזט מיך ניט דאס געזעץ אויס־פיהרען.

עס איז געווען אביסעל צו ליכטיג, און נתן גנב האט זיך אבגע־רוקט. אז די „בלינדע פעריל" האט דערזעהן, אז ער איז תקיף, האט ער גענגעבען א געשריי צו די אידען, ווייזענדיג אויף נתן'ען:

— בינדט איהם, ער האט מיר געשטערט דאס געזעץ אויסצו־פיהרען.

נתן איז געשטאנען בלייך און געשמייכעלט, און דער האנד האט ער שוין גרייט געהאלטען דעם „אייזערנעם שטאכער", מיט וועלכען ער האט זיך געשלאגען, און קיין איד האט ניט געוואגט צוצוגעהן צו איהם.

די „בלינדע פעריל" האט געזעהן, אז ער איז איצט אליין, האט ער זיך ווייטער גענומען מאטקע'ן צו כאפען; אבגעשטופט די אי־דענע און געשריען אויף די אידען, אז זיי זאלען די ברעטער ארוב־ווארפען.

נור קיין אידענ'ס האנד האט שוין ניט מיטגעהאלפען די ברע־טער פונאנדערצוואווארפען. צי זיי האבען מורא געהאט פאר נתן'ען, צי איבער דעם וואס די „בלינדע פעריל" האט געשלאגען מאטקע'ס מוטער, האט זיך די סימפאטיע איבערגעוואויגען אויף מאטקע'ס זייט. סיי ווי סיי: די „בלינדע פעריל" האט אליין די ברעטער אויפגעהוי־בען און דערביי האט ער זיך צוואווארעמט. דער שוויס האט גערונען פון זיין פעטען האלז. ער איז רויט געווען און געשאלטען די אידען און זייערע ראבים. די אידען זיינען געשטאנען און צוגעזעהן, ווי די „בלינדע פעריל" ארבייט, און האבען געשמייכעלט. אזוי האט ער אב־געארבייט, ביז ער האט פאנאנדערגעווארפען א גאנצען הויפען ברע־טער. מיט אמאל האט מאטקע געגעבען א שפרונג ארויס פון א לאך, איז אריין צווישען א געזעמעל אידען. קיינער האט איהם ניט גע־וואגט צו כאפען. אדרבא, א טהייל האבען איהם נאך פערשטעלט מיט די קאפאטעס. די „בלינדע פעריל" האט ארויסגעכאפט די שווערד און אריינגעלאזט זיך צווישען די אידען נאך מאטקע'ן. אבער מאטקע האט שוין געמאכט א „ויברח", ווידער אריין אין א הויף און פון דארט האט ער זיך אריבערגעלאזט איבער א פלויט אין פעלד אריין, צום וואסער צו. די „בלינדע פעריל" מיט אפרים'שי גייגער זיינען גע־

ווען די איינציגע, וואס זיינען איהם נאכגעלאפען. די אידען, ווייבער, יונגען און מוידען מיט די שטעקענס און בעזימער אין די הענד זיינען שוין געשטאנען, האבען זיך צוגעקוקט, ווי די „בלינדע פעריל" מיט דער לאנגער שווערד אין האנד און נאך איהם אפרים'שי גייגער אין די גאטקעס מיט'ן שלאפמיץ לויפען נאך דעם יונג, און מאטקע פליהט ווי א פייל פון בויגען איבער פלויטען, איבער דעכער, און די „בלינדע פעריל" סאפעט מיט'ן רויטען האלז ווי א שווערע גאנז. האבען זיי געלאכט.

צום סוף איז די „בלינדע פעריל" מיעד געווארען, יאגענדיג זיך נאך מאטקע'ן. ער האט זיך אבגעשטעלט, צוריק אריינגעטהאן די שווערד אין שייד, אויסגעשפיגען און געזאגט אויף אידיש צו די ארומשטעהענדע אידען:

— אז איהר ווילט א גנב, האב איך אן עסק! וואס איז עס מיין עסק?

און דערזעהענדיג אפרים'שין אין די גאטקעס מיט'ן שלאפמיץ, ווי ער שטעהט און רייסט די האר פון קאפ: „געוואלד, ער האט דאך מיך געשאכטען!" האט די „בלינדע פעריל" אויסגעלאזט דעם גאנצען כעס אויף אפרים'שין. ער האט איהם נאכגעקרימט און געזאגט: „געוואלד, ער האט מיך געשאכטען!" אלעס ביזטו שולדיג. ווער הייסט דיר האלטען די שטיוועל אין קאמער? גיב זיי צוריק די שוסטער וועט מען ניט גנב'ענען.

נור באלד איז געווארען א געלאף אין עק געסעל, וואו מאטקע איז אנטלאפען. יונגען זיינען געקומען פאראויס צו לויפען און אנגעזאגט מיט גדולה די בשורה: „געכאפט! געכאפט!" באלד האט זיך געוויזען דער גוי'שער קיילער מיט זיין שייגעץ. זיי האבען געפיהרט מאטקע'ן בייביידע הענד. זיי האבען איהם געכאפט אין זייער הויף, וואוהין מאטקע איז ארײן. מאטקע איז געגאנגען צווישען זיי, רוהיג, מיט א ברוגז'ער מינע און די אויגעלעך האבען איהם געגלאנצט. די „בלינדע פעריל" האט זיך גלייך געשטעלט, ארויסגענומען דעם רעוואלווער און גרייט געהאלטען איהם. אידען האבען זיך דערשראקען פאר דער „בלינדער פעריל'ס" רעוואלווער, האבען זיי זיך אבגערוקט.

די גוים האָבען איבערגעגעבען מאַטקע'ן אין די הענד פון דער „גערעכ־טיגקייט", און די „גערעכטיגקייט" אין דער פּערזאָן פון דער „בלינ־דער פּעריל" האָט איבערגענומען מאַטקע'ן מיט אַן ערנסטער מינע, אָנ־געשטעלט דעם רעוואָלווער און געפיהרט מאַטקע'ן ביי דער האַנד אין וואך אריין.

.14
אַרעסטאַנטען.

די „וואָך“ פון שטעדטעל איז געווען אין מיטען מאַרק, אין שעהנ־סטען, געזונדסטען הויז פון שטאָדט. די פענסטערלעך האָבען אַרויס־געקוקט אין מאַרק אריין און מען האָט פון די וואָך געקענט זעהען אַלעס וואָס עס טהוט זיך אין גאַס, און פון גאַס — אַלעס וואָס טהוט זיך אין דער וואָך.

פאַר אַ פערברעכען האָט מען אוועקגעזעצט אין וואָך... למשל, אַז אַ איד האָט פערקױפט אין געהיים פון זיין געוועלבעל זונטאָג פאַר צוועלף אַזייגער, ווען די קירכענגלאָק האָט געקלונגען, איז געקומען דער פּאָליציאַנט, ועמען מען האָט גערופען „די בלינדע פעריל“ און פערשריבען אין ביכעל. האָט דער „סאָנד“ (סודיא) דערנאָך גע׳משפּט, אַז דער איד זאָל פינף טעג אָבזיצען אָדער בעצאָהלען פינף רובעל אַ טאָג. האָט דער איד געוואָלט ליעבער פערדיענען די פינף אין צוואַנ־ציג רובעל און איז געגאַנגען אָבזיצען די פינף טעג, און מען האָט איהם דערנאָך צוגעוואונשען, הלואי יעדע וואָך אַ פינף־און־צוואַנציגער פער־דיענען.

דאָס איז נאָך אַלעס געווען פערצייטענס, אין אָנהויב, ווען די „בלינדע פעריל“ איז נאָך געווען אַ „פריטש“ (אַ גרינער), אַז ער האָט דערזעהן אַן עולה אין שטעדטעל האָט ער עס ניט געקענט איבער־טראָגען און באַלד פערשריבען אין זיין ביכעלע. דערנאָך האָט זיך די „בלינדע פעריל“ צוגעוועהנט צום שטעדטעל, מען האָט אָבגעמאַכט מיט איהם צעהן גילדען אַ וואָך מיט אַ פונט טהעע און דריי פונט צו־קער. דער שמש האָט עס יעדען פרייטאָג צוזאַמענגענומען גראָשענ־וויז פון די בעלי בתים, און צו שטיקלעך צוקער פון די בעלי־בית׳טעס פאַר די „בלינדע פעריל“. פון דענסטמאָל אָן, אַז אַ שעהנער בעל הבית איז אריינגעפאַלען, למשל, אַז דער פאַן קאָמיסאַר איז געקומען צו־

פאָהרען פון דעם גרעסערען שטעדטעל און איז ארומגעגאַנגען אין די הויפען נאָכקוקען צו ס'איז ריין, און יעדען שעהנעם בעל־הבית פער־שריבען פינף רובעל אַ טאָג אָדער פינף טעג זיצען — האָט מען אָב־געמאַכט מיט משה־שלמה'ן דעם אונטער־שמש, אַז ער זאָל געהן אָב־זיצען פאַר די בעלי־בתים. משה־שלמה דער אונטער־שמש האָט עס גע־מאַכט ביליגער ווי פינף רובעל אַ טאָג. גענומען האָט ער צוויי גילדען אַ טאָג פון אַ בעל־הבית, און דערביי האָט משה־שלמה די צייט ניט פערטאַכלעוועט; ער האָט זיך דערוויל אָנגעגרייט די צווייטע וועלט — ער איז געזעסען און געזאָגט תהילים. די „בלינדע פעריל" האָט שוין געזאָרגט דערפאַר, אַז משה־שלמה זאָל פרנסה האָבען, אַז ער זאָל שטענדיג דאַרפען זיצען, פאַר וועלכען משה־שלמה איז דער „בלינדער פעריל" זעהר דאַנקבאַר געווען. אָבגעזעסען איז דער אונטער־שמש אַ גאַנצע וואָך, און פרייטאָג האָט די „בלינדע פעריל" געוואוסט, אַז אַ איד דאַרף שבת זיין ביים ווייב מיט די קינדער, האָט ער משה־שלמה'ן ארויסגעלאָזט ווען דער שמש האָט געדאַרפט ליכט צינדען. שבת צו־נאַכט, ווען אַלע אידען האָבען זיך גענומען צו זייער וואָכעדיגע פרנסה, איז משה־שלמה אַליין צוריקגעגאַנגען צו זיין פרנסה — אין דער וואָך אַריין.

עס האָט זיך אַמאָל געמאַכט, אַז די „בלינדע פעריל" האָט פער־געסען אָן משה־שלמה'ן און האָט די בעלי־בתים ניט פערשריבען אין ביכעל, איז איהם דער אונטער־שמש געקומען בעטען און גע'טענה'ט צו איהם:

— וואָס, איך בין ניט קיין איד, איך דאַרף ניט קיין פרנסה?

האָט די „בלינדע פעריל" איינגעזעהען, אַז משה־שלמה האָט אַ ווייב מיט קינדערלעך, האָט ער פערשריבען אין ביכעל אַ בעל־הבית אויף פינף טעג צו זיצען — ניט דערפאַר, וואָס דער בעל־הבית האָט חלילה מיט עפּעס זיך פערזינדיגט, נאָר כדי משה־שלמה זאָל האָבען וואָס צו טהאָן און די וואָך זאָל ניט בלייבען לעדיג. און אַז דער בעל־הבית האָט דערנאָך געמאַכט אַ געוואלד אין געסעל, גע'טענה'ט צו דער „בלינדער פעריל":

— וואָס הייסט? וואו איז דער יושר? דו נעהמסט ניט קיין צעהן גילדען אַ וואָך? פאַרוואָס פערשרייבסטו מיך?

האָט די „בלינדע פעריל" אָבגעענטפערט גאַנץ אידישלעך:

— עס איז דאָ אַ איד אין דער שטאָדט, ר׳ משה־שלמה, דאַרף ער האָבען פּרנסה.

נאָך אַן ארעסטאַנט איז געווען אַ בעשטענדיגער איינוואוינער פון דער וואך. דאָס איז שוין געווען אַ געפעהרליכער, אַ פּאָליטישער, כאַ־נאַצקי, דער פוילישער שוסטער, אָדער ווי אידען האָבען איהם גערו־פען „פּאָלסקי וואָיסקע“.

דאָס איז געווען אַן אָרימער גוי, וועלכער איז אַ גאַנצע וואָך אָב־געזעסען ביי ברוך׳ן אין ווערקשטאַט, איינגעבויגען איבער זיין שטי־וועל און געקלאַפּט אין דער פּאָדעשווע. אַ הויכער, אַן אויסגעמאָגער־טער, מיט אַ פּאָר גרויסע פוילישע וואָנצעס. אַ גאַנצע וואָך איז ער גע־ווען אַ שטילער, אַ גוטער, צו אַלעמען געשמייכעלט און די קינדער פון געסעל צוקערקעס געטהיילט. נור, אַז עס איז געקומען זונטאָג, האָט ער זיך אָנגע׳שכור׳ט און איז אַרויס אין גאַס, אָנגעטהאָן עפּעס אַן אַלט זעלנעריש היטעל פון נאַפּאָלעאָנ׳ס צייטען, מיט אַן אַלטען פערראָס־טעטען שווערד, פון די פּורים־שפּיעלער, וואָס ער האָט ערגעץ־וואו בעהאַט פערשטעקט, אַרויס אין גאַנצען יוניפאָרם און אָנגעהויבען צו זינגען: „יעשטשע פּאָלסקאַ ניע סגינעלאַ“... און געשריען אין געסעל: „פּאָלסקאַ וואָיסקאַ“, דעמבאַראָווסקי... קאָסטשיושקאַ... אַז מען האָט דערהערט די שרעקליכע רעוואָלוציאָנערע ווערטער אין געסעל, איז אַ שרעק אָנגעפאַלען אויף קליין און גרויס. „פּאָווסטאַניע“, געוואַלד, דער פוילישער שוסטער וועט אונז אונגליקליך מאַכען! איז אָנגעקומען די „בלינדע פעריל“ מיט׳ן רעוואָלווער און די שווערד און האָט פּאָלסקי וואָיסקאַ׳ן אין וואָך געפיהרט. דאָרט האָט ער איהם גוט אָנגעשלאָ־גען „פּאָלסקי וואָיסקע“ איז אָבגעלעגען אַ נאַכט אין דער וואָך, אויס־געניכטערט זיך.

ווען משה־שלמה דער אונטער־שמש האָט געזעהען דעם שכור׳ען „פּאָלסקי וואָיסקע“ זיך אַרומוואַלגערענדיג אויף דער פּאָדלאָגע פון דער וואָך, האָט ער געקרעכצט און בעדויערט גאָט׳ס בעשעפעניש. אַ מענש איז משוגע, קרעכצט ער, בחנם זאָל ער זיך נעהמען אַוועקזע־צען אין וואָך, און משה־שלמה האָט איהם גענומען מוסר זאָגען:

— אַ מענש זאָל זיך אַזוי צום נאַר מאַכען! אוי, אוי, פּאַני „פּאָלסקי וואָיסקע“, שאָקעלט ער אויף איהם מיט׳ן קאָפּ.

„פאלסקי וואיסקע“ האט זיך גענומען צום הארץ משה־שלמה'ס מוסר, געקראצט זיך אין קאפ און אבגעענטפערט:

דו האסט רעכט, פאני משה שלמה, האסט רעכט.

„פאלסקי וואיסקע“ האט זיך בערוהיגט, אבגעמאכט ביי זיך ניט מעהר צו טהאן די נארישקייט, און צומארגענס האט איהם „די בלינדע פעריל“ ארויסגעלאזט מיט אן אונטערגעהאקט אויג, און „פאלסקי וואיסקע“ איז צוריקגעגאנגען צום „זשיד“ ברוך אין ווערקשטאט און רוהיג ווייטער געקלאפט אין די פאדעשווע ביז צום צווייטען זונ־טאג, ווען „פאלסקי וואיסקע“ האט זיך ווידער אנגע'שכור'ט און דערשראקען דאס געסעל מיט „יעשטשע פאלסקא ניע סגינעלא“...

אט צו די צוויי שרעקליכע ארעסטאנטען האט די „בלינדע פעריל“ אריינגעבראכט, בעוואכט מיט שווערד און ביקס, דעם קליינעם צוועלף־יעהריגען מאטקע גנב, אין די וואך, אויף דער שמוציגער שטיינערנע פאדלאגע, איז געלעגען „פאלסקי וואיסקע“ מיט אן אונטערגעהאקט אויג פון די „בלינדע פעריל'ס“ קלעפ און הויך געשנארכט. משה שלמה, דער אונטער־שמש, איז גע־זעסען ביי'ם פענסטער'ל אנגעטהאן אין ברילען, געהאלטען א גרוי־סען סדור אין האנד. אז ער האט דערזעהן דעם שרעקליכען ארעסטאנט, וואס מען לאזט אריין צו איהם אין וואך אריין, האט ער זיך איינגע־קארטשעט, אבגעקרעכצט און ארויסגעזאגט פון תהילים, שאקלענדיג מיט'ן קאפ אויף מאטקע'ן: „אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד“...

די „בלינדע פעריל“ האט ארויסגענומען דעם פיסטאלעט פון שייִ־רעל ארוים. דער פיסטאלעט וואס איז געווען פערראסטעט און האט קיינמאל קיין קויל ניט אנגעזעהן, האט אזא שרעק אנגעווארפען אין טורמע צווישען די ארעסטאנטען, אז משה־שלמה האט די אויגען צו־געמאכט און געשריען „שמע ישראל“ און „פאלסקי וואיסקע“ האט זיך פון שלאף אויפגעכאפט און פאר שרעק האבען זיך איהם די האר אויפ'ן קאפ קאפויר געשטעלט. דער פיסטאלעט איז אבער ניט געווען צו זיי געווענדעט. די „בלינדע פעריל“ האט צוגעטראגען דאס פיסטא־לעט נאהענט צו מאטקע'ס פנים און געשריען:

— זאג די מינוט, אז נתן גנב האט דיך געשיקט די שטיוועל גנב'ענען, אז ער האט זיי אבגענומען פון דיר; זאג די מינוט!

אָבער מאָטקע האָט זיך ניט געשראָקען פאַר'ן פּיסטאָלעט. ער האָט נור מיט די גנב'ישע אויגעלעך געגעבען אַ ציטער און דאַן גאַנץ רוהיג געקוקט דער „בלינדער פּעריל" אין פּנים אריין.

— איך וועל דיך שיסען! — שרייט די „בלינדע פּעריל" — זאָג, אַ נישט וועל איך דיך שיסען!

— אוי! — שרייט אוים משה־שלמה פון ווינקעל.

די „בלינדע פּעריל" קוקט איהם אָן, משה־שלמה שטעקט פלינק דעם קאָפּ אין סדור אריין און זאָגט מיט אַ צובראָכען הארץ:

— אוי! כי יודע ה' דרך צדיקים, דרך רשעים תאבד!

אז די „בלינדע פּעריל" האָט געזעהן ווי מיט סטראשונקעס קען ער גאָר ניט מאַכען — האָט ער מאָטקע'ן געגעבען דעם ערשטען פּאַטש.

נור דאָ האָט זיך מאָטקע דערמאָנט, אז ער קען שרייען. ער האָט מיט אַמאָל געמאַכט אַזאַ געוואַלד, אז דאָס גאַנצע געסעל איז געקור־מען צולויפען פאַר די פענסטערלעך פון דער וואַך.

די „בלינדע פּעריל" איז בייז געוואָרען, געגעבען מאָטקע'ן אַ וואָרף אויף דר'ערד און איהם אָנגעהויבען צו קאָפּיען מיט די פיס און צו שלאָגען מיט דער שייד פון דעם שווערד, וואו ער האָט געטראָ־פען.

נור מאָטקע האָט ניט געשוויגען, זיינע געוואַלדען האָבען גערור־פען, ווי דאָס קלינגען פון פייער־גלאָקען, די איינוואוינער פון שטעדטעל צו די פענסטערלעך פון דער וואַך. וואָס אַמאָל מעהר זיינען זיך צוזאַ־מענגעלאָפען די איינוואוינער, און איינער האָט דעם צווייטען געשראָ־קען:

— מען שלאָגט מאָטקע'ן אין דער וואַך, מען שלאָגט מאָטקע'ן.

די „רויטע זלאָטקע" האָט שוין פון דערווייטענס גע־הערט מאָטקע'ס געוואַלדען, וואָס האָבען זיך ארויסגעריסען פון צווישען די שטאַבעטען פון קליינעם וואַך־פענסטער'ל. מיט'ן טוך איבער'ן קאָפּ איז זי געקומען צולויפען פאַר די פענסטערלעך, גע־בראָכען זיך די הענד, די טרערען זיינען איהר גערונען איבער די באַ־קען און זי האָט געשריען מיט אַ ווילד קול ווי אַ חיה־מוטער, וואָס מען האָט פון איהר דאָס קליינע גערויבט:

— געוואַלד, ער וועט מיר דאָס קינד טויטען! געוואַלד, אידען, געוואַלד!

זי האָט געקלעטערט אויף די ווענד, צום פענסטער׳ל צו, גע־קלאַפּט מיט׳ן קאָפּ אויף דער טהיר פון דער וואך און אַלץ געשריען:

— אידען, האָט רחמנות, ער וועט מיר דאָס קינד טויטען!

די האָר האָבען זיך איהר צופּאַטעלט, די אויגען פול מיט טרע־רען, האָבען זיך ביי איהר אַרויסגעזעצט, מיט די דאַרע צוקראַצטע הענד האָט זי די טהיר פון דער וואך געריסען און געקלאַפּט מיט׳ן קאָפּ אויף דער טהיר:

— אידען, האָט רחמנות!

מאַטקע האָט פון אינעווענינ דערהערט דער מאַמע׳ס קול און ער האָט נאָך העכער אָנגעהויבען שרייען. די שטימען, דער מאַמע׳ס מיט דעם יונג׳ס, האָבען זיך אויסגעמישט און אָנגעוואָרפען אַ פּחד אין דעם העלען זון־בעשיינטען טאָג. די אידען האָבען עס נים געקענט אויס־האַלטען. נאָר די ערשטע זיינען געווען די ווייבער און די פויערטעס פאַר דעם פענסטער׳ל פון דער וואך, וואָס האָבען זיך אָנגענומען פאַר מאַטקע׳ס מוטער. די ווייבער האָבען אָנגעהויבען צו רייסען די טהיר פון דער וואך, דערנאָך זיינען צוגעלאָפען די יונגען מיט דרענגער און שטעקענס, געקלאַפּט אין דער טהיר, אונטערגעשפּאַרט זי, ביז זיי האָ־בען די טהיר אויפגעבראָכען און אריין אין דער וואך.

מאַטקע איז געלעגען אויף דר׳ערד אַ צובלוטיגטער, און די „בלינ־דע פּעריל“, רויט פאַר בעס, איז געשטאַנען איבער זיין קרבן מיט דער שווערד.

די „רויטע זלאַטקע“ האָט זיך געגעבען אַ וואַלע אַרויף אויף איהר יונג און איהם פערשטעלט מיט איהר קערפּער, און די אידען האָבען דערווייל אַוועקגעריסען די „בלינדע פּעריל“.

— וואו איז דער יושר! דו נעהמסט ניט צעהן גילדען, צעהן בלוטיגע גילדען פון אונז אַ וואָך?!

די „בלינדע פּעריל“ האָט זיך איינגעקוקט און דערזעהען די ווייבער, די פויערטעס מיט די צושראָקענע אויגען און אויסגעשטרעקטע הענד, די אויפגערעגטע געזיכטער פון די אידען, האָט ער זיך ווי דער־שראָקען און אויסגעשריען:

— אַ גנב, ער איז אַ גנב!

— ווער אַ גנב? ביי אונז זיינען ניטאָ קיין גנבים.

— ביזט אַליין אַ גנב! — שרייען די ווייבער — קוקט נאָר אָן דעם צדיק!

— אַז איהר ווילט אַ גנב, האָב איך אַ דאגה. וואָס פאַר אַן עסק האָב איך? — זאָגט די „בלינדע פעריל“ און וואַרפט אַרוים מאַטקע'ן פון דער וואָך, צוקלאַפּענדיג די טהיר נאָך איהם.

— נעהמט זיך איהם, אַז איהר ווילט — האָט ער געזאָגט און אָנגעקוקט שטרענג די אַרעסטאַנטען משה־שלמה'ן מיט „פאָלסקי וואָרסקע“, וועלכע האָבען געציטערט אין די ווינקעלעך.

די מוטער האָט איינגעהילט מאַטקע'ן מיט איהר טוך און געפיהרט איהם איבער דעם מאַרק אַהיים צו זיך אין קעלער. זי האָט איהם אונטערגעהאַלטען מיט די הענד און די טרערען זיינען איהר גערונען פון די אויגען איבער זיין קאָפּ, איבער זיין פנים, און זי האָט געשלוכצט:

— מיין שלעכט קינד, וואָס וועט פון דיר דער סוף זיין?

.15
מאטקע נעהמט זיך אָן פאַר דער מאַמען.

די מאַמע האָט אהיים געבראכט מאָטקע'ן און אוועקגעלעגט איהם אויפ'ן געלעגער. מאָטקע איז געווען צושלאגען, דאָס פּנים צו־ביילט און די קליידער אָבגעריסען, איינגעריכט פון שלאגען און ארומ־וואלגערען זיך אין וואַף. די מאַמע האָט איהם די קליידער אראָבגע־ריסען, דאָס פּנים מיט אַ נאסער שמאטקע אָבגעווישט, דאָס בלוט אָבגעוואשען, איהם אויף איהר געלעגער צווישען די קישענס און פּע־רענעס אריינגעלעגט און ניט אויפגעהערט די גאַנצע צייט איבער מאָט־קע'ן צו קלאָגען:

— מאָטקע, מיין אונגליקליך קינד, ווי דו זעהסט אויס! וואָס וועט פון דיר דער סוף זיין? מיין אונגליקליך, שלעכט קינד!

מאָטקע האָט זיך געלאָזט פון דער מאַמען אָבוואשען, אויסטהאָן מיט אַ ברוגז'דיגער מינע און מיט אַ מורמעל אונטער דער נאָז, וואָס קיינער האָט ניט פערשטאַנען, וואָס דאָס בעדייט. נאָר ווען די מאַ־מע האָט איהם אַ נאַקעטען אריינגעלעגט אין איהר געלעגער, האָט ער זיך אזוי געפיהלט, ווי קיינמאָל ניט. עפּעס איז איהם אזוי געוואָרען, אַז ער האָט זיך פערשעמט פאר זיך און געוואָלט זיך אויפהויבען און ארויסשפּרינגען פון בעט אויפ'ן גאַס ווי ער איז געשטאַנען און געגאַנגען... ער האָט זיך גאָר מיט אמאָל אָנגעהויבען עפּעס צו שעמען פאר דער מאַמען, און אין האלז האָט איהם געשטיקט. ער האָט זיך ארונטערגערוקט אין אַ ווינקעל און פערדעקט דעם קאָפּ מיט אַן אלט טוך, וואָס איז געלעגען איבער'ן געלעגער. אזוי איז ער געלעגען אַ ווײלע און פּלוצים האָט ער דערפיהלט ווי עס רינט איהם עפּעס פון די אויגען און עס רייסט זיך ארויס פונ'ם האלז.

די מוטער האָט דערהערט פון אונטער דעם טוך מאָטקע'ס פער־שטיקטע שטימע, האָט זי זיך דערשראָקען: וועה איז איהר, צום

ערשטען מאָל הערט זי מאַטקע'ן אַזוי וויינען... ער שרייט ניט, ער מאכט ניט קיין ליארם, נאָר ער וויינט פאַר זיך. ביים הארץ האָט עס זי געשניטען. איז זי צוגעלאָפען צום געלעגער און האָט אָנגעהויבען פון מאַטקע'ס קאָפּ דעם טוך ארויסצוזייסען און צו פרעגען:

— וואָס איז דיר, מאַטקעלע, מיין קינד? וועה איז מיר, ווי זיי האָבען דאָס דיך געשלאָגען!

די ווערטער האָבען איהם נאָך מעהר געקרענקט. מאַטקע האָט ניט געלאָזט דאָס טוך ארויסצורייסען פון זיין קאָפּ און אָנגעהויבען פלור־צים מיט די פיס און מיט די הענד צו קאָפּיען און צו שלאָגען, וואו ער האָט געטראָפען: די וואנד, דאָס בעטגעוואנד, די מאַמע, — און מיט אַ מאָל איז ער גאָר אין גאַנצען געגעבען אַ שפּרונג אראָב פון בעט און געוואָלט אַ נאַקעטער ארויס, האָט איהם די מוטער קוים איינ־געהאַלטען:

— וואָס איז דיר, מאַטקע?

— גאָר ניט, גאָר ניט, גאָר ניט! — האָט מאַטקע נאָכאַנאַנד געשריען און געכאַפּט אויף זיך פלינק די הויזען און די קאַפּאָטע.

— איך וויל ארויס, לאָז מיך ארויסגעהן.

— וואו וועסטו געהן? וואוהין? ווידער גנב'ענען? ווידער שלאָגען? ווידער זיך ארומוואַלגערען? — האָט איהם די מאַמע פערשטעלט די טהיר.

— איך וויל ארויס, לאָז מיר ארויסגעהן.

— מאַטקע, געדענק אָן גאָט, וואו וועסטו געהן? דו ביזט דאָך אַ צובייזלטער, אַ צו'הרג'עטער.

— ניט דיין עסק, איך וויל געהן, און שוין.

— פאַרוואָס, מיין קינד, לויפסטו פון מיר, פאַרוואָס? וויינט די מאַמע.

— איך וויל שוין געהן, מאַמע, לאָז מיך געהן.

— וואַרט כאָטש, איך וועל דיר די הויזען צונעהען. קענסט דאָך ניט אַזוי ארויסגעהן. מענשען וועלען דאָך לאַכען אוים דיר, אוים דיין מאַמען.

די מוטער האָט ארויסגענומען פון אַ קאַסטען דעם בלינדען ליב'ס אַ פּאָר הויזען און אָנגעהייבען צו נעהען פאַר מאַטקע'ן. מאַטקע האָט געזעהן, ווי די מאַמע זיצט און נעהט פאַר איהם די הויזען, איז איהם

ווידער אזוי געוואָרען ענג אין האַלז, אז ער איז ווידער ארוים מיט א געוויין, נאָר דאָס מאָל שוין שטילער. ער האָט זיך א נאַקעטער אוועקגעזעצט אין א ווינקעל קעלער און געוויינט.

די מאַמע האָט איהם שוין גאָר ניט געזאָגט, נאָר איז געזעסען איינגעבויגען איבער די הויזען.

מאָטקע האָט אזוי לאַנג געוויינט, ביז ער האָט זיך בערוהיגט. די מאַמע האָט געמיינט, אז ער איז איינגעשלאָפען, האָט זי גענומען אן אַלטע קאַפּאָטע און האָט מאָטקע'ן צוגעדעקט.

מאָטקע איז אָבער ניט געשלאָפען. ער איז געלעגען אונטער דער קאַפּאָטע א נאַקעטער און האָט געקוקט אויף דער מאַמען, ווי זי זיצט און נעהט איהם די הויזען. ער האָט זיך גוט איינגעקוקט אין איהר פּנים. דאָס פּנים איז געוועזען שווארץ, איינגעשרומפּען, נאָר די נאָז בלייך, — לאַנג און גרויס — האָט ארויסגעשטאַרט פון אַלטען פּנים. און די אויגען זיינען ביי איהר געוועזען גרויסע און ארויסגעזעצטע, און דאָס מאָל אזוי איינגעצויגען, ווי ביי אַן אַלטער הוהן. און עפּעס האָט איהם די מאַמע דערמאָנט אַן א הוהן, וואָס ער האָט אמאָל געזעהן אין שעכט־הויז ביים שוחט צווישען די קניע. די הוהן האָט פּערגלאָצט די אויגעלעך, און איהם האָט זיך געדאַכט, אז די הוהן בעט זיך ביי איהם מיט איהרע פּערגלאָצטע אויגעלעך. האָט ער געוואָלט צולויפען און ארויסרייסען די הוהן פון'ם שוחט'ס קניע ארוים, נאָר נתן גנב האָט איהם געוויזען מיט דער האַנד, אז ער וועט איהם הרג'ענען, האָט ער מורא געהאַט. יעצט, דאַכט זיך איהם, איז די מאַמע אויך אזוי ווי די הוהן, און די אויגען פּערגלאָצט זי כאָר איהם. ער האָט געוואָלט צוגעהן און לעקען דער מאַמען די אויגען, די הענד און דאָס אַלטע, פינסטערע פּנים, נאָר ער האָט זיך געשעהמט...

פּאַרנאַכט איז געקומען דער בלינדער ליב, דער טאַטע, פון גאַס. אין מארק האָט ער שוין געהערט, וואָס עס האָט זיך היינט א גאַנצען טאָג אָבגעטהאָן מיט מאָטקען אין דער שטאָדט. חברים ווי־ראָבבקעס האָבען איהם שוין אין געסעל אָבגעשיקט צו מאָטקע'ן: „געה ראַטעווע דיין מאָטקע'ן". „די בלינדע פּריל שלאָגט איהם". „האָפּ, זעה, מאָטקע פליהט איבער דעכער". ער האָט זיי אַלעמען אָבגעשיקט צו אַל־די שווארצע יאָהר און איז אהיים געגאַנגען אויסלאָזען זיין ביטער האַרץ צו זלאַטקע'ן, פּאַרוואָס זי האָט געבוירען אַזא ממזר, וואָס די גאַנצע

שטאַרט האָט מיט איהם צו טהאָן. האָט ער געטראָפען זלאַטקע׳ן זי־צען אין אַ ווינקעל און נעהען די הויזען. איז איהם דאָס שוין ניט געפעלען. האָט ער געפרעגט זלאַטקע׳ן מיט אַ בליק פון בלינדען אויג:

— פאַר וועמען נעהסטו דאָס די הויזען?

האָט איהם זלאַטקע אָבגעענטפערט:

— פאַר קיינעם ניט.

האָט ער זיך אַנגעהויבען ארומקוקען אין שטוב און בעמערקט אין אַ ווינקעלע ליעגט עפּעס איבערגעדעקט מיט אַ קאַפּאָטע. האָט ער געפרעגט, קוקענדיג אויף זלאַטקען מיט׳ן בלינד׳ען אויג:

— ווער ליעגט דאָרט אין ווינקעלע?

האָט זלאַטקע זיך דערשראָקען, אויפגעכאַפּט זיך און אָבגעענט־פערט ענערגיש: „קיינער ניט“.

האָט דער בלינדער ליב געוואָלט צוגעהן זעהן, איז שוין זלאַטקע פאַראויס געווען פאַר איהם, פערשטעלט מאָטקע׳ן און געשריען:

— איך האָב איהם נאָר ארונטערגענומען אביסעל אָנוואַרעמען זיך. וואָס ווילסטו האָבען פון איהם?

איז דער בלינדער ליב בייז געוואָרען, דאָס פּנים אָנגעלאָפען מיט בלוט, און דאָס בלינדע אויג האָט זיך ארויסגעזעצט, ווי עס וואָלט געוואָלט זעהן:

— האָסט נאָך דעם ממזר אריינגענומען צו מיר אין שטוב אריין? די מינוט זאָל ער ארויס! איך וועל איהם ממית׳ן!

— וועסט איהם ניט אָנריהרען. איך וועל מיר אַ טויט מאַ־כען, — האָט איהם די מאַמע פערשטעלט.

און זלאַטקע האָט זיך געגעבען אַ וואָרף אויף מאָטקע׳ן און אָנ־געהויבען איהם צו קושען, צו האַלזען און צוצודריקען פעסט צו איהר האַרץ:

— מיין אָרים, אָרים, אונגליקליך קינד....

דער בלינדער ליב איז געשטאַנען אַ צוטומעלטער און האָט ניט גע־וואוסט, וואָס צו טהאָן.

אָבער מאָטקע האָט זיך באַלד ארויסגעריסען פון דער מאַמע׳ס אָרעמס, ער איז וואך געווען און אַלעס געהערט. ער האָט געריסען די הויזען פון דער מאַמעס הענד:

— לאָמיך געהן, איך וויל דאָ ניט זיין.

ער האָט זיך פלינק אָנגעטהאָן די הויזען, געוואָרפען די קאַפּאָטע אויף זיך, געכאַפּט דעם הוט און געוואָלט ארויסלויפען. ער איז אָבער צוערשט צוגעגאנגען צום טאַטען, אויפגעהויבען די האַנד און געוויזען דעם פאָטער:

— איכ׳ל דיך שלאָגען, ווען דו וועסט די מאַמע אָנריהרען.

— וואָס? דו בענקארט איינער! — האָט דער בלינדער ליב געכאַפּט אַ דראָנג

מאָטקע איז אָבער ניט אנטלאָפען. ער האָט זיך אנטקעגען געשטעלט דעם טאַטען, געכאַפּט א טאָפּ, וואָס איז געשטאַנען אין ווינקעל, און געזאָגט רוהיג:

— מיט דעם דיין קאָפּ שפאלטען, ווען דו וועסט די מאַמע אָנריהרען.

דער בלינדער ליב איז בלייך געוואָרען און אָנגעקוקט די רויטע זלאטקע, וועלכע איז געשטאַנען אַ דערשראָקענע.

— וועה איז צו מיר, וואָס איך האָב דערלעבט! מאָטקע, הויבסט אויף אַ האַנד אויפ׳ן טאַטען? — האָט די רויטע זלאטקע געוויינט.

— איך וויים ניט דאָרט אַ טאַטע: נאָר הרג׳ענען וועל איך איהם, אַז ער וועט דיר עפּעס טהאָן, — האָט מאטקע געזאָגט, וויזענ־דיג א פויסט דעם בלינדען ליב און איז מיט אַ שטאָלצע מינע ארוים פון קעלער.

דער פאָטער מיט דער מוטער האָבען זיך אָנגעקוקט.

16

דער ערשטער פריהלינג...

מאַטקע האָט שוין קיינעם נישט בעדאַרפט. דער ליעבער זומער איז געקומען אין לאַנד אריין, די לאַנקעס זיינען טרוקען געוואָרען, בעוואַקסען מיט גראָז און עס איז געוועזן ווייך צו ליגען. די גערטענדלעך אונטער די שטאָדטישע הייזער זיינען אויפגעגאַנגען מיט ציבעלעס, רעטעכער, טאָמאַטען און מעערען און אויך די קאַרטאָפעל האָבען שוין אָנגעהויבען צו בליהען. וועמען האָט מאַטקע בעדאַרפט? געוואוינט האָט ער אויפ'ן פעלד נעבען וואַסער און ביינאַכט האָט ער זיך אונטערגע'גנב'עט אין ביידעל אריין צו זעליג דעם גערטנער. דאָס איז דער איד מיט די רויטע האָאר און רויטע באָרד, דער אויסגעדיענטער סאָלדאַט, וואָס איז אַהיים געקומען פון די זעלנער און האָט זיך פאַרפלאַנצט אַ גאָרטען מיט גרינס אונטער דער שטאָדט. שעהנע בעלי־בתים האָבען פון איהם חוזק געמאַכט: „אַ איד זאָל זיך אָבגעבען מיט אַזעלכע זאַכען?"

אָבער פון זעליג דעם רויטען'ס גאָרטען מיט גרינס האָט מאַטקע געלעבט דעם זומער. דער רויטער זעליג האָט זיך גע'חבר'ט מיט סאָלדאַטען וואָס־האָבען געוואוינט אין דער קאַזאַרמע וואָס איז נישט ווייט פון איהם. אין אָבענד פלעגט ביי איהם זיצען דער פעלדפעבעל פון דער איינציגער ראָטע וואָס איז געשטאַנען אין שטעדטעל מיט דעם טרומפייטער — און זיי האָבען ביי איהם טהעע געטרונקען. און ווען דער רויטער זעליג האָט פאַרבראַכט מיט זיינע חברים די סאָלדאַטען, האָט זיך מאַטקע אריינגע'גנב'עט אין זיין ביידעל אריין און זיך אוועקגעלעגט אויף אַ פאָר שעה אין אַ ווינקעל, זיך צוגעדעקט מיט ראָגאָזשעס און זיך אויסגעשלאָפען אַ פאָר שעה. קוים האָט עס נור דעם ערשטען בליאַסק געגעבען, איידער עס האָט נאָך אָנגעהויבען צו גרויען, איז שוין מאַטקע אויף געווען מיטנעמענדיג מיט זיך ציבעלעס, טאַ־

מאטען, מעערען און קארטאפליעס און דאס אוועקגעטראגע; צו זיך אין לאך אריין וואס ער האט געהאט אונטער דעם בערגעל ביים וואסער. דארט האט ער זיך צוזאמענגעקליבען טרוקענע צווייגען, אלטע אבגעפאלענע בלעטער, זיך געמאכט א פייער, דער רויך האט געשלאגען ווייט אוועק איבער'ן וואסער — די קארטאפלעס האבען זיך געבראטען און מאטקע האט זיך ביי'ם פייערעל געווארימט און געפייפט.

דאס זיינען געווען די גליקליכסטע טעג פון מאטקע'ס יוגענד.

אויפ'ן פעלד האט געפאשעט דער אלטער מאטשוק די שטאדטישע קיה. דער אלטער מאטשוק האט געהונקען אויף א פוס און די קיה האט ער איבערגעגעבען צו זיין הונד קודלאק, וועלכער האט פאר איהם די קיה אבגעהיט. מיט דעם הונד איז מאטקע געווען בעקאנט פון די אמאליגע יאהרען, ווען זיי זיינען נאך ביידע געווען יונג, ייען מאטקע איז געווען דער מושל איבער די הינד. איז מאטקע געווארען דורך איהם דער בעל־הבית אויף די קיה. איז ער דורשטיג געווארען האט ער אבגעטריבען א קוה ווייט אוועק פון דער סטאדע אין פעלד אריין — ארונטערגעקראכען אונטער איהר און אנגעהויבען מיט'ן מויל צו זויגען פון דער קוה'ס אייטערס ווי א קאלב... אז ער האט זיך גוט אנגעטרונקען מיט מילך וויפיעל ער האט געוואלט איז ער ארויסגעקראכען פון אונטער דער קוה, אבגעווישט זיך די נאך בעלאפענע ליפען מיט מילך, געקלאפט דער קוה פאר נחת אין רוקען אריין, אזוי ווי ער וואלט איהר געווען דאנקבאר וואס זי איז גוט געווען צו איהם...

און עס האט זיך גערדאכט, אז די קוה איז איהם גערען, ווארים אז מאטקע איז געלעגען אונטער איהר און געזויגען פון איהר אייטער האט זי זיך נישט באוואויגען. צושפרייט די פיס, איבערגעגעבען די אייטער אין מאטקעס מויל, תמ'עוואטע געקוקט און מרוטשעט מיט צופריעדענהייט וואס א מענשען קינד זויגט ביי איהר...

אז דער אלטער גוי האט עס דערזעהן פון דערווייטענס ווי מאטקע טרינקט אויס די מילך פון די קיה — האט ער גענומען נאכלויפען מיט'ן הינקעדיגען פוס איבער אלע כוחות אום אוועקצוטרייבען די קוה פון איבער מאטקעס מויל. אבער איידער ער איז צוגעקומען, איז שוין מאטקע נישט געווען.

נור נישט שטענדיג האט זיך דער גוי נאכגעיאגט נאך מאטקען איבער די קיה. אפט פלעגט איהם דער גוי אליין צולאזען צו די קיה אויסזויגען די מילך פון די אייטערס. דאס איז געווען דאן, יוען דער גוי איז צוגעקומען צו דעם פייערעל וואס מאטקע האט פאר זיך געמאכט און מאטקע האט איהם מכבד געווען מיט קארטאפעל וואס ער האט זיך געבראטען. פאר די קארטאפעלס און מערען וועלכע ער האט זיך מיט דעם אלטען מאטשוק געטהיילט, האט איהם דער גוי געלאזט פון די קיה זויגען....

פון דעם אלטען מאטשוק איז אויך מאטקע צום ערשטען מאל געוואהר געווארען, אז די וועלט איז א גרויסע און אויסער זייער שטעדטעל זיינען נאך דא פיעל, פיעל אנדערע שטעדט און די גרעסטע שטאדט אויף דער וועלט איז ווארשא, וואו אלע מענשען וואוינען אין גרויסע געביידעס און עסען אלע טאג וויים ברויט מיט פלייש. און פון איהם האט ער אויך געהערט אז עס זיינען דא אזעלכע ווייבער, וואס קענען אנטהאן כשוף און מען קען זיך פון זיי נישט אבטשעפען. און פון אזעלכע ווייבער מוז מען זעהן זיך צו היטען. און נאך פיעלע זאכען האט ער געהערט פון איהם, ליגענדיג אין די ווארימע זון א גאנ־צען טאג ביים טייך ביי זיין פייערעל בראטענדיג די קארטאפעל.

דענסטמאל איז געשעהן מיט איהם עפעס אזעלכעס וואס ער האט נישט פערשטאנען וואס דאס איז. איין מאל, ווען ער איז געלע־גען ביים וואסער און אריינגעקוקט אין די וועלען, האט ער געזעהן ווי א יונגע פויערטע געהט דורך א בארפוסע דאס וואסער, זי הויבט אויף דאס קלייד און עס זעהט זיך ארויס איהרע פעטע נאקעטע ווייסע פיס וואס שלאגען זיך אב אויף די וועלען פונ׳ם וואסער. אן אנדערש מאל, ווען ער האט געזעהן דורכגעהן א בארפוסע פויערטע האט עס איהם גארנישט געארט און עס איז איהם גארנישט אנגעגאנגען. פון שפאס וועגען פלעגט ער אמאל א שטיין אין וואסער ארייגווארפען כדי זי זאל בעשפריצט ווערען — אבער דאס מאל איז איהם עפעס אזוי מאדנע געווען... דאס הארץ האט איהם אנגעהויבען צו קלאפען ווי דענסטמאל ווען ער איז געלעגען אונטער די ברעטער און די „בלינדע פערעל“ מיט די אידען זיינען איהם געגאנגען ארויס־שלעפען. ער איז ארויס פון אונטער דעם בערגעל און זיך בעהאלטען ביים ברעג אז די פויערטע זאל איהם נישט זעהן און זיך גוט איינ־

געקוקט ווי דאס וואסער שווענקט זיך אויף די נאקעטע פיס, און ווי די נאקעטע פיס שלאגען אב אויף די וועלען. ער האט אויסגעזוכט קליינע שטיינדלעך און זיי אין וואסער אריינגעווארפען נישט פאר שפאס וועגען, נור אז עס זאל איהר נאס ווערען, כדי זי זאל דאס קלייד העכער אויפהייבען... אין דעם ערשטען אויגענבליק האט ער אויך געוואלט אריינשפרינגען אין וואסער אריין, נור עס איז איהם אבער געווען בעסער דא אויפ'ן ברעג צו ליגען און פון דאנען צו קוקען אויף איהרע נאקעטע פיס און דערביי האט איהם דאס הארץ אזוי געקלאפט...

דערנאך האט ער זיך אוועקגעלעגט אויפ'ן ברעג. די זאמד אויפ'ן ברעג איז געווען ווארים פון דער הייסער זונן, וואס האט געגליהט פון פריה־מארגען אן. דער זאמד האט געווארעמט מאטקע'ס קערפער און עס איז איהם גוט געווען, ער האט פון זיך ארונטערגענומען די הויזען און דאס העמד און א נאקעטער זיך אוועקגעלעגט אויפ'ן זאמד, כדי די זאמד זאל איהם מעהר ווארימען, איבער איהם האבען זיך גע־גאסען די שטראהלען פון דער זונן און אויפגעקאכט יעדען טראפען בלוט אין זיינע אדערען. ער האט געפיהלט ווי די זונן נעהמט איהם ארום ווי א ווארימע דעק, און מיט אמאל איז איהם געווען ווי די שטראהלען פון דער זונן וואלטען זיך געלעגט נאהענט צו איהם, אויף איהם, ווי א לעבעדיגער ווארימער לייב, און ווי זיי ווארימען איהם פונקט אזוי ווי „בורעק" דער הונד וואס ער איז געלעגען מיט איהם אין דער נארע, אדער ווי אמאל, שוין גאנץ, גאנץ לאנג, די מאמע זיינע, ביי וועלכער ער איז געלעגען אין די קאלטע ווינטער נעכט צוגעדעקט מיט די פיעלע טיכער און שמאטעס ווען ער איז נאך געווען אין קע־לער... נור יעצט עפעס שלאגט איהם דאס הארץ אזוי, און עס איז עפעס ווארים געווארען אויף אזא מאדנעם אופן... ער האט ארומ־גענומען די זאמד פון דער ערד און זיך פעסט צוגעדריקט צו דער ערד, ווי ער וואלט ארומגענומען „בורעק'ן", דעם הונד, אדער אימיצען אנדערש...

די זון האט געגליטשט איבער זיין נאקעטע לייב, געגלעט איהם און איהם האט זיך געדאכט אז ער האט געפונען גאר א נייע זאך און אז יעצט וועט איהם שוין שטענדיג זיין גוט, און עפעס האט זיך

איהם געדאַכט אַז ער האָט וואָס פערלוירען, און ער האָט זיך קיינמאָל, קיינמאָל נישט געפיהלט אַזוי פערלאָזען, עלענד און אליין. ער האָט אָנגעהויבען רחמנות צו קריגען אויף זיך און האָט אָנגעהויבען צו לעקען זיינע אייגענע הענד און צו קושען זיין לייב און זיך אליין צו גלעטען — און ער האָט געוואָלט וויינען פאַר גוטסקייט — און קיינעם נישט געהאַט נור דעם ווארימען זאַמד אונטער זיך און די ווארימע זונן איבער זיך און ער האָט זיי ליעב געהאַט, געקושט, געגלעט און גע־לעקט די ערד אונטער זיך...

17
מאָטקע נעהמט נקמה.

צו דעם וואַסער, נעבען וועלכען מאָטקע איז געלעגען, זיינען אין די זומערדיגע נאָכמיטאָגס די ווייבער אַראָבגעקומען זיך באָדען. מאָטקע האָט זיי אָבגעוואַרט. און אַז ער האָט דערזעהן פון דערווייטענס ווייבער אויסטהאָן זיך, איז ער אין דער שטיל צוגעקראָכען, אונטערגע׳גנב׳עט זיך און מיט אַמאָל האָט ער זיך געוויזען. איז געוואָרען אַ געשריי צווישען די נאַקעטע ווייבער: „אַ מאַנספּאַרשוין!“. טהייל זיינען אין די העמדער אריינגעשפּרונגען אין וואַסער, אונטערגעטונקט זיך. טהייל האָבען זיך נאַקעטע אַראָבגעלאָזט אויפ׳ן גראָז און פערשטעלט זיך מיט די הענד... און געשריען, ווי מען וואָלט זיי שחט׳ען געוואָלט, און מאָטקע איז געשטאַנען און האָט געלאַכט... געלאַכט...

נאָר ניט אַלעמאָל איז עס איהם אַזוי גלאַטיג אָבגעגאַנגען. אַז עס האָט זיך געפונען ביים וואַסער די קצב׳טע פּעשע די רויטע, מרדכי ליב דעם האַקער׳ס ווייב, האָט זי זיך פאַר מאָטקע׳ן ניט געשעהמט. די רויטע קצב׳טע איז אַ נאַקעטע אַרויס פון וואַסער, אָנגעכאַפּט מאָטקע׳ן פאַר אַ פוס און איהם אַריינגעשלעפּט אין וואַסער און אָנגעטהאָנענעם. אַלע ווייבער, אַזוי קליין ווי גרויס האָבען זיך אויף מאָטקע׳ן געגעבען אַ וואַרף אַרויף און געשטיקט איהם. מאָטקע האָט געניסט, געהעשעט, און פערכלאַפּעט האַלז און אויערען מיט וואַסער — אַז דער יונג איז קוים אַרויס אַ לעבעדיגער פון זייערע הענד און מורא געהאַט נאָך אַמאָל זיך צוצו׳גנב׳ענען צו די נאַקעטע ווייבער, ווען די רויטע קצב׳טע איז געווען.

איינמאָל אין אַ שעהנעם נאָכמיטאָג, אַזוי אַרום צוויי אַ זייגער, ווען די זונן האַלט אין סאַמע בעסטען ברען, איז מאָטקע געלעגען אַ האַלב נאַקעטער אויף דעם ברעג און זיך צוגעקוקט ווי די רוהיגע וועללען גיסען זיך אין וואַסער שטיל־איין שטיל־אויס, אַ לייכטער

ווינד ציטערט אויף די געגליווערטע רותיגקייט פון די וואסער־פאלדען און פון צייט צו צייט הערט זיך א גאס ווי עס וואלט ווער אויפגעלאכט. מאטקע קוקט זיך אום, און דערזעהט פון דערווייטענס, אביסעל אבגערוקט פון איהם, שטעהען צוויי מיידלעך און טהוען זיך אויס צום באדען. זיי מוזען איהם נישט בעמערקען, ווארים זיי שעהמען זיך גארניט, און איינע פון זיי האט שוין אויסגעטהאן דאס העמד. דער ווינד בלאזט עס אויף אין איהרע הענד, דאס קליינע צעפעל האאר צופלאשעט זיך און דער יונגער דינער ווייסער רוקען לייכט זיך ווי א ליכט אין דער זונן. מאטקע'ן קלאפט דאס הארץ. ער ווערט בלייך און די הענד און פיס ציטערען. ער האט זיך איינגעקארטשעט אין גאנצען, און ווי א ווארעם האט ער זיך געגליטשט אויפ'ן בויך צווישען די גרעזער נעהענטער צו די מיידלעך. ער איז געבליבען ליגען אין גראז, איינגעהאלטען דעם אטהעם, אז מען זאל איהם ניט הערען און צוגעקוקט זיך צו די מיידלעך. די אויסגעטהאנענע איז געווען חנה'לע, דער זשאכלינערינס איינ[י]קעל. דאס מיידעל איז אין זיינע יאהרען, וואס די מאמע זיינע האט אויסגעזויגען, און די צווייטע, וואס איז געזעסען אויפ'ן גראז און האט זיך מיט די נאקעטע הענד אויסגעטהאן די זאקען, איז געווען איהר חבר'טע. חנה'לע איז מיט א געלעכטער צוגעשפרונגען צום טייך, אריינגעשטעקט לאנגזאם דעם פוס אין וואסער אריין און מיט א קווימש אבגעשפרונגען׃

— אוי, ווי קאלט!

— מיט אמאל, מיט אמאל שפרינג אריין — זאגט די חבר'טע, און טהוט זיך אויס פלינק — וועסט זעהן, ווי איך וועל טהאן.

— לאמיר זעהן. עס איז אזוי קאלט, — זאגט חנה'לע און שטרעקט ווידער אויס דעם פוס און ריהרט קוים אן מיט די שפיץ פינגער דאס וואסער, און א שוידער געהט דורך, ווי א הויך, איבער איהר הויט. די הויט ווערט גערינצעלט און דער יונגער רוקען בויגט זיך פאר פרישקייט און מען מיינט, אז אט ברעכט ער זיך דורך.

מאטקע איז געלעגען און האט זיך צוגעקוקט צו יעדע בעוועגונג וואס דאס מיידעל מאכט, און דאס הארץ האט איהם געקלאפט. עפעס האט ער זיך געפיהלט מיט דער מיידעל משפחה'דיג. צו דערפאר, וואס ער האט זי אפט געזעהן אין קעלער ביי זיין מוטער, צו איבער די בשותפות'דיגע מילך, וואס זיי האבעןביידע געזויגען, — דאס

ברוינע ווארימע ליכט פון איהר הויט איז איהם אזוי היימיש און נאָ־
הענט געווען, אז עס האָט זיך איהם געדאַכט, אז ער קען צוגעהן און
ארומנעהמען דאָס לייב און קושען עס און גלעטען עס, און עס וועט
איהם קיינער גאָר ניט טהאָן דערפאַר. עס איז זיינס...

דערווייל איז ער געלעגען.

— אַט וועסטו זעהן, אזוי! — גיט אַ שפּרונג דאָס צווייטע מיידעל.
אַ ווייט לויכטענדעס קערפּעריל האָט אויפגעפלאַקערט אין דער זונן
איין מינוט, דאָס וואסער האָט געגעבען אַ שפּריץ, און אַ יונג קול
האָט גענגעבען אַ שפּראָץ אַרויס מיט אַ געלעכטער.

מאַטקע האָט דערשטיקט אַ קוויטש אין זיך.

צוויי פּאָאר יונגע הענד און פיס האָבען געפּאַטשט אין וואסער,
און זייערע שטימען האָבען געקלונגען מיט פרייד ווי זילבערנע גלעק־
לעך.

מאַטקע האָט זיך אין דער שטיל אויסגעטהאָן, און ווי אַ פּראָש
האָט ער געגעבען אַ שפּרונג אריין אין וואסער.

די מיידלעך האָבען געגעבען אַ שריי אויף, ווי אַ פייער וואָלט זיך
אָנגעצונדען.

אז חנה׳לע האָט דערזעהן מאַטקע׳ן, האָט זי זיך ווי עפּעס בע־
רוהיגט.

— מאַטקע! — האָבעןביידע מיידלעך אויסגערופען, און אָנ־
גענומען זיך ביידע ביי די הענד און אונטערגעטונקט זייערע נאקעטע
לייבער אין וואסער. עס האָבען נאָר ארויסגעשטאַרט צוויי דערשראָקע־
נע מיידעלשע קעפּלעך, און דער ווינד האָט צופּלאַשעט די יונגע צעפּלעך
פון זייערע האָאר.

אז די מיידלעך האָבען זיך נאָך דער ערשטער שרעק בערוהיגט,
האָבען זיי זיך אָנגעקוקט איינס דאָס צווייטע. די הערצער זייערע
האָבען נאָך געקלאַפּט פאַר שרעק, נאָר די אויגען האָבען געפינקעלט
און זיי האָבען געוואָלט לאַכען. געשעהמט זיך, געשראָקען זיך, בע־
האַלטען די פּנים׳ער אין די הענד און געקייכעט אין דער שטיל.

— נעהמט מיך אָן, וועלען מיר אינאיינעם שפּרינגען, — זאָגט
מאַטקע מיט אַ געלעכטער און ווייזט זיינע ווייסע צייהן. שטעהענדיג
אַ נאקעטער נאָר ביז די קניה אין וואסער, און זיין טונקעלער שטאַר־
קער יונגלינג־קערפּער איז געווען געגאָסען ווי אויס אַ שטיק בראָנז.

— מיר ווילען ניט, דו ביזט א איינגעל, — האָט געזאָגט די חבר'טע, און חנה'לע האָט זיך פערשטעלט דאָס פּנים און האָט געלאַכט.

— איז וואָס? — האָט מאָטקע געביסען זיין צונג און פערקרימט זיך, ווי ער וואָלט זיך האַלב פערשעהמט.

א מינוט זיינען זיי אַזוי געשטאַנען: די מיידלעך בעהאַלטען אין וואַסער און מאָטקע אַ נאַקעטער פאר זיי. ארום און ארום איז שטיל געווען. די זונן צוגאָסען איבער'ן פעלד, איבער'ן וואַסער. די פליגען האָבען געזשומעט און בעהעפט זיך איינס מיט דאָס צווייטע אין דער לופט. פון דערווייטען האָט זיך נאָר געהערט אַ קוה מריטשען אין פעלד, רופענדיג איהר קאַלב צו זויגען. ע סהאָט זיך קיין מענש ניט געוויזען. די לאָנקעס, דאָס וואַסער און די גאַנצע ערד האָט זיך איבערגעגעבען אין די וואַרימקייט פון די זונן וואָס האָט זיי צוגאָסען פון היץ.

אין אַ מינוט ארום האָט זיך מאָטקע אונטערגעטונקט אין וואַסער. און האָט ארויסגעשוואומען צווישען די מיידלעך.

די מיידלעך האָבען אויפגעציטערט פאר שרעק, מורא געהאַט צו שרייען, האָבען זיך נאָך פעסטער ארומגענומען איינס דאָס צווייטע און געקוקט זיך ביידע אין די אויגען אריין, מיט הארץ־קלאַפּען, ווי זיי וואָלטען ביידע נייגעריג געווען, וואָס דאָ וועט זיין.

מאָטקע איז געשטאַנען נאָך אַ מינוט, אַנגעקוקט מיט אַ שע־מעוודיגע מינע די מיידלעך און גערוקט זיך מיט זיין נאַקעטען לייב צו חנה'לעס נאַקעטען לייב.

חנה'לע האָט אויפגעציטערט פאר שרעק און אַבגעשפּרונגען.

מאָטקע איז אַ מינוט געשטאַנען, אַנגעקוקט די חבר'טע, וואָס איז שטעהן געבליבען, און פּלוצים געגעבען אַ שפּרונג נאָך חנה'לען און זי געגעבען אַ נעהם ארום.

— אוי, מאַמאַ! — האָט חנה'לע געגעבען אַ שריי אויס.

מאָטקע האָט זיך דערשראָקען, זי אַבגעלאָזט, און חנה'לע האָט געגעבען אַ לויף צו צום ברעג.

— חנה'לע, שריי ניט. מען וועט קומען פון שטאָדט, מען וועט אונז שלאָגען, — האָט די חבר'טע צוגערופען חנה'לען, מיט שרעק און הארץ־קלאַפּונג.

חנה'לע האט זיך עפּעס דערמאַנט און פאר שאנד, אז מענשען וועלען קומען, האט זי זיך אליין דערשראָקען פאר איהר געשריי.

אז דאס מיידעל איז געבליבען שטעהן אויפ'ן ברעג, האט זי זיך דערמאַהנט אז זי איז א נאַקעטע און האט זיך אראבגעזעצט אויפ'ן זאמד מיט די פיס אין וואסער און מיט די הענד פערשטעלענדיג זיך דאס פּנים.

מאטקע האט זיך נאר געהאט פאר דעם אויסגעשריי איז דעם ערשטען אויגענבליק דערשראָקען. באלד האט ער געגעבען א שפּרונג צו צום מיידעל און זיך אוועקגעזעצט א נאקעטער נעבען איהר.

חנה'לע איז געזעסען און געציטערט, איהר הארץ האט הויך גע־קלאפּט. דאס פּנים האט זי געהאט בעהאלטען אין די הענד און מאט־קע האט זיך צוגערוקט און אָנגעהויבען צו גלעטען איהר גלאטיג נאס לייב.

די חבר'טע, וואס איז געווען אין וואסער, האט צווישען איהרע פינגער, מיט וועלכע זי האט געהאט דאס פּנים פערשטעלט, צוגעקוקט זיך ווי מאטקע גלעט חנה'לען, האט זי אריינגעלאכט אין איהרע הענד אריין.

אז חנה'לע האט געהערט אז די חבר'טע לאכט, האט זי זיך אויך ניט געקענט איינהאלטען, און די שרעק איז אויסגעבראכען אין א געלעכטער.

פּלוצלונג האט זיך מאטקע געגעבען א ווארף אויף איהר, און ווי זי האט זיך געריהרט, איז זי פול געווען מיט מאטקע'ס לייב.

דאס מיידעל האט געוואלט שרייען, רופען, נאר איהר מויל איז געווארען פערשטיקט מיט מאטקע'ס מויל, פּנים, הענד און לייב.

באלד האט זי שוין אליין ניט געוואלט שרייען. זי האט מורא געהאט, און זיך איינגעקאָרטשעט אונטער מאטקע'ן, ווי זי וואלט געוואלט, אז ער זאל איהר בעשיצער זיין...

און די חבר'טע אין וואסער האט געפּאטשט מיט איהרע הענד און פיס אין די וועללען און האט געלאכט... געלאכט...

און איהר יונגע מיידעלשע שטימע האט אָבגעקלונגען אין דעם ברענענדיגען זונען־טאג, וויט אוועק איבער די צוהיצטע לאנקעס ווי א זילבערן גלעקעל.

אין אַ ווײַלע אַרום איז מאַטקע געלאָפֿען אַ נאַקעטער מיט זײַנע קליידער אין די הענד, איבער די לאַנקעס, ווײַט אַוועק פֿון וואַסער.

אונטער'ן בערגעל האָט־ער געוואָרפֿען אויף זיך די הויזען מיט'ן העמד. אַרײַנגעלאָזט זיך אין וואַלד אַרײַן, און פֿון דאָרט האָט ער געזוכט אַ הינטער־וועג, וואו מענשען געהען ניט, אין אַ פֿרעמדער שטאָדט אַרײַן, אין דער שטאָדט, וועגען וועלכער מאַטשעק האָט דערצעהלט, אַז אַלע וואָהנען דאָרט אין הויכע געמויערטע הײַזער און עסען יעדען טאָג ווײַס־ברויט.

פֿערצעהן יאָהר איז ער אַלט געווען, ווען ער איז געגאַנגען איבער'ן וועג, וואָס האָט איהם אַרויסגעפֿיהרט פֿון זײַן שטעדטעל, און אַלעס האָט ער שוין געהאַט געגאַסען אין זײַן לעבען, און עס האָט ניט מעהר געפֿעהלט, ווי נור אַ מענשען צו הרג'ענען.

(ענדע פֿון ערשטען טהייל.)

צווייטער טהייל.

1.

„דאס גיהנום“

לאנג איז מאטקע געגאנגען איבער דעם וועג צו דער „גרויסער שטאדט“. די זונן האט געבריהט איבער זיין קאפ און ער איז הונגעריג און דורשטיג געווארען, נאר עס האט איהם געטראגען מיט א אימפעט. ער האט אויסגעמידען די מענשען וואס ער האט בעגעגענט אויפ'ן וועג, מורא האבענדיג פאר זיי, און געקראכען הינטער די הייזלאך פון די דערפער ווי א גנב, אז מען זאל איהם נישט זעהן. איז געלאפען וואס אמאל וויטער, וויטער. די גרויסע שטאדט איז נאך אלץ נישט געוועזען צו זעהן. צום סוף איז ער אזוי מיעד געווארען, אז ער איז געבליבען זיצען אויף א קופע שטיינער אין מיטען וועג. ער איז הונגעריג געוועזען און עס האט איהם געטריקענט אין מויל. ער האט דאס שפייעכץ געשלונגען. ביים וועג האט ער דערזעהן א וואסעריל, איז ער צוגעקראכען, אנגעשעפט מיט'ן הוט וואסער און געטרונקען. צו שטילען זיין הונגער האט ער געפרובט אויספליקען די בעזימלאך קארן וואס זיינען געשטאנען אין פעלד. נור דער קארן איז נאך נים געוועזען רייף און די קערענדלאך האבען קיין טעם נים געהאט.

אז עס האט אנגעהויבען צו טונקלען, האט ער מיט אמאל דערפיהלט א מורא. ער האט זיך אומגעקוקט אין די געגענד. אלעס איז פרעמד געוועזען. פון דערווייטענס האט ער דערזעהן א וואלד וואס האט זיך געהילט בייז אין א טונקעלער נאכט. און דער וואלד איז נישט געוועזען דער פון זייער שטעדטעל, נאר א פרעמדער, האט ער איהם אויסגעוויזען עפעס א שלעכטער... די לאנקעס ארום פרעמד,

און די פייערלעך וואָס ווייזען זיך פון דערווייטענס אין די הייזער, ווי אויגען פון אַ שונא... ער האָט זיך אוועקגעזעצט אויף אַ שטיין אין מיטען וועג און געטראַכט: דאָ וועט ער זיצען, און זאָל געשעהן מיט איהם וואָס עס' וויל. אַז עס איז טונקעלער געוואָרען האָט ער געפיהלט קאַלט, און די נאַקעטע שטיקער לייב וואָס האָבען זיך אַרויס־געזעהען פון די צוריסענע הויזען האָבען איהם געפרוירען, האָט ער נעקושט די נאַקעטע שטיקער לייב, פאַרשטעלט זיי און געגלעט זיי מיט די הענד... ער האָט אָנגעהויבען הויך צו וויינען... פון דערווייטענס האָבען זיך געהערט טריט טרעשטשען איבער די אָנגעשאָטענע שטיינדלעך וואָס ליגען אויפ'ן וועג, האָט ער אָנגעהויבען נאָך העכער צו וויינען... באַלד איז אַ גוי מיט אַ גויע דורכגעגאַנגען און דערהערט מאָטקען וויינען, האָבען זיי זיך אָבגעשטעלט.

— פון וואַנען ביזטו?

— פון דער שטאָדט.

— וואָס וויינסטו?

— מענשען האָבען מיך געשלאָגען.

— פאַר וואָס האָבען זיי דיך געשלאָגען?

מאָטקע קלעהרט אַ מינוט.

— ווייל מיין טאַטע־מאַמע זיינען געשטאָרבען.

— און וואוהין געהסטו?

— איך ווייס ניט וואוהין.

דער גוי האָט זיך גע'סוד'עט מיט דער גויע, און צום סוף זאָגט ער:

— אַז דו ווילסט, קום מיט אונז.

מאָטקע האָט זיך אויפגעהויבען און איז געגאַנגען נאָך דעם גוי. באַלד האָט אַ האַנד צו איהם אויסגעשטרעקט אַ שטיק ברויט מיט אַ שטיק קעז. מאָטקע האָט עס צוגענומען, געגעסען און געוויינט.

די נאַכט איז וואָס אַמאָל טונקעלער געוואָרען און זיי זיינען געגאַנגען אין די פינסטערניש אָהן ווערטער. באַלד האָט מאָטקע דער־זעהן פון דערווייטענס ווי אַ פייער רייסט זיך אַרויס פון אַ גרויס הויז און שלאָגט אין דערהויך מיט אַ וואָלקען רויך. ער האָט געמיינט אַז עס ברענט און איז נייגעריג געוואָרען. נאָר ער האָט געזעהן אַז דער גוי און די גויע מאַכען זיך גאָרנישט דאַרויס, איז ער אויך רוהיגער

געוואָרען און האָט גאַרנישט גערעדט. באַלד זיינען זיי אָנגעקומען אין אַ דאָרף אריין. זיי זיינען דורכגעגאַנגען אַ שטרעקע קליינע הילצערנע הייזלעך. פאַר די טהירען זיינען געזעסען גוים אין די העמדער און האָבען געריבערט פּיפּקעס און ציגאַרעטען. טהייל זיי־נען געשלאָפען אויף די שוועלען פון זייערע הייזלעך, טהייל אין די שויסען פון זייערע פרויען. אויף אַ שוועל האָט זיך געהערט אַ האַרמאָניקע שפּיעלען און פון דערווייטענס איז געקומען צושלאָגען דער רויך פון פייער, וואָס דער ווינד האָט צוגעטריבען און איינגעדעקט די שלאָפענדע ווי אין אַ וואָלקען.

— גוטען אָבענד, אַנטאָן. וואָס הערט מען אין שטאָדט?

— ניטאָ קיין נייעס, סטעפאַן, — האָט דער גוי וואָס האָט גע־פיהרט מאָטקע'ן אָבגעענטפערט אויף די פראַגע.

— ווער איז דאָס איינגעל וואָס געהט דיר נאָך?

— געפונען איהם אַ וויינענדיגען אויף דעם וועג. ער זאָגט דער טאַטע מיט דער מאַמע זיינען איהם געשטאָרבען און ער האָט נישט וואו צו געהן.

— און וואָס ווילסטו טהאָן מיט איהם? — פרעגט סטעפאַן אויפ־הויבענדיג זיך פון דער שוועל און איז צוגעקומען און בעטראַכט מאָטקע'ן.

— איך וויל איהם אריינפיהרען אין דער הוטע איבער נאַכט. זאָל ער זיך אָנוואַרימען און איבערשלאָפען די נאַכט. צומאָרגענס וועלען מיר זעהען.

— וועסט'ן אפשר נעהמען פאַר אַ „בלאָזער“? דאַכט זיך, אַ גע־זונדער יונג. ער וועט קענען בלאָזען דאָס גלאָז געזונד, קלאַפּט איהם סטעפאַן אויפ'ן פּלייצע. — דיין יונג איז דאָך דיר געשטאָרבען.

— איך וואָלט שוין געוואָלט, נאָר איך האָב מורא, אַז דער איד, דער אויפזעהער, זאָל איהם ניט אַרויסטרייבען. ער האָט, דאַכט זיך, קיין פּאָס ניט. האָסט אַ פּאָס? — ווענדעט ער זיך צו מאָטקען.

— ער איז פון „זייערע“, זעהסט דאָך אַז ער איז אַ איד. און אזעלכען וועט ער ניט טרייבען, — זאָגט סטעפאַן, און נעהט צוריק אין זיין הייזקע.

— אַ גוטע נאַכט.

— אַ גוטע נאַכט.

און מאטקע איז ווייטער געגאנגען מיט זיין רעטער, וואס ער האט אנגעטראפען אויפ'ן וועג.

וואס נעהענטער מאטקע איז צוגעקומען צו דעם הויז פון וואנען דאס פייער מיט'ן רויך האבען געשלאגען, אלץ מעהר האט ער זיך גע־שראקען דערפאר. ארום דעם הויז איז פינסטער געווען. מען האט ניט געזעהען קיין שטערן און קיין נאכט, מען איז געגאנגען אין א וואלקען רויך, נאר פון צייט צו צייט האט אויפגעפלאמט א פייער און דער וואלקען רויך איז בעלויכטען געווארען און מאטקע האט דערזעהען איינצעלנע געשטאלטען פון מענשען, וועלכע שטעהען מיט נאקעטע הענד און ארבייטען עפעס. אין א מינוט ארום איז דאס פייער אויס־געלאשען געווארען און אלעס איז ווידער פערשוואונדען אין וואלקען רויך. ער איז געשפרונגען נאך אנטאנ'ען איבער קאלוזשעס קאלך, אס־פאלט און אנגעווארפענע קופעס מיט שמאטעס און גלאז־מעהל. די נאקעטע פיס זיינע האבען געטראטען אויף אנגעווארפענע בערגלעך צובראכענע גלאז, אויף שטיקער שפיציגע צובראכענע פלאשען, גלעזער און באנקעס — און דאך האט ער זיך גאר ניט פערוואונדערט. די הויט פון זיינע פאדעשוועס זיינען אזוי פערשטיינערט געווארען ווי א זויל פון א שוך... און באלד איז ער נאך אנטאנ'ען אריינגעקומען אין א גרוי־סע, גרויסע קאמער אריין וואס עס איז בעלויכטען געוועזן מיט גרויסע שטיקער פייער פלאמען וואס האבען זיך ארויסגעריסען פון אן אויוועז.

אין דער קאמער איז ווארים געווען, און די ווארימקייט האט מאטקע'ן ארומגענומען און עס האט איהם גוט געטהאן נאך די קעלט פון דער נאכט. ווייניג מענשען זיינען געווען אין דער קאמער, א פאר גוים, אויסגעטהאן ביז צו די הויזען נאקעט, זיינען געשטאנען ארום א גרויסען, גרויסען פייער־קעסעל און מיט לאנגע שפיציגע צוואנגען הא־בען זיי געמישט אין דעם קעסעל. טהיילמאל האט א גוי אויפגעעפענט פון קעסעל א טהירעל און א פייער־צונג האט געגעבען א שפרונג ארויס ווי זי וואלט געוואלט אויפלעקען דאס גאנצע הויז מיט די מענשען — נאר באלד האט זי דער גוי אריינגעווארפען צוריק אין קעסעל אריין און פערהאקט דאס טהירעל נאך זיך... מאטקע איז געשטאנען אין א ווינ־קעל פון קאמער און איז ערשטוינט און דערשראקען געווארען פון אלעס וואס דא טהוט זיך. אנטאן איז אוועק אהין צו די גוים וואס האבען געמישט אין קעסעל און ער האט עפעס מיט זיי גערעדט. באלד זיינען

צוגעקומען צו מאטקע'ן א צוויי־דריי פון די וואס האבען געשארט ביים ברענענדען קעסעל. פון זייערע נאקעטע לייבער האט ארויסגעשלאגען א ווארימקייט ווי פון א געהייצטען אויוון. זיי האבען בעקוקט מאטקע'ן און געפרעגט אנטאנ'ען:

— וואו האסטו איהם געפונען?

— אויפ'ן וועג איז ער געזעסען און געוויינט.

— א גנב, — האט זיך איין גוי אבגערופען.

— האסט א טאטע, האסט א מאמע?

— געשטארבען — ענטפערט אב מאטקע קורץ.

— פאר וואס ביזטו אנטלאפען פון דער שטאדט?

— געשלאגען.

— ווער?

— אלע.

— א פאס האסטו?

— כ'האב ניט.

— לאזט איהם דא נעכטיגען אין הוטע — זאגט אנטאן.

— ווייס איך וואס. וועט אריינקומען דער סטראזשניק, זוכען איהם געפינען, וועלען מיר אלע נאך האבען א פראצעס.

— ווי וועסט'ן יאגען אין אזא קעלט?

— זאל ער געהן פון וואנען ער איז געקומען.

— איך וועל איהם בעהאלטען. קום, יונג — זאגט איינער פון די הייצערס און נעהמט מאטקע'ן און פיהרט איהם אין א ווינקעל קאמער אריין.

— לעג דיך אוועק און ריהר זיך ניט פון ארט.

— נא, דעק איהם צו מיט א זאק און שיט ארויף אביסעל גלאז־מעהל, אז דער סטראזשניק זאל איהם ניט געפינען.

— איך וועל'ן געבען עפעס. דא האב איך נאך ברויט — זאגט דער גוי, וועלכער האט'ן געוואלט טרייבען — האט גענומען ברויט מיט א שטיק קישקע און געגעבען מאטקע'ן ארונטער אונטער'ן זאק.

ער איז באלד איינגעשלאפען ווי א שטיין.

— אזוי בלאנדזשעט דאס ארום גאט'ס בעשעפעניש, ווי א פערוואגעלטער הונד, — זאגט דער „שלעכטער גוי", און שפייט אויס און געהט צוריק צום קעסעל מישען דאס פייער.

— אלע זיינען מיר אזוי. לאז מען דיך טרייבען פון דער הוטע, וועסטו מארגען אויך אזוי ארומבראדזשען איבער דער וועלט ווי א משוגע'נער הונד.

— און דו האסט איהם געוואלט טרייבען, ווייל ער איז א „זייערער".

— „אונזערע", „זייערע" — איין טייוועל! — שפייט דער שלעכטער גוי אין פייער אריין.

צו מארגענס אין דער פריה האט מאטקע'ן אויפגעריסען פון שלאף א לאנגער שניידענדער פייף, ווי א חיה וואלט געשריען. ער האט זיך אומגעקוקט און נים דערקענט וואו ער געפינט זיך. ארום איהם האבען זיך געדרעהט מענשען, און די קאמער איז שוין יעצט אזוי ווארים געווען פון דעם געהייצטען אויווען, אז עס האט זיך געדוכט, אז די ווענד צופלאצען פון די אנגעפרעסטע היץ וואס האט זיך געפונען אונטער דעם הילצערנעם דאך. נעבען איהם איז געשטאנען אנטאן. ערשט יעצט האט ער איהם דערזעהן, עס איז געווען א הויכער ריעזיגער גוי מיט א פאר שטארקע, ברייטע ארימס, אנטאן האט געוואונקען צו איהם.

— ליעג, ליעג ביז דער אויפזעהער וועט ארויסגעהן.

מאטקע האט געקוקט אויף איהם, פערשטאנען איהם און פלינק צוגעדעקט דעם קאפ מיט'ן זאק.

—און נא, עס דערווייל — האט איהם אנטאן ארונטערגערוקט אונטער'ן זאק ברויט מיט קעז.

דערווייל זיינען וואס אמאל מעהר מענשען אריינגעקומען אין קאמער. פון אונטער'ן זאק האט מאטקע דערזעהען אז די קאמער איז זעהר לאנג און ברייט, צוזאמענגעהאקט פון האלץ. אין מיטען קאמער שטעהט א גרויסער, גרויסער אויווען, וועלכער איז רויט פון פייער, וואס ברענט אין איהם. און פון אויבען יאגט אזא היץ, אז עס דאכט זיך, אז אלעס ברענט ער אויף וואס שטעהט נעבען איהם. אין די קאמער זיינען וואס אמאל מעהר אריינגעקומען קינדער, אינגלעך און מיידלעך. אלע האבען זיך אויסגעטהאן נאקעט, געבליבען נור אין די בלויזע גאטקעס, און האבען זיך ארומגעשטעלט ארום דעם אויווען. באלד האט מען אויפגעעפענט די טהירלאך פון אויווען און מאטקע האט דערזעהן ווי פייער גיסט זיך דארטען ווי וואסער.

אנטאָן האָט געגעבען אַ וואונק צו איהם, און מאָטקע איז מיט־געגאַנגען. אַז ער איז נאָהענט צוגעקומען צום אויוועז — האָט ער גע־מיינט, אַז די היץ וועט איהם באַלד אויף פערברענען, גאָר ער האָט גע־זעהן ווי אַנדערע קינדער שטעהען, אינגערע נאָך פון איהם, און מיידעלעך אויך צווישען זיי, האָט ער געוואָלט ווייזען, אַז ער קען אויך, און אוועקגעשטעלט זיך נעבען אויוועז ביי אַנטאָנ'ען.

נעבען אַנטאָנ'ען זיינען שוין געשטאַנען צוויי אינגלעך און אַ מיידעל, אינגערע פון איהם, וועלכע האָבען געקוקט אויף איהם און ער אויף זיי מיט נייגיעריגקייט. באַלד האָט אַנטאָן אויפגעעפענט דאָס טהירעל פון אויוועז און פון דאָרט האָט אָנגעהויבען צו יאָגען נאָך אַ גרעסערע היץ. מאָטקע האָט געמיינט, אַז נאָך אַ מינוט וועט ער נים אויסהאַלטען, נאָר ער האָט זיך געשעהמט פאַר די קינדער און נים גע־ריהרט זיך פון אָרט.

אַנטאָן האָט אויף אַן אייזען געגעבען אַ נעהם אַרויס פון אויוועז אַ שטיק פייער, אויפגעהויבען עס, געגעבען אַ בלאָז אין אייזען, גע־פּאָרמט עס און האָט איבערגעגעבען מאָטקע'ן און געוויזען, אַז ער זאָל בלאָזען דורך די רעהר פון אייזען אין פייער אַריין.

— שטאַרקער.

מאָטקע האָט אַריינגעבלאָזען וויפיעל כח ער האָט געהאַט.

— נאָך שטאַרקער.

מאָטקע האָט שטאַרקער געבלאָזען.

— אָט אַזוי. יעצט גיב עס איהם — ווייזט ער אויפ'ן אַנדערען אינגעל.

מאָטקע האָט איבערגעגעבען דאָס אייזען מיט'ן שטיק פייער דעם צווייטען אינגעל. יענער אינגעל האָט עס אָנגעבלאָזען און ווידער עס איבערגעגעבען דער קליינער מיידעלע מיט די בלייכע בעקעלעך. דאָס מיידעל האָט עס ווידער אָנגעבלאָזען ביז דאָס שטיק פייער אויפ'ן שפּיץ אייזען איז שוין געוואָרען זעהר אַ גרויסע באַלען, האָט עס ווידער אַנטאָן גענומען און עס אַריינגעלאָזט אין אַ פאָרם אַריין. אין אַ מינוט אַרום האָט מאָטקע געזעהן, צו זיין גרויסער פערוואונדערונג, ווי אין דער פאָרם איז אויס דעם שטיק פייער וואָס ער און די אַנדערע קינדער האָבען געבלאָזען געוואָרען אַ גרויסע פלאַש.

— אוי, וואָס איז דאָס! — האָט זיך מאָטקע געפרעהט.

— ריהר עס ניט אָן מיט דער האַנד — זאָגט אַנטאָן.

מאַטקע האָט עס אָנגעריהרט מיט דער האַנד און באַלד מיט אַ קוויטש אויסגעשריען.

— כאַ, כאַ, כאַ! — לאַכען די קינדער אויס איהם — אַזאַ גרויסער יונג און שרייט.

— עס איז דאָך גאָר ניט הייס — זאָגט די נייַן־יעהריגע מיידעלע, וועלכע איז געשטאַנען נעבען מאַטקע'ן און אָנגענומען די פלאַש מיט איהרע הענד און איבערגעטראָגען פון איין אָרט צום צווייטען.

— זעהסט, אַזוי דאַרפען די הענד אויסגעאַרבייט ווערען. זאָלסט קענען פייער נעהמען מיט די הענד, אַז דו ווילסט אַ „בלאָזער" אין אַ הוטע זיין.

— און איך וועל אויך קענען — האָט מאַטקע אויסגעשריען, פערשעהמט וואָס דאָס מיידעל האָט געהאַלטען די פייערדיגע פלאַש אין דער האַנד. ער איז צוגעלאָפען און געכאַפּט די פלאַש אין האַנד אַריין.

דאָס פייער האָט איהם געברענט די הויט. אויף דעם אָרט וואו ער האָט זיך צומעהרסט אָפּגעבריהט האָט עס איהם געשטאָכען ווי מיט טיעפע שפּילקעס. די אויגען זיינען איהם אָנגעלאָפען געוואָרען מיט טרערען און אינווענינ האָט עס איהם צוגעדריקט און ער האָט ניט נאָכגעלאָזט די פלאַש, געהאַלטען זי פעסט אין דער האַנד, דערנאָך אַז ער האָט זי אָבגעלאָזט איז זי געבליבען צוגעקלעפּט צו דער האַנד און די הויט האָט זיך אָפּגעשיילט אויף די פלאַש אַרויף.

דער יונג האָט ניט געשריען. ער איז בלייך געוואָרען און די אויגען האָבען זיך איהם בעגאָסען מיט טרערען.

— אַזוי ביזטו אַ כוואַט, ווערסט זיין אַ „בלאָזער", האָסט געקראָגען דאָס ערשטע פייער. ווער עס וויל זיין אַ „בלאָזער", מוז פייער פערזוכען — קלאַפּט אַנטאָן מאַטקע'ן אין פּלייצע.

אַנטאָן האָט ווידער געכאַפּט שטיקער פייער פון אויווען אַרויס, געגעבען אַ בלאָז און איבערגעגעבען מאַטקע'ן דאָס אייזען ווייטער צו בלאָזען. די האַנד איז איהם געווען אָבגעבריהט. ער האָט ניט געקענט דאָס אייזען האַלטען. יעדעס מאָל, ווען ער האָט דאָס וואַרימע אייזען מיט דער אָבגעבריהטער האַנד אַרומגענומען, האָט עס זיך צוגעקלעפּט און עס האָט יעדעס מאָל אַ נייע שטיק הויט, אַ שטיק פלייש פון דער האַנד מיטגעריסען. דער יונג האָט געביסען די צונג פאַר ווערטאָג און

געשווינגען. די היץ האָט וואָס אַמאָל מעהר געשלאָגען פון אויוועז ; דער קאָפּ האָט געברענט ווי א בראַנד פייער, אין האַלז איז טרוקען געוואָרען. ער האָט שוין אַלעס געהאַט אָראָפּגעריסען פון זיך און איז געשטאַנען ווי די אַנדערע קינדער נאַקעט. און געזעהען ווי די אַנדערע קינדער גיסען אין זיך אריין גאַנצע קוואָרטען וואַסער פון דעם עמער וואָס שטעהט נעבען זיי, האָט ער אויך אריינגעגאָסען דאָס וואַסער אין זיך. נאָר די היץ האָט דאָס וואַסער באַלד אויסגעטריקענט און פון די נאַקעטע לייבער האָט אָנגעהויבען ארויסצושלאָגען א פּאַרע און אויפ'ן גאַנצען לייב האָט זיך געזעצט א ראָסע. דאָס וואַסער האָט געקאָכט אינווענינ פון די היץ ווי אין א קעסעל און עס האָט געיאָגט די פּאַרע פון זיך.

— לאָ'מיך זעהן ווער עס האָט מעהר וואַסער אויסגעטרונקען, איך צי ער. ווייזט דאָס קליינע ניין־יעהריגע מיידעלע אויף איהר עמער. אַט האָב איך שוין נים. און ער האָט נאָך א האַלבען עמער.

מאָטקע האָט זיך ווידער פערשעהמט פאַר'ן מיידעל און געטרונקען דאָס וואַסער.

— קוקט'ס קוקט'ס וואָס פאַר א גרויסען בויך איך האָב פון וואַסער — האָט דאָס מיידעל געוויזען און געקלאַפּט אויף איהר בויך מיט איהרע הענד — קוקט'ס, קוקט'ס !

— און איך אויך ! — ווייזט דער צווייטער אינגעל אויף זיין בויך, פון וועלכען עס איז פּאַרע ארויסגעגאַנגען ווי אוים א קוימען.

נאָר מאָטקע האָט ניט געקענט ווייזען אויף זיין בויך. ער האָט צו וועניג וואַסער געטרונקען.

— קינדער, בלאָזען, בלאָזען, שפּעטער וועט איהר ווייזען די בייכער ! — יאָגט צו אַנטאָן.

מאָטקע'ן איז דאָס שפּיעל מיט'ן פייער שוין נים געפעלען. ער האָט זיך דערמאָנט אָן די לאָנקעס, אויף וועלכע ער איז געלעגען ביי זיך אין שטעדטעל ; אָן דעם וואַסער אין וועלכען ער האָט זיך געבאָדען — אָן די קוה, פון וועלכע ער האָט מילך געזויגען, אָן די גערטענדלאַך פון וועלכע ער האָט גרינס גע'גנב'עט, אָן די וואַרימע זון, וועלכע האָט איהם געוואַרימט — און פערגלייכט דאָס צו דעם פּאַרעדיגען אויוועז וואָס שלאָגט פון זיך וואַרעמקייט, צו די טונקעלהייט פון דעם קאַמער צו דעם שוויים פון די לייבער — און ער האָט ניט געקענט פערשטעהן פאַר וואָס מענשען טהוען דאָס ; פאַרוואָס מענשען שטעהען יעצט מיט

זייערע קינדער ביי דעם ברענענדיגען אויוועז און בלאָזען אין פייער און פרעגלען זיך אין דער היץ. אין דרויסען שיינט אזוי די זון און עס איז אזא ליכטיגער טאָג. פאַרוואָס געהען ניט אַלע מענשען אויפ'ן פעלד און לעבען ניט ביים וואַסער און מאַכען זיך פייערלעך ווי ער האָט גע־טהאָן. ער האָט איינגעזעהען, אז ער איז אַריינגעפאַלען צו שלעכטע מענשען, וועלכע פייניגען זיך און אנדערע ביי א ברענענדען אויווען און מען דאַרף אנטלויפען פון זיי ווי אַם געשווינדסטען, אַנצוקומען אויף א פעלד אין א שטאָדט אריין און צו לעבען אזוי ווי ער האָט גע־לעבט ביז יעצט.

נאָר דערווייל האָט ער נאָך געטהאָן זיין ארבייט מיט חשק. אבי־סעל זיך שעהמענדיג פאַר דער קליינער מיידעל, וואָס בלאָזט געשווינ־דער און שטאַרקער פאַר איהם און טרינקט אויס מעהר וואַסער פאַר איהם. אַנטאָן איז פון איהם צופריעדען געוועזן און בעשטימט איהם צו האַלטען פאַר א מיטבלאָזער און איהם אויסצולערנען די מלאכה. דער אויפזעהער, א קליינער אידעל מיט א רונדיגען קאַפּעליושעל, וואָס איז ווי א מייזעל אַרומגעלאָפען פון איין ווינקעל קאַמער צום צווייטען, איז צום סוף צוגעקומען צו אנטאָנ'ען און בעמערקענדיג דעם נייעם בלאָזער,

— האָט ער געפרעגט:

— ווער איז דאָס?

האָט אנטאָן געענטפערט:

— עס איז א אינגעל פון שטאָדט, וועלכען דער פאָטער האָט מיר געגעבען אויף דער לעהר. ער וואוינט ביי מיר און איך לערען איהם אויס די מלאכה.

— און א פאַס האָט ער?

— ער איז דאָך נאָך א אינגעל, ער בעדאַרף ניט קיין פאַס.

— אַלע בעדאַרפען א פאַס. איהר ווייסט דאָך, דער סטראַזשניק. אין א פאַבריק בעדאַרפען אַלע ארבייטער א פאַס. ווער עס וויל ארביי־טען דער מוז האָבען א פאַס — זאָגט דער אידעל זיכער.

— איך נעהם עס אויף מיר, איך וועל איהם שוין צושטעלען — זאָגט אנטאָן טראַכטענדיג, אז ער וועט מיט'ן סטראַזשניק שוין דורכ־קומען.

דער זייגער האָט געשלאָגען צוועלף. די פאַבריק האָט געפייפט און די ארבייטער זיינען אַרויס אויפ'ן הויף. די ווייבער האָבען שוין גע־

ווארט מיט די טעפלאך עסען און יעדע משפחה האט זיך פערקליבען אין אן אנדער ווינקעל און געגעסען. מאטקע איז מיטגעגאנגען מיט אנטאנ'ס משפחה. די גויע האט פאר איהם געבראכט א לעפעל און אנטאן האט איהם צוגערוקט צום טעפעל אינאיינעם מיט זיינע קינדער, זאגענדיג זיין ווייב:

— ווייסט, אין דעם יונג וועל איך האבען א גוטען בלאזער. אין אביסעל צייט וועט ער מיר זיין א בעהעלפער, ווי אונזער יאשי עליו השלום. ער האט געמיינט זיין עלטסטען אינגעל, וואס איז איהם געשטארבען פון סוכאטע, ווי די מעהרסטע קינדער וואס ארבייטען אין די הוטעס.

און דענסטמאל, ווען די קינדער זיינען געשטאנען פאר דער מוטער און געוויזען איהר די גרויסע בייכער און בעריהמט זיך מיט די עמער וואסער וואס זיי האבען אויסגעטרונקען, האט מאטקע מיט בענקשאפט געקוקט אויפ'ן שווארצען וואלד וואס האט זיך געוויזען אין דער נאהענט. ער האט געבלאזען אויף זיינע אפגעבריהטע הענד און געטראכט ווי אזוי ארויסצוקריגען זיך פון דעם „גיהנום“, אין וועלכען ער איז אריינגעפאלען.

2.

מאָטקע ראַטעוועט זיך פון „גיהנום".

פאַרנאַכט. די גוים זיינען געזעסען פאַר דער טהיר פון זייערע הייזלעך און האָבען אָבגעאָטהעמט פון דער גליהענדער לופט וואָס זיי האָבען אין זיך איינגעזאַפּט דעם גאַנצען טאָג אין דער הוטע. די עלטערע זיינען מיעד געווען און געלעגען ווי קלעצלעך און געקוקט מיט אויסגעלאָשענע אויגען ערגעץ. די קינדער אָבער, וועלכע זיינען ווי די עלטערען אַ גאַנצען טאָג אין „הוטע" געווען און געגעסען פייערדיגע לופט, און אַנגעגאָסען זיך די בייכער מיט וואַסער — זיי האָט נאָך גע־טראָגען דער קינדערשער אימפּעט. זיי האָבען נאָך גֶעמיטה און חשק געהאַט צו שפּיעלען זיך און אויפצולאַכען פון צייט צו צייט. דאָס קינ־דישע לאַכען האָט בעלעבט און פרעהליך געמאַכט די שוואַרץ־פּערווי־בערטע הייזלעך, וועלכע זיינען געשטאַנען ווי לאַנגווייליגע טרויעריגע קברים פאַר לעבעדיגע מתים. זייער לאַכען האָט ווי אַ זונענשטראַהל געשיינט אין געסעל און דאָרט אויך אַרויסגערופען אַ לעבעדיגע, צו־פריעדענע מינע אויף די טויט־מיעדע פּנים'ער פון זייערע עלטערען, וואָס האָבען געשמאַכט פאַר די הייזלעך.

מאָטקע האָט זיך צווישען די גוים, אין דער אַרבייטער־געסעל, אַרומגעדרעהט ווי אַ פרעמדער. ער האָט זיך ניט געפונען ניט צווישען די קינדער און ניט צווישען די עלטערע. די פריילייידיגע געזעלען, די ערוואַקסענע יונגען, האָבען געטרונקען ביער און געשטיעפּט מיט מיידלעך, נאָר מאָטקע'ן האָבען זיי ניט מיטגענומען און געקוקט אויף איהם פון דער הויך אַראָב. אַ „געפונענער", כאָטש מאָטקע האָט שוין גע־טראָגען אַ נייעם צייגענעם אַנצוג. וואָס אַנטאָן האָט פאַר איהם גע־נומען אין אידיש געוועלבעל אויף באָרג. מיט די קינדער האָט ער זיך ניט געוואָלט חבר'ן. עס האָט איהם ניט געפּאַסט אלס עלטערער „בלאָ־זער". און לאַנגווייליג איז איהם געווען דאָ אין דער „פאַבריק" פון דער

ערשטער מינוט וואָס ער איז דאָ אריינגעקומען. ער האָט דאָס אַלעס ניט פערשטאַנען. צוערשט האָט איהם די פאַבריק מיט די פייערלעך און די נייע מענשען אויסגעזעהן זעהר אינטערעסאַנט און ער האָט עס געהאַלטען פאַר אַ שפּיעל. אַז ער האָט אָבער דערזעהן, אַז יעדען טאָג איז דאָס זעלבע, יעדען טאָג קומט מען אין דער הוטע אריין, און יעדען טאָג בלאָזען, בלאָזען... איז עס איהם אַזוי פער'מאוס'ט און לאַנגווייליג געוואָרען, אַז ער האָט געוואָלט אוועקגעהן. נור דערוייל האָט זיך ניט געמאַכט די געלעגענהייט. און עס האָט איהם אָבגע־האַלטען דערפון עפּעס אַ מאָדנע זאַך.

אַנטאָן האָט געהאַט אַ מיידעל פון אַ יאָהר אַכט, ניין, און אפשר עלטער. אַ קאַליקע. וואָס האָט ניט געקענט געהן אויף די פיס. פיס האָט זי יאָ געהאַט, נור ווי דינע צוברָאָכענע שטעקלעך, און זי האָט געמוזט זיצען אונטער זיך. אַלע האָבען געשריען אויף איהר. טיילמאָל פלעגט זי אָבזיצען גאַנצע טעג אויף דעם זעלבען אָרט, זי האָט קיין כח ניט געהאַט זיך אַליין צו בעוועגען, און קיינער האָט קיין צייט ניט געהאַט דאָס קינד אוועקצונעהמען פון אָרט און אויף אַן אַנדער אָרט צו זעצען. און שטענדיג איז זי געווען אין וועג און מען האָט אָנגעטרעטען אויף איהר — האָט מען געשריען, ווי דאָס קינד וואָלט שולדיג געווען. האָט דאָס קינד געשמייכעלט אין פּנים אריין, ווי עס וואָלט זיך געוואָלט פערענטפערען. אָט די קאַליקע האָט מאַטקע'ן ניט געלאָזט אוועקגעהן פון אַנטאָן'ס הויז.

עס איז אַזוי געווען. די צווייטע נאַכט נאָך דעם ווי אַנטאָן האָט שוין צוגענומען מאַטקע'ן פאַר אַ „בלאָזער", האָט ער איהם אהיים גע־נומען צו זיך שלאָפען. אַז עס איז געקומען צום לעגען זיך איז פאַר דעם נייעם מיטוואוינער ניט געווען וואו צו שלאָפען און מיט וואָס איהם צוצודעקען. האָט אַנטאָניכע איהם געהייסען זיך אוועקלעגען ביי דער קאַליקע, וואָס איז געלעגען בעזונדער אין אַ ווינקעל. די אַנדערע קינ־דער האָבען ניט געוואָלט נעבען איהר שלאָפען. מאַטקע האָט געקוקט אויף דעם ווינקעל, וואו דאָס פעקעל ביינער איז געלעגען אונטער אַ קאַפּטען ווי אַ קאַץ, מיט חשד. צום סוף האָט ער זיך אוועקגעלעגט. גע־לעגען און געקוקט מיט מורא און פרעמדקייט אויף די הייליגע בילדער וואָס זיינען בעלויכטען מיט רויטע לעמפּלעך אויף דער וואַנד. געקלערט האָט ער, אַז ווען אַלע וועלען איינשלאָפען וועט ער זיך אַרויס'גנב'ענען,

און ער האָט געקוקט אויף די זאַכען, וואָס מיטצונעהמען אָדער אפשר אין דער שטיל איבער אַנטאָן׳ס הויזען צו געהן און פון דאָרט געלד ארויס׳גנב׳ענען און אַנטלויפען פון דאַנען. ערשט עס רוקט זיך ווער צו איהם און נאָרעט איין דאָס וואָרעם פּנים׳ל אין איהם ווי אַ קאַץ און מיט אַמאָל דערפיהלט ער, ווי צוויי דינע הענטלעך נעהמען זיין האַלז אַרום.

ער האָט זיך דערשראָקען, אָבגעשאָקעלט זיך און געכאַפּט די קאַליקע און אָבגעשטופּט פון זיך מיט עקעל. ער האָט געקוקט אויף דעם קינד. די קאַליקע האָט פערבויגען דאָס קעפּעל, האַלב פערגלייסט די אויגען און אַ שמייכעל האָט בעגאָסען איהר גאַנץ פּנים׳ל, און געפּרעהט זיך אין דער שטיל.

— דו, דו ווייסט, אין וואַלד איז דאָ אַ וואַסער, באָדען זיך דאָרט מענשען און שדים. דו ווייסט דערפון? — זאָגט צו איהם די קאַליקע פלוצלינג.

מאָטקע האָט איהר געוויזען די צונג, און פערדרעהט זיך אויף אַן אַנדער זייט.

—דו, דו, וועסט מיך מיטנעהמען דאָרט אין וואַלד אריין און באָדען מיך אין וואַסער? — האָט די קאַליקע איהם געוועקט.

ער האָט זי געקאַפּיעט.

די קאַליקע האָט נים געשריען, נים געוויינט, נור מיט אַמאָל האָט מאָטקע דערפיהלט אַ וואָרעמקייט. עס האָט זיך ווער ענג צוגעקאָרטשעט צו איהם און בעהאַלטען אין איהם דעם קאָפּ, דאָס לייב, די פיס און געפּיעשטשעט איהם און געגלעט איהם, ווי אַ הינטעל וואָלט געלעקט.

מאָטקע איז שוין געלעגען און האָט זיך נים געריהרט פון אָרט.

נור פון דענסטמאָל אָן האָט ער געהאַט אַ מאָדנע געפיהל צו דער קאַליקע. ער האָט נים געקענט דורכגעהן און זעהן ווי די קאַליקע קוקט מיט קנאה אויף די קינדער ווי זיי שפּיעלען זיך אין געסעל, און זי קען זיך נים ריהרען. מאָטקע האָט זי אָנגענומען און איבערגעטראָגען פון שטיבעל צו די קינדער צו. האָט ער עס שוין געמוזט שטענדיג טהאָן. ער האָט זיך מיט דער קאַליקע ארומגעטראָגען און געוואָרען איהר אַפּעקון. ער האָט זי פיינד געהאַט און פלעגט זי שלאָגען ווען קיינער האָט נים געזעהן, שטאָרכען זי אונטער׳ן אָרעם, נור די קאַליקע האָט געקוקט אויף איהם מיט איהרע קליינע שוואַכע אויגעלעך און געשמיי־

בעלט מיט די דינע ליפּען, האָט ער עס ניט געקענט אריבערטראָגען, ער האָט ניט געקענט אוועקגעהן פון אָרט, ער איז ניט געגאַנגען אין וואלד אריין, איז ניט מיטגעגאַנגען מיט די גרויסע געזעלען, נור איז געשטאַנען און אָבגעהיט די קאַליקע, און זי געטראָגען פון איין אָרט צום צווייטען.

דאָס האָט איהם ניט געלאָזט אוועקגעהן פון אנטאָן'ען. ער האָט אָפּט געטראַכט, אַז ער וועט די קאַליקע מיטנעהמען אַמאָל אין וואלד אריין און אויסגראָבען אַ גרוב און וועט זי דאָרט בעגראָבען, דערנאָך וועט ער אַנטלויפען פון דער טרויעריגער פאַבריק. ער וואָלט דאָס גע־טהאָן אויך, נור ער האָט זיך געשעהמט צו טראָגען זי אויף די פּליי־צעס איבער'ן געסעל.

די קאָנטאָר פון דער פאַבריק האָט געהאַט אַ געוועלבעל פאַר די ארבייטער. די גוים פון דער פאַבריק האָבען ניט געקריגען בע־צאָהלט פאַר זייער ארבייט מיט געלד, נור מיט קוויטלעך אין געוועל־בעל אריין, אויף וועלכע זיי האָבען גענומען עסענוואַרג און קליידונג. דער איד פון דער הוטע האָט צוטהיילט די הערשאַפט איבער די גוים צו זיין משפחה און אַ פעטער זיינער האָט געהאַלטען דאָס געוועלבעל פאַר די גוים, און וועלכער האָט זיי געצאָהלט אַכציג קאָפּיקעס סחורה פאַר אַ רובל. פאַר דעם פּלעגען זיך אין דעם געוועלבעל זונטאָג צוזאַמענ־קומען די גויעס און די גוים, אָבנעהמען זייער פּאָסט און דיענען זייער גאָט — דאָס געוועלבעל איז אויך געווען זייער גאָטעסהויז. די ארבייטער זיינען געווען קאַטאָליקען און די רוסישע פּאָליציי האָט זיי ניט ערלויבט קיין אייגענע קאַטאָלישע קירכע. זיי האָבען מורא געהאַט אָבצוריכטען זייער געבעט ביי אַ גוי אין שטוב, כדי די פּאָליציי זאָל זיי ניט כאַפּען — זיינען זיי זיך צוזאַמענגעקומען צום אידען אין גע־וועלבעל, — אַ אידיש געוועלבעל, וועט קיינער ניט חושד זיין. אויפ־געהאַנגען אויף די זעק מעהל אַ בילד פון דער הייליגער מוטער און פאַר איהר האָבען זיי געבעטען. מאָטקע איז געשטאַנען אויף דער וואַך, אָבגעוואַרט אויב ס'געהט ניט דער אוריאַדניק. ווען דער אוריאַדניק איז אָנגעקומען, האָט מען דאָס הייליגע בילד בעהאַלטען און מען האָט זיך גענומען מעהל וועגען, נאַפט קויפען און ביער טרינקען. וואָרים שכור'ן אין געוועלבעל איז געווען אַ גרינגערע עבירה פאַר'ן אוריאַדניק ווי גאָט בעטען.

דורך דעם וואס מאטקע האט געהיט דעם אוריאדניק, איז ער גע־ווארען א גאנצער חשוב ביי די גוים. איבריגענס איז שוין צוליעב איהם צווישען די אידען פון קאנטאר און די גוים אין פאבריק אנגעגאנגען א שטילע מלחמה, די אידען אין קאנטאר האבען געוואוסט אז מאטקע איז א איד. און א אידיש קינד געפינט זיך אין גוי׳שע הענד. די גוים, ווי אונטערדריקט זיי זיינען געווען, דאך זיינען זיי שטאלץ געווען, וואס ביי זיי געפינט זיך א אידישע נשמה, זיי ראטעווען איהר ארויס פון „טייפעל“, און געהאלטען מאטקע׳ן פאר אן אייגענעם פון גאנצען דארף גוים. דערוויילע האבעןביידע צדדים נאך מורא געהאט ארייננצומישען דעם אוריאדניק אין דעם עסק. און פון דעם האט גאנץ גוט געוואוסט מאטקע, און ער האט אויסגענוצט די מחלוקה איבער איהם. ער פלעגט אפטמאל ארייננקומען אין געוועלבעל, וואו די אידענע איז געזעסען און געזאגט תהלים, און איבערגעשראקען די אידענע:

— איהר ווייסט, איך בין א איד.

— אוי! קרעכצט די אידענע — א איד אין א גוי׳אישע שטוב. עסט טרפות, בעט צו עבודה זרות. אוי!

— גיט מיר צוקערקעס, וועל איך ניט קושען דעם צלם.

— אוי איז מיר, וואס מען הערט זיך אן — זאגט די אידענע, און נעהמט א האנד מיט צוקערקעס און גיט עס מאטקע׳ן.

— און מאך א ברכה — זאגט די אידענע.

— אה, פאר דעם מאכען א אידישע ברכה? איהר וועט געבען צוויי זעמעל צו, וועל איך מאכען א אידישע ברכה.

די אידענע האט זיך אויסגעדונגען מיט איהם אויף אנדערהאל־בען, און אויסגעהאנדעלט א ברכה פון מאטקע׳ן פאר׳ן אידישען גאט.

און מיט די פערדיענסטען, וואס מאטקע האט געמאכט פון דער אידישער אמונה האט ער זיך תמיד געטהיילט מיט דער קאליקע.

נור דאך איז מאטקע געטריי געבליבען דעם אידישען גאט, ווארים וויפיעל אנטאן האט איהם ניט געסטראשעט מיט׳ן רימען, וויפיעל די שקצים און די שיקסעס האבען ניט געלאכט פון איהם, דעם צלם האט ער ניט געוואלט קושען, דאס געבעט צו דער „מאטקע באסקע“ האט ער ניט געוואלט זאגען. און אז די גויע, די אנטאניכע האט איהם איבערגע׳צלם׳ט, האט ער אויסגעשפיגען און איז געלאפען צום ברונען דאס פנים אבוואשען.

א מאָדנע געפיהל איז דאָס געווען ביי איהם. יעדעס מאָל ווען די גויע האָט איהם געוואָלט איבער׳צלמ׳ען, האָט ער די מאַמע דערזעהען, די רויטע זלאַטקע, ווי זי זיצט און נעהט איהם די הויזען און טרערען רינען איהר איבער׳ן פּנים, און ער ליעגט אַ נאַקעטער אין ווינ־קעל קעלער און קוקט אויף דער מאַמע׳ס טרויעריגען פּנים...

און אַז ער האָט זיך אָן דער מאַמען דערמאַנט, האָט ער געוואָלט דער גויע, וועלכע איז איהם נעגאַנגען איבער׳צלמ׳ען, דאָס פּנים אויס־קראַצען.

און דערוויילע איז איהם אַלעס אַזוי פּער׳מאוס׳ט געוואָרען, דאָס בלאָזען אין פייער, דער ברענענדיגער אויווען און דאָס עסען מיט׳ן אָנגערויכערטען חזיר־שמאַלץ, און דאָס שוואַרצע אַרבייטער־געסעל, מיט די הייליגע בילדער, וואָס הענגען ביי אַנטאָן׳ען אין שטוב — אַז ער האָט אַלעס געוואָלט אונטערצינדען: די הוטע מיט די הייזלעך, מיט די הייליגע בילדער, מיט דער אידענע וואָס זיצט אין געוועלבעל; אָנ־לעגען אַ גרויס פייער און אַלעס אונטערצינדען און אַליין אַנטלויפען. און ער וואָלט עס געטהאָן, נור ער האָט זיך ניט געקענט אָבטשעפּען פון אַנטאָן׳ס קאַליקע. אַז ער איז אַהיים געקומען פאַרנאַכט פון פאַבריק, האָט ער די ערשטע זאַך גענומען די קאַליקע און אויפגעהויבען פון איהר אָרט, אויף וועלכען זי איז אָבגעזעסען אַ גאַנצען טאָג, זי אַרויס־געטראָגען אין גאַס און אוועקגעזעצט ביי די שפּיעלענדע קינדער. דער־נאָך איז ער געלאָפען אין אידישען געוועלבעל אַריין און אָבגעהאַנ־דעלט ביי דער אידענע פאַר אַ אידישע ברכה אַ פּאָר צוקערקעס מיט אַ זעמעל, און געבראַכט דער קאַליקע. דערנאָך האָט ער זיך געלאַנג־ווייליגט און געקאָפּיעט די קאַליקע און געשלאָגען זי, און דאָס מיידעל האָט געקוקט אויף איהם מיט די אויגען און צוגעשמייכעלט שטום מיט די דינע ליפּען.

נור נאָך האָבען זיך די אידען און די גוים פון דער פאַבריק גע־גרייט אויף אַ מלחמה איבער מאָטקע׳ן, ווען מאָטקע האָט זיי פּלוצים אַלעמען פערלאָזט. עס איז אַזוי געשעהן. אַמאָל, אין אַ פאַרנאַכט, ווען די גוים זיינען מיעד פון דער פאַבריק אהיים געקומען, האָט זיך פּלו־צים איבער׳ן וועג, וואָס פיהרט דורך דאָס אַרבייטער־געסעל, געוויזען אַ הויכע לאַנגע בויד מיט פענסטערלעך און אַ קוימען ווי אַ גרויסע שטוב, איינגעשפּאַנט צו צוויי חיות, וואָס דאָס זיינען ניט געווען ניט

קיין פערד און ניט קיין עזלען. הינטער'ן בויד זיינען נאָכגעגאַנגען אַן עזעלע, אַ הונד און אַ ציעג אָנגעבונדען צו דער בויד. פון די פענסטער האָט ארויסגעקוקט אַ מיידעל און אַ הויכער יונג מיט אַ באַטיק אין דער האַנד איז נאָכגעגאַנגען נאָך דער בויד. ערגעץ־וואו פון אינווייניג האָט מען געהערט בעמבעלעך און אַ פויגעל פיסטשען. אז די קינדער פון געסעל האָבען דערזעהן די בויד פון די קאָמעדיאַנטען, מיט דעם עזעלע און דער ציעג, האָבען זיי געמאַכט אזעלכע געוואַלדען פון פרייד, אַז זיי האָבען דאָס געסעל פערהילכט, און זיינען נאָכגעלאָפען נאָך דער בויד. מאָטקע האָט זיך אויך שטאַרק דערפרעהט מיט די קאָמעדיאַנטען און דעם פייגעל וואָס איז געזעסען אין שטייג. ער איז נאָכגעלאָפען נאָך דער בויד. ער האָט געהערט הינטער זיך זיין נאָמען רופען (צי האָט זיך איהם נור געדאַכט אזוי), ער האָט זיך אומגעקוקט און דערזעהן דאָס קינד. די קאַליקע איז איינע אליין איבערגעבליבען זיצען אויף איהר אָרט אין מיטען געסעל און אַלע זיינען אַנטלאָפען פון איהר. ניט קלערענדיג קיין סך האָט ער געכאַפּט די קאַליקע אויף די פּלייצעס און נאָכגעלאָפען נאָך דער בויד, אַ שטיק וועג אין וואַלד אריין. די איבריגע קינדער זיינען שוין אָבגעשטאַנען, צוריקגעגאַנגען, איהם גערופען:

— מאָטקע, מאָטקע, קעהר זיך אום, עס ווערט פינסטער.

מאָטקע האָט אָבער ניט געקלערט פון צוריקקעהרען זיך. ער איז נאָכגעגאַנגען נאָך דער בויד, אויף זיינע פּלייצעס די קאַליקע, וועלכע האָט איהם מיט די הענטלעך ארומגענומען דעם האַלז. ער האָט געוואוסט ביי זיך, אַז צוריקגעהן אין דער פאַבריק פייער בלאָזען, וועט ער שוין ניט. ער האָט געוואוסט, אַז ער וועט נאָכגעהן נאָך דער „בויד" מיט די עזלען און די פּאַפּוגאַיען, און וואו זיי וועלען בלייבען נעכטיגען וועט ער אויך בלייבען און וואו זיי וועלען געהן, וועט ער אויך געהן. נור וואָס טהוט ער מיט דער קאַליקע, וואָס ער האָט אויף די פּלייצעס? צוריקגעהן אין דאָרף, זי צוריקטראָגען, וועט ער ניט. ער וועט פערליערען די קאָטאַרינשטשיקעס. ער האָט אַראָבגענומען די קאַליקע פון זיינע פּלייצעס און געוואָרפען אויף דר'ערד, און איז אַנטלאָפען. נור אַ פּאָר מאָל איז ער צוריקגעגאַנגען. דאָס מיידעל איז געזעסען, די דינע צובראָכענע פיסלעך אונטער זיך, און געקוקט אויף איהם. נור איהרע אויגען זיינען יעצט גרעסער געוואָרען, גלאַנצענדיגער און שרע־

קעדיג. און וואָס גרעסער עס זיינען די אויגען ביי דער מיידעל געוואָרען, אַלץ בייזער איז ער געוואָרען אויף איהר. ער האָט זי איינינע מאָל גוט אָנגעבויקערט און איז אַנטלאָפען. עס האָט זיך איהם גערּאכט, אַז זי רופט זיין נאָמען. ער האָט זי אָנגענומען מיטביידע פינגער פאַר איהר דינעם האַלז, נור זי האָט גאָר ניט געזאָגט, געקוקט אויף איהם און געשמייכעלט, האָט ער איהר אָבגעלאָזט. דערנאָך האָט ער געוואָלט דעם וואַלד אונטערציגדען אינאיינעם מיט דער קאַליקע, האָט ער ניט געהאַט קיין פייער. און דאָ איז שוין די בויד געוועזן אוועקגעפאָהרען. האָט ער אָנגעהויבען צו פאַטשען די קאַליקע, און געשריען צו איהר: „שריי, וויין, שריי!“ און איז אַנטלאָפען. געלאָפען נאָכ׳ן גערויש פון די רעדער, וואָס פיהרען די קאַטאַרינשטשיקעס.

נור די קאַליקע האָט ניט געשריען און ניט געוויינט. די נאַכט איז וואָס אַמאָל שוואַרצער געוואָרען, און מאַטקע׳ן האָט זיך גערּאכט, אַז פון דער נאַכט קוקען אַרוים די צוויי גרויסע אויגען פון דער קאַליקע און קוקען איהם נאָך פון הינטען.

ער האָט געפיהלט די אויגען אויף זיין רוקען...

3.

קאַטאַרינשטשיקעס.

די בויד איז געפאָהרען און מאַטקע איז ווי א הונד נאָכגעלאָפען ניט וויסענדיג וואוהין עס פערפיהרט איהם. דער יונג מיט'ן רינגעלע אין אויער, וואָס איז נאָכגעגאנגען נאָכ'ן וואגען האָט שוין מאַטקע'ן געהאַט בעמערקט און געפרעגט איהם וואָס ער וויל. מאַטקע האט ניט געענטפערט. ער איז געשטאַנען ווען מען האָט זיך אָבגעשטעלט און געלאָפען ווען מען איז געפאָהרען. שפּעט אין אבענד האָבען זיך די קאטארינשטשיקעס אָבגעשטעלט אויף א פעלד נעבען א וועלדעל, ניט ווייט פון א דאָרף. דער הויכער יונג האָט אויסגעשפּאַנט די בהמות, וואָס האָבען געשלעפּט די בויד, און זיי אָנגעבונדען ביי די רעדער זיי פּאַשען. ער האָט זיך גענומען צוזאַמענקלייבען העלצער און צווייגען פון וואלד און אָנגעלעגט א פייער. צום פייער האָט זיך פּלוצים מאַטקע אונטערגע'גנב'עט מיט א פולען אָרים טרוקענע צווייגען, וואָס ער האָט אויך פון דעם וואלד צוזאַמענגעקליבען און האָט געהאָלפען דאָס פייער אויפבלאָזען. דער יונג האָט איהם אָבגעשטעלט:

— ווער ביזטו?

— איך וויים ניט.

— וואָס הייסט?

— איך האָב ניט קיין טאַטע, איך האָב ניט קיין מאַמע.

— פון וואַנען קומסטו?

— איך בין נאָך דער בויד נאָכגעלאָפען.

— וואו ביזטו געווען?

— איך בין געווען אין דער „הוטע", ביי די גוים — האָבען זיי מיך געוואָלט שמד'ן, געשלאָגען, אז איך זאָל דעם טרפה'נעם צלם קר־שען, האָב איך ניט געוואָלט, בין איך אַנטלאָפען פון זיי. בין איך גע־

גאַנגען אויפ׳ן וועג, האָב איך אייך געזעהן — בין איך נאָך אייך נאָכ־געלאָפען.

— וואָס ווילסטו דאָ טהאָן?

— נעהמט׳ס מיך מיט. איך וועל העלפען די פערד טרייבען, איך קען, איך וועל אַלעס טהאָן, וואָס איהר וועט נור הייסען — איך קען. נעהמט׳ס מיך מיט.

מאַטקע האָט דאָס געזאָגט אין אַזא טאָן, מיט אַזא בעטענדיגע שטימע, אז דער יונג האָט אויפגעהויבען פון פייער אַ ברענענדיגע צווייג און בעלויכטען מאַטקע׳ן. ער האָט געוואָלט זיין פּנים זעהן.

— העי, אַלטער תרח קום נור ארויס, גיב נור אַ קוק.

פון די פענסטערלעך פון דער בויד, וועלכע זיינען שוין געווען בעלויכטען מיט אַ שוואַך ליכט וואָס קומט פון אַ נאַפט־לעמפּעל, האָ־בען מיט אמאָל אייניגע געזיכטער ארויסגעקוקט.

— וואָס איז געשעהן?

— עפּעס אַ קליינער „יאַט“ איז אונטערגעקומען. בעט זיך מ׳זאָל איהם מיטנעהמען.

— פּפוי זאָלסטו מיר ווערען. די נכפּה (די נשמה) איז מיר ארוים, געמיינט, אַז מען וויל די גדולים (די פערד) אוועק׳לקח׳נען. אָדער דער אדון (דער סטראַזשניק) איז געקומען. יאָג איהם אוועק. מיר וועלען באַלד האָבען אַ דאָרף גוים, אודאי אַ שגץ פון דאָרף, — האָט אַ שטימע פון אַ פּנים ארויסגערעדט.

— ניין. עס איז אַ לינקער „יאַט“. (אַ גנב׳שער חברה־מאַן).

— וואָס וויל ער? פיהר איהם אריין, לאָמיך זעהן.

דער יונג האָט אָנגענומען מאַטקע׳ן און איהם אריינגעבראַכט דורך אַ קליינע הינטערשטע טהיר אין די בויד אריין.

אַז מאַטקע איז אין בויד אריין האָט ער קיין וואָרט ניט געקענט ארויסריידען. ער איז פערכאַפּט געוואָרען פון דעם וואָס ער האָט גע־זעהן.

די בויד איז געווען אַ לאַנגע, שמאָלע שטוב, מיט קליינע אָבטהיי־לונגען, וועלכע זיינען געווען פערהאַנגען מיט פאָרהאַנגלעך. אַ צוויי קליינע נאַפט־לעמפּלעך האָבען זיך געברענט אין די ווינקעלעך און דאָס ליכט, וועלכעס איז געפאַלען אויף די רויטע פאָרהאַנגלעך, וואָס זיינען געהאַנגען פאַר די בעטען האָט די שטוב געגעבען אַ וואַרימעס היימי־

שעם אויסזעהן. אין מיטען בויד איז געהאנגען א גרויסע שטייג. אין איהר איז געזעסען אויף א שטעקעלע א רויטער פאפוגאי, וועלכער האט געהאלטען אין איין ארויסקוויטשען א מענשליך ווארט: „אלטער תרח", דער נאמען פון דעם עלטסטען קאטארינשטשיק, דעם בעל־הבית פון בויד. דער „אלטער תרח" איז געלעגען מיט די גרויסע שטיוועל אויסגע־צויגען אויף א פאק מאטראצען, בעט־געוואנד און ציגיינערשע קאל־דרעס. ער האט אויך געהאט, ווי דער יונג, א רינגעלע אין אויער, נור א גאלדענס און א גרעסערס. ער האט געהאט א גרויסען קאפ בעוואק־סען מיט גראהע האר, וועלכע האבען זיך געקרייזעלט ווי לאקען, און ארום דעם קאפ איז געגאנגען א געגאלטער פאס, וואס האט ווי א ראד אויסגעגליכען און ארומגענומען דעם קארק, די פאות מיט דעם שטערען. א פאר שטארקע גראהע ברעמען, וואס האט זיך געדאכט, אז זיי זיינען אבגעפאודערט, האבען איהם פערדעקט די אויגען, נור די נאז, וואס איז געוועזן פלאטשיג, ברייט, בעוואקסען מיט איינצעלנע שפיציגע האר, האט הויך געבלאזען, געשנארכט וואכעדיגערהייט אין צופלאשעט ווי א ווינד די גרויסע דיקע וואנצעס, וואס האבען געהאנגען אויף די פעטע ליפען. מיט דער האנד, אין וועלכער ער האט געהאלטען א קליינע, פערסמאלעטע און האלב־אויפגעגעסענע לולקע, האט ער געגעבען א מאך און א וואונק געטהאן מיט די אויגען, אז מען זאל איהם צופיה־רען מאטקע'ן.

דער הויכער יונג מיט'ן באטעק אין דער האנד האט אנגענומען מאטקע'ן ביים רוקען און אוועקגעשטעלט פאר'ן „אלטען תרח".

דער „אלטער תרח" האט זיך אבער ניט געריהרט פון ארט, אנגע־קוקט איהם, און געגעבען א ברום:

— העי, מכשפה, גיב נור אהער די לאמפ.

פון א ווינקעל האט זיך ווער אפירגערוקט און צוגעטראגען א לאמפ. מאטקע האט נור בעמערקט שווארצע לאנגע ווייבערשע האר, וועלכע האבען זיך שוין געגראהט, און א רויט אבגעברענט ווייבערשע לייב, וואס האט ארויסגעקוקט פון א צוריסענעם רויטען קאפטען.

דער „אלטער תרח" האט גענומען דעם לאמפ, בעלייכטען מאט־קע'ן, אנגעקוקט איהם און געפרעגט:

— ווער ביזטו?

מאטקע האט ניט געענטפערט. ער איז פערכאפט געווארען פון

דעם סוויסטשערען פון די קאנאריק־פויגעלעך, וואס האט זיך געהערט פון די ווינקעלעך, פון דעם קוויטשען פון דעם פאפוגאי. ער איז געווען ווי אין אן אנדער וועלט, און איהם איז דא אזוי געפעלען געווארען, אז ער איז גרייט געווען דאס לעבען אוועקצוגעבען, אבי נור צו פערבלייבען מיט זיי.

— ווער ביזטו? — פרעגט נאך אמאל איבער דער „אלטער תרח“ מיט א שטארקער באס שטימע.

— איך בין א יתום, איך האב קיין טאטען ניט, איך האב קיין מאמע ניט — זאגט ווידער מאטקע זיין בעקאנטען שפרוך מיט א טאן, אין וועלכען עס הערט זיך אי א וויינען, אי אן עקשנות.

— שוין געהערט. זאגסט ליגען. א „כתב“ האסטו? ווייז נור אהער!

מאטקע קוקט איהם אן.

— האסט א פאס, ווייז נור דעם פאס — גיט איהם דער הויכער יונג צו פערשטעהן וואס דער אלטער מיינט.

— איך האב ניט קיין פאס. די גוים האבען איהם ביי מיר צו־גענומען.

— וועלכע גוים?

— וואס האבען מיר געכאפט און מיך געוואלט שמד'ן און איך האב ניט געוואלט, ווייל איך בין א איד. בין איך אנטלאפען פון זיי.

— ווען דו דערצעהלסטו די מעשיות, ביזט א גנב, ביזט אנטלא־פען פון אסטראג, פאליציי זוכט דיך. נעהם איהם, מיר וועלען איהם איבערגעבען צו דער פאליציי.

מאטקע איז האלב דערשראקען געווארען, נור ער האט געשמיי־כעלט. ער האט געוואוסט, אז איידער זיי קוקען זיך אום קען ער אנטלוי־פען פון זיי און דערפאר האט ער ניט מורא געהאט. נור פלוצים האט ער עפעס דערזעהן, וואס האט איהם ווידער דעם אטהעם פערכאפט. פון אונטער א פארהענגעל איז ארויס א מיידעל. זי איז געווען אנגע־טהאן אין א רויטען טריקאט, וואס איז געווען אויסגעגאסען אויף איהרע יונגע שמאלע פיס, אז עס האט זיך געדאכט, אז דער רויטער טריקאט איז א צווייטע הויט פון איהר לייב. אויף די נאקעטע הענד און ברוסטען ארויפגעווארפען א בלאהליך טולען קאפטענדעל. די האר איהרע זיינען געווען שווארץ, לאנג און צופלאשעט איבער'ן גאנצען רוקען און פנים.

זי האָט מיט איין האַנד אָוועקגעשאַרט די האָר פון פּנים און מאַטקע האָט דערזעהן אַ פּאָר שוואַרצע, יונגע, ברענענדיגע אויגען, אַ פּאָר רויטע אַבגעפּאַרבטע ליפּעלעך און בעקעלעך, און אַ פּאָר גרויסע גאָלדענע רינ־גען האָבען זיך געבאָמבעלט אויף איהרע אויערען. אין דער האַנד האָט זי געהאַלטען אַ שפּיגעלע, אין איהרע האָר האָט געשטעקט אַ קאַם, און אויף איהר אַקסעל איז געשטאַנען אַ בלאָער פויגעל מיט אַ לאַנגען אָבגעגאָלדעטען שנאָבעל, וועלכער האָט עפּעס געמראַטשעט. מאַטקע איז אַזוי געווען פערכאַפּט פון דעם בילד, אַז ער האָט שוין פערגעסען וואָס דער „אַלטער תרח" האָט איהם געסטראַשעט און וואָס דער „הויכער יונג" האַלט איהם פּעסט ביים רוקען. ער האָט געקוקט אויף דער מיידעל, אַ שמייכעל פון הנאה האָט פערגאָסען זיין פּנים און ער איז גרייט געווען אָוועקצולעגען זיך אַ טויטער צו איהרע פיס.

— נו, זאָג בעסער מיט גוטען ווער דו ביזט, וועל איך דיך אָפּ־לאָזען. ביזט אַ גנב, העֹ? אַנטלאָפען פון אַסטראָג, וואָס? אַז ניט וועל איך דיך איבערגעבען צו דער פּאָליציי — זאָגט דער אַלטער נאָך אַמאָל.

— ווער איז דאָס? — פרעגט די מיידעל מיט אַ קלינגענדע שטימע.

— אַ גנב, געקומען אונז די „חיות" אויסשפּאַנען — זאָגט דער אַלטער.

— איך בין ניט קיין גנב, איך בין ניט אַנטלאָפען, און פאַר'ן סטראַזשניק האָב איך ניט קיין מורא, און פאַר אייך אויך ניט. איך האָב פאַר קיינעם ניט קיין מורא — שרייט אוים מאַטקע מיט זיכער־קייט. ער איז רויט געוואָרען און איז צום ערשטען מאָל אין זיין לעבען פערשעהמט געוואָרען פאַר'ן מיידעל מיט'ן בלאָהען פויגעל.

— וואָס, דו האָסט ניט קיין מורא! און אַז מען וועט דיך שלאָ־גען? — זאָגט דער אַלטער מיט אַ געלעכטער.

— וועל איך צוריקשלאָגען, איך קען.

— וועסט צוריקשלאָגען, העֹ? — גיט איהם דער הויכער יונג, וואָס שטעהט הינטער איהם, אַ קלאַפּ מיט'ן באַטעק איבער'ן קאָפּ.

מאַטקע האָט זיך אויסגעדרעהט, געמאַכט אַ פויסט און געוואָלט זיך וואַרפען אויפ'ן יונג. נור אין יונג'ס פּנים און מינע האָט ער דער־קענט, אַז מיט דעם קלאַפּ וואָס ער האָט איהם געגעבען איבער'ן קאָפּ,

האבען זיי איהם אריינגענומען אין זייער חברותא. מאטקע איז זיי גע־פעלען.

— אז די האנד זאל דיר אבדארען — שפּרינגט צו די אידענע, וואס דער „אלטער תרח" האט זי פריהער גערופען „מכשפה" און גיט א זעץ מיט איהר האנד דעם גרויסען יונג — קומט צוגעהן צו זיי א יתום, האט ניט קיין טאטע, ניט קיין מאמע, שלאגען זיי איהם; אז אויסגעריסען זאלט איהר ווערען. הער זיי ניט, די אלטע תרח'ס, זיי קענען דען ארבייטען, די גראבע בייכער, פרעסען קענען זיי. איך נעהם דיך צו, איך וועל דיך האלטען. הער זיי ניט, בלייב מיט אונז.

— שאדט ניט, אלטע מכשפה, שאדט ניט. אז ער וויל ווערען א קאטארינשטשיק, מוז ער קענען אויסהאלטען א קלאפּ.

— איך קען, עס טהוט מיר ניט וועה — זאגט מאטקע וואוילע־ריש.

— גיב נור א קוק ווי די אלטע מכשפה נעהמט זיך א: פּאר איהם! האב ניט קיין מורא, דער יונג וועט דיר ניט וועלען זיין קיין ליובאווניק.

— האב איך אייך אלעמען אין דר'ערד, פרעסערס. דער טאפּ איז שוין אבגעקאכט, קומט פרעסען.

— קום נור אהער, קליינער „יאט" — רופט איהם דער „אלטער תרח" — ווי רופט מען דיך?

— מאטקע.

— ביי אונז וועסטו הייסען „שמד'ניק". ווילסטו?

— איך וויל.

— ווילסטו זיין א קאטארינשטשיק?

— יא.

— ציה מיר אראפּ די שטיוועל.

מאטקע האט זיך גענומען די שטיוועל אראפּציהען. עס האט לאנג געדויערט ביז מאטקע, מיט'ן גאנצען כח וואס ער האט געהאט, און וואס ער האט געוואלט זיך ווייזען פאר דער מיידעל, וועלכע איז נאך געשטאנען און איהם בעטראכט, האט אראפּגעצויגען די שטיוועל פון „אלטען תרח'ס" פיס אראפּ. — אזוי שווער איז געווען די לאנגע באליוועס אראפּצוציהען פון די פּיעלע אניצעס, אין וועלכע דער אל־טער האט זיך זיינע פיס איינגעוויקעלט. מאטקע האט געוויזען וואס ער קען. ער האט פלינקער די שטיוועל אראפּגעצויגען ווי דער גרויסער יונג

טהוט דאָס יעדען אבענד. דער „אַלטער תרח" האָט געוואונקען צו דער מיידעל, אויף מאַטקע'ן געוויזען אז ער האָט כח, און געפרעגט די מיי־דעל מיט א וואונק:

— נו, ווי געפעלט דיר דער נייער אורח?

— ער געפעלט מיר בעסער פאַר איין ביידען, אַלטע היהנער פרעסערס — האָט די מיידעל אָבגעענטפערט און איז פערשוואונדען הינטער דעם פאָרהענגעל...

4.

מאטקע ווערט א קונצענמאכער.

צומארגענס אין דער פריה, בעגינען, האט מען זיך געריכט ווייטער אין וועג אריין. מאטקע, וואס האט מיט די פערד אין דרויסען גענעכטיגט, האט געקוקט אויף דעם „אלטען תרח“, און א בקשה און א פחד איז געלעגען אין זיין בליק, ווי ביי א הונד — אז זיי זאלען איהם מיטנעהמען. דער „אלטער תרח“, אנגעטהאן אין „פאלנע פארם“ מיט'ן גראבען געפלאכטענעם באטעק אין האנד, מיט דער פייפקע אין מויל און מיט דעם קאטארינארסקען היטעל, וואס האט א גלאנצענדיגען דאשעק, פערווארפען אויף זיין גרשיבע, האט געגעבען א מאך מיט'ן באטעק אויף מאטקע'ן און געגעבען א געשריי:

— העי, ממזר, נעהם צונויף דעם היי וואס די „חיות“ האבען אנגעווארפען און לעג ארויף אויף דער בויד.

מאטקע האט נור אויף דעם געווארט, אז מען זאל איהם הייסען עפעס טהאן. פלינק און מיט חשק האט ער צוזאמענגעראביעט דעם היי, ארויפגעלעגט אויף דער פוהר. דער „הויכער“ יונג, וואס דער „אלטער תרח“ האט איהם גערופען „קאנאריק“ (און מיר וועלען איהם אויך אזוי רופען), האט זיך גענומען די פערד צו שפאנען.

וויעדער האט מאטקע געקוקט מיט זשעדנע און פרעגענדע אויגען, אויב ער קען דא ניט מיטהעלפען.

— העי, ממזר, ציה איין דעם רויטען „קל־וחומר“ אין שפאן; וואס שטעהסטו מיט פערלעגטע הענד! — און א פלעם פון באטעק האט געגעבען א בריה איבער זיינע פלייצעס.

נאך קיינמאל איז מאטקע ניט געווען אזוי גליקליך פון א קלאפ ווי דאס מאל, ווארים דער קלאפ איז געקומען פון „אלטען תרח“ אליין. ער האט איהם די האנד געוואלט קושען דערפאר, און פלינק זיך געכאפט צום „רויטען קל־וחומר“.

באַלד זיינען געוועז די „חיות" געשפּאַנט. פון דער בויד האָט זיך אויפגעעפענט אַ לעדענדעל און עס האָט זיך געוויזען דאָס מיידעל אין רויטען טולענעם קאַפּטענדעל, וואָס ער האָט נעכטען געזעהן אין דער בויד.

זי האָט געהאַלטען אין דער האַנד דעם בלויען פויגעל מיט'ן אָב־געגאָלדעטען שנאַבעל, און האָט זיך געקעמט די האָר און גע־זונגען אַ ליעד אויף רוסיש.

טויזענד האָב איך געליעבט,
טויזענד האָב איך אויפגעהערט,
נאָר אָן איינעם
קען איך ניט פערגעסען.

מאָטקע איז אַזוי פערכאַפּט געוועזן פון ליעד, אַז ער האָט ניט גע־וואוסט וואו די אויגען אַהינצוטהאָן, און האָט נאָך ניט געגלויבט אַז מען נעהמט איהם מיט. זיין בעשיצערין, די דיקע אַלטע פרוי, די „מכשפה", וואָס האָט איהם נעכטען צוגענומען אויף איהר „גוט זאָגען", האָט זיך ניט געוויזען אין פענסטער'ל. מען האָט זי אָבער אָנגעזעהן, אַז זי געפינט זיך אין דער „בויד", אָן דעם רויך וואָס איז אַרויסגע־גאַנגען פון קוימען...

און טאַקע האָט זיך באַלד געוויזען איהר פּנים פון אַ פענסטער'ל. זי האָט געהאַט פערבונדען דאָס פּנים מיט אַ טוך און די שוואַרצע קודלעס איהרע זיינען ניט געווען פערקעמט. האָט זי טאַקע אויסגע־זעהן ווי אַ מכשפה. זי האָט געגעבען אַ מאַך מיט די אַרויפגעשאַרטע אַרבעל צום „אַלטען תרח" און אַ חנ'דעל האָט זיך צוגאָסען אויף איהר פּעט, אַלט, פליישיג געזיכט.

— וואָס, דו פּאַהרסט אוועק „מיט'ן טרוקענעם", „אַלטער תרח"; וואָס וועל איך צושטעלען אויף מיטאָג?

— האָסט דאָך עפּעס צוגענומען אַ נייעם „מאַכער", לאָמיך זעהן וואָס ער קען — ווייזט ער מיט'ן באָטעק אויף מאָטקע'ן.

— העי, „אורח", אנו לאָמיר זעהן וואָס דו וועסט ברענגען אויף „פריהשטיק" פון דאָרף! — ווינקט צו איהם „קאַנאַריק" מיט זיינע רויטע אויגען און מיט די רויטע האָר, וואָס האָבען זיך איהם געקלעבט אויפ'ן „זומער־בעשפּרענקעלטען" שטערן פון פערשוויצטקייט.

— אויף מיטאָג אויך און אויף נאַכט־עסען אויך — ווינקט איהם

צו דער „אַלטער תרח". גנה, לאָז דיך דורך הינטער די הייזלעך פון דאָרף. מיר וועלען וואַרטען אויף דיר אויף יענער זייט ביים וועלדעל.

מיט חשק האָט מאַטקע זיך געלאָזט אין דאָרף אַריין נאָך „פריה־שטיק", „מיטאָג" און „נאַכט־עסען". ער האָט מורא געהאַט, אַז די בויד זאָל איהם ניט איבערלאָזען און אַליין אַוועקפאָהרען אָהן איהם. אפשר איז עס אַ שפּיצעל וואָס מען טהוט איהם אָב, פּטור צו ווערען פון איהם. ער האָט געוואָרפען אַ בעטענדיגען בליק צו דער „מכשפה" מיט'ן פערבונדענעם פּנים, אַז זי זאָל אַ מליץ יושר זיין און וואַרטען אויף איהם. צום פענסטער'ל, וואו דאָס מיידעל איז געזעסען, האָט ער מורא געהאַט צו קוקען, און געלאָזט זיך אויף גאָט'ס חסד אין דאָרף אַריין.

ווי עס זאָל ניט זיין, ער האָט זיך געוואָלט אויספּיינען פאַר דער חברה, ווייזען וואָס מאַטקע קען. ווי אַ קאַץ איז ער געקראָכען הינטער די הייזלעך פון דערפעל. און דענסטמאָל, ווען די פּויערטעס מיט די קינדער זייגען אַרויס פון געסעל פון דערפעל בעוואונדערען די קאַטאַרינשטשיקעס מיט די פּייגעל, וואָס זייגען פאַרבייגעפאָהרען דעם דערפעל מיט אַ געקלומפּעריי, האָט זיך מאַטקע אַריינגעלאָזט אין די הויפען פון די פּויערים. אין אַ זאַק אַריין האָט ער אַריינגעוואָרפען היהנער, קאַטשקעס, זיי צוגעדושעט, אַז זיי זאָלען ניט שרייען, נור געזוכט האָט ער יונגע גענזלעך, דערטאַפּט, אָנגעכאַפּט ביים העלזעל, און אַריין אין זאַק אַריין. באַלד איז דער זאַק פול געוואָרען מיט עופות, שווער געווען צו טראָגען, און ער איז געקראָכען אין זומפּען, איבער פּלויטען און צווישען בעוואַקסענע קוסטען, אַז מען זאָל איהם ניט זעהן. די בויד האָט טאַקע געוואַרט אויף איהם אויפ'ן וועג, ביים וועלדעל. ער האָט זי דערזעהן, צוגעלאָפען מיט פרייד און אַרויסגעשיט פון זאַק די עופות.

די אַלטע „מכשפה" האָט געטאַנצט פאַר פרייד און געמאַכט מיט שפּאָט צו „קאַנאַריק'ען":

— נו, דו וואָלסט עס אויך געקענט, האַ? פרעסער זיינט איהר, „אַרבייטען" קענט איהר? גראָבע בייכער.

דער „אַלטער תרח" האָט גאָר ניט געזאָגט, דער יונג זאָל ניט גרויס ווערען ביי זיך, נור עפּעס טיעף אַריינגעקלערט אין זיינע דיקע וואָנצעם אַריין. זעהט אויס, געהאַט אַ פּלאַן עפּעס וועגען יונג. „קאַנאַריק"

האַט מאַטקען געגעבען א וואונק, אז ער זאָל זיך ארויפכאַפּען אויף דער בויד און מען איז ווייטער געפאָהרען.

די „בויד" איז געפאָהרען איבער'ן וועג. די גלעקלעך האָבען גע־קלונגען, און פון יעדען דאָרף איז מען ארויסגעלאָפען פון די הייזלעך, אויף זייער „בייז וואונדער". מאַטקע האָט זיך געפיהלט גליק־ליך. ער איז מיט די קאַטאַרינשטשיקעס. איבער'ן גאַנצען וועג האָט ער געהערט דאָס מיידעל זינגען:

טויזענד האָב איך געליעבט,
טויזענד האָב איך אויפגעהערט,
נאָר אָן איינעם
קען איך ניט פערגעסען.

ער האָט זיך פאַרגעשטעלט „דעם איינעם", ווער קען דאָס זיין דער איינער, וואָס זי קען ניט פערגעסען? ניט אנדערש, נור אַן אָפּי־ציער פון דער קאַוואַלעריע, וואָס האָט אַ פערד און טראָגט שטיוועל מיט שפּאָרנס — דאָס מוז זיין „דער איינער" וואָס זי קען ניט פער־געסען. און מאַטקע האָט איהם מקנא געווען. און ער האָט איהם גע־זעהן איצט, ווי ער זיצט ערגעץ־וואו אין אַ שענק און טרינקט ביער און שפּיעלט אין קאָרטען און ווייסט גאָר ניט אַז זי, זיין געליעבטע, זיצט איצט אין פענסטער'ל און זינגט צו איהם אַ טרויעריג ליעד.

דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק איז ווידער געלעגען אויסגעצויגען אויף די ציגיינערשע קאָלדרעס, געגעסען די לולקע און איינגעהערט זיך צום געזאַנג. און די „מכשפה" איז געשטאַנען ביי דער קיך און האָט געקאָכט די היהנער און גענזלעך, וואָס מאַטקע האָט פון דאָרף צוגע־גנב'עט. דער רויטער „קאַנאַריק" איז איינגעשלאָפען און מאַטקע האָט גענומען די לייצעס און האָט געפיהרט די בויד.

נאָך מיטאָג האָבען זיי זיך ווידער אָבגעשטעלט הינטער אַ דאָרף ביי אַ וואַסער'ל, אויסגעשפּאַנט די „חיות" און זיי געגעבען פּאַשע, און אליין אויך גענומען עסען. מאַטקע'ן האָט מען נאָך ניט ארייַנגעבעטען אין „בויד" אריין, נור די אַלטע האָט איהם ארויסדערלאַנגט אויף אַ שטיק ברויט אַ שטיק היהנדעל, און ער האָט געגעסען מיט אַפּעטיט.

נאָכ'ן עסען האָט מען מאַטקע'ן געגעבען די ערשטע „פּראָבע" אויסלערנען „ארבייטען". קודם כל האָט איהם דער אַלטער גענומען און געהייסען איהם זיך אוועקשטעלען אויפ'ן קאָפּ. ער האָט זיך אוועקגע־

שטעלט אויפ'ן קאפ. ער האט עס אבער לאנג נים געקענט אויסהאל־טען, דאס בלוט איז איהם געקומען אין פנים אריין און די פיס זיינען שוואך געווארען, ער האט די פיס אראבגעלאזט. אבער פוןביידע זייטען זיינען געשטאנען דער אלטער קאטארינשטשיק מיט'ן רויטען „קאנא־ריק" און געשלאגען מיט די באטעקעס מאטקע'ן יעדעס מאל, ווען ער האט פרובירט די פיס אראבלאזען. אבער ניט דערפאר האט ער אויסגעהאלטען און געשטארקט זיך די פיס אין דער הויך צו האל־טען. מיט'ן קאפ אויף דר'ערד האט ער בעמערקט ווי דאס מיידעל שטעהט אין פענסטער'ל און קוקט זיך צו ווי מען לערנט איהם אויפ'ן קאפ שטעהן, און לאכט יעדעס מאל ווען ער כאפט א קלאפ פון באטעק. ער האט געוואלט ווייזען, אז ער קען אויך די „קונצען", און איז געשטאנען אויפ'ן קאפ כאטש דאס פנים איז שוין פול געווען מיט בלוט, און די אויגען האבען איהם געשווינדעלט און דער רוקען האט געבראכען. ער איז געשטאנען נאך א מינוט, נאך א מינוט, און אויסגעהאלטען ביז דער אלטער קאטארינשטשיק האט געענדיגט צעה־לען הונדערט.

די צווייטע פראבע איז געווען, אז מאטקע זאל עפעס מאכען א קונץ אויפ'ן פערד — דער „רויטער קל־וחומר". ווארים אלעס וואס איז געווען ביי די קאטארינשטשיקעס האט געמוזט קענען מאכען קונצען און פערדיענען זיך זיין שטיקעל ברויט מיט „ארבייטען". און די „חיות", וואס זיינען געווען געשפאנט צו דער בויד האבען ניט נור בלויז געדארפט די בויד שלעפען, נור האבען אויך געמוזט זיין „קונצען־מאכערס" און ווייזען שטיק פאר'ן עולם. דער „רויטער קל־וחומר" האט, למשל, געקענט ניסען ווי א מענש, להבדיל. און אז דער „אלטער תרח" האט איהם ביים עק אנגענומען, האט ער געקענט שאקלען מיט די אויערען, און דאס איז זעהר געפעלען דעם עולם. יעצט האט מען גע־קלערט צו מאכען עפעס א קונץ מיט מאטקע'ן אויפ'ן פערד. מאטקע זאל ארייגרייטען אויף איהם, אנגעטהאן ווי א ליץ, מיט'ן קאפ אויפ'ן פערד, און דאס פערד, פערשטעלט, זאל שאקלען מיט די אויערען און ניסען.

דער „רויטער קל וחומר" איז ארויסגעקומען פון „יחוס". דער „אלטער תרח" האט געמאכט א טויש אויף איהם מיט צוויי קליינע הינט־לעך וואס האבען געקענט געהן אויף א דראט פון א צירקמייסטער,

און אמאָל איז דער „רויטער קל וחומר" געווען אויסגעפּוצט מיט אַ בענ־דעלע אין עק און מיט שלייפעלעך אין די אויערען און מיט אַ גלעקעלע אויפ׳ן האַלז און אויף איהם איז געקומען אריינצורייטען אין צירקוס די וועלט־בעריהמטע, פערד־טענצערין „סאַווינע", די שפּאַנערין. און געטראַגען האָט ער דענסטמאָל דעם שטאָלצען נאָמען „נעראָן". היינט, אויף דער עלטער, איז ער אריינגעפאַלען צום „אַלטען תרח" און ער האָט איהם געקרוינט מיט׳ן אידישען נאָמען „דער רויטער קל וחומר", ווייל ער האָט געהאַט צוויי רויטע פלעקען אויפ׳ן בויך, וואָס דאָס האָט איהם אמאָל אַזוי בעריהמט געמאַכט, און מען האָט איהם אויס־געלערענט די קונץ פון ניסען און שאָקלען מיט די אויערען.

שטעהט ער איצט אַן אַלטער, אַ פערלאָזטער, און לאָזט זיך אָנ־טהאָן דעם ווייבערישען רויטען צירקוס־קאַפּטען אויף די פאָדערשטע צוויי פיס, און אַ יונגער שנעק שטעהט אויף איהם מיט׳ן קאָפּ אראָב, און ער מוז נעביך צומאַכען מיט די אויערען און צוניסען..

נור דער עיקר פּראָבע מיט מאָטקע׳ן איז געווען ראַנגלען זיך מיט „קאַנאַריקען" אויף „שפּאַנישע" פּאַסקעס. מאָטקע וועט לעגען „קאַ־נאַריקען", דאָס הייסט, „קאַנאַריק" וועט זיך לאָזען לעגען פון איהם, כדי עס זאָל שעהנער אויסזעהן און מעהר אויפזעהען מאַכען, אַז דער „קליינער" האָט געלעגט דעם „גרויסען". און מאָטקע איז געוואָרען דער וועלט־בעריהמטער שפּאַנישער „טשעמפּיאָן סעווערין סערווערוס", און ער וועט טראָגען אויף דער ברוסט „מעדאַלען", וואָס ער האָט גע־קראָגען פון „קאָנסטאַנטינאָפּאָל".

צו דעם צוועק האָט מען מאָטקע׳ס גאַנצע לייב אויסגעשמירט מיט אַזאַ מין חזיר־שמאַלץ און איהם אַרומגעבונדען ביי ביידע זייטען הענד און פיס פעסט מיט האַנדטיכער, כדי דאָס גראָבע פלייש פון די הענד און פיס זאָל ווערען אָנגעלאָפען און עס זאָל אויסזעהן, אַז ער האָט שטאַרקע מוסקולען.

די האַנדטיכער האָבען געשניטען זיינע הענד און פיס, און ער האָט מיט פערגעניגען איבערגעטראָגען די יסורים וואָס ער איז אויס־געשטאַנען ביים לערנען צו ווערען אַ קאַטאַרינשטשיק, וואָרים אין פענ־סטער׳ל פון דער בויד איז געזעסען דאָס מיידעל מיט גאָלדענע לאָקען און האָט זיך געהאַלטען אין איין קעמען די האָר און זינגען דאָס טרויע־ריג־זיסע ליעד:

טויזענד האָב איך געליעבט,
טויזענד האָב איך אויפגעהערט,
נאָר אָן איינעם
קען איך ניט פערגעסען.

און מאָטקע האָט געהאַלטען אין איין קלערען: ווער קען זיין און וואו קען זיין „דער איינער“ אָן וועלכען זי קען ניט פערגעסען?

5.
מאָטקע ווערט אַ וועלט בעריהמטער שפּאַנישער „טשאַמפּיאָן".

עס איז אַדורך געגאַנגען אַ שטיק צייט, מאָטקע האָט זיך געפונען ביי די קונצען מאַכערס, אויסגעשטאַנען אַלע מדורי גיהנום פון די בראָך־קונסט. דער „אַלטער תרח" האָט אזוי לאַנג געשלאָגען מיט'ן באָטעק ביז מאָטקע איז געוואָרען א גאַנצער קונצען־מאַכער און איז שוין ארויסגעטראַטען מיט די „טרופּע".

פון פריהמאָרגענס אָן האָט זיך געקאָכט אין מארק ווי אין אַ קעסעל. פון אַלע דערפער ארום זיינען די פּויערים אָנגעקומען אויף זייערע וואָכעדיגע וועגען און אָבגעארבייטע פערד, די שררות אויף זייערע קאָטשען און בולאַנען — זעהן דאָס גרויסע וואונדער, ווי די דראָטען־געהערין טאַנצט אויף אַ דראָט. מען זאָגט, אַז אפילו פון די נאָהענטע שטעדטלעך זיינען זיך פיעל צוזאַמענגעפאָהרען אין דער קרייז־שטאָדט ק. וואו די בעריהמטע קונצעמאַכערס האָבען זיך אָבגעשטעלט, — חתן־כלה פּאָר, גלאַט אזוי יונגע ווייבלעך און פראַנטען, וואָס האָבען ניט בעסערס צו טהאָן. א דראָט האָט מען געצויגען איבער'ן מארק פונ'ם קיילערס'ם הויז ארוים ביז צו דער קירכע. און פון ברעטער האָט מען אַ ביהנע אויפגעקלאַפּט, אויף וועלכער די בעריהמטע אטלעטען „קאַנאַריק" און דער יונגער שפּאַניער טשאַמפּיאָן „סערוועריס" — וואָס דערמיט מיינט מען אונזער מאָטקע גנב — וועלען זיך ראַנגלען און קונצען מאַכען. נור דערווייל געהט מאָטקע ארום פון פריהמאָרגען אָן אין אַ פּאָר מאָדנע ווייסע הויזען, וואָס דערגרייכען ווי ביי אַ איידענע פון האַלז ביז צו די קניען. און אויפ'ן סאַמע מיטען „הינטען" האָט ער אַ זייגער אויפגעמאָהלט. און די גאַנצע וועלט לאַכט דערפון יעדעס מאָל ווען ער דרעהט זיך אוים מיט'ן הינטען צום עולם און ווייזט ווי שפּעט עס איז... און ניט ער אַליין געהט אזוי אָנגעטהאָן, נור „קאַנאַריק" אויך. קאַנאַריק האָט נאָך אָנגעמאָהלען זיין געזיכט מיט

שווארצע צייכענס פון סאזשע, און די רויטע האר קלעפען זיך איהם אויף די ברעמען, זעהט ער אויס ווי א טייוועל. נור דער „אלטער תרח" איז אנגעטהאן ווי אן אמת'ער קונצענמאכער: אין א רויטען טריקאט, מיט נאקעטע הענד און פיס, און א ברייטען סאמעטענעם באנד ארום בויך, אויף וועלכען עס גליטשפערען מעדאלען און ארדענס פון אלע לענדער און פעלקער, וואס ער האט אבגעקויפט פון אלטע אינוואלידישע סאלדאטען. א טהייל פון זיי זיינען אזוי גרויס, אז זיי זעהען אויס ווי בלעכענע שיסלען. אט אין אזא הלוך שטעהען די קאטארינשטשיקעס און קלאפען צונויף די ברעטער פון דער ביהנע, ציהען שטארק אן די דראטען איבער'ן מארק, און די גאנצע וועלט שטעהט ארום און בעוואונדערט זיי.

פיער נאכמיטאג, ווען די זון האט זיך אביסעל געזעצט, האט זיך אנגעהויבען דאס שפיעל. אנגעהויבען האט עס זיך דערמיט, וואס דער „אלטער תרח", „קאנאריק" און דער „שפאניער" מיט באטעקעס אין די הענד זיינען ארומגעגאנגען צווישען עולם, געקלאפט איבער די קעפ פון געשעצטען פובליקום און אזוי ארום געמאכט א ראד ארום דער ביהנע, אז אלע זאלען קענען זעהן וואס עס טהוט זיך אויף איהר. שוין דער ערשטער נומער האט ארויסגערופען גרויס בעגייסטערונג צווישען עולם. דאס איז געוועזן אונזער בעקאנטע „אלטע מכשפה", דעם אלטען תרח'ס ווייב. יעצט איז זי גאר ניט געוועזן צו דערקענען. אנגעטהאן אין א קורצען רויטען טריקאט מיט א פעטען אויסגעבעטען „פארנט" און „הינטען", דאס פנים, הענד און פיס זיינען אזוי דיק געוועזן „אבגעפוידערט" מיט אזא מין ווייס מעהל, אז עס האט זיך געדאכט, אז די אידענע איז ערשט פון א ווינד־מיהל ארויסגעקומען. ווארים דאס מעהל איז געוועזן דיק אנגעשיט אויף איהר רויטען קארסעט. זי האט געהאלטען אין דער האנד דעם בלויען פאפוגאי, וועלכער האט געהאלטען אין איין שרייען „אלטער תרח". אט דער בלויער פאפוגאי איז יעצט געוועזן אין די הענד פון דער דיקער אידענע, און ער האט אויף רוסיש ארויסגעקוויטשעט די ווערטער: „יא טעביא לובליו", פאר וועלכען די „אלטע תרח'טע" האט איהם געקושט אין זיין אבגעגאלדעטען שנאבעל. דערנאך האט זי דעם פויגעל געזעצט אויף איהר פלייצע, און זי האט איהם דערלאנגט א קעסטעלע. אין דעם קעסטעלע זיינען געלעגען די „גורלות" פון דעם גאנצען געשעצטען פובליקום, און פאר

פינף קאָפּיקעס האָט דער פויגעל ארויסגעצויגען פון קעסטעלע אַ בלוי קוויטעל, אויף וועלכען עס איז געשטאַנען אויסגערעכענט דאָס גאַנצע גליק פון אַ מענשען ביז זיינע לעצטע טעג: וויפיעל מאָל ער וועט חתונה האָבען, וויפיעל נדן און ירושה ער וועט נעהמען, אַז ער וועט ניט שטאַרבען אויף זיין אייגען בעט, אַ בריעף איז פאַר איהם אין וועג וואָס ענטהאַלט וויכטיגע נייעס און נאָך אַנדערע אַזעלכע גליקען...

נאָך דעם ווי די „אַלטע מכשפה" איז אַראָב פון דער ביהנע, איז ארויף דער „אַלטער תרח" מיט אַלע מעראַלען אויף דעם בויך, ער האָט צו וויסען געגעבען דעם פּובליקום אין אַ שפּראַך וואָס איז בעשטאַנען פון רוסישע, פּוילישע און אידישע ווערטער, געמישט מיט ווערטער פון נאָך אַן אַנדער שפּראַך, וואָס קיינער האָט שוין ניט פערשטאַנען, און עס האָט געקלונגען ווי אונגאַריש אָדער טערקיש, נור עס איז געווען גנב'יש־קאַטאַרינשטשיק לשון. ער האָט צו וויסען געגעבען, אַז באַלד וועט דאָס פּובליקום זעהען דעם בעריהמטען שפּאַנישען טשאַמפּיאָן־אַטלעט, וואָס איז נאָך ניט אַלט קיין צוועלף יאָהר און איז שוין וועלט־בעריהמט און געלעגט טויזענדער גבורים; ער וועט זיך ראַנגלען מיט דעם בעריהמטען, וועלט־בעריהמטען אונגאַרישען שאַמפּיאָן „קאַנאַריק־קאַנאַריקיודאָ". נאָר איידער עס וועט זיך אָנהויבען דאָס „געוועט" וועט דער בעריהמטער טשאַמפּיאָן, וואָס איז נאָך אַ קינד, ווייזען פאַר'ן פּוב־ליקום קונצען.

און דער „אַלטער תרח" האָט געגעבען אַ וואונק און קאַנאַריק האָט ארויסגערוקט מאָטקע גנב.

מאָטקע האָט זיך פערשעהמט און איז געבליבען דערשראָקען, דער־זעהענדיג דאָס פּובליקום פאַר זיך. ער האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. דערווייל האָט איהם דאָס פּובליקום בעטראַכט מיט נייגיעריג־קייט. ער איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ פאַר קורצע שווארצע מייטקעס, כדי ער זאָל אויסזעהן יונג. די אַלטע מכשפה האָט איהם שוין פריהער די האָר שעהן פערקאַמט מיט אַ שרינט, און מאָטקע'ס קודלעס, וואָס האָבען קיינמאָל קיין קאַם ניט געזעהן, האָבען נאָכ'ן אויסשמירען זיי מיט חזיר־חלב, געגלאַנצט און שווארץ געווען ווי ראָבען. אויך איז ער געווען אָנגעטהאָן אין אַ שווארץ סאַמעטען רעקעל, וועלכען „קאַנאַ־ריק" האָט אַמאָל געטראָגען. האָט ער טאַקע אויסגעזעהען ווי אַ יונג איינ־

געל. געשטאנען איז ער אויך פערשעהמט, דערשראָקען, און ניט גע־וואוסט וואָס צו טהאָן.

דער „אַלטער תרח" האָט איהם ביי דער האנד אָנגענומען און ווייזענדיג אויף איהם, האָט ער זיך געווענדעט צום פובליקום:

— איהר זעהט דאָס אינגעל, אַ קינד איז ער נאָך, נאָך ניט קיין צוועלף יאָהר אַלט, און דאָס קינד וועט מיט זיינע צייהן אויפהויבען אַ הונדערט פונט שטיק. אויף איין האנד וועט ער האַלטען צוויי מענ־שען .און עס איז ניטאָ אין דער וועלט נאָך איינער וואָס זאָל זיין אַזוי שטאַרק ווי ער. צוואַנציג אַטלעטען האָט ער שוין געלעגט און פון קעניג פון הישפּאַניע דעם מעדאַל געקראָגען דערפאַר — ווייזט ער אויפ'ן בלעכעל וואָס מאָטקע האָט געטראָגען. זיין פאָטער איז געווען דער וועלט־בעריהמטער טשאַמפּיאָן סערוועראוס, און זיין מוטער האָט גע־וואויגען צעהן פוד — די דיקסטע פרוי אין דער וועלט. דורך דעם איז ער אַזוי שטאַרק, קוקט אָן די האנד, אָט די האנד — ווייזט ער אויף מאָטקע'ס אָנגעלאָפּענע האנד, וואָס איז געווען צוויי וואָכען פריהער אונטערגעבונדען, אַז זי זאָל האָבען געשוואָלענע מוסקולען — איהר זעהט וואָס פאַר אַ מוסקולען? איך האָב מורא פאַר איהם! — איז דער „אַלטער תרח" אַבגעשפּרונגען פון איהם מיט שרעק, וואָס דאָס האָט אַרויסגערופען אַ געלעכטער ביים עולם.

מאָטקע האָט נאָך ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. ער איז פער־שעהמט און דערשראָקען געווען פאַר'ן פובליקום. נור דעם „אַלטען תרח'ס" רייד און דאָס פובליקום האָבען איהם גערייצט צו לאַכען, און ער האָט מורא געהאַט, אַז ער זאָל ניט אויספּלאַצען אין אַ געלעכטער.

— נייג זיך פאַר דעם פובליקום, ממזר; שמייכעל, שמייכעל, ממזר, אַ האָלערע זאָל דיך פּאַקען, ווי ער שטעהט! — האָט דער „אַל־טער תרח" געקריצט מיט די צייהן אויף איהם, און בעת מעשה האָט ער איהם פאַר'ן פובליקום געגלעט איבער די שווארצע גלאַנצעדיגע האָר:

— ער איז דאָך אַ קינד, די מוטער האָט מיר איהם אָנפערטרויט. „גראַטאַנאַ, גראַטאַנאַ, שאַקאַלאַדאַנאַ" — האָט פּלוצלינג דער „אַלטער תרח" אָנגעהויבען ריידען צו איהם פאַר'ן פובליקום אויף אַן אונפער־שטענדליכע שפּראַך. איך פרעג איהם, אויב ער וויל שאָקאָלאַד — זאָגט דער „אַלטער תרח" צום פובליקום — ער פערשטעהט דאָך ניט אונזער שפּראַך, רייד איך צו איהם הישפּאַניש: „גראַטאַנאַ, גראַטאַנאַ, שאַ־

קאַלאַדאַנאַ, אַט דאַ האָסטו!" — גיט איהם דער אַלטער קאַטאַרינ־שטשיק אַ שטיקעל צוקער אין מויל אַריין, ווי מען גיט אַ פויגעל, און זאָגט צו איהם ווידער:

— וועסט דיך ניט נויגען, ממזר? וועסט ניט שמייכלען, איך וועל דיר די באַקעם אונטערהאַקען, נויג דיך, נויג דיך.

מאַטקע האָט שוין ניט געקענט אויסהאַלטען. דאָס געלעכטער האָט איהם געשטיקט אין דער קעהל, דורך דעם האָט ער מורא געהאַט זיך צו בויגען, צו שמייכלען, איבערהויפּט צו פערענדערען די פּאָזע, אין וועלכער ער איז געוועזן פערגליווערט, כדי ניט צו לאַכען. יעצט האָט ער זיך שוין מעהר ניט געקענט איינהאַלטען און איז אַרויס מיט אַ גרויס געלעכטער.

דער עולם האָט עס אונטערגעכאַפּט און איז אויך אַרויס אין אַ געלעכטער.

דער „אַלטער תרח" איז געשטאַנען אַ מינוט פערווירט, און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן, באַלד איז ער געפאַלען אויף אַ המצאה.

— ער וויל, אַז איהר זאָלט איהם פּאַטשען בראַוואָ. אַט אַזוי — קלאַטשט מיט די הענד, ווענדענדיג זיך צום פּובליקום — אין היש־פּאַניע אַז מען וויל מען זאָל פּאַטשען בראַוואָ — לאַכט מען.

דער עולם האָט מאַטקע'ן געפּאַטשט בראַוואָ, און דער „אַלטער תרח" האָט געזאָגט צו איהם:

— ס'וועט דיך שוין אַ האָלערע אַוועקלעגען שפּעטער, דו ממזר'וק, איך וועל דיר שוין געבען אַ לאַכען.

— אַנו, הויב אויף דאָס הונדערט פונט־שטיק מיט די צייהן, — מאַכט ער צו איהם פריינדליך פאַר'ן עולם.

מאַטקע האָט אויפגעהויבען דאָס געוויכט מיט די צייהן. דער אַל־טער ווייזט דעם עולם ווי שווער עס איז, און דער עולם קלאַטשט בראַוואָ.

באַלד האָט געגעבען אַ שפּרונג אַרויס „קאַנאַריק", אויך אין שוואַרצע מייטקעס מיט אַ סאַמעטענעם רעקעל, און אויך אין מעדאַ־לען אָנגעטהאָן. ער האָט זיך שוין געגעבען אַ פערנויג פאַר'ן עולם, אַ שמייכעל און אַ טרייסעל מיט זיינע רויטע האָר, און געגעבען אַ קוויטש: „איגראַ, איגראַ, איגראַ!" וואָס דאָס האָט געזאָלט זיין אונ־גאַריש, און געגעבען אַ מאַך צו מאַטקע'ן הינטען־אַרום:

— זעהסט, ממזר'וק, ווי אזוי מען דארף פאר א פובליקום ארויס־קומען. דו זעהסט?

זיי האבען זיך ביידע אנגעטהאן די פאסקעס, און אנגעהויבען זיך צו ראנגלען.

נור איידער דער „וועט" איז פארגעקומען, האט דער „אלטער תרח" פערבעטען אויף דער ביהנע אייניגע פון פובליקום, אז זיי זאלען זעהן, אז דא איז ניט קיין „אבגענארטע זאכען". עס האט אבער קיינער פון פובליקום ניט געוואלט ארויפגעהן, געשעהמט זיך. צום כוף האבען זיך דאך געפונען צוויי בעלנים. דאס איז געווען חיים'ל דער פעלדשער־יונג, וואס איז אן אמאטאר אויף אזעלכע זאכען (ער איז אויך א פייער־לעשער) און קאזלאווסקי, דער פוילישער שוסטער. זיי ביידע האבען זיך אוועקגעזעצט אויף דער ביהנע, צו זיין די מבינים, ווער עס וועט געווינען, און דורך דעם האט מען ביידען א נאמען געגעבען אין דעם שטעדטעל „די נייע קונצענמאכערס". און דער נאמען איז זיי גע־בליבען ביז אויף היינטיגען טאג.

קאנאריק האט אנגענומען מאטקע'ן און געוואלט איהם ווייזען, אז כאטש, ווי עס איז אבגערעדט געווארען, וועט ער זיך לאזען לעגען פון איהם (כדי עס זאל מעהר עפעקט מאכען, אז דער אינגערער לעגט דעם אלטען), דאך זאל ער וויסען, אז דער שטארקערער איז ער, „קא־נאריק", און ער קען געבען קלעפ, אז מען וועט דארפען. „קאנאריק" האט אבער באלד דערזעהן, אז מאטקע וועט זיך ניט לאזען לעגען פון איהם, ווארים מאטקע איז שוין אויך אליין צוהיצט געווארען פון פוב־ליקום און געוואלט ווייזען וואס ער קען. און צווייטענס האט ער אויך געוואוסט ביי זיך, אז מיט דעם וואס ער וועט לעגען „קאנאריק'ן", וועט ער ווערען מעהר „מאכער" ביי דעם „אלטען תרח" און וועט אויך האבען א רעכט אויף די דראטען־געהעריך, ווי „קאנאריק". „קאנאריק" האט געוואוסט דערפון, און צווישען זיי איז אנגעגאנגען א שטילע מלחמה. מאטקע האט זיך צוזאמענגענומען, און איידער „קאנאריק" האט נאך געוואלט, און אזוי פלינק אז ער האט זיך גאר ניט געריכט, האט איהם מאטקע געלעגט... דער עולם, וועלכער איז צואווארעמט גע־ווארען פון דעם ראנגלען זיך, האט אויסגעבראכען אין א גרויס ענטהו־זיאזמוס פאר מאטקע'ן. ווארים דורך דער גאנצער צייט פון „וועט" איז די סימפאטיע פון עולם, ווי געוועהנליך, געווען אויף דער זייט פון

אינגערען. מען האָט געפּייפט, געקלאַטשט מיט די הענד און אַרויסגע־רופען דעם „הישפּאַניער“, נור געוויזען האָט זיך קאַנאַריק. דער עולם האָט איהם אויסגעפּייפט, גערופען דעם „הישפּאַניער“, און „קאַנאַריק“ האָט אויף גאָר ניט געקוקט, ווייטער אַרויסגעקומען, זיך פערנויגט, און מאָטקע איז געווען ערגעץ־וואו פערשטעקט, ער האָט זיך געשעהמט פאַר’ן עולם. דער עולם האָט זיך אָבער ניט געוואָלט בערוהיגען, ביז דער „אַלטער תרח“ איז אַליין ניט אַרויסגעקומען און אַרויסגעפיהרט מאָט־קע’ן ביי דער האַנד, און גענויגט זיך פאַר’ן פּובליקום און געוויזען אויף זיך און אויף מאָטקע’ן. כאָטש קיינער האָט ניט פערשטאַנען וואָס ער מיינט דערמיט וואָס ער ווייזט אויף זיך.

נור סאַי ווי סאַי, פון דענסטמאָל אָן איז מאָטקע געוואָרען אַן עכטער קאַטאַרינשטשיק, וואָס קען „אַרבייטען“, און דאָס פּובליקום האָט איהם גערן. דאָס האָט איינגעזעהן דער „אַלטער תרח“ און אָנגעהויבען זיך מיט איהם אַנדערש צו בעגעהן, און „קאַנאַריק“ האָט געקריגען אַ קאָנקורענט.

אויף אַ ווייל איז אַלעס שטיל געוואָרען. די קאַטאַרינקעס האָ־בען אויפגעהערט צו שפּיעלען. עס איז אָנגעקומען דער סאַמע ערנסטער און וויכטיגסטער טהייל פון קונצען מאַכען. די וועלט־בעריהמטע היש־פּאַנישע (אַלעס וועלט־בעריהמטע ביי די קאַטאַרינשטשיקעס קומט פון שפּאַניען) דראָטען־געהערין „מאַרי“, וועט געהן אויפ’ן דראָט. דעם עולם האָט דער אָטהעם פערכאַפּט. מאַרי איז טאַקי געווען בעריהמט אין דער גאַנצער געגענד, און מען האָט געזאָגט, אַז פּריצים פאָהרען איהר נאָך פון איין שטאָדט אין דער צווייטער זעהען איהרע גבורות; אַז פיעל רייכע לייט האָבען די ווייבער און די פאַמיליעס פערלאָזט און איינגעליעבט זיך אין איהר, גליקליך זי געוואָלט מאַכען, און זי וויל ניט אַנדערש, נור זיין מיט די קאַטאַרינשטשיקעס. באַלד איז זי פאָרגע־קומען פאַר’ן פּובליקום. דער „אַלטער תרח“ האָט זי אַרויסגעפיהרט, ווי מאָטקע’ן, ביי דער האַנד. זי איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ שפּאַ־ניש רויט שאַנסאָנעטען קלייד, מיט פליטערלעך און קרעלען בענעהט. איהרע נאַקעטע הענד, האַלז און פיס זיינען געווען אָנגעפּודערט מיט ראָזעווע פּודער, איהרע באַקען און ליפּען אָנגערויטעלט, די האָר גע־קרייזעלט אין גאָלדענע לאָקען צוזוואָרפען אַרום איהר נאַקען און בריסט. זי האָט זיך פערבויגען פאַר’ן פּובליקום, געכאַפּט אין דער האַנד

דאָס קליינע זיידענע שירעמעל, האָט זי זיך געשטעלט אויפ'ן רוקען פון דעם אַלטען קאַטאַרינשטשיק, וואָס האָט אַנידערגעקניעט פאַר איהר, און מיט דער האַנד אָנגעכאַפּט זיך אָן די שנור וואָס האָט אַראָבּ־געהאַנגען פון דער דראָט־לאָט. אין אַ מינוט האָט זי זיך, לייכט ווי אַ פויגעל, אַרויפגעלאָזט אויף די שנור, אָנגעכאַפּט מיט איין האַנד אין דער לאָם, און באַלד איז זי געשטאַנען אויפ'ן דראָט, און פון דאָרט צום עולם קושען אַראָבגעשיקט מיט ביידע הענד. נור קיינער האָט ניט געשמייכעלט. אַלע זיינען געווען פערכאַפּט און געשטאַנען אָהן אָטהעם, וואַרטענדיג וואָס זי וועט דאָ טהאָן. זי האָט אויפגעעפענט דאָס זיי־דענע שירעמעל און אָנגעפאַנגען זיך גליטשען מיט איהרע פיס אי־בער'ן דראָט אַזוי לייכט, ווי אַ ווינד וואָלט געבלאָזען. מיט איהר שי־רעמעל רעגולירט זי די וואָג פון איהר לייכטע פיגור, און זי זעהט אויס אויבען אויפ'ן דראָט, אין דער זון, ניט ווי אַ מענש, נור ווי אַ רויטער שעהנער פויגעל מיט אַ מענשען־געזיכט שוועבט אין דער לופטען אי־בער אונזערע קעפּ. און פון אונטען, נאָך דער דראָט זיינען מיט איהר מיטגעגאַנגען דער אַלטער, „קאַנאַריק" און מאָטקע מיט אויסגעשפּריי־טע הענד און פערזאָרגטע פּנים'ער, געקוקט מיט שרעק אויבען אַרויף, גרייט זי אונטערצוכאַפּען, ווען עס זאָל זיך מאַכען, חלילה, אַן אונגליק.

נאָר די מיידעל האָט ניט געזאָרגט דעריבער. זי האָט זיך געפיהלט אויפ'ן דראָט ווי אויף טרוקענעם לאַנד. זי האָט געהאָפּסט אויף איין פוס, געצויגען אַרום זיך אַ ראָד, געוואָרפען דאָס שירעמעל פון איין האַנד אין דער צווייטער, און געצייגט דעם עולם איהרע הערליכע לייכ־טע בעוועגונגען, איהר בויגזאַמען קערפּער, איהרע שעהנע הענד און שעהנע פיס, און דער גאַנצער עולם איז געווען פערליעבט אין איהר, יונג און אַלט. אפילו ווייבער האָבען זיך איינגעליעבט אין דער דראָטען־געהערין, און האָבען מורא געהאַט אַ וואָרט אַרויסצורייידען, הויך צו אָטהעמען, כדי די מיידעל זאָל זיך ניט דערשרעקען און אַראָבפאַלען.

מאָטקע האָט זיך אין איהר איינגעליעבט טויזענד מאָל מעהר ווי פריהער, און איז טויזענד מאָל גרייט געווען די כפרה צו ווערען פאַר איהר, און זיין האַרץ האָט איהם געשראָקען, אַז עס זאָל איהר, חלילה, קיין שלעכטס ניט געשעהן, אַזש טרערען האָבען זיך איהם געשטעלט אין די אויגען. און אַז זי איז בשלום אַראָבגעקומען, און דאָס פּובלי־קום, וועלכעס האָט איינגעהאַלטען די בעגייסטערונג, האָט מיט אַמאָל

געגעבען א בראָך אוים אין אַפּלאָדיסמענטען, אין פּייפען און געשרייען — איז מאָטקע שיער נים משוגע געוואָרען פון גליק. ער האָט גע־טאַנצט אויף איין פוס, געוויינט פאר גליק און איז נאָכגעלאָפען נאָכ'ן אַלטען, ווען דער אַלטער האָט זי געכאַפּט אויף זיינע פּלייצעס און האָט זי אַרומגעטראָגען אַרום דעם פּובליקום. זי האָט אויפגעעפענט דעם שירעם און דאָס פּובליקום האָט אָנגעהויבען אַריינוואַרפען געלד אין שירעם. וויפיעל איינער האָט געקענט, און מעהר ווי מען האָט געקענט. די שררות מיט די דאַמען, וועלכע זיינען געשטאַנען אויף זייערע קאַטשען און צוגעקוקט זיך, האָבען זילבערנע גילדען געוואָרפען, און די „פּריצים", וואָס „האָבען ווייב און קינד פערלאָזט און פאָהרען נאָך דער שעהנער דראַטען־געהערין" — האָבען גאַנצע זילבערנע רובעלס געוואָרפען. די מיידעל אויף דעם אַלטען קאַטאַרינשטשיק'ס פּלייצעס האָט דאָס געלד אויפגעכאַפּט אין איהר שירעמעל, און דאָס וואָס איז אויף דער ערד געפאַלען איז דאָס מאָל מאָטקע, אַנשטאַט „קאַנאַריק'ען", נאָכגעגאַנגען (ווייל דער עולם האָט איהם גערנער געהאַט און איהם וועלען זיי מעהר געבען) און אויפגעקליבען. און מאָטקע איז גליקליך און פערליעבט געוועזען.

6

בײַ די ליכט פון די שטערן.

אין א צייט ארום איז מאטקע געזעסען ביים ברענענדיגען פייער'ל אויפ'ן נאקעטען פעלד און האט געפאשעט די פערד פון די קאטארינ־שטשיקעס. נעבען איהם איז געלעגען „קאנאריק", איינגעוויקעלט אין א ווארימע קאלדרע און איז שטארק געשלאפען, און מאטקע האט גע־צעהלט זיין שנארכען. דער וואלד האט זיך געשווארצט און די נאכט און די פעלדער זיינען פייכט געווען. מאטקע האט ניט געקענט שלא־פען. ער האט געקוקט אויף דעם בויד, וואס איז געשטאנען ניט ווייט פון פייער'ל, און האט אויסגעזעהן אין דער נאכט ווי אן איינגעשלא־פען אלט איינגעפאלען הייזעל מיט פערהאקטע לאדען. ער האט גע־קוקט אויף די פערמאכטע לאדענלעך, אין וועלכע עס האט זיך דורך די שפאלטען דערזעהן א ליכט, און עס האט זיך איהם געדאכט, אז ער הערט דורך די לאדען ווי א קינד וויינט אין דער בויד... ער איז צוגעקראכען אין דער שטיל אויף אלע פיער צו דער בויד און איינגע־הערט זיך דורך די לאדענלעך און געפרופט כאפען א קוק דורך א שפארע... עס האט זיך אבער קיינער ניט געוויזען און פון אינעווענינ האט זיך גאר ניט געהערט. מאטקע איז געלעגען און האט זיך איינגע־קוקט און איינגעהערט אין דער נאכט אריין. אלעס איז איהם ווילד־פרעמד פארגעקומען, און עס האט זיך איהם געדאכט, אז עס איז שוין אזוי ווייט פון דער היים, פון זיין שטעדטעל, אז ער וועט קיינמאל שוין ניט קומען אהיים. עס זיינען איהם אינטערעסאנט געווען די פרעמדע מענשען, ביי וועלכע ער געפינט זיך איצט, נאר ער האט מורא געהאט פאר זיי, — און עס האט איהם געצויגען צו זיי. ער האט געטראכט וועגען דער מיידעל, וואס ער האט געזעהן אפירקומען פון הינטער'ן פארהענגעל. זי איז אזוי שעהן געווען און עפעס אזוי געווען, אז ער האט נאך קיינמאל אין זיין לעבען ניט געזעהן אזעלכעס. ער וואלט

אַלעס געטהאָן, אַז ער זאָל זי קענען איצט נאָך אַמאָל זעהן. נאָר ער איז סיי ווי סיי גליקליך געווען, וואָס ער געפינט זיך אַזוי נאָהענט פון איהר.

ער האָט געקוקט אויף דער בויד און נאָך אַמאָל זיך אונטערגע־גנב'עט אונטער די לאָדענלעך און געפּרופט אריינקוקן דורך אַ שפּאַרע, אָבער ער האָט גאָר נים געזעהן, נור ער איז צופריעדן געווען און פאַר שמחה האָט ער געוואָלט אויסשרייען. ער האָט זיך אָבער איינגע־האַלטען, ער איז צוגעגאַנגען צום פייער'ל, אונטערגעוואָרפען אַ פאַר צווייגלעך און ווייטער זיך אָוועקגעזעצט.

עס איז איהם קאַלט געוואָרען און עפּעס באַנג געוואָרען. ער האָט זיך פּלוצים דערמאָנט אָן דער מאַמען, זי געזעהן ווי זי זיצט און נייהט איהם די הויזען און קוקט אויף איהם. ער האָט זיך דערמאָנט ווי די מאַמע איז געקומען צולויפען צו דער וואך, וואו די „בלינדע פערל" האָט איהם געשלאָגען, און געטראַכט ביי זיך, אַז ניט אַנדערש, אַז ער וועט האָבען אַ סך געלד, וועט ער אַהיים קומען אין שטעדטעל אריין און קומען צופאָהרען אין אַ קאַטש מיט צוויי פערד פאַר'ן „קעלער", וואו די מאַמע וואוינט, און וועט די מאַמע אַרויפנעהמען אויף דער קאַטש און מיט איהר פאָהרען איבער דער שטאָדט און אַלע־מען ווייזען, אַז דאָס איז זיין מאַמע. ער וועט איהר מיטברענגען מתנות, טהייערע קליידער, אין וועלכע ער וועט זי אויספּוצען, דאָס אַלעס וועט ער טהאָן מיט דער מאַמען, אָבער דעם טאַטען וועט ער גאָר נים מיטברענגען, נים אַרויפנעהמען אויף דער קאַטש, און אפילו נים ריידען מיט איהם.

און אַז ער וועט אַמאָל רייך ווערען, און קומען צופאָהרען אַהיים צו דער מאַמען — אין דעם האָט ער געגלויבט, אין דעם איז ער געווען זיכער. און דאָס וואָס ער האָט זיך צוזאַמענגעטראָפען מיט די קאַטאַ־רינשטשיקעס און זיי האָבען איהם אויסגעלערענט „ארבייטען" — דאָס האָט איהם נאָך מעהר געשטאַרקט אין זיינע האָפנונגען.

נאָר אין די אַלע האָפנונגען האָט זיך מעהר פון אַלעס אָבגע־גלאַנצט דאָס געשטאַלט פון דער מיידעל, וואָס ער האָט געזעהן. עפּעס מיט איהר האָט ער פערבונדען זיין גלויבען אין זיין צוקונפט. פאַר־וואָס און ווי אַזוי האָט ער נים געוואוסט און נים געוואָלט קלערען.

און פּלוצים עפענט זיך אַ לאָדען פון אַ פענסטער'ל אין דער בויד

און די מיידעל שטעקט ארויס איהר קאפ. אט זעהט ער דאך קלאר ביי דעם ליכט פון פייער׳ל, וואס פאלט אויף איהר, דעם גלאנץ פון איהרע האר און דאס בלייכקייט פון איהר פנים. זיין הארץ הויבט אן צו ציטערען, און מאטקע שפרינגט אויף, און זעצט זיך צוריק אוועק ביים פייער׳ל פאר גדולה. און ער האט מורא דארט אהינצוקוקען. נור ער הערט: סים־ס! סים־ס! ער קריכט אוועק פון פייער׳ל און לאזט זיך אויף אלע פיער צום פענסטער׳ל.

— „קאנאריק“ שלאפט?

מאטקע שאקעלט מיט׳ן קאפ.

— סס־ס, שוויינ, בויג דיך איין.

מאטקע האט זיך איינגעבויגען און א פאר לייכטע פיס האבען געגעבען א שפרונג ארויף אויף איהם, ווי א זומער־פויגעלע וואלט זיך געשטעלט אויף איהם.

— קום אוועק פון דאנען, זיי וועלען אונז הערען — פליסטערט זי איהם אין אויער אריין ווי א לייכט ווינטעל, און כאפט מאטקע׳ן פאר א האנד.

זיי זיינען אפגעשפרונגען אייניגע טריט צום וועלדעל צו. אין פייכטען גראז האט מען זייערע טריט ניט געהערט. זיי האבען זיך געזעצט אויפ׳ן ראנד פון וואלד.

— שוויינ, אז זיי וועלען אונז כאפען, וועלען זיי אונז ביידען א טויט מאכען, — פליסטערט די מיידעל אין אויער אריין, און פערשטעלט איהם מיט דער האנד דאס מויל, מורא האבענדיג, אז דער יונג זאל פאר גליק ניט ארויסקווויטשען. ווארים זי האט עס געפיהלט אין איהם, אז ער איז עס בכח צו טהאן.

מאטקע ווינקט מיט די אויגען, אז ער פערשטעהט, אז ער וועט קיין פיפס ניט געבען. עס איז אבער א פינסטערע נאכט און זי זעהט ניט זיינע ווינקען.

זיי זיינען געזעסען ביידע א שטיקעל צייט און האבען קיין ווארט נישט ארויסגערעדט. ביי מאטקען האט דאס הארץ געקלאפט. ער האט נישט געוואוסט צו ער חלום׳ט אדער עס קומט פאר אויף דער וואהר. ער האט זיך מיט אמאל אנגעהויבען צו שעהמען, געשעהמט זיך צו קוקען דער מיידעל אין פנים אריין, נאר געזעסען און געקוקט

אין דער טונקעלער נאַכט אריין און געלאָזט זיך פון דער מיידעל מהאַן אַלעס, וואָס זי האָט געוואָלט.

און זי האָט זיך אָנגעהויבען צו שפּיעלען מיט איהם ווי מיט אַ הינטעל. זי האָט גענומען זיין פּנים אין איהרע הענט, און אויסגע־דרעהט צו דעם פייערעל און גוט איינגעקוקט זיך דערינען, אַבגעלאָזט איהם און געהייסען איהם קוקען אין אַ זייט. מאַטקע האָט געפאָלגט. דאַן האָט זי פלוצים איהם געפרעגט:

— ביזט טאַקע אַ גנב? ביזטו אַנטלאָפען פון אסטראָג, יאָ?

מאַטקע האָט קיין מינוט נישט געקלעהרט, און געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף יאָ.

— פאַר וואָס האָט מען דיך איינגעזועצט, פאַר וואָס? האָסט גע'גנב'עט?

— נישט בלויז גע'גנב'עט, איך האָב גע'הרג'עט. איך האָב זיך געשלאָגען מיט יונגען, האָב איך אַ יונג דערשטאָכען מיט אַ מע־סער, אַוועקגעשיקט אויף יענער וועלט. אָה, איך האָב פאַר קיינעם קיין מורא נישט.

מאַטקע האָט זיך געוואָלט נאָך גרעסער מאַכען:

— און ניט בלויז פאַר אַ ציווילנעם האָב איך קיין מורא נישט. איך האָב שוין אַ סטראַזשניק אויך משלח געווען, אונטער אַ ריפּ איהם אַ מעסער אריינגעשטאָכען. איך האָב פאַר קיינעם קיין מורא נישט.

— פאַר קיינעם נישט? — קוקט איהם אָן די מיידעל.

— פאַר קיינעם נישט, — ענטפערט אָפּ זיכער מאַטקע.

— און פאַרן אָלטען?

— פאַר וועלכען אַלטען?

— פאַר'ן תרח, — ווייזט זי אויף דער בויד.

— אָ, לאָז ער זיך נאָר טשעפּען מיט מיר, וועל איך איהם ווייזען וואָס איך קען.

— פאַר איהם האָבען אַלע מורא, אפילו „קאַנאַריק“ ציטערט פאַר איהם.

די מיידעל האָט אראָפּגענומען דעם הוט פון זיין קאָפּ און האָט איהם געגלעט די האָר לייכט מיט איהרע הענד.

— דו האסט געדיכטע האאר און שטארקע, — רייסט זי איהם ביי די קודלעס.

מאטקע לאכט.

— שווייג, זיי וועלען הערען, — ציטערט די מיידעל.

— האב קיין מורא נישט, זאלען זיי הערען.

— זיי וועלען אונז שלאגען.

— וועמען?

— מיך מיט דיך.

— לאמיך זעהן.

— און וואס וועט זיין?

— איך וועל מיט א מעסער שטעכען.

די מיידעל גלעט איהם איבער'ן באק.

פויזע. א מינוט שווייגען זיי ביידע, און מאטקע הערט זיך צו צום קלאפען פון זיין הארץ.

— וועסט דיך פאר מיר אננעהמען?

— זיי שלאגען דיך?

— טהיילמאל, אז איך וויל זיי ניט פאלגען.

— פארוואס ווילסטו זיי ניט פאלגען?

— דערפאר וואס איך האב זיי ניט ליעב. ביידע ניט.

— שלאגען זיי דיך?

— יא. „קאנאריק" מעהר נאך פאר'ן אלטען. ער וויל, אז איך זאל איהם ליעב האבען. און איך וויל ניט.

— פארוואס ווילסטו ניט?

— ווייל איך האב איהם פיינט. ער פייפט מיט דער נאז ווי א „קאנאריק" ווען ער שלאפט, און ער האט רויטע האאר און שטענדיג שוויצט ער. האב איך איהם פיינט.

— און ער שלאגט דיך?

די מיידעל שאקעלט מיט'ן קאפ.

— און דער אלטער לאזט?

— טיילמאל שלאגט ער אויך. נור דעם אלטען האב איך ליעב. ער מעג מיך שלאגען.

— וואס, ער איז א טאטע?

— ניין. ער זאגט, אז ער האט מיך געקויפט ווען איך בין קליין

געוועז און איך בין שוין ביי איהם זעהר לאנג און ער האט מיך ער־צויגען און אויסגעלערענט מיך געהן אויף די דראט און ברעכען זיך אין א ראד. ער האט מיך אויסגעלערענט „ארבייטען“. איך האב איהם ליעב.

— שלאגט ער דיך?

— יא. נאר ער מעג. איך האב איהם ליעב, און איך האב ליעב ווען ער שלאגט מיך.

— פארוואס?

— וויל איך וויל אזוי.

פויזע. זיי שווייגען. דאס פייעריל געהט אוים, אלעס איז שטיל ארום. מען הערט נאר די „חיות“ גריזשען דעם גראז, און קאפיען טיילמאל מיט די פאדקאוועס אן די פייכטע ערד.

— און דו האסט ליעב, אז מען שלאגט דיך? — פרעגט פלור־צים די מיידעל.

— ניין. איך שטעך מיט א מעסער.

— א מענש וועלכען איך האב ליעב מעג מיך שלאגען. דו וועסט מיך אויך מעגען שלאגען, אז איך וועל וועלען... נאר „קאנאריק׳ען“ האב איך פיינט. וועסט דיך אננעהמען פאר מיר?

— יא.

— און אז איך וועל דיך בעטען, וועסטו איהם שטעכען?

— יא.

— דו קענסט צוגעהן צו איהם אזוי ווי ער ליעגט אצינד ביים פייער און שטעכען איהם מיט א מעסער?

— האסט א מעסער, וועל איך איהם שטעכען.

— און וועסט גאר קיין מורא ניט האבען?

— ניין.

— לאמיך זעהן.

— גוט.

— נא, דא האסטו א מעסער און געה צו און שטעך איהם, — האט זי ארויסגענומען א לאנגען דאלך פון אונטער איהר טוך, אין וועלכען זי איז געוועזן א נאקעטע איינגעהילט און געגעבען מאטקע׳ן.

מאטקע האט צוגענומען דאס מעסער, ער האט זי אנגעקוקט און ער האט זיך אויפגעהויבען פון ארט.

ער האָט אָנגעהויבען זיך אונטערצושלייכען. נור קוים איז ער אוועק פון איהר דריי־פיער טריט האָט זיך די מיידעל ארונטערגעשארט און אָנגעכאַפּט איהם ביי די פיס. ער האָט ניט געהערט איהרע טריט און ניט געוואוסט ווי אזוי זי איז אונטערגעקומען:

— געה ניט. נאָך ניט איצט.

— לאָז מיך. ביי מיר איז איינמאָל געזאָגט — איז געזאָגט. מיין נישט, אז איך האָב מורא.

— איך וויים. נאָר נאָך ניט איצט. וועסט מוזען אנטלויפען פון האנען, און איך וויל ניט, אז דו זאָלסט איצט אנטלויפען פון דאנען.

מאָטקע איז געבליבען שטעהן און האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן.

— קום מיט מיר טיעפער אין וואלד אריין, וועל איך דיר דאָרט עפּעס זאָגען, רוימט איהם דאָס מיידעל איין.

זיי האָבען זיך ביידע אונטערגעשלייכט און געקראָכען אויף אלע פיער אין וואלד אריין, — ביז מען האָט שוין ניט דאָס פייעריל און ניט די בויד געזעהן.

— בלייב דאָ מיט אונז אין דער בויד. איך וועל צו דיר אלע נאַכט ארויסקומען. ווילסטו?

מאָטקע שווייגט.

— און אז דו וועסט דעם „קאנאריק“ שטעכען, וועל איך ווערען דיין ליובאָווניצע. ווילסטו?

מאָטקע שווייגט.

די מיידעל האָט אראָבגענומען פון זיך דעם טוך, אין וועלכען זי איז געוועזן איינגעהילט. זי איז אַ מינוט געבליבען נאַקעט מיט נאַקעטע הענד און נאַקעטע ברוסטען און מאָטקע האָט דערזעהן דאָס בלייכקייט פון איהר קערפּער, וואָס האָט אָבגעשימערט אינ׳ם ליכט פון די שטערען. עס האָט אָבער קוים געדויערט אַ פּאָאר סעקונדען, ווארים די מיידעל האָט זיך באלד צוריק פערהילט מיט דעם טוך.

מאָטקע איז אַ ווײַלע געבליבען שטעהן אַ פערכאַפּטער, נאָר באלד האָט ער זיך צוגערוקט צו דער מיידעל און געוואָלט זי ארומנעהמען מיט ביידע הענד.

אַ פּלעם פון אַ באַטעק האָט געגעבען אַ ברען איבער זיין פּנים. ער האָט זיך נאָר אויף איין מינוט אָבגעשטעלט און ווידער געפּרובט

צולויפען צו דער מיידעל, וויעדער האט געבריהט א פלעם פון באַ־טעק אויף א צווייטע באק. ער האט ניט געוואוסט פון וואנען עס קומט צופליהען, און דאס מיידעל האט זיך ארויסגעדרעהט פון איהם ווי א ווינד און צוגעפליסטערט אין דער שטיל:

— נאך ניט יעצט. אז דו וועסט „קאנאריק'ען" דעם האלז איבערשניידען, וועל איך דיין „ליובאווניצע" ווערען.

מאטקע האט געהאלטען דאס מעסער אין דער האנד, וואס זי האט איהם געגעבען, און געאיילט זיך מיט פלינקע טריט צום יונג.

— שטעה, איך וועל שרייען, — האט זי איהם נאכגעשריען.

ער האט זיך אבגעשטעלט.

זי איז ווי א ווינד אוועקגעפלויגען און פערשוואונדען אין דער נאכט. מאטקע איז איהר נאכגעגאנגען. אז זי איז שוין געווען אין „בויד", געשטאנען ביים פענסטעריל, איידער זי האט דעם לאדענדעל פערמאכט, האט זי וויעדער געלאזט פאלען פון זיך דאס טוך. און מאטקע האט וויעדער געזעהן איהר לייב, וואס האט געשימערט אין דער נאכט פון דעם שטערן־ליכט.

ער האט בעהאלטען דאס מעסער אין א כאליאווע פון שטיוועל און איז געפאלען אויף דער ערד, אויסגעצויגען זיך און געקוקט אין דער נאכט אריין, און האט ניט געוואוסט צי דאס אלעס וואס איז פארגעקומען מיט איהם די נאכט איז געשעהן אין חלום אדער אויף דער וואהר.

7

דער „קעניגליכער" האָטעל.

אין אַ פּאָר וואָכען ארום זיינען די קונצענמאַכער אריינגעקומען אין א שטעטעל אריין „ארבייטען". די קונצענמאַכער האָבען אין שטאָדט געוואוינט ניט אין דער „בויד", נור זיינען איינגעשטאַנען אין „האָטעל", וועלכער האָט געטראָגען דעם שטאָלצען נאָמען „קרולעווסקי" — קעניגליכער. זיינע בעזיצער זיינען חיים שפּאַספּויגעל מיט זיין טאָכטער, די שעהנע דבורה'לע, אַ יונג פּעט ווייבעל, וואָס קיינער וויים ניט אויב זי איז אַן אלמנה, אַ גרושה אָדער אַן עגונה. מען ווייסט נור, אַז זי איז אַ ווייבעל און האָט ניט קיין מאַן, און סוחרים און רייזע־אַגענטען האָבען ליעב דאָרט איינצושטעהן, ווען זיי פאָהרען דורך די שטאָדט. און ניט בלויז פרעמדע. אין די לאַנגע ווינטערדיגע נעכט זיצען דאָרטען די שטאָדט־פּאַצעטען און שפּיעלען אין קאָרטען, און טיילמאָל כאַפּט זיך אויף דאָס שטעדטעל מיט א נייעס, אז א לייטישער יונגערמאַן האָט דעם נדן פערשפּיעלט ביי דבורה'לען אין האָטעל, און די ווייבער רוימען זיך אין די אויערען: דבורה'לע האָט שוין ווידער איינעם אין די הענד אריינגעכאַפּט. ביי דער דבורה'לע אין „קעניגליכען" האָטעל זיי־כען איינגעשטאַנען — דער „אַלטער תרח", די „מכשפה", „קאַנאַ־ריק" און די דראָטען־געהעריון. מאַטקע איז געשלאָפען אין דרויסען אויף דער בויד, היטען די פערד.

נאָכ'ן „ארבייטען" זיינען געזעסען די קונצעמאַכער ביי זיך אין צימער. די פענסטער פון צימער זיינען ארויסגעגאַנגען אויף אַ הויף אין אַ הינטער־סעדעל און זיינען תמיד געווען פערהאַנגען. אין האָטעל האָט מען דאָס גערופען „דאָס פינסטערע שטיבעל". און דאָרט, אין דעם „פינסטערען שטיבעל" פלעגען דאָס פאָרקומען די „שרעקליכע זאַכען", וועגען וועלכע מען האָט גערעדט אויף דבורה'לען. דער „אַלטער תרח" איז געווען צופריעדען פון דער היינטיגער פּאַרשטע־

לונג. געווען א שעהנע איינגאהמע. און תמיד ווען דער „אלטער תרח" איז צופריעדען נאך אן ארבייטען, טרינקט ער א סך טהעע פון רוד סישען סאמאוואר, וואס ער פיהרט מיט זיך מיט אין דער בויד. אויס־געטהאן די שטיוועל ליעגט ער האלב און זיצט האלב אויף א בעט, צוגערוקט דעם טיש צום בעט און איז איינגעהילט אין גאנצען מיט דער פערע וואס שלאגט פון דעם הייסען טהעע, וואס אין דער „טשאש־קע" פאר איהם. הייסע אנגסטען שלאגען ארויס אויף זיין שטערן, ער רויכערט די ליולקע מיט צופריעדענהייט און קיצעלט מיט'ן ציבעק די „אלטע מכשפה" הינטער די ארעמס, ווינקענדיג מיט די אויגען אויפ'ן מיידעל, וואס זיצט און שמירט זיך אויס די פיס מיט אזא מין עהל נאכ'ן געהן אויפ'ן דראט און אויף מאטקע'ן, וועלכער שטעהט און דערלאנגט מארי'ן די פלאש צום שמירען.

— א שעהנע פאר, מיר וועלען מיט זיי שעהנע געשעפטען מא־כען — זאגט דער אלטער.

— שווייג, זיי וועלען הערען.

דערווייל איז „קאנאריק" אריינגעקומען און האט געשריען אויף מאטקע'ן וואס ער געהט ניט ארויס צו די פערד, מען וועט די פערד אוועק'גנב'ענען. די אלטע און דער אלטער האבען זיך אנגענומען פאר איהם, אז ער זאל איהם לאזען אין שטוב זיין, און די פערד וועט קיי־נער ניט גנב'ענען, זיי שטעהן אין שטאל.

— דו ווייסט, מארי, דער פריץ וואס האט זיך גע'שרכנ'ט צו דיר אין פלאצק איז דאך דיר נאכגעפאהרען. ער איז דא, — זאגט קאנאריק.

מארי איז רויט געווארען.

—פון וואנען ווייסטו, האסט איהם געזעהן? — פרעגט דער „אלטער תרח" פעראינטערעסירט.

— איך האב איהם געזעהן אויפ'ן מארק, און ער שטעהט דאך דא איין אין דעם האטעל.

— וואס דו זאגסט?

— יא — ווינקט „קאנאריק" צום „אלטען תרח" און ווייזט מיט די הענד אויף מאטקע'ן, אז ער קען ניט ריידען ווייל מאטקע איז דא.

— געה, ממזר'ק, געה ארויס צו די פערד — זאגט צו איהם וויך דער „אלטער תרח".

— פאַרוואָס עפּעס אין שטאַל אַריין ? לאָז ער געהן אין שענק זיך נעהמען אַ גלעזעל ביער. אפשר זיינען דאָרט דאָ געסט, קען זיך מאַכען עפּעס צו פערדיענען אויך — זאָגט די „מכשפה“.

— יאַ, מאַטקע, נעהם טאַקע מיט דעם „בעמבע“, אפשר וועט זיך מאַכען עפּעס צו פערדיענען. פאַר דיר, פאַר דיר, קענסט דאָס האַל־טען פאַר דיר — זאָגט דער „אַלטער תרח“.

מאַטקע האָט זיך אומגעקוקט, געוואָרפען אַ בליק אויף מאַרי׳ן, געכאַפּט דעם הוט און איז אַרויס פון שטוב. ער איז אָבער ניט אַריינ־געגאַנגען אין שענק. ער האָט זיך אַרונטערגעלאָזט הינטער׳ן הויז, איז אַריין אין סערעל און אויסגעזוכט דאָס פענסטער פון דעם „טונקעלען צימער“. ער האָט עס באַלד דערקענט אָן דעם גרויען פאָרהאַנג. ער האָט זיך אונטערגערוקט אין דער שטיל, און ווי אַ קאַץ געקראָכען אויף דער מויער, אויסגעזוכט אַ שפּאַלט אין לאָדען, און אָנהאַלטענדיג זיך אָן די הוקס פון לאָדען האָט ער דורכ׳ן שפּאַלט אַריינגעקוקט און גע־זעהן וואָס דאָרטען טהוט זיך, צוגעלעגט דעם אויער און געכאַפּט איינ־צעלנע ווערטער.

וועגען וואָס עס האַנדעלט זיך האָט ער ניט געוואוסט, כאָטש ער האָט דערפיהלט — דאָס האַרץ האָט איהם געזאָגט... ער האָט נאָר געזעהן, ווי „קאַנאַריק“ שרייט אויף מאַרי׳ן און שרעקט זי מיט דער האַנד. אז ער וועט זי שלאָגען. און דער אַלטער און די אַלטע ריידען מיט איהר און טענה׳ן מיט איהר עפּעס מיט גוטען איין, ווייזען איהר געלד, און דאָס מיידעל טופּעט מיט די פיס און שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ אויף ניין.

דערנאָך איז אַריינגעקומען אין שטוב דבורה׳לע, די בעל־הבית׳טע פון האָטעל, מיט נאָך אַ אידעל, וואָס געהט קורץ אָנגעטהאָן און האַלט אַ שטעקעלע אין דער האַנד. דבורה׳לע מיט׳ן אידעל האָבען זיך גע׳סוד׳עט מיט׳ן „אַלטען תרח“ און „קאַנאַריק׳ען“ אין אַ ווינקעל שטוב. דערנאָך איז דבורה׳לע צוגעגאַנגען צו מארי, האָט זיך געשפּיעלט מיט איהרע האָר און געשמייכעלט צו איהר, ריידענדיג מיט איהר, און געקושט זי. דערווייל האָט איהר די אַלטע מכשפה די האָר גלייך גע־מאַכט, אָן אַנדער קאָפּטענדעל אַרויפגעוואָרפען. מארי האָט זיך גע־לאָזט, און איהר פּנים האָט געפלאַמט. „קאַנאַריק“ האָט דאָס שטיבעל צוגערוימט, אַוועקגענומען די פלאַש מיט׳ן אויל און בעהאַלטען אין

א ווינקעל, און דאָס אידעל מיט'ן שטעקעלע אין דער האַנד האָט גוט־מוטהיג געשמייכעלט און איז ערגעץ־וואו פערשוואונדען. מאַטקע האָט זיך אָנגעשטויסען וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך... דאָס האַרץ האָט איהם אָנגעהויבען קלאַפּען, הענד און פיס האָבען איהם געציטערט, און עפּעס האָט איהם גענאָגט ביים האַלז און אינווענינג אין האַרץ. אַלעס איז איהם געוואָרען מיט אַמאָל גאַנץ גלייך, אפילו דאָס גאַנצע הויז מיט אַלע מענשען וואָס זיינען דערינען זאַלען איינגעזונקען ווע־רען, און ער מיט זיי. נור ער איז נייגיעריג געוואָרען וואָס דאָ וועט ווייטער פאָרקומען.

דערווייל איז דאָס אידעל מיט'ן שטעקעלע און גוטען שמייכעלע צוריקגעקומען און מיטגעבראַכט מיט זיך אַ הויכען גוי מיט אַ פּאָר גרויסע וואָנצעס, וועלכער איז געווען אָנגעטהאָן ווי אַ שררה. דער גוי האָט זיך אַביסעל געשעהמט. געבויגען זיך און אַלעמען געגריסט. דבורה'לע מיט איין רינגעלע אין אויער האָט דעם גוי פערבעטען צום טיש. דער „אַלטער תרח" האָט צוליעב דעם גוי אַ ראָק אָנגעטהאָן, און „קאַנאַריק" האָט אויך געשמייכעלט. נור מאַרי האָט זיך ניט געוויזען. זי האָט זיך בעהאַלטען ערגעץ־וואו. נור דבורה'לע פיהרט זי אַרויס פון ווינקעלע (מאַרי לאָזט זיך ניט), און פיהרט זי צו צום טיש, צום גוי. דער גוי בויגט זיך פאַר איהר, גיט איהר די האַנד, און דבורה'לע זעצט זיך אוועק מיט מאַרי'ן ביים טיש. באַלד ברענגט מען אריין ביער. מען גיסט אָן גלעזער. עמעץ־ווער נעהמט אַרויס אַ טאַליע קאָרטען און מען הויבט אָן קאָרטען שפּיעלען.

מאַטקע האָט זיך שוין מעהר ניט געקענט איינהאַלטען. ער האָט געוואָלט אריינשפּרינגען דורכ'ן פענסטער, ער האָט זיך אָבער צוריק־געהאַלטען. ער איז אַראָב, און איז אריין אין שטוב צו די קינצענמאַ־כערס. די שטוב איז אָבער געווען פערשלאָסען, האָט ער אָנגעקלאַפּט, און געטראַכט זיך, זאָל געשעהן וואָס עס וויל.

פון אינווענינג האָט מען איהם געפרעגט: ווער איז דאָרט? האָט ער געענטפערט אויף אַ הויך קול:

— איך, מאַטקע!

פון אינווענינג האָט מען עפּעס גערעדט. צום סוף האָט מען איהם געעפענט. געעפענט האָט איהם „קאַנאַריק", צוהאַלטענדיג די טהיר און געפרעגט איהם:

— וואס ווילסטו?

— וועסט שפּעטער געוואהר ווערען — האט מאטקע אויפגערי־סען די טהיר און איז אריין.

— אה, דאס איז דער יונגער שפּאניער, דער וואס האט היינט דעם וועט געוואונען. זעהר שעהן, זעהר שעהן — האט איהם דער פּאַ־לאַק מיט די גרויסע וואנצעס געפּאטשט בראוואָ מיט די הענד.

— איך וועל איהם באלד נאך ווארשא נעהמען, אז ער זאל זיך ראנגלען מיט „בישקע'ן" — זאגט דער „אלטער תרח", ווייזענדיג אויף מאטקע'ען.

— צו וואס ביזטו אריינגעקומען? וואס זוכסטו? מען וועט דאך די פערד ארויס'גנב'ענען — זאגט ער הינטען ארום צו מאטקע'ן.

— זאל ער געהן — ווייזט מאטקע אויף „קאנאריק'ען". איך וויל דא זיין.

— לאז איהם זיין — מאכט די „אלטע מכשפה".

— דער שפּאניער וועט אפשר א גלאז ביער טרינקען מיט אונז? פראשע — גיסט איהם אן דער פּאלאק א גלאז ביער.

מאטקע האט זיך פערשעהמט און געמאכט מיט דער האנד אויף ניט — דאך האט ער אויסגעטרונקען.

— דאס איז דאך דאס קינד. קוקט אן די הענטעלעך — ריהרט איהם אן זאנפט ביי דער האנד דבורה'לע, און גיט צו איהם א גנב'ישען וואונק אין די אויגען אריין.

מאטקע'ן איז געווארען ווי מען וואלט איהם מיט אויל בעשמירט, ער איז רויט־פערשעהמט געווארען און גנב'יש צוריק געוואונקען צו איהר.

דערוויל איז דאס שפּיעל אין קארטען וויטער געגאנגען. אן מאטקע'ן האט מען ווי פערגעסען. דער וואונק פון דבורה'לע האט איהם ווי בערוישט און געמאכט איהם פערגעסען אן דעם גוי און אן מארי'ן, וועלכע איז געזעסען ווי א פרעמדע ביים טיש און צוגעקוקט זיך צום קארטען־שפּיעל. מאטקע האט געקוקט אויף דבורה'לען, געוואלט כאפּען איהר'ס א בליק, נור דאס ווייבעל האט ווי פערגעסען אן מאטקע'ן, און טיעף זיך אריינגעלאזט אין די קארטען.

ער האט א קוק געטהאן אויף מארי'ן. מארי איז בייז געווען, זי האט ניט געוואלט קוקען אויף איהם. דער יונג האט דערפיהלט, אז דאס מיי־

דעל האָט געזעהען ווי ער האָט זיך איבערגעוואָרפען מיט בליקען מיט דעם שעהנעם ווייבעלע, און וויל איהם ניט קענען. ער האָט געזעהן ווי מארי האָט זיך מיט אמאָל אונטערגערוקט צום פּאַן מיט די גרויסע וואָנצעס, און האָט איהם אונטערגעשטעקט קאָרטען, און דערביי האָט זי עס אזוי געמאַכט, ווי זי וואָלט זיך צוגעלאַסטשעט צו דעם פּאַן ווי א הינטעל, און געגלעט איהם די האַנד. מאָטקע'ן האָט דער טייוועל גע־כאַפּט, ער האָט זיך געוואָלט וואַרפען אויף דעם פּאַן און איהם ווערגען ביים האַלז. ער האָט געקוקט אויף'ן מיידעל. מארי האָט איהם גאַר ניט געזעהן. ער האָט זי געצופּט ביים ארבעל. דאָס מיידעל האָט זיך אומ־געקוקט, געוואָרפען אויף איהם א בייזען בליק און ווידער אריינגע־קוקט אין גוי'ס קאָרטען און געלערענט איהם וועלכע צו וואַרפען. און דער יונג האָט געמיינט, אז עס לעגט איהם אוועק א טויטען אויף'ן אַרט.

אין מיטען בעסטען שפּיעלען האָט זיך דבורה'לע אויפגעכאַפּט און געזאָגט, ווי זי וואָלט זיך פּלוצים אָן עפּעס דערמאָנט, אז דאַרטען, אין דער גאַסט־שטוב, וואַרטען פיעלע געסט אויף די קונצענמאַכערס, און זיי קענען פיעל געלד פערדיענען. די געסט ווילען זיי זעהן. און מען האָט זי אריינגעשיקט נאָך זיי, און זי האָט זיך גאַר פערגעסען און אין די קאָרטען גאַר זיך פערשפּיעלט. דער „אַלטער תרח“ האָט זיך אויפ־געכאַפּט, גענומען א בעמבעלע אין דער האַנד אריין און געוואונקען צו „קאַנאַריק'ען“: „קום געלד פערדיענען. קום, מאָטקע, מיט“. די אַלטע געהט אויך מיט. נור „דאָס קינד“, מארי'ן, וועט זי ניט לאָזען מיט־געהן — ווייל זי איז מיעד. „דאָס קינד“ האָט היינט שווער געאַרביים“ — זאָגט זי, און נעהמט א טוך און געהט אויך. אַלע געהען. עס בליי־בען נור איבער מארי און דער גוי, וועלכע שפּיעלען אין קאָרטען ווייַ־טער. און מאָטקע שטעלט זיך אוועק ביי דער טהיר און וויל ניט געהן.

— קום, ממזר'וק, קום געלד פערדיענען — שלעפּט איהם דער „אַלטער תרח“ ביים פּלייצע.

מאָטקע מאַכט זיך אַרויס און בלייבט איבער.

— וואָס איז?

— גאַר ניט — ענטפערט מאָטקע אָב קורץ.

„קאַנאַריק“ ווינקט צו איהם מיט די אויגען:

— געה, ממזר, דו זעהסט דאָך, זיי דאַרפען זיין אליין.

— איך וויל ניט — זאגט מאטקע.

— וואס?

דער „אלטער תרח" איז אויך צוגעקומען. זיי האבן ניט געוואלט קיין סקאנדאל מאכן, האט איהם דבורה'לע אנגענומען אונטער'ן ארעם, און געגלעט איהם מיט'ן הענטעל אויפ'ן בעקעל, געקוקט איהם גלייך אין די אויגען אריין, און געזאגט ווידער מיט דעם גנב'ישען שמייכעלע:

—מיט גוועמען ער וועט ניט געהן, מיט מיר וועט ער געהן. וואס קען ער פון אייך האבען. אבער פון מיר, ווייסט ער, קען ער יא עפעס האבען — האט זי געזאגט אין אזא טאן, מיט אזא בליק, אז מאטקע האט געמיינט אז זי נעהמט איהם באלד מיט זיך מיט... און ער האט ניט געקענט ביישטעהן דעם יצר הרע.

מאטקע האט צוריקגעשמייכעלט וואוילעריש דער ווייבעל אין די אויגען אריין, און איז ארום מיט איהר.

הינטער זיך האט ער געהערט מען שליסט די טהיר אויף זיי ביידע, אויפ'ן גוי מיט מארי'ן. עס האט איהם עפעס באנג געטהאן, נור ער האט געפיהלט אויף זיך די ווארימקייט פון דבורה'לעס פעטען לייב, און דאס האט איהם געמאכט פערגעסען.

נאר קוים איז דבורה'לע מיט'ן יונג אין דער שענק אריין, האט זי פערגעסען אן איהם. זי איז באלד צושוואומען געווארען צווישען די פיעלע געסט, בעלי עגלות, קצבים און פרעמדע סוחרים, וואס האבען געווארט אויף איהר. דא האט זי דערלאנגט דעם א קופעל ביער מיט א שמייכעל אין פנים אריין; יענעם א האלב גענזעל מיט א גלעט, אז עס זאל זיין בע'טעם'טער צו עסען; דארט גאר איי־נעם א געהיים גלעזעל בראנפען, וואס יענער האט אויסגעטרונקען און פערביסען מיט א קניפ... מאטקע איז פון דערווייטענס געשטאנען, צו־געקוקט זיך און צומישט געווארען, ניט געוואוסט וואס עס טהוט זיך מיט איהם. ער האט זיך דערמאנט אן מארי'ן מיט דעם פאלאק, וואס זיינען ביידע אין „פינסטערען שטיבעל" איינגעשלאסען. ער האט זיך ארויסגעמאכט פון דער שענק, און צו צו דער שטוב. די טהיר איז פערשלאסען. דורך דעם טהיר־לעכעל זעהט מען גאר ניט. דער שליסעל שטעקט. ער איז אריין אין סעדעל, ארויפגעכאפט זיך אויף דעם מויער און אויסגעזוכט די שפארע אין דעם לאדען, דורך וועלכער ער זאל קע־

נען אין שטוב אריינקוקען. ער האט זי געפונען. די שפארע איז אבער געווען פערשטעלט מיט דעם פארהענגעל. ער איז אראב, אויסגעזוכט א שטיקעל האלץ, און מיט דעם האלץ אבגעשארט דעם פארהאנג און געזעהן וואס אינוועניג טהוט זיך... דאס בלוט האט געקאכט אין איהם. און עס איז איהם געווען אזוי ווי קיינמאל נים. ער האט זיך מיט'ן גאנצען קערפער אונטערגעשפארט אונטער'ן לאדען, און דעם לאדען אויפגעהויבען, אבער אזוי שטיל, אז מען זאל אינוועניג גאר ניט הערען. דערנאך האט ער די קייטעלעך פון די פענסטער אונטערגעבראכען. מיט זיי האט ער ניט געהאט קיין שווערע ארבייט, זיי זיינען געווען פערראסטעט פון אלטקייט, און באלד זיך נאכגעגעבען. און מאטקע האט מיט אמאל געגעבען א שפרונג אריין אין שטוב.

מארי, וועלכע איז געווען האלב אויסגעטהאן מיט צופלאשעטע האר האט פאר שרעק געגעבען א שפרונג אויף פון דעם בעט, אויף וועלכען זי איז האלב געלעגען און האלב געזעסען. דער גוי איז אבער געווען א האלב נאקעטער און פאר מאטקע'ן זיך פערשעהמט מיט זיינע נאקעטע, האר־בעוואקסענע פיס, און אויף זיין פנים איז געלעגען אויס־נעגאסען א גוטמוטהיגער שמייכעל האלב פון גנבות, האלב פון שעה־מעוודיגקייט, אז מאטקע האט אויף איהם רחמנות געהאט, און גע־שטאנען אין מיטען שטוב א דערשראקענער און ניט געוואוסט וואס צו טהאן. דער גוי האט געזוכט די הויזען, א ראק צו פערשטעלען דעם טהייל פון זיין נאקעטען לייב.

און מארי האט זיך דערוויל אונטערגעשלייכט הינטער דעם יונג. ער האט געזעהען איהר ברוין נאקעט לייב פון דער האנד וואס האט ארויסגעקוקט פון דעם זיידענעם צוריסענעם קאפטענדעל — האט ער איהר געגעבען א קלאפ אין קאפ. דאס מיידעל האט ניט געשריען, ניט אוועקגערוקט זיך, נאר עפעס געשפארט אין זיין האנד אריין. ער האט דערפיהלט אין זיין האנד עפעס ווייכעס. און ביים ליכט פון דעם האלב־לייכטענדען לאמפ האט ער דערזעהן לעדער. ער האט פערשטאנען, אז עס איז א לעדערנער טאש מיט געלד. און האט עס אינסטינקטיוו געשווינד בעהאלטען.

— בעהאלט, געה אוועק, מען וועט דיך כאפען... דער גוי וועט שרייען.

מאטקע האט געהערט הינטער זיך די פליסטערנדע ווערטער און

נאך נים גום פערשטאנען וועגען וואס עס האנדעלט זיך דא. ער איז נאך געשטאנען און נים געוואוסט וואס צו טהאן. דער גוי מים זיינע האר־בעוואקסענע נאקעטע פים האט אויסגעזעהען זעהר ארים. און ער האט געהאלטען אין איין זוכען די הויזען, וואס ער האט זיי נים געקענט געפינען. דאס מיידעל האט איהם בערוהיגט:

— בלייב דא, בלייב, ער געהט באלד אוועק — זאגט זי צום פאלאק און צו מאטקע'ן געפליסטערט אין דער שטיל:

— אנטלויף און בעהאלט. עס איז דעם גוי'ס, ער וועט שרייען.

מאטקע האט אינסטינקטיוו געפאלגט. און אזוי ווי ער איז אריין, אזוי איז ער אויך ארויסגעשפרונגען דורכ'ן פענסטער.

ער האט געהערט הינטער זיך, ווי דאס מיידעל האקט דעם לאדען צו.

8

דער קאַמפּף פאַר די דראַטען־געהערין.

ער איז אַריין אין שטאַהל און ביים שיין פון די ברענענדע לאַמ־טערנע האָט ער בעמערקט דעם לעדערנעם טאַש, וואָס מאַרי האָט איהם אין האַנד געשטעקט. ער האָט איהם אויפגעעפענט, ער איז דערשראָ־קען געוואָרען, אַ פּאַק פּאַפּיער־געלד איז אין איהם געוועזן. ער האָט ניט געוואוסט וואָס דערמיט צו טהאָן. באַלד האָט ער זיך דערמאָנט וואָס נתן גנב האָט אַמאָל געטהאָן. האָט ער אויך, ווי ער, געכאַפּט דעם כאָמאָנט פונ׳ם פערד, אויסגעזוכט אַ לאָך און טיעף אין שטרוי פון כאָמאָנט אַריינגעשטעקט די טאַש און צוריק אויפגעהאַנגען דעם כאָ־מאָנט אויף זיין אָרט.

אַז ער האָט דאָס אָבגעטהאָן האט ער זיך אַוועקגעלעגט אויף זיין געלעגער אין שטאַהל און האָט אָנגעהויבען צו טראַכטען. עפּעס איז ער געוועזן בייז און ער האָט זיך געוואָלט שלאָגען. אויף וועמען איז ער געוועזן בייז? אויף אַלעמען, און מעהרסטען אויף זיך. און נאָך מעהר איז איהם אַלעס גלייכגילטיג געוואָרען, און עס איז איהם נאָר ניט אָנ־געגאַנגען וואָס דאָ וועט געשעהען. ער איז גרייט געוועזן אויף אַלעס. אין מיטען דערינען איז איהם נאָר איינגעפאַלען אַרויסצונעהמען די טאַש מיט׳ן געלד פון כאָמאָנט און אַריינצוקריכען אין „טונקעלען שטי־בעל“ דורך דעם פענסטער און דאָס וואַרפען איהם אין פּנים אַריין, אָדער אַוועקצוגעבען עס צו דאָס שעהנע ווייבעל דבורה׳לע, די בעל־בית׳טע פונ׳ם האָטעל, אַז מאַרי זאָל זעהן. נור באַלד האָט ער צו זיך געזאָגט: „אַ שאָד דאָס געלד, זאָל דאָס געלד בלייבען פערשטעקט“. און מאַרי, די דראָטען־געהערין איז איהם שוין ניט אָנגעגאַנגען און ניט „קאַנאַריק“ איז איהם וואָס אָנגעגאַנגען. און עס איז איהם פּלוצים אַלעס לאַנגווייליג געוואָרען ביי די קאַטאַרינשטשיקעס און ער האָט געקלערט פון אַנטלויפען.

נור דאָס בלוט האָט אין איהם געקאָכט און ער איז בייז געווען אויף זיך. זאָל ער געהן זי שלאָגען, גוט צוהאַקען דאָס פּנים און אוועק־געהן? — עס לוינט זיך ניט. זי איז איהם שוין ניט אָנגעגאַנגען. נור געלד איז גוט. עס איז גוט אז מען האָט געלד, טראַכט ער זיך. אז מען האָט געלד קען מען פאָהרען וואוהין מען וויל און מען קען זיך קויפען וואָס מען וויל.

און דאָס געלד וואָס איז געלעגען אין קאָמאָנט איז איהם מיט אמאָל טהייער געוואָרען. ער האָט געוואָלט דאָס געלד אַרויסנעהמען און נאָך אמאָל זיך איינקוקען אין דעם, איבערצעהלען עס. ער האָט אָבער מורא געהאַט אז מען זאָל ניט אָנקומען. האָט ער זיך איינגעהאַלטען. און מיט אמאָל איז איהם טהייער געוואָרען די דראָטען־געהערין. „סיי־ווי־סיי, א גוטע, האָט עס מיר אוועקגעגעבען“. און ער האָט זיך גע־טראַכט, אז ער וועט ניט לאָזען אז זי זאָל „קאַנאַריק׳ען“ דאָס געלד אוועקגעבען, ער וועט עס צונעהמען און מיט „קאַנאַריק׳ען“ וועט ער זיך שלאָגען.

און ער האָט זיך מיט אמאָל דערמאָנט, ווי „קאַנאַריק“ געהט אָנ־געטהאָן און ווי ער געהט אָנגעטהאָן; אז „קאַנאַריק“ געהט אָנגעטהאָן אין א פּאָר שעהנע שטיוועל מיט אָבגעלאַקירטע כאָליאַוועס און א סאַ־מעטענע וועסטעלע, און ער געהט אָנגעטהאָן אין א פּאָר צוריסענע קאַ־מאַשען וואָס די „אַלטע מכשפה“ האָט אמאָל געטראָגען, מיט א פּאָר הויזען וואָס פּלאַצט איהם פון הינטען. און „קאַנאַריק“, ווען ער וויל, טרינקט ער ביער, עסט ער צוקער־אייז. און ער האָט קיין גראָשען ניט, נור וואָס ער גנב׳עט אין קאַמאַש אריין א זעקסער, ווען מען וואַרפט איהם צו, ווען ער שפּיעלט מיט דער קאַטאַרינקע, אָדער וואָס די אַלטע גיט איהם אמאָל אין געהיים ווייל ער קראַצט איהר דעם רוקען בעפאָר זי געהט שלאָפען. און עס איז איהם א וואונדער געווען וואָס ער האָט דאָס ניט געזעהען ביז איצט. און ווי האָט ער זיך ניט געשעהמט אזוי ארומצוגעהן מיט ווייבערשע קאַמאַשען און צוריסענע הויזען ביז איצט.

— דאָס ערשטע, וועל איך מיר קויפען א פּאָר שטיוועל מיט לאַ־קירטע כאָליאַוועס אז זיי זאָלען קוויטשען ווען איך וועל געהן, און א פּאָר שווארצע סאַמעטענע הויזען ווי דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק האָט, מיט א גרויסען באָטעק אין האַנד. און זיך לאָזען וואַקסען א

משופרינגע פון פּארענט. איך וועל זיי ווייזען ווי א קאטארינשטשיק זעהט אויס.

און וואס אמאל איז איהם מאָרי טהייערער געוואָרען פאר דעם וואס זי האט איהם געגעבען די מעגליכקייט דאס אלעס צו האבען, און פאר דעם וואס זי וועט איהם נאך געלד געבען ווען עס וועט זיך מאכען, און ער האט מיט אמאל דערפיהלט אז זי איז זיינע. זי געהערט צו איהם פונקט אזוי ווי ער וואלט א פוהר און וואגען געהאט. אודאי געהערט זי צו איהם. און עס האט איהם געוואונדערט וואס ער האט ניט געוואוסט דערפון ביז יעצט און געלאזט דאס גאנצע געלד וואס זי האט געהאט „קאנאריק'ען" אוועקגעבען. ער וועט מעהר ניט לאזען, ניט ריידען און ניט קוקען אויף איהר. ער וועט זיך שלאגען מיט „קאנאריק'ען". אוי, וועט ער איהם געבען! ער האט געמאכט פויסטען.

דערווייל האט זיך אין דרויסען געהערט א גערודער, מען רופט, מען רעדט הויך, און ער הערט שטארקע טריט געהען צו צום שטאהל. א שטראהל פון ליכט שיינט אריין דורך א שפּארינגע. איהם איז געווען אלעס גלייך; ער האט זיך גאר געוואלט איצט שלאגען. ער האט צוגעמאכט די אויגען און געווארט. באלד האט זיך געהערט א קלאפּען אין דער טהיר:

— עפען ממזר'וק, עפען, עפען!

ער איז זיך געלעגען גלייכגילטיג.

— עפען ממזר'וק, עפען, עפען! — האט מאטקע דערהערט דעם אלטען קונצענמאכער'ס קול. דעם אלטען קונצענמאכער האט מאטקע גערן געהאט און איז איהם דאנקבאר געווען וואס ער האט איהם צוגענומען אין דער קאמפּאניע און איהם אויסגעלערענט „ארבייטען". ער האט געפיהלט א דרך־ארץ צו איהם, איז ער אראבגעקראכען פונ'ם געלעגער און אויפגעעפענט.

— וואוהין האסטו אהינגעטהאן די טאש וואס די מויד האט דיר אונטערגעשטעקט? — שרייט „קאנאריק" מיט כעס.

— שריי ניט, לאז מיך ריידען — בערוהיגט איהם דער אלטער.

— ממזר'וק — הויבט ער אן מיט גוטען — גיב אב די טאש. דער גוי מאכט געוואלדען, לויפט נאכ'ן סטארשע סטראזשניק און מיר אלע וועלען זיך א שווארץ יאהר אויסריבטען.

— א טאַש מיט געלד? — וואָס פאַר א טאַש? — פרעגט מאַטקע פערוואונדערט.

— די טאַש, וואָס מארי האָט ארויסגע׳גנב׳עט פון פּאַליאַק׳ס קע־שענע און האָט דיר אונטערגעשטעקט — זאָגט „קאַנאַריק“.

— זי האָט מיר קיין טאַש ניט אונטערגעשטעקט און איך ווייס ניט — האָט מאַטקע קורץ אָבגעענטפערט.

— קום נור אין שטוב אריין! — שרייען זיי אויס, און נעהמען מאַטקע׳ן מיט זיך.

אין „פינסטערען שטיבעל“ איז געשטאַנען דבורה׳לע און האָט זיך די הענד געבראָכען, אַז די קאַטארינשטשיקעס וועלען זי אונגליקליך מאַכען. דער סטאַרשע סטראַזשניק וועט קומען, וועט מען איהר דעם שענק צו׳חתמ׳ענען. מארי איז געשטאַנען מיט צופּאַטעלטע האָר און א דין קליידעל ארויפגעוואָרפען, איהרע נאַקעטע הענד און האַלז און ברוסט האָט זיך ארויסגעוויזען פון איהר העמד, אויף וועלכע זי האָט נאָך ניט צייט געהאַט קיין קאָפּטענדעל ארויפצוואוארפען. זי האָט אויס־געקוקט גלייכגילטיג און געלאָזט זיך בעטראַכטען און אויפּעסען פון די בליקען פון די בעלי־עגלות, פישערס און קצבים וואָס האָבען זיך געשפּאַרט אין די אָפענע טהיר און זיינען געקומען אהער צולויפען אויף דעם פּאַליאַק׳ס געוואָלדען, אַז מען האָט ביי איהם די טאַש מיט פינף און אכציג רובעל ארויסגעצויגען. דער פּאַליאַק אַליין איז שוין ניט געווען. ער איז אוועק געלאָפען אין דער פּאָליציי נאָכ׳ן סטאַרשע סטראַזשניק.

— זי איז ווערט דאָס געלד, זאָל איך שוין אַזא יאָהר האָבען — זאָגט איינער פון די קצבים בעטראַכטענדיג גוט דאָס מיידעל, און צום סוף האָט ער ארויסגעגעבען זיין אורטהייל ווי א גענייטער מבין אויף די זאַכען.

— פאַר דאָס געלד וואָלט איך מיר ליעבער א נייע קאָבילע געקויפט. נור א שבת מאַכען וואָלט איך איהר אויך געגעבען — זאָגט לייבעלע דער פוהרמאַן.

— וויפיעל טרעפט אַן דיין שבת? ניין ברודער, ניט פאַר דעם געלד קריגט מען אַזא סחורה. סטופּאי צו דיין טויבע חיה, מיט די

פערבונדענע צייהן, וועט זי דיר נאָך דערפאַר געהאַקטע פיש מאַ־כען...

דער עולם לאַכט.

דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק איז אריין אין שטוב מיט „קאַנאַ־ריק'ען". זיי האָבען ביידע געפיהרט מאַטקע'ן.

— אַט געהט ער, דער ריכטיגער בחור.

דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק האָט געשטופּט דעם עולם פון טהיר, וועלכער האָט זיך שוין אָנגעהויבען אין שטוב צו שפּאַרען. צוגעהאַקט די טהיר נאָך זיי און צוגעשלאָסען.

— הער נור ממזר'וק, גיב אָב דאָס געלד, אַז ניט גיב איך דיר ארויס צו דער פּאָליציי, אַזוי ווי איך בין א איד. איך גיב דיר ארויס צו דער פּאָליציי, אַז דו ביזט אַן אנטלאָפענער פונ'ם אַסטראָג, קיין פּאַס ביי מיר האָסטו דאָך ניט, און ווער דיין טאַטע איז ווייס איך דאָך אויך ניט. גיב אָב דאָס געלד און זאָל זיין שאַ־שטיל, אַז ניט וועט שלעכט זיין.

— גיט מיך ארויס צו דער פּאָליציי, האָב איך אַ זאָרג, וועל איך דערצעהלען, אַז איהר האָט די מויד גע'גנב'עט, אַז איהר פערקויפט זי צו שכורים פאַר געלד און אַז ניט, שלאָגט איהר זי, און אַז איהר האַנ־דעלט מיט גנב'שע זאַכען, און אַז איהר האָט דבורה'לען אָבגעשטעקט די זילבערנע לייכטער וואָס מען האָט אונז אין זשאַבלין געגעבען און אַז מיר שטעהען דאָ, ווייל מיר ווארטען אויף אַ סוחר פון וואַרשוי, וואָס וועט אָנקומען נאָך אַ סחורה וואָס געהט אויף צוויי פיס, און נאָך, — ווע‌לען מיר אַלע געהן, וועלען מיר אַלע זיצען אין איינעם, וועט אונז היימליכער זיין.

— וואָס זאָגסטו? וואָס דערצעהלסטו פאַר מעשיות? ווער וועט דיר גלויבען? — איז דער קאַטאַרינשטשיק געוואָרען אַ פערציטערטער פון די אַלע מעשיות. ער איז ערשטוינט געוואָרען, פון וואַנען ווייסט מאַטקע פון דעם אַלעם, מען האָט זיך דאָך געהיט פאַר איהם און גע־מיינט האָט מען אַז ער האָט גאָר ניט געהערט און גאָר ניט געזעהן.

— וואָס פאַר זילבערנע לייכטער? — ווערט דבורה'לע בלייך — ווער האָט דיר דאָס דערצעהלט? מיין ברודער האָט דאָך מיר גאָר גע־שיקט פיש פון זשאַבלין דורך זיי. קום אריין וועסטו זעהען — עס שטעהט דאָך נאָך דער קאַסטען.

— פיש, איך ווייס וואס פאר א פיש!

— מאטקעלע, וואס רעדסטו, וואס? — וואס הער איך פון דיר? ווער האט דיר דאס דערצעהלט? ברעכט זיך די „אלטע מכשפה" אויף איהם די הענד.

מאטקע האט איהר אין פנים אריינגעקוקט און עס איז איהם א געלעכטער אנגעקומען.

— און אט דעם האלערא, אט דעם קליינעם שמד'ניק, וואס דרעהט היהנער דעם קאפ אראב האסטו צו זיך אריינגעלאזט. דו דראטען־געהערין, קונצען־מאכערין, הע! שטעקסט איהם הינטען ארום געלד אריין, גנב'עסט און שטעקסט איהם אב. וואס? — געהט צו „קאנאריק" צו מארי, קוקט אויף איהר מיט בייזע אויגען, און הויבט אויף די האנד. דאס מיידעל האט זיך אוועקגעשטעלט און געפינטעלט מיט די אויגען, מורא האבענדיג פאר א קלאפ.

— ריהר זי אן, ריהר זי אן, לאמיך זעהען. א טויטער וועסטו ביי מיר ווערען! ווייזט מאטקע „קאנאריק'ען" א פויסט.

— וואס, וועסט מיך ניט לאזען? — נא, דא האסטו פאר איהם איינעם — פאטשט ער מארי'ן — און דא האסטו דעם צווייטען.

נור איידער „קאנאריק" האט נאך צייט געהאט אראבצולאזען די האנד אויף מאטקע'ן, איז מאטקע שוין געווען אויף איהם. מיט איין שפרונג ווי א ווילדער הונד האט ער איהם אנגעכאפט מיט ביידע הענד ביים האלז און געווארגען איהם. ער האט זיך געגעבען א ביים אריין מיט זיינע שטארקע צייהנער אין דעם גארגעל און די אדערען פונ'ם האלז האבען זיך אנגעצויגען און זיינען געשוואלען געווארען און עס האט אויסגעוויזען אז זיי פלאצען ארוים פון דער הויט. „קאנאריק" האט זיך געריסען אונטער איהם, אבער פאר וועהטאג האט זיך ביי איהם די קניע געבויגען און ער האט זיך געווארפען אויף דר'ערד. מאטקע איז ארויף אויף איהם און געהאלטען איהם ווי א הונד מיט די צייהנער ביים האלז און מיט די פויסטען אין פנים געשלאגען. די ווייבער האבען געשריען, געוואלט זיי פארנאנדעררייסען. נור זיי האבען געקראגען מיט די פיס אין בויך אריין, האבען זיי זיך אבגעטראגען. דער אלטער קונצענמאכער האט געכאפט דעם באטעק און געשמיסען מאטקע'ן איבער'ן קאפ, איבער'ן פנים, איבער די הענד. דאס פנים מיט די הענד זיינען מאטקע'ן אנגעלאפען געווארען פון באטעק,

נור מאַטקע האָט גאָר ניט געפּיהלט וואָס מען טהוט איהם. ער האָט זיך אַריינגעקנאָטען אין „קאַנאַריק'ען" אוןביידע יונגען זיינען געווען ווי איין קנויל און מיט די צייהנער געביסען און מיט די הענד געשלאָגען. עס האָט זיך געהערט „קאַנאַריק'ס" כאָרכלען און דאָס שווערע אָטהע־מען פון אונטער מאַטקע'ס לייב. דבורה'לע, די האָטעל בעזיצערין, האָט די הענד געבראָכען און אויפּעפּענענדיג די טהיר האָט זי אַריינגערו־פען איינינע פון איהרע פריינד, די בעלי־עגלות: „געוואַלד, זיי וועלען מיך אונגליקליך מאַכען, דער סטאַרשי קומט". די בעלי־עגלות האָבען זיי מיט גראָבע שטעקלעך פערנאַנדערגעריסען. „קאַנאַריק" האָט גע־בלוטיגט אין גאַנצען און מאַטקע האָט געהאַט אַ בלויען פּנים.

דורך די גאַנצע צייט פון געשלעג איז מארי געשטאַנען און האָט זיך גלייכגילטיג צוגעקוקט צו דעם שלאָגען פון די יונגען. קיין בעוועגונג איז ניט געווען צו בעמערקען אויף איהר פּנים. נור ווען מאַטקע האָט געלעגט „קאַנאַריק'ען" און איהם געשלאָגען אין פּנים, האָט אַ שוואַכער אונבעמערקבאַרער שמייכעל געשיינט אויף איהרע ליפּען. זי האָט געוואוסט, אַז מיט דעם שלאָגען געהט זי איבער פון איין האַנד אין דער צווייטער און זי איז געווען צופריעדען דערמיט.

דערווייל האָבען די ווייבער פלינק אָבגעווישט די פּאָדלאָגע פון בלוט, מען האָט זיך גערינכט אויפ'ן סטאַרשי סטראַזשניק. „קאַנאַ־ריק'ען" האָט מען געמוזט נעהמען אין קיך אריין, דאָרט האָט מען איהם דאָס פּנים בעלעגט מיט קאַלטע האַנדטיכער. מאַטקע איז גע־שטאַנען אין אַ ווינקעל און איז בייז געווען. און דער אַלטער קאַטאַרינ־שטשיק איז צוגעגאַנגען צו מארי'ן און האָט איהר געוויזען דעם רימען וואָס ער טראָגט אויף זיינע הויזען:

— דיר וועל איך שוין שפּעטער בעצאָהלען, אַז מיר וועלען פון שטאָדט אַרויסקומען. אַלעס איז איבער דיר.

נור דעם אַלטען קאַטאַרינשטשיק האָט מאַטקע גאָר ניט געזאָגט. ער מעג שלאָגען, ער האָט זי געקויפט, ער האָט זי אויסגעלערענט „אַר־בייטען", ער האָט אַ רעכט אויף איהר.

9

אַ פּאַס איז דאָ?

עס איז אָנגעקומען דער סטאַרשי סטראַזשניק מיט דעם פּאָלאַק, דעם גוי, ביי וועלכען מען האָט דעם טאַש מיט געלד ארויסגענומען. דער גוי, אָהן אַ הוט, אָהן אַ קראַוואַט, מיט טרערען אין די אויגען, האָט דערצעהלט דעם סטאַרשי סטראַזשניק פון דעם אונגליק, וואָס איהם האָט געטראָפען, ווי אַזוי מען האָט ביי איהם דעם טאַש מיט פינף־און־אַכציג רובעל ארויסגענומען, און אָנגעוויזען אויף מאַרי'ן און אויף מאַטקע'ן. דער סטאַרשי סטראַזשניק, וועלכער איז שוין געווען אַן על־טערער גוי פון איינינגע און זעכציג יאָהר, אַ דיקער, מיט אַ רויטען ברייטען קאַרק, מיט אַ דיקען בויך און אַ בלאָנדע לאַנגע באָרד, וועלכע איז זיך צופאַלען אין צוויי שפּיצען, האָט אויסגעהערט בנעימות, מיט רו־היגקייט, גלייכגילטיג און האָט געשמייכעלט צו דבורה'לען:

— נו, וואָס איז שוין ווידער פאַרגעפאַלען ביי דיר, פּאַני שפּאַס־פּויגעל? אַלע נייעס געשעהט ביי דיר, פּאַני שפּאַספּויגעל, אין האָטעל קרולעווסקי.

— ביי מיר? פּאַני נאַטשאַלניק! — וואונדערט זיך דבורה'לע מיט אַ לאַך און חנ'דעל — דער פּאַן נאַטשאַלניק האָט ליעב צו שפּאַ־סען מיט אַ אידענע. אוי, ווי זעה איך אויס? — מאַכט זי אַ חנ'דעל, פערקעמענדיג זיך די האָר — וואָס בין איך שולדיג, אַז דער פּאַן קומט (ווייזט אָן אויפ'ן פּאָלאַק) און וויל אַ נקבה נעהמען ביי די קאַטאַרינ־שטשיקעס? ביי מיר איז אַן אָפענער האָטעל. איך קען דעם פּאַן ניט אָבזאָגען. וואָס בין איך שולדיג?

— מיר וועלען שוין שפּעטער זעהן. נאָר ערשטענס, וויל איך זעהן די פּעסער. אה! פּאַני עלטסטער קאַטאַרינאַרזש, שטעל מיר צו די פּע־סער פון דיר מיט דיין קאָמפּאַניע.

— אָט באַלד, פּאַני נאַטשאַלניקו, אָט באַלד — זאָגט דער אַלטער.

— וואָס וועט דער פּאַן נאַטשאַלניק דאָ זיך אַנידערזעצען? דאָ איז ניט בעקוועם. דאָ איז ניט אַנגענעהם. ביטע, לאָז זיין דער ווילען פון דעם פּאַן נאַטשאַלניק מיט מיר צו געהן אין מיין וואוינונג. דאָרט וועט דער פּאַן נאַטשאַלניק אויסהערען וואָס ס'איז געוועזן — זאָגט דבורה'לע און נעהמט דעם פּאַן נאַטשאַלניק אונטער'ן אָרעם.

— עך, מען קען דאָ אויך ערפילען דאָס געזעץ — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַלניק" און הויבט זיך אויף און גיט אַ וואונק צום אַלטען קונצענמאַכער: „קינדער, נאָך מיר!"

אין פינסטערען קאָרידאָר, דורך וועלכען דבורה'לע האָט געפיהרט דעם „פּאַן נאַטשאַלניק", איז צווישען זיי ביידען אָנגעגאַנגען אַ שטי־לער געשפּרעך, וועלכער איז בעשטאַנען נאָר פון איינצעלנע ווערטער:

— מאַדאַם דבורה'לע, עס געהט ניט, איך קען ניט. געזעץ! דער פּאַן איז אַ וואַזשנער מענש, וועט זיך קלאָגען אויף מיר, דאַן זעצט מען מיך פון מיין אַמט אַראָב.

דערויף האָט דבורה'לע אויך אָבגעענטפערט אין קורצע ווערטער:

— דו ביזט, פּאַן נאַטשאַלניק, דער עלטסטער פון שטאָדט, דו קענסט אַלעס. מען דאַרף דיך ניט לערנען. איך פערלאָז זיך שוין אויף דיר.

אין דעם האָט עפּעס געגעבען אַ בלישטש אין דעם „פּאַן נאַטשאַל־ניק'ס" האַנד, און דער „פּאַן נאַטשאַלניק" האָט געפּרואווט טרעפען אין דער פינסטער, מיט'ן טאַפּען פון דער האַנד, וויפיעל עס איז. איבער־צייגענדיג זיך, אַז די מטבע איז אַזעלכע, וועלכע איז ווערטה זיין עהרע, האָט ער נאָך אַמאָל געזאָגט, אַז ער קען ניט, און זי אריינגע־שטעקט אין זיין הויזען־טאַש.

אריינקומענדיג צו דבורה'לען אין איהר שטיבעל, וועלכע איז גע־ווען שעהן אויפגערוימט, מיט צוויי פולע געבעטע בעטען, מיט אַ רוי־טען הילצערנעם טיש און מיט אַ שענקעל זילבערוואַרג, האָט זיך דער „פּאַן נאַטשאַלניק" גאָר אַנדערש געפיהלט. אָוועקגעזעצט זיך ביים טיש, האָט איהם דבורה'לע פאָרגעשלאָגען, צי ער וועט ניט פערזובען פון די פריש־אָבגעקאָכטע פיש. דער „פּאַן נאַטשאַלניק" האָט זיך אָבגעזאָגט:

— דאָס געזעץ וואַרט אויף מיר, אַלער ערשטענס דאָס געזעץ.

דבורה'לע האָט אריינגערופען דורך דער טהיר דעם פאָטער:

— טאַטע, דערלאַנג נאָר דעם „פּאַן נאַטשאַלניק" אַ פריש שטי־

קעל אָבגעקאָכטע פיש — און באַלד האָט חיים שפּאַספּויגעל געמאַכט זיך אַ וועג צווישען דעם עולם און געטראָגען אויף אַ טעלער׳ל עפּעס אַזעלכעס, וואָס האָט אַרויסגעגעבען פון זיך אַ פּאַרע.

— אה, פּאַן שפּאַספּויגעל, וואָס מאַכסטו עפּעס? דיך לאַנג שוין נים געזעהן — זאָגט דער נאַטשאַלניק.

— פּאַני נאַטשאַלניק, איך חיים דיר פערזוכען פון די פיש. אַזעל־כע האָסטו נאָך אין דיין לעבען ניט געגעסען. געשמאַק! — מאַכט חיים שפּאַספּויגעל צו מיט׳ן קאָפּ.

— פערזוכען, פּאַני שפּאַספּויגעל, פערזוכען — טהוט איהם דער „פּאַן נאַטשאַלניק" צוליעב און רוקט צו זיך דעם טעלער פיש — טאַקי גוט, טאַקי גוט — קלאַפּט ער צו מיט די צייהן.

און דערווייל שטעהען אַרום די קונצענמאַכער, אַלע די היטלען אויסגעטהאָן, און דער „אַלטער תרח" האַלט גרייט אַלע פּאַפּירען... און פון דער צווייטער זייט, דער פּאַן פּאַלאַק מיט די וואָנצעס, און קוקען זיך צו, ווי דער „פּאַן נאַטשאַלניק" עסט די פיש, און דאָס וואַסער קומט זיי אין מויל אַריין.

נאָך די פיש האָט דבורה׳לע פאַרגלעגט אַ געבראָטענעם פּופּי־קעל, אַ לעבערעל, און חיים שפּאַספּויגעל האָט אָנגעהויבען צו טראָגען אויף טעלערלעך די „האָניג ביסענס" און אַלע מענשען איז דאָס שפּיי־עכץ געקומען אין מויל אַריין; און די בעלי־עגלות האָבען מקנא געווען דעם „פּאַן נאַטשאַלניק" און געשאָלטען איהם, וויפיעל עס האָט נאָר געקענט אין איהם אַריין...

— אנו לאָמיך זעהן דיינע פּאַפּירען — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַל־ניק", האָבענדיג אויפגעגעסען די פיש און צורוקענדיג דאָס טעלערעל מיט די לעבערלעך צו זיך.

— אָט דאָס איז דער פּאַס פאַר מיר מיט מיין ווייב מיט מיינע צוויי קינדער: גדליה שאַבאַסניק, און דאָס איז מיין ווייב, חיה שאַבאַסניק, און דאָס איז מיין טאָכטער חנה שאַבאַסניק, 19 יאָהר אַלט (ווייזט ער אָן אויף מארי׳ן), און דאָס איז מיין אינגסטער זוהן, נטע שאַבאַסניק (ווייזט ער אָן אויף מאָטקע׳ן) און דאָס איז דער פּאַס פון מיין עלטסטען קונצענמאַכער מאיר אהרון קאַנאַריק.

— מאיר אהרון קאַנאַריק — גוט, גוט — זאָגט דער „פּאַן נאַ־טשאַלניק" עסענדיג דאָס פּעטע, שמאַלצענדיגע לעבעריל און קלאַפּענ־

דיג מיט די ליפּען — גוט, גוט, מאיר אהרון קאַנאַריק, אַלעס אין אָרד־נונג. און וואָס האָסטו נאָך?

— דאָס איז אַן ערלויבעניש, אַז איך מעג מאַכען קונצען אין די גאַס. פון דעם גובערנסקען שרייבער, פון סאַמע וואַרשאַ — ווייזט דער אַלטער קאַטאַרינאַרזש — עס קאָסט מיך אַ סך געלד, נאָר איך האָב עס געקראָגען פון גובערנסקי שרייבער אַליין.

—גוט, זעהר גוט — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַלניק", בעקוקענדיג דאָס פּאַפּיער און עסענדיג ווייטער די לעבערלעך — און וואָס האָסטו נאָך?

— און דאָס איז אַ בריעף פון אַ פּאָלקאָווניק. ער שרייבט זיך אונ־טער „טשין פּאָלקאָווניק". צו מיין טאָכטער שרייבט ער. „מילאַיאַ מאַרי", רופט ער זי. אַז ער איז פערליעבט אין איהר אַרבייט און איז פערליעבט אין איהר, און וועט זעהן אין דער פּאַלאַטאַ, אַז זי זאָל קריי־גען אַ מעדאַל, שרייבט ער — ווייזט דער „אַלטער תרח" דעם „פּאַן נאַטשאַלניק" דעם בריעף מיט אַ טריאומפירענדע מינע.

— פון אַ פּאָלקאָווניק־טשין? אַ וואָזשנע זאַך! — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַלניק". ער רוקט אַוועק די לעבערלעך און נעהמט דעם בריעף צום לאָמפּ — ווערנאָ! וואַהר, פּאָלקאָווניק־טשין. בעהאַלט דאָס, עס איז אַ וויכטיגער דאָקומענט — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַל־ניק" און גיט איבער דעם בריעף צום אַלטען קאַטאַרינאַרזש — דאָס האָט ער געשריבען איהר אַ מעדאַל? — ווייזט ער אויף מאַרי'ן —פאַר־דיענט, וואַהר! אַלעס אין אָרדנונג. נו, וואָס האָסטו געגען זיי, פּאַן?

— ווענדעט ער זיך צום פּאָלאַק, וועלכער איז געשטאַנען אין אַ ווינ־קעלע און געוואָלט ווייזען אַז ער איז ניט קיין חזיר, און רעדט ניט אריין ווען אַנדערע ריידען, אָדער ווען אַנדערע עסען — וואָס האָסטו צו זיי, זיי זיינען אָרענטליכע מענשען. האָסט געזעהן וואָס פאַר אַ בריעף זיי האָבען געקראָגען פון אַ פּאָלקאָווניק־טשין?

— זיי האָבען דאָך מיך בע'גנב'עט און בערויבט מיך. צוגענו־מען ביי מיר מיינע פינף־און־אַכציג רובעל. אָט די, דאָ — ווייזט ער אַן אויף מאַרי'ן און אויף מאַטקע'ן שרייענדיג.

— דאָס ערשטע, ווי קומסטו צו זיי? — שטעלט זיך אויף דער „פּאַן־נאַטשאַלניק" צום פּאָלאַק — ווי האָסטו געוואָגט צו געהן צו אַ דאַמע, צו וועלכער אַ פּאָלקאָווניק־טשין שרייבט ליעבע בריעף? אַן

ערלויבעניש האסטו געהאט צו דעם פון דעם פאלקאווניק־טשין? פון מיר? דאס צווייטע, דו געהסט און בעאונרוהיגסט א דאמע, א קונצענ־מאכערין, וואס האט ארדענס, וואס קריגט ליעבעס־בריעף פון א פאל־קאווניק־טשין. דו ווייסט, אז זי קען אנגעבען אויף דיר אין כוד אריין דערפאר. און דאס דריטע, דו זאגסט מען האט ביי דיר ארויסגענומען דאס געלד. ווער האט עס ארויסגענומען? די דאמע? ניין! איך וועל ניט גלויבען אז א דאמע, וועלכע קריגט בריעף פון א פאלקאווניק זאל ביי א פרעמדען מאנספערשוין געלד פון קעשענע ארויסנעהמען. דאס אינ־געל דא? — ווייזט ער אן אויף מאטקע'ן — עס איז דאך נאך א קינד. האסט געלעזען דעם פאס? זעכצעהן יאהר אלט. נו, וועט ער מיט געוואלד געלד נעהמען פון אזא גרויסען ווי דו ביזט? ווענען געהסטו דאס דערצעהלען? לאמיר איהם בעזוכען. אנו, קום נאר אהער צו מיר, אינגעל — ווינקט ער צו מאטקע'ן.

מאטקע איז צוגעגאנגען מיט שטארקע טריט און מיט א שמייכעל אויפ'ן פנים.

— אנו, בעזוך איהם, אט — האט ער אנגעהויבען צו בעזוכען מאטקע'ן אין אלע קעשענעס, אויפ'ן לייב, אין העמד, אין די הויזען — נו, וואו האט ער געלד? ער האט ביי דיר ניט גע'גנב'עט קיין געלד. דו טשעפעסט זיך אומזיסט צו אונשולדיגע מענשען, צו מענשען, וואס האבען אלע פאפירען אין ארדנונג.

— און דאס פערטע — זאגט ווייטער דער פאן נאטשאלניק אין א נידעריגען טאן דעם פאלאק מוסר — אז מען געהט צו א נקבה, נעהמט מען ניט מיט קיין טאש מיט געלד מיט זיך, איז מען פאר־זיכטיג. און איבעריגענס — לעגט ער צו הויך אויפ'ן קול, מיט א שטרענגע מינע, אנווייזענדיג אויף די קאטארינשטשיקעס — זיי האבען זייערע פאפירען אין ארדנונג. אנו, ווייז מיר נאר אקארשט; יינע פא־פירען? ווער ביזטו דאס אזעלכעס? א פאספארט האסטו?!

10
מאָטקע ערקלערט קריעג דער וועלט.

מאָטקע איז געלעגען אין דער בויד און געהיט די פערד, וואָס האָבען זיך געפונען אויפ'ן זעלבען הויף אין שטאַל. די נאַכט איז אַ זומערדיגע, אַ שטילע און אַן אויסגעשטערנטע, און עס האָט זיך איהם ניט געשלאָפען. אַ טרויער האָט געדריקט זיין געמיטה, וואָס ער האָט פריהער ניט געוואוסט דעם טעם דערפון. זיין גאַנץ לעבען איז דורכגע־גאַנגען פאַר איהם אין דער שלאָפלאָזער נאַכט. ער האָט זיך געזעהן אַלס קליינער יונג, ווי מען יאָגט איהם פאַר אַ גנבה, ווי ער ליעגט צווישען די ברעטער, און ווי ער לעבט איינער אַליין, ווי אַ ווילדער, אין פעלד. עס האָט איהם ניט באַנג געטהאָן פאַר זיין לעבען, און ער האָט עס אויך ניט בעדויערט. געמיינט אז אזוי מוז עס זיין און אזוי וועט עס ווייטער זיין. נור עס האָט זיך איהם אָנגעהויבען קלעהרען וועגען אַ תכלית. דאָס ערשטע מאָל אין מאָטקע'ס לעבען האָט ער אָנגעהויבען קלערען וועגען דעם מאָרגענדיגען טאָג, אז ער זאָל ניט קומען פּלוצלונג, ווי עס ווילט זיך איהם, נור מיט אויסגערעכענטקייט, אזוי ווי מאָטקע ווינשט עס. איז עס געוועזן דאָס געלד, וואָס ער האָט געהאַט אין כאָמאָנט איינגע־נעהמט, וואָס האָט איהם געבראַכט צו אַזעלכע געדאַנקען? ניין, ניט בלויז דאָס געלד. מעהר איז דאָס געוועזן דער „פּאַס", וואָס דער יונג קאַנאַריק האָט געוויזען דעם סטאַרשי סטראַזשניק, וואָס עס האָט איהם געבראַכט צו קלערען וועגען אַ תכלית. גוט איז איהם געבליבען איינ־געקריצט אין קאָפּ דער פּאַס, וואָס קאַנאַריק האָט געהאַט. „מאיר אהרון קאַנאַריק" — אַ מענש פאַר זיך. און ווער איז ער? און וועמעס איז ער?

ער האָט אָנגעהויבען מקנא צו זיין „קאַנאַריק'ען" זיין פּאַס. ווען ער וויל און וואוהין ער וויל קען ער פאָהרען, און ער קען יעדען אויגענבליק אוועקגעהן פון אַלטען קאַטאַרינאַרזש. און ער, מאָטקע,

איז אַנגעבונדען. זאָל ער נור ווענלען אוועקגעהן פון די קאַטאָרינאַרזשעס טרעפט איהם דער ערשטער בעסטער סטראַזשניק און פרעגט איהם אויף אַ פּאַס, און אַרעסטירט איהם. דער אַלטער קאַטאָרינאַרזש האָט איהם שטענדיג אין דער האַנד. און ווען ער וויל קען ער איהם אַרויסיאָגען. „קיין פּאַס ביי מיר האָסטו אויך ניט..‟ האָט ער גאַנץ גוט געדענקט דעם „אַלטען תרח'ס‟ ווערטער. אָדער ער קען איהם גאָר לאָזען אַרעס־טירען אַלס אַן „אונבעוואוסטען‟.

— ניין, מען מוז האָבען אַ פּאַס. אָהן אַ פּאַס איז מען קיין מענש ניט — האָט זיך מאַטקע געזאָגט.

וואו זשע נעהמט מען איהם? צוריקגעהן אין דעם שטעדטעל, פון וואַנען ער קומט, וועט מען איהם אַרעסטירען. אפשר זוכט מען איהם יא, און אפשר זוכט מען איהם ניט. נור מאַטקע איז פעסט געווען ביי זיך, אַז קוים קומט ער צוריק אין שטעדטעל, וועט מען איהם אַרעס־טירען. אפילו ווען ער וואָלט גאָר ניט געווען געטהאָן און ער וואָלט גאָר ניט געהאַט אויף זיין געוויסען (דאָס וואָס ער האט אָבגעטהאָן זיין מילך־שוועסטער רבקה'לען, בעפאָר ער האָט פערלאָזט דאָס שטעדטעל, האָט איהם גאָר ניט אויסגעקוקט פערדעכטיג, אַז צוליעב דעם זאָל מען איהם אַרעסטירען); נור מען וועט איהם גלאַט אזוי אַרעסטירען אָהן אַ פּאַרוואָס, און ער האָט גאָר ניט געגען דעם געהאַט. אזוי דאַרף מען...

ווארים מאַטקע האָט זיך געפונען מיט דער וועלט אין קריעגס־צושטאַנד. דורך דעם, איז אַלעס וואָס ער קען אָבטהאָן דער וועלט, מעג ער־ און דאַרף אָבטהאָן. און אַלעס וואָס די וועלט קען איהם דערפאַר בעצאָהלען מעג זי און זי דאַרף. און ער האָט גאָר ניט געגען איהר דערפאַר. און ער קלערט גאָר ניט אַמאָל שלום צו מאַכען מיט דער וועלט. אזוי דאַרף עס זיין, ווייל אזוי איז עס.

און אום בעסער קריעג צו פיהרען מיט דער וועלט בעדאַרף ער האָבען אַ פּאַס. און וואו נעהמט מען איהם? פּלוצלונג פאַלט איהם איין — פאַר וואָס טאַקע ניט קאַנאַריק'ס פּאַס. ער וועט איהם צו־גנב'ענען און וועט זיך אַנגעבען אַלס „קאַנאַריק‟. ער וועט זאָגען, ער איז עלטער מיט אַ פּאָר יאָהר. און וואָס וועט זיין, אז „קאַנאַריק‟ וועט קומען אין פּאָליציי און זאָגען, אז מ'האָט ביי איהם אַרויסגע'גנב'עט דעם פּאַס און מען וועט אומעטום אָנהויבען זוכען „מאיר אהרן קאַנאַ־ריק‟? דאַרף מען מאַכען אזוי, אַז קאַנאַריק זאָל ניט קומען אין פּאָ־

ליציי, אז די פאָליציי זאָל גאָר ניט וויסען און קיין מענש זאָל גאָר ניט וויסען, אז עס איז אמאָל אויף דער וועלט א „קאנאריק“ געווען. נור בלויז ער — מאָטקע — איז קאנאריק. און „קאנאריק“ דאַרף ווערען אָבגעווישט פון דער ערד. אין וואסער איהם דערטרינקען, א טיפע גרוב אין וואָלד אויסגראָבען, איינגראָבען, אז קיין האָהן זאָל ניט קרעהען.

מאָטקע האָט זיך אויף איין מינוט ניט אָבגעשטעלט, און עס איז איהם גאָר ניט איינגעפאַלען, אז ער קלערט וועגען א שרעקליכע זאך וועגען א מענשען צו הרג'ענען. עס איז געווען זעלבסטפערשטענדליך וואָלט „קאנאריק“ איהם ניט גע'הרג'עט, ווען ער וואָלט עס בעדאַרפט? אָבער פאר וואָס פונקט „קאנאריק“? יעדער איינער פון דער וועלט האָט זיך מאָטקע'ן אויסגעדאַכט, וואָלט איהם גע'הרג'עט און וויל איהם הרג'ענען — נור ער לאָזט זיך ניט, ווייל ער איז שטאַרקער, און עס פאַלט איהם גאָר ניט איין צו פרעגען ביי זיך, פאר וואָס עס איז אזוי אָדער צו ווינשען, אז עס זאָל אנדערש ווערען. עס איז שוין אזוי, ווייל עס איז שוין אזוי.

און אזוי האָט ער בעשטימט דאַרף מען טהאָן. מען דאַרף „קאנאַריקען“ אוועקשאַפען און דעם פאָם צונעהמען און אליין זיך רופען „קאַנאריק“. נור מען דאַרף עס מאַכען קלוג, שטיל און מען מוז אָבוואַרטען א גוטע געלעגענהייט.

געקומען צו דעם בעשלוס, איז ער רוהיגער געוואָרען. ער האָט זיך אפילו פערנומען צו שלאָפען, נור עס האָט איהם ניט געשלעפערט. איז ער געלעגען און געקוקט אין די שטערן, צוגעפייפט זיך א ליעד, און פון צייט צו צייט געלאַכט אליין פאר זיך, דערמאָנענדיג זיך עפעס קאָמישעס, וואָס ער האָט דעם נעכטיגען טאָג דורכגעלעבט.

אין דעם דערהערט מאָטקע, ווי אימיצער שלייכט זיך צום בויד. אין דעם ווייסען בלאַסק וואָס עס האָט געגעבען און אין דעם נאכט־ליכען שטערן־שימער האָט מאָטקע דערקענט, אז דאָס איז זי, מאַרי. ער האָט איינגעהאַלטען זיין פייפען און אָבגעוואַרט.

אז די מיידעל איז צוגעקומען צו דער בויד, און אָנגעהויבען שטיל שאַרען אין שטרוי, האָט מאָטקע הויך און בייז אויסגערופען:

— ווער איז דאָרט?

— שאַ, שריי ניט מאָטקע, זיי וועלען הערען, דאָס בין איך, מאַרי.

— וואס ווילסטו? — פרעגט מאטקע שטרענג.

— מאטקע, דו ד׳ערקענסט מיך ניט? — בלייבט שטעהן מארי א פערשעהמטע.

— ניין. געה צום רויטען „קאנאריק״, וועט ער דיך ד׳ערקענען. וועסטו ווערן אזא רויטע סוקע ווי ער.

מארי איז געבליבען שטעהן, ווי אן אבגעגאסענע מיט קאלטע וואסער צייט זי האט איהם דאס געלד אריינגעשטעקט און דאס געשלעג איז פארגעקומען, האט זי נאך מיט׳ן יונג ניט גערעדט. מאטקע האט זי אויסגעמיעדען און ער האט זי ניט געוואלט זעהן, כאטש ער האט „קאנאריק׳ען״ ניט געלאזען זיך צו איהר טשעפען, און ער האט געסטראשעט, אז ער וועט איהם שטעכען, ווען ער וועט זי אנריהרען — דאך האט מאטקע אליין זי ניט געטשעפעט און ניט גערעדט מיט איהר און דאס מיידעל איז ארומגעגאנגען א צורודערטע און האט ניט געוואוסט צו וועמען זי געהערט. „קאנאריק׳ען״ האט ער ניט צוגעלאזען צו איהר, און אליין ריהרט ער זי ניט אן. און פערליעבט איז זי געווארען אין מאטקע׳ן צום שטארבען צייט ער איז בייגעקומען „קאנאריק׳ען״. און יעצט איז זי אליין, צום ערשטען מאל, געקומען צוגעהן צו איהם, כאטש ער האט זי פריהער נאכגעיאגט, און זי האט זיך ניט אומגעקוקט אויף איהם. צום ערשטען מאל און — אזא ברוך הבא... זי האט געוואלט אוועקגעהן. א מינוט האט זי געקעמפפט מיט זיך, נור די „היימלאזיגקייט״ אין וועלכע זי האט זיך געפונען צייט מאטקע האט זי אבגעשלאגען פון „קאנאריק׳ען״, האט זי געהאלטען אנגעבונדען יעצט צו דעם יונג.

— פאר וואס? — האב איך דיר ניט אוועקגעגעבען דאס געלד וואס איך האב ארויסגעשלעפט פון פאלאק? וואס יאגסטו מיך?

— און, אז דו האסט מיר אוועקגעגעבען איז וואס? — קומט דיר א שעהנעם דאנק דערפאר? האסטו עס בערארפט טראגען „קאנאריק׳ען״ וואלט ער דיך ליעב געהאט דערפאר...״ און אז דו ווילסט עס צוריק, אט, נא, עס ליעגט אין כאמאנט — נעהם עס דיר און טראג דיך אב צו „קאנאריק׳ען״.

א מארנעם געפיהל האט מאטקע געקראגען צו דער מיידעל. צייט ער האט זי געטראפען מיט׳ן פאליאק האט זי איהם נאך מעהר גערייצט, נור דאס געפיהל פון ליעבע איז אויסגעלאשען געווארען ביי איהם

צו איהר, און עס האָט זיך ערוועקט ביי איהם א נקמה געפיהל, וואָס האָט זיך אויסגעדריקט אין אַ פערשטיקטע בעהאַלטענע ליידענשאַפט... און מיט דעם וואָס זי האָט איהם איבערגעגעבען דאָס געלד, וואָס זי האָט גע׳גנב׳עט ביים גוי, האָט זי זיך איבערגעגעבען אין זיין רשות, און מאַטקע האָט זי שוין בעטראַכט פאַר אַן אייגענטהום וואָס געהערט צו איהם. און זי האָט זיך אויך אַזוי בעטראַכט. דאָס איז געווען אַזוי זעלבסטפערשטענדליך.

די מיידעל האָט געשוויגען אַ ווײַלע, געקלערט עפּעס מיט וואָס איהם צו נעהמען. מאַטקע איז דערווייל געלעגען און ווייטער זיך רוהיג צוגעפייפט. פּלוצים רופט זי זיך אָן:

— „קאַנאַריק“ זאָגט מיך נאָך. ער קושט מיר די הענד, אַז איך זאָל איהם ליעבען. ער וויל מיר אַלעס טהאָן, אַלעס מיר איועקגעבען נור איך זאָל איהם ליעבען.

— פּרוביר עס נור טהאָן, וועל איך דיר מיט איהם אין איינעם די באַקעס אונטערהאַקען.

— ער האָט מיך אָבגעוואַרט אַ גאַנצע נאַכט, אָבגעהיט מיך, אַז איך זאָל צו דיר ניט אַרויסגעהן. איך האָב שוין לענגסט געוואָלט אַרויס־קומען צו דיר, ער האָט מיך ניט געלאָזט. ער האָט מיך געוואָלט שלאָ־גען.

— וואָס? — ער האָט דיך ניט געלאָזט אַרויסגעהן? — כאַפּט זיך מאַטקע אויף — וועסט זעהען ווי איך וועל איהם מאַרגען די פּיס־קעס איינפּאַטשען דערפאַר.

— יאָ, ער האָט מיר אָבגעהיט. מיט אַ באַטעק האָט ער מיך גע־היט. ער רעדט מיך צו, אַז איך זאָל מיט איהם אַנטלויפען פון דער קאָמפּאַניע. ער זאָגט אַז ער וועט פאָהרען מיט מיר נאָך וואַרשאָ, דאָרט ווייסט ער אַן אַדרעס וואו מיר וועלען זעהר פיעל געלד פער־דיענען.

— אַנטלויפען? — און וואָס האָסטו געזאָגט?

— זעהסט דאָך, אַז איך האָב ניט געוואָלט, איך בין געקומען דיר דאָס זאָגען.

מאַטקע האָט געקלערט אַ מינוט. מיט אַמאָל האָט זיך זיין שטימע געענדערט, מילדער געוואָרען, שטילער און געהיימניספולער.

— קום נור אַרויף!

מיט איין שפרונג איז דאס מיידעל געווען אין דער בויד. מאטקע האט זי ארומגענומען, פעסט צוגענומען צו זיך, און ביי דעם ליכט פון די שטערן האט ער געמיהט זיך צו קוקען אין איהרע אויגען.

— דו האסט מיך ליעב? זאג, — פרעגט מאטקע.

— יא, מאטקע, טהו מיט מיר וואס דו ווילסט, היים מיך טהאן וואס דו ווילסט און איך וועל דיך פאלגען. איך וועל אלעם טהאן וואס דו וועסט מיך הייסען.

— איך קען דאך דיר אין די אויגען ניט קוקען צייט איך האב דיך געזעהן מיט'ן גוי, נעהמט מאטקע און גיט זי א ווארף אב פון זיך.

א בלאסק האט געשטראהלט אין איהרע שווארצע אויגען. זי איז גליקליך געווען וואס דער יונג האט דאס געזאגט, וואס דער יונג איז אייפערזיכטיג אויף איהר. זי האט געכאפט זיין האנד און פעסט צוגע־דריקט צו איהר ברוסט, דער יונג האט זי ארויסגעריסען. זי האט אנ־געכאפט זיינע פיס און געבעטען זיך:

— שלאג מיך, שנייד שטיקער פון מיר און ליעב מיך, ליעב מיך — האט זי זיך געבעטען, איינגראבענדיג איהר פנים צווישען זיינע פיס.

דער יונג האט שוין אויפגעהויבען די האנד צו איהר און זי גע־וואלט שלאגען. ס'האט זיך איהם געווארפען אין די אויגען דאס בליאסק פון איהרע שווארצע האר, וואס האבען געפערלט זיך אין דעם שטערן־ליכט. האט ער מיט די פינגער אנגענומען איהרע האר, און א ווילע זיך געשפיעלט מיט זיי.

— מארי!

דאס מיידעל האט אויפגעבליקט צו איהם. אין איהרע שווארצע אויגען איז געלעגען דער פונק, וועלכער עס ליעגט אין די אויגען פון א געטרייען הונד.

— בעהאלט די אויגען, איך קען דיר ניט קוקען אין די שליפיעס אריין — האט ער איהר פערמאכט די אויגען מיט די האנד, און שטארק זיך איינגעגעסען מיט זיינע ליפען אין איהרע צייהן.

— קום צו מיר, מארי, אט דא — נעהמט ער איהר און ציהט ארויף צו זיך — קום, זעץ דיך דא אוועק, און שווייג. איך האב דיר עפעס צו זאגען, נור הער און שווייג. האסט מיך ליעב? ווילסט מיט מיר זיין? זאג יא, אדער ניין? אז ניין, גיב איך דיר צוריק דאס געלד

וואס איך האב פון דיר גענומען, נא, אט דא איז עס.

און מאטקע איז צוגעלאפען, געכאפט דעם כאמאנט, וואס איז געלעגען נעבען איהם אין דער בויד, אויפגעטרענט און ארויסגענומען דאס געלד, און געגעבען עס מארי'ן:

— נא, נעהם דיר דאס געלד און געה דיך געזונטערהייט, איך וועל דיר גאר ניט טהאן. איך וועל דיך ניט שלאגען. ליעב וועמען דו ווילסט.

— מאטקע, וואס רעדסטו? דיך אליין, דיך אליין ליעב איך נור, וואס גיסטו מיר דאס געלד צוריק? מאטקע שלאג מיך, טהו מיט מיר וואס דו ווילסט. פערקויף מיך וועמען דו ווילסט, איך וועל אלעס טהאן פאר דיר, נור ליעב מיך, מאטקע, ליעב מיך! — און דאס מיידעל האט ווידער איינגעגראבען איהר פנים צווישען זיינע פיס.

— אויב אזוי טא הער מיך אויס — האט ער אויפגעהויבען איהר געזיכט און געקוקט איהר אין די אויגען אריין — ווילסט אנטלויפען מיט מיר פון די קאטארינשטשיקעס? וואס ווילען מיר דא אויכזיצען און ארבייטען אויף די אלטע? דו פערדיענסט דאך זיי דאס גאנצע געלד, און קיין קליידעל האסטו ניט, זעה ווי דו געהסט?

— מאטקע, מאטקע־לעבען, מיין איינציגער — און טרערען האבען זיך געשטעלט אין די אויגען פון דעם מיידעל, און זי האט געכאפט זיין האנד און האט זי צוגעפרעסט צו איהרע הייסע ליפען און קאלטע נאז.

— שוויינ, הער, איך האב מיר איבערגעלעגט, איך געה אוועק פון זיי. אז דו ווילסט קום מיט. איך וועל דיך האלטען, איך וועל דיר ניט לאזען קיין שלעכטס טהאן, פון קיינעם ניט.

— הארך אויס מאטקע־לעבען, איך וועל דיר עפעס זאגען — פליסטערט די מיידעל — דא קומט צופאהרען א איד, א סוחר פון ווארשא. ער האט מיר געגעבען אן אדרעס. ער האט מיך שוין לענגסט צוגערעדט, אז איך זאל אנטלויפען און קומען צו איהם קיין ווארשא. ער האט א געשעפט, זאגט ער, אין ווארשא, און אז איך וועל דארט אהין קומען, וועל איך א סך געלד קענען פערדיענען. אט דא, האב איך די אדרעס, איך טראג עס אויף מיין הארץ. און זי נעהמט ארויס פון צווישען די בריסטען א צוקניימשטע וויזיט־קארט און וויזט זי מאטקע'ן.

— בעהאלט זי, מארי, בעהאלט זי, דאס איז גוט, און הארך מיר אויס. יעצט געה צוריק אריין שא, שטיל, עס זאל קיינער ניט וויסען, אז דו ביזט דא געווען ביי מיר, און צו „קאנאריק׳ען“ מאך ווייטער חן׳דעלעך און זאג איהם, אז דו ווילסט אנטלויפען מיט איהם, אז דו האסט מורא פאר מיר, און דו האסט מיך פיינד און איהם האסטו ליעב, און מיט איהם וועסטו אנטלויפען. און דו וועסט איהם טאקע אוועק־נארען פון אלטען. איך בעדארף עס.

— מאטקע! — האט דאס מיידעל געקוקט מאטקע׳ן אין פנים אריין און געוואלט אויסגעפינען וואס ער מיינט דערמיט. אין איהרע אויגען איז געלעגען א שרעק. זי האט מורא געהאט, טאמער שיקט ער זי צוריק צו „קאנאריק׳ען“.

— האב ניט קיין מורא. עס איז א סוד. איך קען דיר נאך ניט זאגען. איך וויל זעהן אויב דו ביזט צו געטרייע מויד, וועל איך דיר אלעס פערטרויען. יעצט שווייג, און טהו ווי איך הייס דיך. זיי גוט צו „קאנאריק׳ען“, און מאך צו איהם חן׳דלעך, און זאג איהם, אז דו וועסט אנטלויפען מיט איהם. איך בעדארף דאס צו עפעס האבען. טהו ווי איך הייס. וועסטו טהאן?

— איך וועל אלעס טהאן וואס דו הייסט מיך. אלעס, אבער מאטקע?

— האב ניט קיין מורא, מען דארף אזוי.

דאס מיידעל האט געשוויגען, און אויף עפעס געווארט.

— און יעצט געה צוריק אין שטוב אריין, שא, שטיל, עס זאל קיינער ניט זעהן און ניט וויסען, אז דו ביזט דא געווען.

— דאס מיידעל האט איהם געקוקט מיט א בעטענדע מינע אין די אויגען אריין, ווי א הונד... און געווארפען זיך צו איהם, און איהם ארומגענומען:

— מאטקע...

— ניין, נאך ניט היינט — האט ער זי זאנפט אבגעשטופט פון זיך. עס וועט שוין אמאל קומען א צייט. היינט דארף קיינער ניט ווי־סען, אז דו ביזט דא געווען. געה צוריק, געה אין שטוב אריין.

— יא, מאטקע.

— אט אזוי. און ער נעהמט זי ארום און קושט איהר טיעף אין די ליפען אריין, דאס מאל קוקענדיג איהר אין די אויגען אריין.

— און געה אריין שא־שטיל און טהו, וואס איך היים דיך.

— יא, מאטקע־לעבען — האט מארי'ס שטימע ווי א לייכטער ווינד שטיל, מיט א געהיימניספולען פליסטער געבלאזען אין די לופט, און איהרע נאקעטע פים האבען געשימערט איבער די שטיינער אין הויף אין שטערן־ליכט.

11
דער משפט איבער מאטקע'ן.

אין א פאר וואכען ארום, צום הערבסט צו, איז דער „אלמער תרח" מיט זיין טרופע אנגעקומען קיין לאוויטש צום גרויסען יאהר־מארק. אין לאוויטש צום גרויסען יאהר־מארק זיינען אויך צוזאמענגעפאהרען אנדערע טרופען קונצענמאכערס, און אלע האבען זיי געהייזט אויף א גרויס פעלד הינטער דעם פערדס־מארק, וואו זיי האבען זיך אויפגע־שלאגען לייווענטענע ביידלאך און געוואוינט אין די בוידען. די פערד האבען זיך געפאשעט אינאיינעם אין וועלדעל. די פייערלעך האבען זיך געברענט פאר די געצעלטען. אין דעם רויך וואס האט געשלאגען פון די קוימענס פון די ביידלעך, פון די פייערלעך, האבען זיך געשפיעלט האלב נאקעטע קינדער, האבען זיך געפאשעט פערשיעדענע חיות. עס זיינען געזעסען די אלטע בכבוד'ע קאטארינארזשעס און געהאנדעלט צווישען זיך. ווער עס האט מיט דעם אנדערען א טויש געמאכט אויף פערד, ווער אויף חיות, וואס שפיעלען אין צירקען, און ווער אויף מענ־שען וואס מאכען קונצען.

מאטקע האט דארטען דערקענט די גאנצע קאטארינארסקי וועלט מיט זייערע טרופען און אלע האבען איהם נייגיעריג בעקוקט — די נייע קראפט וואס איז צוגעקומען.

אבער מאטקע האט זיך וועניג מיט זיי אינטערעסירט. ער האט שוין געהאט אפגעמאכט זיין מיינונג אוועקצוגעהן פון זיי. דאגעגען איז דער „רויטער קאנאריק" געווען אויסגעקאכט מיט דער גאנצער חברה. ער האט זיך מיט אלע געקענט. אין איינעם געטרונקען ביער מיט די „גזועלען" פון די טרופען אין דארפישען שענקעל.

דעם ערשטען טאג פון יאהר־מארק באגינען, בעפאר דער „אל־טען תרח'ס" טרופע איז נאך ארויס אין גאס שפיעלען, איז מאטקע אהיים געקומען צו די קאטארינארזשעס א בענייטער. ער האט זיך געקויפט א פאאר נייע שטיוועל, א ווייסען טוכענעם אנצוג און א הוט מיט א לעדערנעם דאשעק.

אַלע קאַטאַרינאַרזשעס זיינען צוגעקומען בעקוקען מאַטקען און געפּרופּט טרעפען וויפיעל ער האָט בעצאָהלט פיר די זאַכען. מען האָט זיך אין די אויערען גע'סוד'עט, פון וואנען מאַטקע האָט אזוי פיעל געלד גענומען, און דער „אַלטער תּרח" האָט הויך געקרעכצעט און גע־זאָגט אין דער קופּע:

— עס איז פאר מיין גראָשען, מיין שווער אויסגעארבייטען גראָשען. דער יונג האָט גע'גנב'עט, און איך האָב געמוזט בעצאָהלען.

צווישען די חברה קאַטאַרינאַרזשעס איז שוין געווען בעוואוסט, אז מאַטקע האָט צוגענומען פון „קאַנאַריק'ס כּלה" פינף און אכציג רובעל וואָס זי האָט „פערדיענט" פון אַ פּוילישען פּריץ אין זשאַבלין. און אַלע האָבען איהם בעטראַכט אינ'ם נייעם אנצוג וואָס ער האָט זיך געקויפט פאַר'ן געלד. די יונגען האָבען געוואָרפען אויגען אויף „קאַ־נאַריק'ען" און געלאַכט פון איהם:

— פאר דיין געלד — קאַנאַריק, האַ?

— שעהן זעהסטו אוים, קאַנאַריק, די כּלה דיינע ארבייט, און אַן אנדערער פערדיענט.

— שטעל ביער, נייער קאַטארינאַרזש. — האָט זיך אַ יונג געווענ־דעט צו מאַטקע'ן.

מאַטקע האָט געשמייכעלט, ארויסגעמאַכט זיך פון דער חברה, און האָט גערופען מאַרי'ן. זי האָט געכאַפּט אַ טוך אויף זיך, און מאַט־קע איז מיט איהר געגאַנגען אין מאַרק אריין.

קאַנאַריק איז בלייך געוואָרען. ער האָט געביסען די ליפּען פאַר אונבעהאָלפענקייט. עס האָט איהם געשניטען אין גאָרגעל ווי מיט שטריק. ער האָט אַרומגעטראָגען אַ בייז האַרץ אויף מאַטקע'ן זייט ער האָט איהם די דראַטען־געהעריין אָבגעשלאָגען. ער האָט געהאַלטען אַלץ אין איין קלעהרען וואָס צו מאַכען אַזעלכעס, אז מען זאָל דעם „קליינעם יונג" וועק'פּטור'ען.

אָבער ער האָט איהם גאָרניט געקאָנט טהאָן. דער אַלטער „תּרח" האָט אין דער שטיל געהאַלטען פאַר מאַטקע'ן, וויל פון מאַטקע'ן האָט ער פיעל ערוואַרטעט, און צווייטענס, קאָסט איהם ניט קיין געלד. ער איז „זיינער" און ער האָט איהם שטענדיג אין דער האַנד מיט דעם פּאַס. פערקעהרט, קאַנאַריק האָט גענומען געלד און געקענט וועקגעהן פון איהם, און אָבשלאָגען איהם די פּרנסה. און מיט נאָד־

לען אין הארצען האט קאנאריק געזעהן ווי מאטקע פארנעהמט זיין פלאץ, ווי די מויד קריכט ארויס צו איהם אין שטאל אריין יעדע נאכט און ער קען איהר גארנישט טהאן דערפאר — מאטקע בעשיצט זי, און ער האט מורא פאר מאטקע'ן.

יא, קאנאריק האט עס געמוזט מודה זיין, אז ער האט מורא פאר מאטקע'ן. און יעצט פערשעהמט ער איהם פאר די קאטארינארזשעס, פאר אלע קאלעגען. זיי קענען איהם שוין אזוי לאנג פאר א קונצען־מאכער, א בעל־מלאכה, און דא קומט אזא יונגער שנעק א גארנישט, און נעהמט איהם אוועק די מויד פאר אלעמען אין די אויגען! ער וואלט זיך יעצט געוועז געווארפען אויף איהם, נאר ער האט זיך אב־געהאלטען, דערפאר וואס ער האט געהאט אין זינען מאטקען א „שפי־צעל“ אבצוטהאן.

— ווער איז דער? — זעה, קאנאריק, וואס טהוט זיך מיט דיר?

— דו לאזט דיך אזוי טרעטען מיט די פיס פון אזא פעמפיק? וואס שווייגסטו? — שרייט אויס וועלוועל כוואט, דער יונג וואס שלינגט איין שווערדען און ציהט דערנאך פון מויל ארויס שטיקער פייער — דער הויפט קאמעדיאנט פון שלמה'לע ממזר'ס קאטארינארזשעס.

— לאמיר זעהן וואס דו קענסט, געה דו און שטעל זיך געגען איהם.

— א בראך נאך דיינע יאהרען! — אט געה איך צו — און איז א מאמעס א אינגעל, און פון זיינעם א פאטש פאלסטו אויף אוועק — זאגט מיט שטאלץ דער „אלטער תרח“.

איז א מאמעס א אינגעל, און פון זיינעם א פאטש פאלסטו אויף אוועק.
— זאגט מיט שטאלץ דער „אלטער תרח“.

— וואס, דער פעמפיק?

— יא, דער פעמפיק — זאגט געלאסען נאר מיט א שטאלצע מינע דער „אלטער תרח“.

— וואו האסטו איהם געפאקט? — א גוטער בעל־מלאכה? — פרעגט שלמה'לע ממזר, וואס איז בלינד געוועזן אויף איין אויג, און געהאלטען זיך אלס גבור צווישען די קונצען־מאכערס.

— דאס, ברודער, האב איך אליין אויסגעפונען. איך האב גע־וואוסט אז ביי א מאמען וואקסט אויף א זוהנדעל, וואס וועט פער־שטעהן א וועלט, ברודער. ער לעגט דיר — „בישקען“ (א פוילישער גבור), וועט איך זיך מיט דיר. איך פיהר איהם אוועק אין ווארשוי

און ער לעגט „בישקען“ — זאָגט דער „אַלטער תרח“, איבערשמירענ־דיג זיך מיט איין האַנד די גראָהע אָבגע׳חלב׳טע האָאָר, און מיט דער צווייטער האַנד קלאַפּענדיג אין דער גאַלדענע קיים, וואָס איז גע־האַנגען אויף זיין דיקען בויך.

— וואָס דערצעהלט ער דיר דאָרט מעשיות! געקומען אונז נאָכצולויפען פאר א פּאָר יאָהרען, אַ ממזר׳ניק, אַן אָבגעריסענער הונד, אַ יתום, אַ גאָר נישט — זאָגט קאַנאַריק.

— נו, איך וועל איהם מאַכען פאר אוים קאַפּעלוש מאַכער — זאָגט וועלוועל כוואַט.

— האָסט געזעהען, ווי דער קליינער יאָגט פון זיך? — מען דאַרף איהם געבען אַ שנעל אין נאָז — זאָגט דער צווייטער קאַטאַ־רינאַרזש פון שלמה־ממזר׳ס חברה, — דער יונג וואָס טראָגט די קאָ־טערינקע אויפ׳ן בויך, און דעם בלאָז פּייפּער אויפ׳ן רוקען, און מיט׳ן פוס ציהט ער אָן דעם קלומפּיר מיט די צימבעלס וואָס ער טראָגט אויפ׳ן קאָפּ.

— מען וועט איהם שוין געבען, מען וועט איהם שוין געבען — בערוהיגט איהם מיט דער האַנד וועלוועל כוואַט. און נעהמט קאַנאַ־ריק׳ען אין אַ ווינקעל אריין און סוד׳עט זיך מיט איהם.

— לאָמיר זעהן וואָס איהר קענט. — איך האָב מורא, ער וועט זיך געגען אייך אַלעמען אַן עצה געבען — איז דער „אַלטער תרח“ שטאָלץ אויף זיין מאַטקע׳ן.

דערוויל פיהרט מאַטקע מאַרי׳ן אַרום איבער דעם יאָהר־מאַרק, און ווייס גאָר נישט וואָס דאָ געהט פאָר. ער שטעלט זיך אָב פאר די בעסקעטס מיט די קאָלירטע בענדער, וועלכע די ווייבער פערקויפען אויף אַ טישעל. מאַרי קלייבט זיך אוים אייניגע שטיקער, און בע־קוקט זיי. עס געפעלט איהר.

— קויף דיר, מאַרי, קויף! נאַ, נעהם דאָס אויך מיט — לעגט ער איהר אָן אַ האַלבען שירץ — וואָס קומט אייך, אידענע?

מאַטקע דינגט זיך נישט. ער נעהמט אַרוים אַ האַנד זילבער־געלד פון די נייע הויזען־טאַשען, און גיט עס דער אידענע. דערנאָך פיהרט ער מאַרי׳ן צו צו אַ טישעל, וואו מען פערקויפט קאָלירטע זיי־דענע טיכער.

— נו, מאַרי, זעהסט דאָס טוך? נעהם. עס וועט דיר שעהן

זיין — זאָגט מאַטקע און בעצאָהלט פאַר'ן טוך.

מארי וויקעלט זיך דערמיט ארום און געהט מיט איהם מיט א לאַבענדע מינע פון איין טישעל צום צווייטען. מאַטקע האָט ווידער דערזעהן קאַמאַשען מיט רויטע אַבצאַסען.

— מארי, ווילסט אזא פּאַר קאַמאַשען?

בעצאָהלט, גענומען. ער האָט זי געפיהרט צו די שטעלען מיט קרעלען. אויפ'ן לאַוויטשער יאָהר־מארק פערקויפט מען די שעהנסטע קרעלען, רויטע און בורשטינענע, און ווענעציאַנער גלאָז־קרעלען, וואָס די אָרטיגע מיידלעך טראָגען.

ער האָט בעהאַנגען די דראָטען־געהערין מיט שנירען קרעלען און זי געפיהרט צו די קראָמען מיט פיין־געפּארבטע וואָלל־שטאָפען. פאַר־נאַכט האָט ער אהיים געפיהרט מארי'ן. ער האָט געראויכערט ציגאַ־רען און געהאַלטען די הענד אין די הויזען־קעשענעס און די נייע כאַ־ליאַוועקעס פון די לאַקירטע שטיוועלעך האָבען געגלאַנצט, און מארי האָט געגאָגט צוקערלעך און געהאַט פּיעלע פּעק מיט נייע איינגעקויפטע זאַכען. די יונגען האָבען איהם אַבגעוואַרט. דערזעהן מאַטקע'ן, האָ־בען זיי איהם ארומגערינגעלט.

— ווערסט שטעלען א גלעזעל ביער, נייער קאַטאַרינאַרזש? — פרעגט וועלוועל כוואַט.

— מען ווייסט דאָך גאָר נישט צו דו ביסט א קאַטאַרינאַרזש, צי דו קענסט „ארבייטען“, מען הערט דיר דאָך גאָר נישט, מען זעהט דאָך דיר גאָר נישט — לעגט צו שלמה'לע ממזר.

מאַטקע שמייכעלט גוטמוטהיג.

— אז איהר ווילט ביער — קומט אין שענקעל אריין.

— אַט אזוי איז גערעדט, ביזטו א כוואַט! לאָזט איהם אַראָפּ דער בלינדער ממזר א קלאַפּ מיט דער פּלאַטשיגער האַנד, ווי מיט א שפּאַדעל איבער'ן קאָפּ.

מאַטקע האָט איהם אָנגעקוקט, ער האָט ניט געוואוסט, צי ער מיינט עס ערענסט. נאָר ווען ער האָט געזעהן דאָס געלעכטערעל אויף דעם ממזר'ס ליפּען, האָט ער אויך געשמייכעלט, כאָטש דער קלאַפּ האָט איהם וועה געטהאָן.

— וועט זיך דיר גאָר דער קאָפּ ניט פערדרעהען פון א גלעזעל ביער? — פרעגט וועלוועל כוואַט.

מאַקטע האָט געזעהן אַז זיי טשעפּען זיך צו איהם, אַז מען וויל איהם אַריינקריגען אין די לאַפּקע — דאָך האָט ער זיך געשעהמט צו־ריקצוכאַפּען און אַרויסצואווייזען, אַז ער האָט מורא, — האָט ער זיך אָנגערופען:

— לאָז דיר דער קאָפּ נישט דאַרען פאַר מיר, אַז דו ווילסט ביער, קום אין שענק. און ער האָט אָנגעהויבען פריהער צו געהן מיט גרויסע שפּרייזען.

— מאַטקע, געה נישט, געה נישט. זיי ווע׳לען דיר שלאָגען, מאַטקע! — האָט איהם מאַרי נאָכגעשריען, און איז נאָכגעלאָפען מיט אַ געשריי נאָך די דריי.

— גיב נור אַ קוק ווי די מויד האָט מורא פאַר זיין נפש! האָב גיט קיין מורא, קעצעלע, ווער וויל איהם שלאָגען? רופט זיך אָב דער בלינדער ממזר.

— געה אַהיים, מאַרי, האָב נישט קיין מורא, האָב נישט קיין מורא, זיי ווע׳לען מיך נישט שלאָגען — רופט איהר צו מאַטקע.

ער האָט שוין געזעהען אַז ער איז אַריינגעפאַלען. נאָר עס איז שוין געוועזן פאַרפאַלען. צוריקגעהן, אַרויסווייזען אַן אימה, — דאָס האָט ער נישט געטאָרט... ער האָט זיך פאַרגעבריוט, געזוכט אין די קעשענעס מיט וואָס צו שלאָגען — ער האָט אָבער גאָר נישט געפונען. עס איז איהם טרויעריג געוואָרען. אָבער ער האָט אויף איין מינוט נישט פערלאָרען דעם מוטה, און געשריען אויף מאַרי׳ן, וועלכע איז פון הינטען נאָכגעגאַנגען:

— געה אַהיים, די מינוט געה אַהיים, אַז נישט צושלאָג איך דיר דאָס פּרצוף.

— אָט אַזוי איז גוט — אָט אַזוי איז רעכט! וואָס האָט זי זיך צו מישען, וואָס מאַנספּערשוינען טהוען? האָט וועלוועל געזאָגט.

מאַרי איז נישט אַהיים געגאַנגען.

אַז זיי זיינען אַריינגעקומען אין דער קריסטליבער שענק אַריין, וואָס איז געוועזן הינטער דער שטאָדט, האָט שלמה איהם אַריינגע־פיהרט אין אַ בעזונדער שטיבעל. דאָרטען האָט מאַטקע דערזעהן ווי קאַנאַריק זיצט מיט אַ פּאָאַר יונגען קאַטאַרינאַרזשעס און טרינקען ביער און רעדען הויך און בעלעבט.

ווען חברה האָט איהם דערזעהען, איז שאַ שטיל געוואָרען — און

מען האט געקוקט אויף איהם. מאטקע האט נעהייסען מיט א פרעה־ליכער מינע דערלאנגען דריי גלעזער ביער, און זיי האבען זיך אוועק־געזעצט ביי אן אנדער טישעל. קיינער האט קיין ווארט ניט אויס־גערעדט. נאר באלד האט זיך פון יענעם טישעל, ביי וועלכען קאנאריק איז געזעסען, געהערט זיך א שטימע:

— דאס איז דער בחור, וועלכער נעהמט אוועק א מיידעל פון א גוטען ברודער? דאס איז ער?

— יא, דאס איז ער! האבען אנדערע אבגעענטפערט.

מאטקע האט עפעס געזוכט אויפ'ן טיש, וואס צו נעהמען אין האנד אריין. אויפ'ן טיש איז גאר נישט געווען. קיין ביער האט מען נאך נישט דערלאנגט. ער האט געקלעהרט צוצולויפען צום בופעט און כאפען א קופעל אין האנד, אויף יעדענפאלס. נאר איידער ער האט זיך אויפגעשטעלט, איז אויסגעוואקסען פאר איהם א הויכער מאן, מיט א געשפרינקעלטען פנים און א פאאר רויטע אויגען, וועלכען ער האט צום ערשטען מאל דערזעהן:

—הער נור, דו, דו קליינער פעמפיק. דו נעהמסט אוועק א מיידעל פון א קאטארינארזש, הע?

— איז וואס ווילסטו? איז וואס נעהט עס דיר אן? — פרעגט מאטקע נאך געלאסען, כאטש ער איז בלייך געווארען און די פינגער האבען איהם געציטערט פאר וואס ער האט גאר נישט געהאט עפעס אין דער האנד.

— וואס איך וויל? א פרעטענזיע וויל איך!

— א פרעטענזיע? וואס איז עס אזוינס א „פרעטענזיע"?

— אט דאס איז עס! און איידער מאטקע האט נאך צייט געהאט מיט די אויגען צו פינקלען, האט ער געקראגען אזא קלאפ איבער'ן קאפ, אז דאס גאנצע פנים האט זיך איהם בעגאסען מיט בלוט. די אויגען און די אויערען האבען זיך איהם פערקלעפט אין בלוט, און ער האט ניט געקענט זעהען און הערען. אומזיסט האט מאטקע זיך געפרובט זיך טארפען אויפ'ן הויכען יונג. וויפיעל יונגען עם זיינען געווען אין שענק האבען זיך גענומען צו מאטקע'ן, און ער האט דערפיהלט קלעפ וואו ער האט נאר א שטיקעל לייב געהאט. צוערשט האט ער פערשווייגען, געשעהמט זיך צו שרייען. נאר אז ער האט געזעהען, אז ער קען זיך שוין ניט העלפען, האט ער גענומען שרייען מיט אזא

אונמענשליכער שטימע, אַז מען האָט עס דערהערט ווייט אַוועק פון דעם שענק.

— פערשטאָפּ איהם דאָס מויל — מענשען וועלען זיך נאָך צו־זאַמענלויפען.

זיי האָבען מאַטקע׳ן געכאַפּט, און געוואָרפען איהם אין אַ ווינ־קעל. מאַטקע איז געלעגען ווי אַ גע׳הרג׳עטער, ער האָט זיך שוין נישט גערירהט, נור שווער געאָטהעמט. שטיקער בלוט זיינען פערגליווערט געלעגען איבער זיין פּנים, איבער זיין קאַפּאָטע, איבער דער פּאָדלאָגע, און מען האָט נישט געוואוסט מעהר, וועלכעס איז מענש, אַנצוג און וועלכעס איז הילצערנע פּאָדלאָגע.

די יונגען זיינען שוין אָבגעטראָטען פון איהם, נאָר קאַנאַריק איז נאָך געשטאַנען און האָט איהם אָראָבגעצויגען די נייע שטיוועל, וואָס מאַטקע האָט זיך געהאַט געקויפט אויפ׳ן מאַרק. ער האָט איהם אויך געוואָלט אויסטהאָן דעם אַנצוג. דער אַנצוג איז אָבער געווען איינ־געשמירט אין בלוט. ער האָט איהם בעזוכט און געפונען ביי איהם עטליכע און צוואַנציג רובעל פון דאָס געלד, און קאַנאַריק האָט דאָס צו־טהיילט צווישען די חברה. ער האָט גענומען נקמה פאַר זיינע בע־ליידיגטע געפיהלען און געשטילט דעם איבערגעברענטען כעס וואָס עס האָט אַזוי לאַנג געקאָכט אין איהם.

— לאָז איהם שוין, — ער וועט שוין געדענקען — האָט וועלוועל בוואָט איהם אַוועקגעשלעפּט פון מאַטקע׳ן.

אין דרויסען הינטער דער טהיר איז געשטאַנען מאַרי. זי האָט דערהערט ווי דער יונג שרייט, האָט זי אָנגעהויבען נאָך הע־כער צו שרייען.

— געוואַלד, — ראַטעוועט — געוואַלד ראַטעוועט !

— געהט ארוים נאָך איהר, געהט ארוים — מענשען וועלען זיך נאָך צוזאַמענלויפען.

אַ פּאָאָר יונגען האָבען זיך אַרויסגעריסען דורכ׳ן פענסטער און איהר געכאַפּט, דאָס מויל פערשטאָפּט און אַריינגעשלעפּט זי אין שענק.

די מויד האָט זיך געריסען, נים געלאָזען. זיי האָבען אָבגעריסען פון איהר דאָס קלייד — צוריסען דאָס ווייסט און מיט אויסגעפּאַטשטע באַקען האָבען זיי איהר אין דעם שענק אַריינגעבראַכט.

שלמה ממזר האָט זי אָנגענומען ביי דער האַנד, געקוקט איהר אין

די אויגען אריין און איהר געזאגט א פּאאר ווערטער, וואס מיר קענען דא ניט איבערגעבען. דערנאך האט ער זי צוגעפיהרט צו מאטקע'ן וועלכער איז געלעגען אין א ווינקעל, ווי א פערבלוטיגטע שמאטע און זיך נישט געקענט ריהרען, און געזאגט צו איהר אזוי:

— זעהסט ווי ער ליגט, ווילסטו אויך אזוי ליגען? — זאלסטו געהן מיט קאנאריק'ען, זאלסטו איהם אוועקגעבען דאס געלד וואס דו פערדיענסט. ער איז דיין חתן (ווייזט שלמה אן אויף קאנאריק'ען) און זיינע ביזטו. און איהם זאלסטו אוועקגעבען דאס געלד וואס דו פערדיענסט, אז דו ווילסט זיך נישט אזא שווארץ יאהר אויסריכטען, ווי ער דא.

נאר מארי האט איהם נישט געהערט. קוים האט ער זי נאר נאכגעלאזט, האט זי זיך געגעבען א ווארף אויף מאטקע'ן. מיט די שטיקער צוריסענע טוך וואס זי האט אויף זיך געהאט, האט זי אנגעהויבען אבצואווישען דאס בלוט פון מאטקע'ס פנים, און געוויינט אייף איהם:

— מאטקע, מיין טהייערער מאטקע, וואס האבען זיי דיר געמהאן?

— געה אוועק... געה אוועק... א כאלערע, — האט דער יונג קוים ארויסגעקריצט פון די צייהן.

נאר מאטקע האט זי ניט געדארפט יאגען. באלד האט זי א יונג געגעבען א כאפּ אן ביים צאפּ און א שלעפּ אוועקגעגעבען פון מאטקע'ן און מיט דער גאנצער קראפט האט ער זי געגעבען א שטופּ צו צו קאנאריק'ען — וועלכער איז געזעסען א ברוגז'ער. ער האט פון זיך די מויד אבגעוואָרפען. און צוויי פּעטש האבען אבגעפייערט היני־טען־ארום אויף איהרע באקען.

12
מאטקע פערלאזט די קאטארינסטשיקעס.

מען האט מאטקע'ן אהיים געטראגען, אזוי ווי קאנאריק האט גע־זאגט, „אין א לײלעך“ און איהם אוועקגעלעגט אויף די לאנקע פאר'ן געצעלט. דער „אלטער תרח“ האט געשאלטען און איז בייז געוואָרען פארוואס מען האט דעם יונג דאס „רעכט“ געטהאן פאר'ן יאהרמארק, און מען האט איהם צושטערט א גרויס פערדיענסט, וואס ער וואלט געקענט מאכען מיט'ן יונג. אבער טהאן האט ער גאר ניט געקענט. דערווייל איז קאנאריק געבליבען אויבערהאנד. און אויך איז איהם ניט זעהר פיעל אנגעגאנגען מאטקע. „דער הונד איז ווערטה געווען דעם שטעקען“ און מען האט מאטקע'ן בעדארפט לערנען ווי צו עהרען אן עלטערען קאטארינארזש און ניט אויסכאפען קיין נקבות.

דערווייל איז מאטקע געלעגען און האט זיך ריהרען ניט געקענט. מען האט נור געהערט פון איהם א שטיל אטעמען. א פעלדשער רופען צו איהם, האט מען מורא געהאט. עס איז ניט געווען די געוואהנהייט פון די קאטארינשטשיקעס אריינצולאזען אן אויסערליכען מענשען אין זייערע געשעפטען, כדי מען זאל גאר ניט געוואהר ווערען וואס ביי זיי טהוט זיך. האבען איהם די ווייבער, מיט די „אלטע מכשפה“ אין דער שפיץ, אבגעוואשען די בלוט, פערקלעבט איהם די לעבער פון קאפ מיט אזא מין וואקס וואס היילט, און אויסגעשמירט איהם דאס צו־האקטע, צובלוטיגטע לייב מיט אזא מין גנב'ישען אויל, וואס זיי אליין האבען צוזאמענגעשטעלט און זיי היילען דערמיט קראנקע פערד. מאטקע איז געלעגען א פאאר טעג אויף איין ארט, זיך ניט געריהרט, פערקלעבט די אויגען און שטיל געהעשקעט. די ווייבער האבען איהם צוגעטראגען מילך און וואסער. טיילמאל האט ער געטרונקען און טהיילמאל האט ער געלאזט שטעהן, און מען האט ניט געוואוסט צי ער וועט בלייבען לעבען צי ער וועט שטארבען. דער „אלטער תרח“ האט

אנגעהויבען סטראשען, אז ער וועט געהן ברענגען פאליציי, אז מען האט איהם דעם יונג אוועקגע׳הרג׳ט צוליעב קאנקורענציע, ווייל ער איז א גוטער „בעל־מלאכה“. קאנאריק האט איהם ניט געהערט און ניט געמאכט זיך אויס זיינע רייד. ווארום נאכדעם ווי ער האט אנגע־לערענט מאטקע׳ן, האט ער ניט בלויז געקראגען די ממשלה איבער דער מויד, נאר ער איז געווארען דער „מאכער“ אין דער טרופע, און דער „אלטער תרח“ האט אין געהיים מורא געקראגען פאר קאנאריק׳ען, אז ער זאל ניט ווערען עלטסטער, און אויף די עלטערע יאהרען וועט דער „אלטער“ מוזען ארבייטען ביי איהם.

אין א פאאר טעג ארום האט זיך מאטקע אליין אויפגעהויבען פון זיין געלעגער און איז אליין אריינגעקראכען אין דער בויד אריין. מאטקע האט זיך געשמירט די וואונדען. נור עז איז געווען שוואך, און געהארכט און געטהאן אלעס וואס קאנאריק האט איהם בעפוילען. ער האט געזעהן ווי קאנאריק רעגיערט איבער דער מויד, און ווי מארי קושט איהם. ער האט געזעהן, ווי קאנאריק שיקט די מויד ע־גענץ־וואו, וואוהין זי וויל ניט געהן. ער שלאגט זי, אז זי זאל געהן — און זי געהט. מאטקע האט געשוויגען.

נור ער האט זיך אנגעהויבען גוט איינקוקען אין קאנאריק׳ס פנים, ווי ער וואלט עס געוואלט גוט געדענקען ווי אזוי עס זעהט אויס, א לאנגע, לאנגע צייט דערנאך. ער האט זיך אנגעהויבען איינצוקוקען צו קאנאריק׳ס בעוועגונגען, ווי ער וואלט געוואלט זיך אויסלערנען נאכ־צומאכען קאנאריק׳ען, ווען קאנאריק וועט שוין ניט זיין. ער האט איהם געוואלט געדענקען.

דערווייל איז דעם יונג בעסער געווארען. ער האט שוין אנגע־הויבען אליין ארומגעהן און צו שפאצירען פאר דעם הויז. קאנאריק האט געשריען אויף איהם וואס ער דרעהט זיך ארום לעדיג.

— נעהם די בעמבע און געה אין גאס אריין.

די „אלטע מכשפה“ האט זיך אנגעהויבען צו בעטען ביי קאנאריק׳ען אויף מאטקע׳ן:

— לאז איהם אב, זעהסט דאך, קוים ער ריהרט זיך.

— די כאלערא וועט איהם ניט פאקען. בחנם וועט ער דא פרעסען — זאל ער געהן פערדיענען.

מאטקע איז בליך געווארען, איינגעבויגען זיך ווי ער וואלט מורא

געהאט פאר קאנאריק׳ען, אז ער זאל איהם ניט שלאגען, געשוויגען און זיך איינגעקוקט אין זיין פנים.

און ביינאכט, ווען מארי איז צוגעקראכען צו מאטקע׳ן, איהם גע־קושט, געהאלזט און געוויינט אויף זיין צו׳הרג׳עטען קאפּ, האט דער יונג איהר געשושקעט אין אויער אריין:

— געה אוועק, מארי. געה אוועק — קאנאריק וועט זעהן.

— זאל ער מיך הרג׳ענען. איך וויל ניט אוועקגעהן.

— געדענק, מארי, וואס איך האב דיר געזאגט. דו געדענקסט?

— איך געדענק.

— שוויג, און רעד אן קאנאריק׳ען, אז ער זאל אנטלויפען מיט דיר. רעד איהם אן, און זאג איהם, אז דו האסט איהם ליעב, אז נור איהם אליין האסטו ליעב, און דו ווילסט אנטלויפען מיט איהם. ווערסטו איהם אנרעדען?

— יא, מאטקע.

— און ווען ער וועט זיין פערטיג מיט דיר אוועקצוגעהן, קום און זאג מיר אן.

— יא, מאטקע.

— נור שוויג, מארי, שוויג, אז דו ווילסט מיך און דיך רעטען — שוויג.

— יא, מאטקע.

— און געה אוועק יעצט, געה; און געדענק וואס איך זאג דיר.

— איך געדענק.

דער הערבסט איז אריבערגעגאנגען, מיט די בויד ארומפאהרען האט מען שוין ניט געקענט, צו קאלט געווען. און ווי יעדעי ווינטער האט דער „אלטער תרח“ פארגענומען זיין רייזע אין א קליין שטעדטעל אריין צו א פריינד, א קאטארינארזש, וואו מען האט איבערגעווינטערט. דער גרויסער לאוויטשער יאהר־מארק איז געווען דער לעצטער יאהר־מארק פון זומער־סעזאן און פון דארט איז מען געפאהרען איבער־ווינטערען. דער היי־יאהריגער יאהרמארק האט זיך ביים אלטען קאטא־רינארזש ניט איינגעגעבען — ווייל מאטקע איז געלעגען א קראנקער און די מויד האט אויך שלעכט געארבייט. די מויד איז א פאאר מאל

געפאַלען און זי האָט ניט געוואָלט ארבייטען. דער „אַלטער תרח“ איז בייז געווען, געפּאַקט די זאַכען אויף די בויד און זיך צוגעאײַלט אַוועקצופאָהרען פון יאהרמאַרק פריהער ווי אַן אַנדערס מאָל, ווייל ער האָט נאָך געוואָלט ארײַנכאַפּען א פּאָאר שטעדטלעך איידער דער ווינטער קומט.

אין א קליין שטעדטעל, וואו זיי האָבען זיך אָבגעשטעלט נאָכ׳ן יאהרמאַרק, איז מאָטקע געוואָהר געוואָרען, אז קאַנאַריק האָט געהייסען מאַרי׳ן ארויס׳גנב׳ענען איהר קאָרב זאכען פון בויד און איהם געבען אוועקצוטראָגען. מאָטקע האָט זיך דערפרעהט. די לאַנג־ערוואַרטעטע צייט איז אָנגעקומען. ער האָט געהאָלפען מאַרי׳ן ארויס׳גנב׳ענען דעם קאָרב, און געהייסען איהר נאָכגעהען זעהן וואו קאַנאַריק שטעלט איהם. קאַנאַריק האָט געטראָגען דעם קאָרב אין א נאָהענט דאָרף אריין, צו א גוי, ביי וועמען ער האָט געדונגען א פוהרעל מיט א פערד, און בעשטעלט זיך מיט מאַרי׳ן, אז בייגאַכט, ווען ער וועט געבען א פייף, זאָל זי ארויסשפּרינגען דורך דעם פענסטעריל פון בויד. ער וועט שוין וואַרטען אויף איהר אויפ׳ן שאָסע, און ער וועט זי אוועקפיהרען אין דאָרף אריין צו א גוי. פון דאָרט וועלען זיי ארויספאָהרען מיט א פוהר צו דער נאָהענטער באַהן־סטאַנציע.

נאָך דעם זעלבען טאָג האָט זיך מאָטקע געמאַכט א שפּאַציער צום דאָרף צו, וואוהין קאַנאַריק האָט אוועקגעטראָגען מאַרי׳ס קאָרב. אויסגעקוקט דעם וועג און געפונען, אז נאָהענט נעבען א וואַלד, ניט ווייט פון א וועג אראָב, געפינט זיך א קליין שוואַרץ טייכעל, וועלכער גיסט זיך צווישען בעוואַקסענע קוסטען מיט גרינס. ביי דעם טייכעל האָט זיך מאָטקע אָבגעשטעלט און עפּעס געקלערט. ער האָט אויסגעקליבען אַן אָרט, וואו עס איז געווען געדיכט בעוואַקסען מיט גרינס און גרעזער, געמאַכט זיך א סימן ביי א בוים, נעבען וועלכען עס איז געלעגען א קופּע שטיינער. לאַנגווייליג האָט ער בעקוקט דעם בוים, די שטיינער, דעם וועג, און נאָכאַמאָל צוגעגאַנגען צום טייכעל און ארײַנגעוואָרפען א בליק. דער גרונד פון טייכעל האָט געמוזט זיין בעדעקט מיט געמויזעכטס און שלייען, ווייל שטיקער ווילדע וואַסער־גראָז האָבען ארומגעשוואומען איבער׳ן טייכעל. ער האָט דערזעהן, אז ביים ברעג פון טייכעל איז דאָס וואַסער בעוואַקסען מיט הויכע גרינסען, קוויטשערס און שטעכערס, און עפּעס געקלעהרט וואָס איז איהם ניט אנגענעהם

געוועזן. ער האָט אויסגעפּייפט אַ ליעד און איז צוריקגעגאַנגען צו די קאַטאַרינשטשיקעס — אַן איינגעבויגענער, אַ טרויעריגער און אַ שוואַכער, ווי ער וואָלט נאָך געווען געליטען פון די קלעפּ, וואָס ער האָט געקריגען. אָנגעקומען צו די קאַטאַרינשטשיקעס האָט מאַטקע געקראַצט זיך אין קאָפּ און עפּעס געברומט אונטער דער נאָז.

— וואָס איז דיר, ממזר'וק? — פרעגט איהם דער „אַלטער תרח" וועלכער איז געזעסען אויף אַ קאַסטען פאַר דער בויד און געוואַרעמט זיך אין דער שפּעטער הערבסט־זון.

— איך געה אַוועק פון אייך, — זאָגט מאַטקע שטיל.

— וואָס? וואוהין ווילסטו געהן?

— סיי ווי סיי קען איך שוין ניט ארבייטען. די יונגען האָבען מיר געשפּאָלטען דעם קאָפּ. וואָס וועל איך זיצען ביי אייך אויפעסען די ביינער? איך וועל מיר געהן.

— וואוהין ווילסטו געהן? ווער וועט דיך צונעהמען, אזא הרוג ווי דו ביזט? זעהסט, וואָס זיי האָבען אויס דעם יונג געמאַכט.

— איך וועל מיר געהן אין שטאָדט אריין. איך וועל מיך אויסלערנען אַ מלאכה. אַ שוסטער וועל איך ווערען, ווי מיין טאַטע איז. ביי אייך קען איך שוין סיי ווי סיי ניט זיין.

אין אַ מינוט ארום איז דאָס גאַנצע לאַגער געוואָר געוואָרען, אז מאַטקע געהט אוועק פון די „טרופּע". די „אַלטע מכשפה" איז ארויסגעקומען פון דער בויד, אַן איינגעריכטע אין סאַזשע פון דער קיך, ביי וועלכע זי האָט געקאָכט. דערהערט, אז דער יונג געהט אוועק, איז זי ארויס מיט אַ געוויין, געווישט זיך דאָס פּנים מיט דעם שמוציגען פאַרטוך, מיט וועלכען זי האָט דאָס אויסגעשמירטע פּנים נאָך מעהר פערשמירט, און אָנגעהויבען צו שעלטען קאַנאַריק'ען און די יונגען, וואָס זיי האָבען אויס מאַטקע'ן געמאַכט, און בעוויינט איהם, ווי מאַטקע וואָלט שוין געווען אַ טויטער.

דער „אַלטער תרח" איז טרויעריג געוואָרען. ער האָט געזעהן זיין סוף, אז קאַנאַריק וועט געוועלטיגען איבער איהם, אָדער ער וועט איהם גאָר לאָזען שטעהן אויף די אַלטע יאָהרען און אוועקגעהן פון איהם. העלפען האָט ער זיך ניט געקענט. ער האָט זיך ניט געוואָלט צורייסען יעצט מיט קאַנאַריק'ען איבער דעם יונג, און געמיינט, אז ווען מאַטקע

וועט אוועק, וועט קאנאריק זיך בערוהיגען. די מויד וועט בלייבען ביי איהם, און עס וועט זיין ווי פריהער.

דער „אלטער תרח“ האט זיך אנגערופען:

— אז דו ווילסט געהען, וועל איך דיך דאך ניט איינהאלטען. נור קיין פאס פאר דיר האב איך ניט. איך דארף דעם פאס פאר אן אנדע־רען, וואס איך וועל צונעהמען אויף דיין ארט. קיין געלד קען איך דיר אויך ניט געבען. דו האסט מיך אבגעקאסט א סך געלד. איך האב בע־צאהלט פאר דיר פינף־און־אכציג רובעל, וואס די מויד האט פון גוי גע׳גנב׳עט. נאר א פאר גילדען נא דיר דאך, אז דו זאלסט האבען אויף די ערשטע שלעכטע צייט, און זעה דיר אליין צו העלפען, — האט דער אלטער ארויסגענומען זילבער־געלד און געגעבען מאטקע׳ן.

מאטקע האט צוגענומען דאס קליין־געלד, איז אריין אין בויד צו־זאמעננעהמען זיינע זאכען.

— אלטע, גיב איהם א פאר העמדער, — מיינע גיב איהם אוועק!

— שרייט דער „אלטער תרח“ דער ווייב אין דער בויד. ער האט רחמנות געהאט אויפ׳ן יונג.

קאנאריק האט דערהערט, אז מאטקע געהט אוועק, איז ער נאך מעהר צופריעדען געווען. עס האט זיך איהם אויסגעוויזען, אז פאר זיין פלאן צו אנטלויפען מיט מארי׳ן איז עס ווי געוואונשען. ווייל דער „אלטער תרח“ וועט ניט ווייסען מיט וועמען די מויד איז אנטלאפען, און וועט ניט ווייסען וועמען צו זוכען. האט ער מיט א געוויסע רחמנות׳דיגע צופריעדענע שטימע אריינגערופען אין דער בויד אריין:

— מיינס א העמד גיט איהם אויך מיט, און א פאאר אלטע הויזען! כאפט איהם דער שווארץ יאהר.

מאטקע האט דערווייל די זאכען זיך איינגעפאקט, וואס די אלטע האט איהם צוגעווארפען, געמאכט זיך א פעקעל, און געוואונקען צו מארי׳ן, וועלכע איז געלעגען אין א פאק בעטגעוואנד און געשפיגעלט זיך און נעקעמט זיך די האאר.

— איך ליעג אין וואלד, הערסט א פייף, טהו גאר ניט — נור לויף אין וואלד אריין. גוט?

— גוט, — האט די מויד צוריק געוואונקען מיט די אויגען — און האט זיך לוסטיגער געקעמט די האאר, און אנגעהויבען צו זינגען מיט א פרעהליכע שטימע, ווי א פויגעל, דאס רוסישע ליעד:

„טויזענד האָב איך געליעבט,
טויזענד האָב איך אויפגעהערט.
נור איין־איינציגען
פערגעסען קען איך ניט“.

מאַטקע איז ארוים פון בויד מיט א פעקעל אויף די פלייצעס, גע־מאכט זיך שוואך געהען, מיט א טרויעריגען אראָבגעלאָזענעם קאָפּ. די אלטע איז ארוים אויף די טרעפּלעך פון בויד, און איהם נאָכגעקוקט מיט געוויין. דער אַלטער האָט אויך אונטערדריקט א טרעהר צווישען זיינע געדיכטע הערלעך אויף די אויגען־הייטלעך, און געזאָגט מיט א כלי־פּענדער שטימע:

— אזוי איז עס, מאַטקע, געה צווישען מענשען, ווער א שוסטער, אפשר וועסטו אויך א מענש ווערען.

קאַנאריק האָט איהם צוגעוואָרפען א זילבערנעם האַלבען ריכעל און געזאָגט פון דער הויך:

— נאַ, נעהם צו!

מאַטקע האָט געלאָזט פאַלען דעם האַלבען רובעל און גום זיך איינ־געקוקט צום לעצטען מאָל אין קאַנאריק׳ס פּנים. און אַן ערנסטקייט איז געלעגען אין זיין בליק, ווי ער וואָלט וועגען עפּעס געקלעהרט, און ער איז אוועק אויפ׳ן וועג צום שטעדטיל צו.

מאַרי האָט דעם קאָפּ ארויסגעשטעקט פון א פענסטער פוןביידעל, און מאַטקע האָט לאַנג געהערט איהר שטימע הינטער זיך:

„נור איין־איינציגען
פערגעסען קען איך ניט“

ער האָט שוין יעצט געוואוסט ווער דער „איין־איינציגער“ איז און האָט געשמייכעלט.

ער האָט זיך פערקירעוועט אַן א זייט און זיך פערנומען אין וואלד אריין.

13.

ווי אזוי פון „מאטקע׳ן" ווערט „קאנאריק"

מאטקע איז אריין אין וואלד, אויסגעזוכט דעם בוים, נעבען וועלכען ער האט זיך געמאכט א צייכען, און אוועקגעלייגט זיך. די זון האט אנגעהויבען אונטערצוגעהן, דער וואלד בעגאלדעט, דאס וואסער בע־הויכט און מאטקע האט זיך געפונען אונהיימיש. פיעל האט ער דורכ־געקלעהרט, נור אלץ איבער אזעלכע זאכען, וואס האט גאר נישט קיין שייכות געהאט מיט דער טהאט וואס שטעהט איהם פאר. ער האט גע־בענקט נאך די מוטער און געוואלט זעהן וואס זי טהוט. דאס פרייע פעלד און דער וואלד און דאס וואסער האט איהם דערמאנט אן די יאהרען, ווען ער האט געלעבט אויף׳ן פעלד ביי זיך אין שטעדטעל. און ער איז גליקליך געווען, וואס ער איז פריי, און געהערט נישט מעהר צו די קאטארינארזשעס. דאס וואס שטעהט איהם פאר, האט ער פער־געסען גאר אין גאנצען און געפיהלט זיך ווי אמאל אין די יונגע יאה־רען. ער האט געגעסען פון ברויט וואס די „אלטע מכשפה" האט איהם מיטגעגעבען אויפ׳ן וועג. און עס האט איהם גוט געשמעקט. ער האט זיך געוואלט מאכען א פייער׳ל אין וואלד, נור דערמאהנט זיך, אז עס איז נישט גוט, אז מען וועט איהם בעמערקען. ער איז צוגעגאנגען צום וואסעריל, געוואלט זיך באדען, נור אריינגעקוקט אויפ׳ן גרונד און גע־זעהען דאס גרינע געמויזעכטס וואס שווימט ארום אין וואסער, האט ער זיך אן עפעס דערמאהנט... ער האט זיך שוין נים געוואלט באדען, איז אוועק און פערשטעקט זיך צווישען די בוימער.

עס איז נאכט געווארען, און מאטקע׳ן איז געווען נאס און אומ־בעקוועם צו ליגען. אין די טונקעלהייט האט ער מעהר געקלעהרט וועגען „קאנאריק׳ען", וועגען מארי׳ן, וועגען די נאכט וואס קומט אן, מאטקע איז ערענסט געווארען. ער האט אנגעהויבען צו קלעהרען, אז ער האט נישט קיין היים, און ער האט נישט וואו אהין צו געהן. און

וואָס מען דאַרף טהאָן, איז הרג'ענען היינט אין אָבענד קאַנאַריק'ען, ער האָט איהם שוין נישט פיינד געהאַט, נור בעטראַכט איהם פאַר א זאַך וואָס געהער צו איהם, און דאָס דאַרף מען טהאָן, כדי מאַטקע זאָל האָבען א היים, זאָל האָבען וואו אַריינצוגעהן און ניט דאַרפען בלייבען דאָ אין פייכטען וואַלד.

איז איהם קאַנאַריק געוואָרען גלייכגילטיג, גאַנץ גלייכגילטיג, ער האָט איהם קיינמאָל נישט געזעהן, קיינמאָל ניט געקענט, — קיינמאָל זיך ניט געשלאָגען מיט איהם. נור קאַנאַריק איז א זאַך וואָס מען בעדאַרף נעהמען און אַריינוואַרפען אין וואַסער, און צוּוואַרפען מיט שטיינער, אַז עס זאָל קיינער נישט וויסען, אַז דאָרט אָדער ערגעץ אַנ־דערשוואו ליעגט „א קאַנאַריק“, און כדי קאַנאַריק זאָל נישט קענען שרייען, אַז מענשען זאָלען זיך צוזאַמענלויפען — דאַרף מען קאַנאַ־ריק'ען שטעכען אונטער'ן אָרים, פּלוצלונג, טיעף אין דער ריפּ אַריין, אַז ער זאָל גאָר קיין צייט נישט האָבען צו שרייען. און דאָס דאַרף מען אויספיהרען געשיקט, שטיל, כדי קיינער זאָל נישט בעמערקען, קיינער זאָל נישט וויסען, דער אַלטער „קאַטאַרינאַרזש“ און די „אַלטע מכשפה“ זאָלען מיינען, אַז קאַנאַריק לעבט און איז ערגעץ וואו אַוועק מיט דער מויד, און די „אַלטע מכשפה“ זאָל שילטען קאַנאַריק'ען, און קאַנאַריק וועט זיך דערווייל ליגען דאָ טיעף אין וואַסער, צווישען די גרעזער פערשטעקט, און מאַטקע וועט פאָהרען מיט דער באַהן קיין וואַרשוי, וועט האָבען די מויד, און וועט האָבען א פולע טאַש מיט געלד, און וועט האָבען א פּאַס און וועט הייסען „קאַנאַריק“.

ער האָט אַרויסגעצויגען פון דער באַליאַווע דאָס מעסער, וואָס מארי האָט איהם אַמאָל געשאַנקען, צו שטעכען קאַנאַריק'ען, און וואָס ער האָט עס געהאַט בעהאַלטען די גאַנצע צייט אין קאַמאַנט פון פערד. עס איז געווען א קאַווקאַזער קינזשאַל, מיט א ביינערנעם הענטעל, און עס איז געלעגען אין א שיידעל. דאָס מעסער איז געווען האַלב פער־ראָסטעט. אָהנע צו טראַכטען וועגען עפּעס דערביי, האָט מאַטקע אַריינ־געשטעקט דאָס מעסער אין דער ערד און אָנגעהויבען אָבצורייבען די פערראָסטעטע שטיקער זאַמד. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז כל זמן דאָס מעסער וועט ניט שיינען אין דעם ליכט פון די שטערן — וועט ער דערמיט ניט קענען שטעכען קאַנאַריק'ען. ער האָט ענערגיש געריבען דאָס מעסער אין די ערד, ווען עס האָט זיך פּלוצלונג געהערט א

פוינעל רופען אין וואלד, האט ער אויפגעהערט צו רייבען דאס מעסער און איינגעהערט זיך צום פוינעל. געוואלט דערגעהן וואס פאר א פוי־נעל רופט, איז עס א „קוקו" אדער א האלץ פוינעל וואס קלאפט מיט זיין שנאבעל אין די שאל פון בוים...

עס איז איהם קאלט געווארען און עס האט זיך איהם אויסגעדוכט, אז עס איז שוין זעהר שפעט. די נאכט איז געווען א פעטע געדיכטע אלול נאכט, און ער האט געהאט דאס געפיהל, אז דער וואלד איז אנגע־שטאפט מיט עפעס אזעלכע מיני ברואים וואס שטעהען נור ביינאכט אין וואלד. ער האט נים מורא געהאט פאר זיי, און זיי זיינען איהם נישט אנגעגאנגען אויך, נור ער האט פערדרוס געהאט וואס עס ציהט זיך אזוי לאנג און זיי קומען נישט, איז בייז געווארען אויף די מויד, געמיינט אז די מויד איז אלעם שולדיג וואס זי פערשפעטיגט זיך אזוי. (ווארים אז קאנאריק זאל זיין די סיבה, האט ער נישט גערעכענט. קאנאריק האט שוין אויפגעהערט צו עקזיסטירען אין זיין מח אלס א לעבעדיגע זאך, וואס קען אפשר ווערען א סיבה, און מען קען דערויף בייז זיין). ער איז איינינע מאל ארויסגעגאנגען אויפ'ן וועג, דער הימעל איז געווען פערוואלקענט און טהיילמאל האט זיך ענטפלעקט א שטיק הימטל מיט שטערען, האט מען געזעהן א שטיק וועג. נור אפטמאל איז דער הי־מעל פערשטעלט געווען, און עס האט זיך גערדאכט אז די גאנצע לופט איז אנגעפילט מיט אזא שטאף וואס פערשטעלט אלעם פון די אויגען. אויפ'ן וועג האט ער גאר נים געזעהען, קיין מענש איז נים געגאנגען, קיין פוהר איז נים געפאהרען. עס איז געווען א הינטער וועג, א פור־ערשער, מיט צואקערטע זאמד, און מעהר ווי אין דארף האט ער נים געפיהרט. ארום פארנאכט האט ער יא געהערט א פוהר דורכפאהרען, א גויה האט א קוה געטריבען אויפ'ן וועג — נור ווען די זונן האט זיך געזעצט האט ער שוין גאר נים מעהר געהערט.

פלוצים האט איהם אנגעהויבען זיין הארץ צו קלאפען — עס האט זיך איהם גערדאכט, אז ער דערהערט מענשען רעדען, געהען האסטיג און רעדען הויך. ער איז אריין אין וואלד, און אוועקגעלייגט זיך אונ־טערן בוים, און געווארט, פון נעבעל האט זיך וואס אמאל דייטליכער דערהערט שטימען. באלד האט ער דערקענט מארי'ס שטימע. די מויד האט מיט א כיון הויך גערעדט, כדי מאטקע זאל דערהערען, אז זיי נעהען. באלד האט ער אויך געהערט קאנאריק'ס קול, ווי ער זאגט

האסטיג: „רעד ניט הויך — מען קען הערען“, און עס איז מאַטקען אַ וואונדער געווען וואָס קאַנאַריק קען רעדען. מאַטקע איז געלעגען אונטערן בוים אָהן אָטהעם און די שטימען און די טריט האָבען זיך געהערט וואָס אַמאָל נעהענטער, באַלד איז עפּעס פערביי געפלויגען פאַר איהם ווי אַ שווארצער שאָטען און ווי אַ ווינד. מאַטקע האָט לכתחילה פערגעסען וואָס ער האָט צו טהאָן. ער האָט זיך באַלד דערמאָהנט, און געגעבען אַ שטילען פּייף. ער האָט שוין געוואָלט געבען אַ העכערען פּיף, און ער הערט עפּעס אַ גערודער, און קאַנאַריק'ס שטימע, זעהר קלאָהר, ווי ער וואָלט געשטאַנען פאַר איהם:

— וואוהין געהסטו, מאַרי! ווער פּייפט?

און מאַטקע האָט פאַר זיך געזעהן אַ שווארצען פלעק, און דער פלעק איז ביי איהם געווען אַ טויטע זאַך. דער שווארצער פלעק האָט אויסגעשריען:

— אוי, מאַמע!

מאַטקע איז דערציטערט געוואָרען פאַר דעם וואָרט „מאַמע“, און ער האָט זיך פערוואונדערט וואָס דער שוואַרצער פלעק קען רופען „מאַמע“. באַלד האָט איהם דער שווארצער פלעק געגעבען אַ כאַפּ אָן ביים האַלז, און דאָס האָט איהם געגעבען ענערגיע און מוטה, אז ער זאָל זיך שלאָגען מיט דעם שווארצען פלעק.

באַלד האָט ווער אַרומגעוויקעלט דאָס פּנים פון שווארצען פלעק, און אַ געשריי איז האַלב דערשטיקט געוואָרען צווישען די בוימער אין וואַלד, און האַלב אין אַ טוך. אז דער „שווארצער פלעק“ האָט שוין נישט געקענט אַרויסגעבען פון זיך קיין מענשליכע געשרייען „אוי, מאַמאַ“, נור עפּעס ווילדע כאָרכלען — האָט מאַטקע געקענט אַריינשטעכען אין דעם ווייכען וואַרימען פלעק ווי אין אַ טויטע זאַך. ער האָט זיך געוואונדערט, וואָס פון דעם ווייכען וואַרימען שטראָמט ארויס עפּעס וואַרימעס, פעטעס, און דאָס בעגיסט זיין האַנד, און עס איז אַנגענעהם ווען דאָס פעטע וואַרימע גיסט זיך אויף דער האַנד. ער האָט קיין צייט נישט געהאַט צו קלעהרען דערפון, נור ס'איז ביי איהם דורכגעלאָפען ווי אין אַ חלום. באַלד האָט דער שוואַרצער פלעק שוין נישט אַרויסגעגעבען פון זיך קיינע כאָרכלען, און איז אומגעפאַלען און איינגעקאָרטשעט זיך, און עס איז געבליבען ליגען אַ טויטע זאַך.

דענסטמאל איז מאטקע געקומען צו זיך. ער האט אויסגעזוכט דאס פעקעל, וועלכע קאנאריק האט געטראגען אויף די פלייצעס, ווען מאטקע איז איהם אונטערן ארים בעפאלען, געגעבען עס מארי'ן צו האלטען. דערנאך האט ער אנגענומען קאנאריק'ען ביי א פוס און צוגעשלעפט איהם צום טייכעל. דארט האט ער איהם בעזוכט, ער האט גאר נישט געפונען, ער האט איהם אבגעבונדען דאס טוך פון פנים — געמאטערט זיך ניט אריינצוקוקען איהם אין פנים אריין, האט איהם אויפגעריסען דאס העמד. אויפ'ן לייב אנגעבונדען האט קאנאריק געהאט א זעקעל, אין וועלכען עס איז געלעגען פאפיער געלד און א פאס איינגעוויקעלט אין א שטיקעל פאפיער, אויפ'ן פאס האט זיך מאטקע מעהר געפרעהט ווי אויף דאס געלד, בעהאלטען עס, האט ער אויסגעזוכט די שטיינער וואס ער האט אנגעגרייט נאך פון פאר־נאכט, ארומגעבונדען קאנאריק'ען מיט מארי'ס טוך און אריינגעשטופט די שטיינער אין טוך אריין, האט ער איהם אריינגעקוליעט אין וואסער אריין צווישען געמויזעכטס און קאנאריק איז פערשוואונדען פון דער וועלט.

אבגעוואשען זיך ביים וואסער, האט ער בעפוילען די מויד, אז זי זאל זיך אויך גוט ארומוואשען אין וואסער. דערנאך האט ער אויס־געטהאן זיין צוריסענעם ראק מיט די שטיוועל, געמאכט דערויס א פע־קעל און אנגעלייגט מיט שטיינער און אריינגעלאזט אין וואסער. אין קאנאריק'ס פאק האט ער געפונען זיינע נייע שטיוועל מיט די לא־קירטע כאליאוועס וואס קאנאריק האט איהם אויסגעצויגען אין דער שענק, און קאנאריק'ס נייעם אנצוג. ער האט זיך אויסגעפוצט אין דעם שפיגעל פון דעם שטערען בעלויכטען וואסער, אין וועלכען קא־נאריק איז יעצט געלעגען. האט זיך אנגעטהאן קאנאריק'ס נייעם אנצוג, די סאמעט־רויטע אויסגעשניטענע וועסט און אנגעהאנגען זיך זיין זייגער מיט די גרויסע זילבערנע זעלנערישע קייט. אז מאטקע איז שוין געווען אנגעטהאן האט ער נאך גענומען א פאאר שווערע שטיינער און אריינגעלאזט אין וואסער, אויף דעם ארט אויף וועלכע, קאנאריק איז געלעגען, גענומען קאנאריק'ס פאק אויף די פלייצעס, די מויד ביי דער האנד און איז געגאנגען.

— זאלסט געדענקען, אז איך הייס מאיר אהרון קאנאריק און אזוי

זאָלסטו מיך רופען שטענדיג, דו הערסט, זאָלסט נישט פערגעסען — האָט מאַטקע געזאָגט צו דער מוויד שטרענג.

— און איך הייס חנה דבורה זילבערשטיין.

— וואָס, פון ווען?

— קאַנאַריק האָט מיר געקויפט אַ פּאַס פון די קאַטאַרינאַרזשעס און האָט מיר איהם היינט געגעבען, ווען איך בין אוועק מיט איהם. געדענק!

— דאָס איז גוט.

די נאַכט איז געווען אַ קאַלטע און מאַרי האָט גאָר ניט געהאַט אויף זיך נאָר איהר לייכט טיולענעם קאָפּטענדעל און אַ קליידעל אויפ׳ן נאַקעטען לייב, מיט דעם טוך האָט זי פערבונדען קאַנאַריק׳ס פּנים. זי האָט דערפיהלט מאַטקע׳ס ווארימע לייב וואָס איז צוהיצט געווען פון אויפרעגונג און פון דעם בלוט וואָס האָט זיך געגאָסען אויף זיינע הענד — האָט זי זיך איינגעקאָרטשעט און איינגעקנאָטען אין מאַטקע׳ן. מאַטקע האָט זי צוגענומען מיט איין האַנד און פעסט זי געדריקט צו זיך. דער פרישער ציטער, וואָס איז דורכגעגאַנגען דורך איהר קערפּער פון די נאַכט־קעלט, האָט איהם געקיהלט, און עס איז איהם גוט געווען. באַלד זיינען זיי ביידע געלעגען איינגעקנעטען איינער אין צווייטען אין פייכטען גראָז הינטער אַ בוים, די נאַכט ראָסע האָט געוואַשען זייערע האַלב־נאַקעטע לייבער, און דער נאַכט ווינד האָט געקיהלט זייער צוואַרימט יונג בלוט, און מאַרי האָט זיך איינגעקאָרטשעט ווי אַן ערשראָקענער יתומה׳דיגער פויגעל הינטער מאַטקע׳ס יונגע שטאַרקע ברוסטען, און זי האָט זיך געבעטען:

— מאַטקע, מאַטקע איינציגער, שלאָג מיך, טרעט מיך מיט די פיס, און איך וועל דיינע הענד קושען. טהו מיט מיר וואָס דו ווילסט. איך וועל דיר אַלץ, אַלץ האַרכען.

— ווי הייס איך? — האָט זי מאַטקע געשלאָגען מיט די פויסט אין פּנים אריין — ווי הייס איך? האָסט פערגעסען?

— קאַ—נאַ—ריק! מיין ליובאָווניק קאַ—נאַ—ריק!

אין וואָסער וואָס איז געווען ניט ווייט פון זיי האָט זיך ווער בע־וואוינען — דאָס וואָסער האָט אויפגעציטערט און געפּאַטשט אונרו־היג צווישען דעם גרינס, און די קוויטשערס, ווי עס וואָלט זיך ווער אויפ־

געכאַפּט און אַרויסגעקוקט פון וואַסער ביי דעם נאָמען קאַנאַריק — וואָס האָט זיך געהערט אין וואַלד.

מאָטקע און מאַרי האָבען נישט געהערט דאָס ציטערען אין וואַסער. זיי האָבען זיך ביידע ביי די הענד אָנגענומען און געגאַנגען מיט פלינקע טריט צו די נאָהענטסטע סטאַציע, צו פאָהרען נאָך וואַרשוי, אויף'ן דעם אַדרעס, וועלכע מאַרי האָט צווישען די ברוסטען געהאַט פערשטעקט.

דריטער טהייל

מאַטקע אין וואַרשאַ.

1

די אַלטע שטאָדט.

אין אַ ווינקעל פון דער גרויסער ווארשא איז נאָך איבערגעבליבען אַ רעשט פון דער מיטעל־אַלטערישער שטאָדט. די אַלטע שטאָדט אין ווארשא בעשטעהט פון הויכע, שמאָלע, אַלטע הייזער, וואָס אונזערע זיידעס פאר הונדערטער יאָהרען האָבען זיי אויפגעשטעלט. איין הויז איז אָנגעמויערט אין צווייטען און קוים ריהרט מען איינס, וועלען זיך די אַנדערע צופאַלען. זיי האָבען קיין הויף, קיין פענסטער, קיין ליכט, נור יעדעס הויז איז ווי אַ לאַבירינט. לאַנגע פינסטערע קאָרידאָרען פיהרען דורך געהיימניספאָלע וועגען אין די שטובען פון די הייזער. און די וועגען ווייסען נור די אַלטע איינוואָהנער פון די הייזער, וועלכע זיינען אין זיי געבוירען און ערצויגען געוואָרען. אונזער איינער, אז ער פאַלט אריין אין אזא הויז, מיינט ער, אז ער איז פערבלאָנדזשעט געוואָרען אין אַלטען קלויסטער, וואָס פון די ווענט שמעקט די אינקוויזיציע, און אַ שרעק בעפאַלט איהם פון די הויכע רונדיגע באַלקענס, וועלכע בויגען זיך ארום זיין קאָפּ, פון די שווארצע ערנסטיגע ווענט וואָס רינגלען איהם ארום, און ער בלייבט שטעהן אין מיטען וועג פאר פינסטערניש און שרעק.

און נישט נור די הייזער — די גאַנצע טהייל אַלטע שטאָדט מאַכט אזא איינדרוק. אין מיטען מארק, אין אַן אַלטען אויסגעטריקענטען

ברונען, וואָס איז אַמאָל געווען דער שטאָלץ פון ווארשא, שטעהט די ווארשעווער וואסער־נימפע, האלב פרוי, האלב פיש, דער סימבאָל פון דער ווארשעווער שטאָדט. ארום איהר, ארום די וואסער־נימפע, וואָס איז גיכער אַ סימבאָל פאר די ווארשעווער פערפיהרערישע פרוי, אייַדער פאר דער שטאָדט, שטעהען אין ענגשאפט די הייזער ווי אַלטע, אַלטע זיידעס, הויכע און שמאָלע ווי סוכאָטניקעס. יעדעס איינע אין אַנאַנדער קאָליער אָבגעפארבט מיט די צייכענס פון די אַלטע צעכען אויף זיי. אין מארק זיינען אויפגעשטעלט בוידען און שטעלען, און ווי עס פּאַסט זיך פאר אזא אַלטע טהייל שטאָדט, איז דאָ דער מאַרק פון אַלט־ווארג. איהר קריעגט דאָ צו קויפען פון אַלטע אָבגעניצעוועטע לעפעל ביז א פּאָאר אַלטע שטיוועל. און נישט איינער קומט דאָ אריין אָן אָבגעריסענער און געהט ארויס א בעקליידעטער מיט א פּאָאר שטיוועל וואָס זיינען געניהט געוואָרען פאר פינף יאָהר אין פּאריז, מיט א ראָק וואָס איז געמאכט געוואָרען אין א ניו יאָרקער שאָפּ, און מיט אַ העט וואָס איז געקויפט געוואָרען אין א בערלינער קראָם, און דאס אלעס האָט ער געקויפט פאר קליין־געלד, פון וועלכע עס איז איהם נאָך איבערגעבליעבען אויף מיטאג.

אין איינע פון די הייזער, וועלכע האָט געטראגען דאָס שטאָלצען נאָמען „דער שיף אַנקער" און איז טאָקע געווען בעצייכענט מיט אַ שיף וועלכע איז געווען גרין אָבגעפארבט אויף א רויט פעלד, האָט זיך געפונען דאס טהיי־הויז „קאפע ווארשאווסקי". ביינאכט איז די „קאפע ווארשאווסקי" בעלויכטען מיט צוויי רויטע לאמטערנעס, וועלכע ברענען זיך אונטער דעם שילד מיט דער גרינער שיף. און אויף דריי פיער שטוהלען וועלכע שטעהען אין דרויסען פון דער „קאפע ווארשאווסקי" זיצען אויסגעזוצט מיידלעך, יונגע און עלטערע אין א מאָדנע נעגליזשע, האלב אויסגעטהאָן, האלב אָנגעטהאָן, אין ווייסע קאָפּטענדלעך און ווייסע ספּאדניצעס, אָפט קורצע, און ווייזען ארוים די רויטע, בלויע, שווארצע סטרימפּף און די ווארשעווער געטאָקטע שיכעלעך. ביי א טהייל פון זיי האָבען זיך די האָר צולאָזט, ביי א טהייל זיינען די האָר ארומגענומען מיט רויטע בענדער, און ביי די עלטערע און דיקע האָבען זיך די קאפּטענדלעך אויפגעשפּילעוועט און צופעליג ווייזט זיך ארויס א לייבליכע געהויבענע ברוסט. די עלטערע זיצען נור אזוי שווער און אונבעוועגליך אויף די שטוהלען פאר דער „קאפע

ווארשאווסקי“. די אינגערע און די שעהנערע לויפען ארום אויף די טראָטוארען, לאָזען פליהען זייערע צולאָזטע האָר, לאָזען ארויסווייזען זייערע נאַקעטע הערצער און ברוסטען און זייערע געטאָקטע שטאַרקע קורצע פיס, וואָס הויבען זיך פון די קורצע קליידלעך, און כאַפּען אָן די דורכגעהערס ביי די אָריכ:ם.

און די גאַס איז דענסטמאָל בעלעבט, פאַר פיעלע אזעלכע אַלטע ערנסטע הייזער ברענען רויטע לאַמטערנעס און בעלייכטען די אַלטע סימנים פון די פאַרצייטיגע צעכען. פאַר פיעלע טהירען פון אזעלכע קאַפּעען זיצען אויסגעזוצט מיידלעך אין אזעלכע מאָדנע שלאָף־צי־מערדיגע קאָסטיומען, און פיעלע יונגע לייטלעך, און עלטערע מענ־שען, ציווילנע און רעגיערונגס־לייט אין פערשיעדענע פאָרמען, יונגע און אַלטע, בעלעבען אין די אבענדען די טראָטוארען פון דער אלטער שטאָדט. אָפטמאָל שפּיעלט אַ קאַטערינקע פאַר אַ הויז און קינדער טאַנצען נאָך׳ן טאַקט פון דער קאַטערינקע, אָפטמאָל הערט זיך אַ האַר־מאָניקע שפּיעלען. דאָס זיצט דער סטרוזש פאַר׳ן הויז מיט אַ שיקסע אין די אָרימס און שפּיעלט זיך פערגעניגענד אַ מעלאַנכאָלישע פּוילישע מאַזורקע און „היט דאָס הויז“, אז קיין גנבים, און קיין אונגעמאָל־דענע מענשען זאָלען אין הויז ניט אריינקומען. נור ער לאָזט אריין די מיידלעך מיט די געסט וואָס זיי פיהרען פון דער גאַס און ווערען פערשוואונדען אין פינסטערען לאַבירינט פון אזאַ הויז.

דאָס איז אלעס אין אָבענד. יעצט איז אָבער טאָג. דער מאַרק פון די אַלטע שטאָדט איז פול מיט סוחרים און קונים. אַלעס איז דאָ אַ סחורה, אלעס פערקויפט מען און מ׳קויפט דאָ. עס שטעהט אַ זעלנער מיט ראָזעוואַנע ברויט, אנאַנדערער מיט קאַזיאָנע לייוואַנד צו פערקוי־פען. אַ איד מיט אַלטע שירמס און אָבגעניצעוועטע קראַגענס, אַ אידענע מיט אַלטע ווייבערשע קליידער. און דער מאַרק איז פול מיט קונים, און מען קויפט און מען טהוט אָן די געקויפטע זאַכען באַלד אויף׳ן אָרט. טהייל מאַכען אַ טויש. לאָזען איבער די אָבגעטראָגענע זאַכען פאַר אַ ברויט, פאַר אַ פּעקעל פּאַפּיראָסען, און אָפטמאָל געהט איינער אוועק פון דעם מאַרק אין גאַנצען אָהן אַ ראָק, פאַר אַ טרונק בראַנפּען, אזוי ווייט ווי די פאַרגעשריעבענע אנשטענדיגקייט לאָזט צו, געהט אָן דער האַנדעל. ד. ה. ביז צו די הויזען. (אָהן הויזען קען מען זיך אין מאַרק ניט ארומדרעהען לויט פאַרשריפט). און די נימפע. די ווארשע־

ווער וואסער נימפע, וואס שטעהט אין דעם אויסגעטריקענטען ברו־נען, האט שוין געזעהן ניט איין נאקעטען קערפער. און ווען זי וואלט נישט געווען געמאכט אויס קופער און מעטאל, וואלט זי זיך געדרוי־טעלט פאר שאנדע פון פערשיעדענע סצענעס וואס עס קומט איהר אויס צוצוזעהן.

אין „קאפע ווארשאווסקי" איז יעצט שטיל. איינזאם זידט דער גרויסער סאמאוואר אין א ווינקעל פון קאפע און די פליעגען עסען זיך רוהיג די קעז און קיכעלעך מיט די אנדערע געקעכטס, וועלכע ליגען אויסגעלייגט אין שויפענסטער. אין קאפע אליין ווייזט זיך קיינער נישט, נור אין א הינטער־שטיבעל וואס האט קיין פענסטער נישט, נור א קליינעם לופטשיק, וועלכער געהט ארויס אין אנאנדערן צימער, (וואס יענער האט יא פענסטער און בעלייכט גאנץ מאט מיט א פאר־נאכטליכען שימער דאס שטיבעל). ביי א ווייסען לאנגען טיש, ביי וועלכען א מיידעל שטעהט און וועלגערט אויף א ברעט א טייגעל, זיצען א פאר אנדערע מיידלעך, צו ווייבלעך, און טרינקען טהיי. א טהייל פון זיי זיינען נאך אין נאכט קליידער, כאטש עס איז שוין א שטיק נאך מיטאג. איינע אין א העמד, די צווייטע אין א שלאפראק, א טהייל מיט צולאזטע האר, וועלכע זיי טרינקענען אין דער לופט, — אין שטוב פיהלט זיך א ריח פון פודער און שלעכטע „פארפיומען". די „לאוויטשערין" האט אראבגעבראכט פון דער הויף פון איהר צי־מער'ל, וואו זי וואהנט, א האלב טוץ באטיסטענע העמדער, מיט די זשוראדאווער טישטיכער און האנדטיכער, וואס זי האט געזאמעלט אין איהר קארב און האט געוויזען די שעהנע דעסענס אין וועלכע עס איז געווען איהר נאמען אויסגעהאפטען. די מיידלעך האבען בעטראכט די ארבייט, געפרופט טרעפען וויפיעל די לאוויטשערין האט בעצאהלט פאר די לייליכער מיט די טישטיכער, און די וועש איז ארומגעגאנ־גען פון איין האנד אין דער צווייטער.

דאס נייעס, אז די לאוויטשערין האט זיך ווידער געקויפט נייע וועש, האט ארויסגערייצט די בעל־הבית'טע פון די קיך ארויס — וואו זי איז געשטאנען און האט געקאכט מיטאג פאר די קינדער וואס דאר־פען באלד פון חדר אהיים קומען. די בעל־הבית'טע איז ארויסגעקומען פון קיך מיט א צופלאמט פנים פון פייער, א דיקע, פעטע ווארשע־ווער אידענע מיט א פעטען האלז און פעטע פינגער. זי האט מיט

פרייד אויך גענומען בעטראכטען די פרישע גלאַנצענדיגע טישטיכער און האַנדטיכער. ווי א טיכטיגע וואַרשעווער ווירטהין האָט די בעל־הבית׳טע נישט געקענט גלייכגילטיג זיין צו וועש, און מען האָט די טישטיכער אויסגעצויגען אויף די טישען, אויף די בענק, אויפ׳ן בעט וואָס איז דאָרטען געשטאַנען, געמאָסטען זייער לענג און געפּרופט טרעפען זייער ווערטה.

— וואָס וועסט דו טהאָן מיט אזוי פיעל וועש, דאָבריש? — האָט די בעל־הבית׳טע געפרעגט די לאָוויטשערין מיט א בעהאַלטען שמייכעלע אין די פעטע פאַלדען פון איהר גרויסע געזיכט און מיט א וואונק צו די אַנדערע מיידלעך, וואָס האָט אויסגעדריקט אי שפּאַס אי א ביסעל קנאה אויף די וועש. — האַסט דאָך שוין אזוי פיעל, אז די וועש פוילט דאָך ביי דיר אין קאַסטען. דו ניצט דאָך זי נישט.

— שאַדט נישט, זאָל זי פוילען. עס וועט קומען אמאָל א צייט, אז איך וועל זי ניצען אויך.

— הלואי פאַר מיינעט וועגען, — האָט די בעל־הבית׳טע פון „קאַפע וואַרשאַווסקי“ געזאָגט, ווידער מיט דעם זעלבען שמייכעל. און געוואָלט אריינגעהן צוריק אין קיך אריין. אָבער עס האָט זי אָבגע־שטעלט געגענדיל די זשאַכלינערין׳ס שטימע:

— גיעב נור א קוק ווי עס אַרט איהר ווען אונזער איינע קויפט זיך וועש. זיי אליין מעגען זיך נור קויפען אויסשטייערס, בעל־בתיש׳־קייט. שאַדט נישט, דאָבריש. ניץ זי געזונדערהייט.

די בעל־הבית׳טע פון קאַפע הויז איז ניט געווען די בעל־הבית׳טע פון „הייזעל“, צו וועלכען די מיידלעך האָבען געקערט. די מיידלעך האָבען געקערט צו אַנדערע בעלי־בתים. אין דעם קאַפע זיינען זיי נור אריינגעקומען, ווייל דאָרט איז געווען זייער „בערזע“ און זיי פלעגען דאָרט פערברייגגען ביי טאָג, ביז מען טהוט זיך אָן פאַר דער דער נאַכט. און פאַר געגענדעל די זשאַכלינערין האָט די בעל־הבית׳טע פון קאַפע הויז מורא געהאַט. ערשטענס האָט די זשאַכלינערין א גרויס מויל, און צווייטענס, האָט זיך אין שכנות׳דיגען הויז אויפגעעפענט אַנאַנדער קאַפע הויז, א קאָנקורענט. און מיידלעך פון אַנדערע הייז־לעך האָבען דאָרטען אָנגעהויבען צו פערקעהרען.

— איך מיין דען עפּעס, פון מיינעט וועגען, וואָס האָט זי זיך אָנ־

געטשעפעט אָן מיר? לאָז זי זיך דאָס גאַנצע געוועלב אויסקויפען. — און די בעל־הבית'טע איז צוריק אריין אין קיך.

— וואָס ווערסט דו טאַקע טהאָן מיט די טישטיכער און סערוועטען, ווערסט דו דאָס ניצען? אָך, איך האָב דאָרט ליעב אַ שעהנעם קאָפּעלוש און אַ שעהנע פּאַלערינע, דאָס איז פאר מיר. — אָבער אויסגעהאַפטענע טישטיכער, דאָס איז גוט פאר אַ בעל־הבית'טע וואָס פיהרט אַ היים, נישט פאר אונזער איינע — האָט זיך אָנגערופען יענטע'לע דער ממזר.

די מיידלעך האָבען אונטערגעשמייכעלט. זיי האָבען געוואוסט פון די לאַוויטשערינס שוואכקייט צו קויפען זיך בעל הבתישקייט, טהייערע וועש פאר דעם אָבגעשפּאָרטען גראָשען וואָס זי גיט ניט אויס אויף קיין קלייד, אויף קיין שיך, און ווי זי קען נור פון אַ גאַסט ציהען אַ גראָשען — גיט זי עס אויס פאר אַ בעל הבתישקייט, כאָטש דאָס בעל הבתישקייט האָט געפוילט ביי איהר אין קאַסטען. אפשר האָט זי געהאַט נאָך אַ האָפנונג אַמאָל עס צו בענוצען, ווען זי וועט חתונה האָבען און פיהרען אַ אַנשטענדיג לעבען, ווי עס איז די האָפנונג פון די מעהרסטע פון אַזעלכע מיידלעך, און אפשר האָט זי די האָפנונג שוין אַליין אויך ניט געהאַט, נאָר עס איז ביי איהר געווען אַ מין שפּיעל, ווארום, אַז קיינער איז ניט געווען בייטאָג, פלעגט זי ליעב האָבען ארויסנעהמען די אָנגעקויפטע זאכען פון קאַסטען און אויפראַמען איהר שטיבעל, ווי זי וואָלט געהאַט אַ מאַן און געווען געפיהרט אַ בעל הבתיש לעבען. זי האָט אויף איהר קליינעם טיש אויסגעלעגט אַ ריין טישטוך, אויפגעשטעלט דעם נייעם קופּערנעם סאַמאָוואַר, אָנגעהאָנגען די בילדלאַך אויף די וואַנד, אַ אויסגעהאַפטענע זיידענע קאַפּע אויף'ן בעט. און פארנאַכט, ווען מען האָט זיך אָנגעהויבען גרייטען אויף געסט, האָט זי די זאכען צוריק אויפגעפּאַקט און בעהאַלטען אין קאַסטען אריין...

נאָר באַלד איז דער שמועס איבערגעהאַקט געוואָרען. אין קאַפּע הויז איז אריינגעקומען אַ מיידעל פון אַ יאָהר אַכט, ארומגעהילט אין אַ גרויסען שאַל, וואָס אַ האַלבער האָט זיך איהר נאָכגעשלעפּט אויף דער פּאָדלאָגע און פון דעם אַנדערען האַלבען האָט ארויסגעשטאַרט ווי אַ קליין חיה'לע דאָס קעפּעל פון אַ קינד, וואָס דאָס מיידעל האָט געהאַלטען. אין דער צווייטער האַנד האָט זי געהאַלטען אַ בלעכענעם

טשייניק און אריינגערעדט מיט א הייזעריגע שטימע, וואס קומט פון א פערשטאפּט נעזעל מיט א בעלייגטען האלז, אויף אן עכט ווארשעווער לשון, וואס האט געקלונגען ווי געזונגען:

— פאר א צווייער געזאָטען וואסער!

— חנה׳לע, חנה׳לע, א קונה איז דא! — האט איינע פון די האלב נאקעטע מיידלעך אריינגערופען אין קיך אריין, וואו די בעל־הבית׳טע איז געווען.

פון דער קיך איז ארויסגעקומען א מיידעל פון א יאהר אכט־צעהן, ניינצעהן, אנגעטהאָן געוועהנליך ווי יעדער אנדער לעבעדיגער מענש, נאר דא צווישען די האלב־נאקעטע מיידלעך, וועלכע זיינען געזעסען אין זייערע נאכט־העמדער און שלאף־רעק, האט דאס מיידעל, וועלכעס מען האט גערופען חנה׳לע, אין איהר רויט־בלויען קארטענעם סטאניקעל מיט די גלאטע פארקעמטע האאר, מיט די צוגעפלאכטענע צעפּ, און מיט דעם פרישען, נאטירליכען פנים, אויף וועלכען עס איז נישט געלעגען קיין פערהארטעווער, געבראכענער פודער, ווי ביי אנ־דערע מיידלעך, זיך אויסגענומען ווי אוננאטירליך און מאדנע. זי האט אויסגעזעהען ווי א אנגעטהאנענע צווישען נאקעטע. חנה׳לע איז אריינגעגאנגען אין קאפע הויז, און האט גענומען פון דעם קינד, וואס האט געהאלטען נאך א קלענער קינד אין האנד, דעם בלעכענעם טשיי־ניק און האט אנגעגאסען געזאָטענע וואסער פון זודיגען סאמאוואר.

— וואס מאכט די מאמע? — האט גענענדיל די זשאבלינעריין געפרעגט די קליינע מיידעל.

— איך ווייס נישט. די מאמעשי ליעגט אין בעט און דער טאטעשי איז נישטא — האט דאס מיידעל ווידער געזאגט אין א קינדערשען געזאנג מיט א הייזעריגע שטימע.

— גיב איהר, חנה׳לע, א קעז־קיכעל, דא האסטו א פירער — זאגט די זשאבלינעריין, ארויסנעהמענדיג א בייטעלע פון איהר זאק און אוועקלעגענדיג א קופערנע מטבע אויפ׳ן טיש.

חנה׳לע איז צוגעגאנגען צום שוי־פענסטער. אין פענסטער איז געווארען א רעש פון די אנטלאפענע פליעגען. וואס חנה׳לע האט דערשראקען מיט איהר האנד, ארויסגענומען א קעז־קיכעל און דער־לאנגט דער מיידעל, און דאס מיידעל האט עס צוגענומען אהן ווערטער.

— און פאר מיר אויך.

— און פאר מיר אויך — האבען זיך געלאזט הערען שטימען פון אלע זייטען, וואו די מיידלעך אין די נאכט-העמדער זיינען נור גע־זעסען, און חנה'לע האט אנגעלעגט דעם קינד אין טוך אריין קעז־קיכלאך וויפיעל זי האט נאר געקענט דערטראגען.

— זעה נור, אז דו זאלסט ניט פאלען מיט'ן קינד, — שרייט איהר נאך די זשאכלינערין.

— געה פאמעלאך, דו הערסט, — זאגען אנדערע מיידלאך.

— א רחמנות דעם פאפיראסניק. דאס ווייב קרענקט שוין דעם זיבעטען חודש, און א פולע שטוב מיט קינדערלאך. דאס האט מען פון חתונה האבען, זאגט די זשאכלינערין, און ווישט זיך אפ פון פנים מיט א טיכעל דעם נעכטיגען פודער.

— ניט אלע מענער זיינען דאך אזעלכע שלים-מזל'ניקעס ווי דער פאפיראסניק, — רופט זיך אפ אין א ווינקעל די לאוויטשערין, וועל־כע לייגט צונויף איהר וועש.

באלד האט זיך די טהיר פון קאפע הויז אויפגעעפענט מיט רעש און א פאר אינגלאך, ווי א צווילינג, האבען געגעבען א שפרונג אריין, געווארפען מיט די הענד, מיט די קאפאטעס, מיט די קאשקעטלאך, און מיט סידורים וואס זיי האבען געהאלטען אין די הענד.

— מאמא, גיב אונז עסען! — האבען די אינגלאך אויסגעשריען, נאך זייענדיג ביי דער טהיר.

— שלמה'לע, קום נאר אהער, — רופט צו א אינגעל די לאווי־טשערין.

— ניין, שלמה'לע, קום צו מיר, אט האסטו א צווייער, אז דו וועסט אהער געהן — זאגט די זשאכלינערין, און נעהמט ארויס א צווייער פון זאק.

— שלמה'לע, איך וועל דיר קויפען א מעסעריל, אז דו וועסט אהער געהן.

דאס אינגעל איז געשטאנען אין מיטען, מיט'ן סידור אין דער האנד, האלב רויט געווארען פון ווארימקייט, וואס ער איז געלאפען און געקוקט מיט די בלישצענדע אויגעלאך און ניט געוואוסט וואו צו געהן — נאך'ן צווייער צי נאך'ן מעסעריל.

— שלמה'לע, קום עסען, — האט איהם פלוצלונג אנגענומען חנה'לע ביי דער האנד און האלב מיט געוואלד אין קיך אריינגעשלעפט.

— גיב נור א קוק, ווי זי האט מורא, איך וועל איהם א שטיק אפבייסען. — קרימט זיך די זשאבלינערין און קראצט זיך אונטער א ברוסט.

דאס אינגעל האט נאך מיט בלישצענדע אויגען געקוקט צום צווייער, וואס די לאוויטשערין האט געהאלטען, און האלב מיט גע־וואלד אוועק פון שטוב.

נאר אין קאפע הויז איז וויעדער געווארען א בעוועגונג. עס זיינען אריין צוויי פרעמדע מענשען און לויט זייער אנשטענדיגעם אויסזעהן און אנשטענדיגע קליידונג, זיינען זיי, קענטליך, געוועזען זעהר זעלטענע געסט אין קאפע הויז. די מיידלאך האבען זיך צוריק געצוי־גען אין א ווינקעל, א טהייל פון זיי האבען זיך פעררינכט זייערע פריזירע און זייערע קליידער, און געקוקט מיט בלישצענדע אויגען. די בעל־הבית׳טע איז אויך אריינגעקומען פון קיך, גלייך געמאכט זיך די האאר און איז אנטקעגען געגאנגען די פרעמדע אונגעוועהנליכע געסט. די בעל־הבית׳טע איז בלייך געווארען און אביסעל דערשרא־קען געווארען פאר די פרעמדע מענשען. נאר באלד האט זיך צווי־שען זיי געוויזען א בעקאנט פנים. וועלפיל דער רויטער האט מיט זיין הייזעריגע באס שטימע אריינגערופען אין טונקעלען צימער אריין:

— קאנאריק איז נישטא?

די מיידלאך און די בעל הבית׳טע האבען זיך בערוהיגט דער־הערענדיג וועלפיל דעם רויטענס, דעם בעל הבית פון הייזעל׳ס בע־קאנטע שטימע, און האבען אבגעענטפערט:

— יא, דא איז ער, ער שלאפט, — און געוויעזען אויף א טונ־קעל ווינקעל פון קאפע הויז, וועלכער איז אין גאנצען געווען איינ־געוויקעלט אין פינסטערניש, און האבען אויסגערופען:

— קאנאריק! קאנאריק! מען רופט דיך!

פון א זאפע איז אראבגעקראכען א הויכער יונג, ארויסגעקומען פון דער פינסטערניש. די לאקירטע חאליאוועס פון זיינע שטיוועל האבען געבלישצעט נאך אין די טונקעלהייט. זיין שווארצע גריווע איז געווען צורודערט, און א פנים האט ער געהאט א זויערס, כאטש אן אויסגעשלאפענס, א חיטרע, מיט צוויי קליינע שווארצע וואנסעלאך.

ער האָט זיך גלייכגילטיג די אויגען אויסגעווישט מיט די הענד, און ארומגעקוקט זיך א פערוואונדערטער, ווי ער וואָלט דאָ פּלוצלונג ארייג־געפאַלען, און געפרעגט מיט א יונגע קלאָהרע שטימע, וועלכע איז גע־ווען פון א שטאַרקע ברוסט:

— ווער רופט מיך?

אין דער שטימע האָט מען איהם דערקענט, עס איז געווען „מאָטקע גנב“.

2.
דער „דירעקטאָר“.

קאַנאַריק האָט אָנגעקוקט די ביידע נייע לייט, וואָס וועלפיל האָט אַריינגעבראַכט אין קאַפע־הויז. איינער פון זיי, דער עלטסטער איז געווען אַ נידעריגער, אַ דינליכער, מיט אַ פּאָר שוואַרצע פינקעלדיגע אויגען, וואָס האָבען געקוקט אויף אַלע און אַלעם מיט פערד־אַכטונג און חשד; ווי איינער וואָס איז זיכער אין זיין וועלט, און האָט אַלעס אין דר׳ערד. אַ גראָבען ציגאַר האָט ער געהאַלטען אין די ציינער, וואָס זיינען שוואַרץ געווען פון רויכערען. מיט אַ הייזעריג קול געהוסט יעדען אויגענבליק און געשפּיעגען. נאָך דערפאַר האָט פון איהם אַראָבגעבליצט בריליאַנטען. אַ בריליאַנטענע האַרפּע אין קריוואַט וואָס האָט צו וויסען געגעבען, אַז דער בעטרעפענדער שטעהט נאָהענט צו די קונסט. גרויסע בריליאַנטענע רינגען אויף די קורצע, דינע פינגער. נאָך דעם גרעסטען בריליאַנט אין פּלאַטין איינגעזעצט האָט ער געטראָגען אויפ׳ן קליינעם פינגער, וואָס ער האָט געהאַלטען אויס געוואָנהייט אין איין איבעררייבען אין זיין סאַמעטענע רויט־שרייענדע וועסט און איינגעקוקט זיך מיט האַלב־פערמאַכטע אויגען־לאָך אין זיין גלאַנץ.

דער צווייטער איז געווען אַ פיעל אינגערער, אַ שעהנער הויכער יונגערמאַן, אָנגעטהאָן אין אַ עלעגאַנטען אָנצוג, אויך מיט בריליאַנטען בעפּוצט די הענד, נאָר קלענערע. און ער האָט געהאַלטען אין איין קאָקעטירען מיט די שוואַרצע קורצע וואָנסעלאָך, וואָס זיינען געווען אָבגעשניטען ענגליש־דזשענטעלמעניש.

דער אינגערער האָט געקוקט מיט גרויס דרך ארץ אויפ׳ן עלטערען, און ער האָט איהם געהאַלטען אין איין טיטולירען: „פאַן דירעקטאָר“.

מאַטקע האָט זיי שווייגזאַם בעטראַכט, געוואָרען אַביסעל אונרו־היג, וואָס אַזעלכע וואַזשנע לייט האָבען עפּעס צו איהם אַ געשעפט.

דאָך האָט ער זיין פערוואונדערונג ניט ארויסגעוויזען. ער האָט נאָר געקוקט מיט א ברוגז'דיגען בייזען בליק אויף וועלפיל דעם רויטען, וואָס ער האָט איהם גערופען, און געפרעגט שטום: וואָס איז?

— הער אוים קאַנאַריק: — דאָ איז א געשעפט פאר דיר. אז דו וועסט זיין א קלוגער, קענסט דו א גראָשען כאַפּען, נאָר דו מוזט זיין קלוג און פערשטעהן אן עסק.

— וואָס פאר א געשעפט? לאָמיר הערען! — האָט קאַנאַריק געפרעגט. געמיינט אז ער טהוט דאָס גאַנץ רוהיג, — נור די אונרוהיגקייט און די טשיקאַוויגקייט, וואָס האָבען די לייט צו איהם, האָט זיך ארויסגעוויזען פון זיין בעוועגונג.

דער עלטערער מאַן, דער „פּאַן דירעקטאָר“ האָט קאַנאַריק'ען בעטראַכט פון א זייט און דורכגענומען מיט זיינע קליינע פינקעלדיגע אויגעלאך, וועלכע ער האָט צוזאמענגעקנייטשט. ווי ער וואָלט געוואָלט דערגעהן אין גאַנצען ווער ער איז. דערנאָך האָט ער זיך אויסגעהוסט, אויסגעשפּיגען, ווי עס וואָלט געווען א צייכען, אז ער ווייסט שוין, ווער ער איז און האָט זיך אָנגערופען, ארומקוקענדיג זיך מיט פערואכטונג אויף דעם קאפע הויז:

— נישטאָ וואו זיך אוועקצוזעצען. וואָס קען מען דאָ קריגען?

— חנה'לע, חנה'לע, קום נור ארוים — האָט וועלפיל אריינגערופען אין שטוב אריין, דער בעל־הבית'טעם מיידעל זאָל ארויסקומען.

— חנה'לע, חנה'ע! האָט מען געהערט פון אינעוועניג רופען.

באַלד איז ארויסגעקומען חנה'לע מיט א האַנדטוך אויף'ן פּלייצע, און געקוקט פערוואונדערט און ערשראָקען אויף די פיינע לייט וואָס האָבען בעזוכט דאָס קאַפע הויז. און די שרעק האָט געשרויטעלט איהרע יונגע, פרישע באקען און ערציטערט און געגלאַנצט איהרע שווארצע, יונגע אויגען.

— מאַך אָן אָרט וואו זיך אוועקצוזעצען. זעהסט דאָך ווער עס איז דאָ, — האָט וועלפיל געריבען פאר פרייד זיין פלאַטשיגע נאָז, וויזענדיג מיט די אויגען אויף די בכבוד'ע געסט.

חנה'לע האָט פלינק מיט'ן האַנדטוך איבערגעריבען דאָס טישעל, אוועקגעשטעלט א פּאָר שטוהלען. אַלע האָבען זיך ארומגעזעצט. דער דירעקטאָר האָט מיט די זעלבע קליינע אויגעלאך, וואָס ער האָט פריהער בעטראַכט קאַנאַריק'ען, יעצט דורכגעלעכערט דאָס בעוועגליכע

מיידעל. דערנאָך, אַז דער דירעקטאָר האָט זיך שוין געהאַט אָוועקגעזעצט אביסעל פון דערוויטענס פון טיש, האָט ער זיך אָנגערופען מיט אַ גוטמוטהיגען שמייכעלע:

— אנו, לאָז זי דערלאַנגען אַ פלאַש שאַמפּאַניער, נאָר אַן עכטע מייסטער מאַרקע.

— חנה'לע! האָסט שאַמפּאַניער? — האָט וועלפיל געפרעגט מיט אַ שפּאַסהאַפטען טאָן, וועלענדיג צופריעדענצושטעלען דעם „פאַן דירעקטאָר".

חנה'לע איז געבליעבען שטעהן אין מיטען שטוב און האָט נישט געוואוסט וואָס מען בעט איהר.

— וואָס זאָל איך געבען? האָט זי געפרעגט בייז און רויט ווערענדיג.

— גיב שוין דאָרט דיין טהעע מיט די קעז־קיכלאך, וואָס דו האָסט, — האָט דער יונגערמאַן, דעם דירעקטאָר'ס אדיוטאַנט געזאָגט מיט אַ בעפעהלענדען טאָן.

— ווער איז דאָס? — האָט דער „דירעקטאָר" געפרעגט, איינקוקענדיג זיך מיט די קורצע אויגעלאך אין זיין גרויסען ברילליאַנט פון קליינעם פינגער, ווי ער וואָלט ניט געוואָלט געמיינט חנה'לען, נאָר דעם ברילליאַנט.

— זי איז די בעל־הבית'טעס טאָכטער. די מוטער איהרע האָלט דאָס דאָ די קאַפע הויז.

— און זי דרעהט זיך ארום אויף גאַט'ס וועלט און טהוט גאָר ניט. אַ שאָדע, — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט, ווי פאַר זיך.

— יאָ, זי איז אַ בעל־הבתיש קינד, די מוטער היט זי ווי דאָס אויג אין קאָפּ. — האָט וועלפיל ווייטער דערציילט.

— נו, לאָז זי איהר היטען. וואָס זיצט מען? — האָט דער „דירעקטאָר" געפרעגט אונגעדולדיג מיט אַ קאַפּריז.

— קאַנאַריק, דו ווייסט, ווער דער פאַן איז? — ווייזט וועלפיל דער רויטער אויפ'ן „פאַן דירעקטאָר".

— ניין, איך ווייס נישט, האָט מאַטקע אָפּגעענטפערט בייז און צורודערט. די געזעלשאַפט אין וועלכע ער איז נישט געוועהנט געווען, האָט איהם נערוועז געמאַכט.

— דאָס איז דער „פּאַן דירעקטאָר" פון קאַפע שאַנטאַן „אַקוואַריום". דו ווייסט וואָס דאָס הייסט?

— ניין, איך וויים נישט, — האָט ווידער מאָטקע אָבגעענטפערט בייז.

— צו דעם מענשען אין שאַנטאַן קומען אריין אַזעלכע געסט, ווי דער פּאָליצמייסטער. די העכערע נאַטשאַלסטוואָ קומען דאָרטען אריין, דו ווייסט, וואָס דאָס הייסט?

— דער פּאָליצמייסטער אליין? און דער גובערנאַטאָר נישט? אַלע העכערע אָפיציערען מיט די פּאָלקאָווניקעס, דער גאַנצער וואַרשאַווסקי שטאַב קומען אין „אַקוואַריום" טרינקען שאַמפּאַניער און זעהען די שאַנסאָנעטקעס ארבייטען — האָט געזאָגט מיט שטאָלץ דער שעהנער יונגערמאַן.

דער „פּאַן דירעקטאָר" וועגען וועלכען עס איז דער געשפּרעך געגאַנגען האָט גאַנץ גלייכגילטיג אריינגעקוקט אין בריליאַנט אריין פון זיין קליינעם פינגער.

— ביי דעם „פּאַן דירעקטאָר" ארבייטען די גרעסטע אַקטריסעס, די גרעסטע טענצערינס פון דער וועלט. פאַרשטעהסט? אז ביי איהם, אז עס טאַנצט א שאַנסאָנעטקע, קריעגט זי א נאָמען איבער דער וועלט, און קען קריגען טויזענדער דערנאָך. די גרעסטע שאַנסאָנעטקעס קומען צו פאָהרען קיין וואַרשאַ און בעטען זיך ביים „פּאַן דירעקטאָר", אז ער זאָל זיי ערלויבען צו טאַנצען אין זיין שאַנטאַן, כדי זיי זאָלען קריגען א נאָמען.

חנה'לע האָט דערווייל אריינגעבראַכט אויף א טאַץ טהעע מיט קעז־קיכלעך און אוועקגעשטעלט פאַר די געסט.

— נו, דער שאַמפּאַניער איז דאָ? — האָט דער „דירעקטאָר" געפרעגט און ווידער גענומען בעטראַכטען חנה'לען מיט זיינע צוזאַמענגעקנייטשטע אויגעלעך, און דאָס מיידעל האָט זיך געראַוועלט אונטער זיין בליק און איהרע הענד האָבען געציטערט און איבערגעגאָסען די גלעזער מיט טהעע, וואָס זי האָט אוועקגעשטעלט.

— דרעהט זיך ארום א מיידעל אויף גאָט'ס וועלט און טהוט גאָר נים! א שאָד! — זאָגט דער דירעקטאָר פאַר זיך מיט א זיפץ און נעהמט ארויס פון טאַש א גאָלדענע פּאַפּיראָסען־טאַש, בעזעצט מיט

בריליאַנטען און סוּאַווענירס און טהיילט ארום די זיצענדע מיט פּאַ־פירָאסען.

— הער אוים, קאַנאַריק, — דער „פּאַן דירעקטאָר" האָט געהערט פון דיין נקבה, די שפּאַניערין, אז זי קען געהן אויף א דראָט און מאַ־כען אַקראָבאַטישע קונצען. ער וויל זי זעהען.

— דאָס מיידעל, אָט די, דעם בעל־הבית'טעם טאָכטער געפעלט מיר, — האָט דער דירעקטאָר זיך פּלוצלונג אָבגערופען.

— דער „פּאַן דירעקטאָר" האָט נאָך נישט געזעהן יענע, די שפּאַ־ניערען, פאַנע דירעקטאָרשע. זי איז גוט. א שוואַרץ־בלוטיגע ברו־נעטקע, גאַנץ שפּאַניש, און נאָך גאָר פריש. קוים, קוים, — האָט דער יונגערמאַן, וואָס איז געווען דער מבין אויף די סחורות, געריהמט פאַר דעם „דירעקטאָר" די סחורה.

— איך בין אן עהרליכער מענש — רופט זיך אָן וועלפּיל צו מאָט־קע'ן, זעהסט, ווען דער „פּאַן" (ווייזענדיג אויף'ן יונגען מאַן) איז גע־קומען צו מיר און געמאַכט מיט מיר א שמועס וועגען די שפּאַניערין, האָב איך איהם באַלד געזאָגט: די שפּאַניערין איז קאַנאַריק'ס נקבה. ער האָט זי צו מיר אריינגעבראַכט, ער האָט זיך צוליעב איהר געשלאָ־גען מיט שלמה שלאָסען־העקער. ער האָט צוליעב איהר אין די זייטען געשטאָכען געקראָגען. דאָס איז זיינס. וואָס מיינס איז מיינס, און וואָס זיינס איז זיינס. קיין סקאַנדאַלען און מעסער־שטעך האָב איך נישט ליעב. דיין נקבה, — דאַרף מען מיט דיר רעדען. דער „פּאַן דירעקטאָר" קען מאַכען פון איהר א לייט, און דו קענסט כאַפּען א שעהנעם גראָשען — ווילסט דו זי אָפּלאָזען דעם „פּאַן דירעקטאָר"?

מאָטקע איז געזעסען די גאַנצע צייט און האָט געשוויעגען. עפּעס וואָס טיעף אין זיך געקלעהרט און געצוויגען א האַלבע וואָנצע און גע־קייעט. אויפ'ן דירעקטאָר האָט ער שוין געטראָגען א כעס, אין בעס־טען פאַל וואָלט ער איהם גאָר געוואָלט גאָר די אויגען אונטערהאַקען. פאַר וואָס ווייסט ער נישט. עס איז איהם נישט געפעלען געוואָרען ווי דער „דירעקטאָר" האָט געקוקט אויף חנה'לען. וואָרום כאָטש מאָטקע איז געווען א פּאַטראָן פון נקבות, און א נקבה איז ביי איהם געווען גערעכענט פאַר א סחורה, אָבער ער האָט געוואוסט דעם אונטער־שיעד פון א נקבה ביז צו חנה'לען וועלכע איז אן אונשולדיג מיידעל.

און האט נישט ליעב געהאט וואס דער „דירעקטאר" האט געזאגט. דורך דעם האט ער געשוויעגען און גאר נישט אבגעענטפערט.

— כאפט נישט, לויפט נישט, לאמיר זי א פריהער זעהען. איך ווייס וואס דאס איז? — האט דער דירעקטאר געזאגט גלייכגילטיג.

— דער „פאן דירעקטאר" קען זי זעהען. וואו איז זי, קאנאריק?

— זי איז אויבען ביי זיך אין שטוב — האט מאטקע בייז אפ־געענטפערט.

— טא וואס וועלען מיר באלעמוטשען, קומט לאמיר זעהען די שפאניערין פון בערדיטשעוו, — האט דער „דירעקטאר" געזאגט אונ־געדולדיג.

— חנה'לע, חנה'לע, — האט וועלפיל זי גערופען.

דאס מיידעל איז אריינגעקומען.

דער „דירעקטאר" האט ארויסגענומען א גרויסען דיקען ברוסטען־טאש, צוערשט דארט געזוכט און דוקא געפרעגט, אויב זי האט נישט פון קיין הונדערטער רעשטע צו געבען.

אלע האבען געלאכט. דערנאך האט ער א פרעג געגעבען — פון א פינף און צוואנציגער? צום סוף האט ער געפונען א רובעל, וועל־בען ער האט דער מיידעל אין האנד אריינגעגעבען מיט א טיעפען בליק פון די צוזאמענגעקנייטשטע אויגעלעך. קיין רעשטע האט ער ניט געוואלט נעהמען.

— דרעהט זיך ארום א מיידעל אויף גאט'ס וועלט און טהוט גאר נישט, — האט דער „דירעקטאר" נאך אמאל געזאגט פאר זיך. איהם איז געפעלען די חכמה, און ווי א מענש, וואס האט זיך זעהר ליעב געהאט, האט ער ליעב געהאט אפט צו דערמאהנען זיינע חכמות.

אז אלע האבען זיך אויפגעהויבען גרייט שוין צו געהן, איז מאטקע געבליבען זיטצען.

— וואס זיצט דו קאנאריק? דו געהסט נישט מיט?

— קום נור אהער וועלפיל, — האט מאטקע גערופען דעם בעל הבית פון הייזעל אין א ווינקעל אריין.

— ווער איז דער? — פרעגט ער אויפ'ן „דירעקטאר".

— דאס איז דאך דער „דירעקטאר" פון קאפע שאנטאן „אקוואר־יום".

— ב'ווייס נישט, יא דירעקטאר אדער נישט דירעקטאר, נאר דער

מענש געפעלט מיר נישט. אז ער וויל ארויפגעהן זעהען די שפּאַניער־רין, זאָל ער געהן. אויבען איז אַן אָפּען הויז, און ווער עס וויל געהן ארויף, קען געהן. נאָר קוים וועט ער ווען עפּעס דאָ מאַכען מיט חנה'לען, דו הערסט, — געהט ער פון דאנען קיין לעבעדיגער ניט ארויס.

— וואָס פאלט דיר איין? — ביזט משוגע געוואָרען?

— גענוג, איך האָב שוין געזעהען. יעצט קען ער געהען. איך וועל דאָ ווארטען.

— אפשר וויל ער נישט, אז איך זאָל ארויפגעהן, וועל איך נישט געהען. „קרומאשאטקא", קום — זאָגט דער „דירעקטאָר" צום שעה־נעם, הויכען מאן, וואָס מען האָט איהם אין די אונטער וועלט גערופען „קרומאשאטקא". דאָס איז געווען א יונג א גבור, וואָס דער דירעק־טאָר האָט איהם מיטגעפיהרט מיט זיך צום בעשיצען.

דער דירעקטאָר, „קרומאשאטקא" און וועלפיל זיינען ארויפגעגאנ־גען צו די שפּאניערין. זיי זיינען געגאנגען איבער א פינסטערען טרעפּ. דער „דירעקטאָר" האָט זיך בעלויכטען מיט א עלעקטרישען לעמפּעל. אויף די טרעפּ האָבען זיי אָנגעטראָפען קליינע קינדער, וועלכע זיינען געזעסען און געשפּיעלט זיך אין דער פינסטער. פון ערגעץ וואו האָט זיך א טהיר אָפגעעפענט און א אידענע האָט דעם קאָפּ ארויסגע־שטעקט, און פון שטוב האָט זיך געהערט א קינדיש געוויין.

באַלד זיינען זיי אָנגעקומען פאר א טהיר: וועלפיל איז א פריהער אריין. דערנאָך האָט ער דעם קאָפּ ארויסגעשטעקט און אריינגערופען דעם „דירעקטאָר" מיט „קרומאשאטקא'ן".

זיי זיינען אריינגעקומען אין א קליין שטיבעל, וועלכע איז גע־ווען פארהאנגען טהיר און פענסטער מיט פערשטויבטע, רויט סאמעט־נע פאָרהאנגען. אויף א געבעט סאָפקעלע איז געזעסען א מיידעל אין א לייכט־באטיסטען נאַכט־קאפטענדעל, געררויכערט א סיגארעטעלע און געפּוצט זיך די נעגעל מיט א מעניוקור, עפּעס געפייפט, און געקוקט האלב־פערוואונדערט אויף די אריינגעקומענע געסט.

דער „דירעקטאָר" האָט די אויגעלעך פערקנייטשט און דורכגע־ענגבערט דאָס שוואַרץ־בעהנ'עווטע מיידעל מיט זיין בליק, געקנייטשט די אויגעלעך און געקוקט מיט איבערלעגונג, ווי ער קוקט אויף דעם בריליאַנט, וואָס ער טראָגט אויף זיין קליינעם פינגער. עס זעהט זיך אויס, אז דאָס מיידעל איז איהם געפעלען צו זיין צוועק, ווארום ווי

תמיד, אז דער „פאן דירעקטאר" איז צופריעדען געווען פון עפּעס, האט ער זיך בעלעקט מיט זיין קליין צינגעל, און די אויגעלעך האבען זיך איהם געקנייטשט, און ער האט יעצט אויך ארויסגעכאפּט די גאלדענע פּאפּיראסען טאש און אנגעהויבען פּאפּיראסען צו טהיילען.

— פּאנע דירעקטארשע, דאס איז אונזער שווארצע שפּאניערקע — ווייזט אויף איהר אן וועלפיל, דער בעל־הבית, מיט שטאלץ.

דאס מיידעל האט זיך אומגעקוקט און דערזעהן ווי דער „דירעקטאר" בעטראכט זי פון א זייט מיט זיינע איינגעקארטשעטע אויגעלעך, האט זי זיך ווי עפּעס פערשעהמט. געררויטעלט זיך אביסעל, און אונטערגעכאפּט די שווארצע שווערע לאקען האאר, וואס זיינען איהר איבער'ן דינעם האלז געפאלען און אויפגעהויבען זיי און פערשפּילעט מיט האר נאדלען.

— איך זעה, איך זעה, — האט דער „דירעקטאר" געזאגט, און גע־טהיילט פּאפּיראסען.

— קענסט געהן אויף א לאס, נינא? — האט זי וועלפיל געפרעגט.

— יא, איך האב געארבייט אין א צירק אויף דער פּראווינץ.

— און טאנצען שפּאנישע טענץ קענסטו?

— איך וויים נישט. מען האט מיר אמאל געלערענט — האט דאס מיידעל געשמייכעלט.

— זי וועט שוין קענען. מען וועט זי שוין אויסלערנען, זאל זי זיך נאר אויפהויבען און געהן איבער דער שטוב.

דאס מיידעל, וועלכעס איז געוואהנט געווען אז די געסט וואס קומען צו איהר זאלען זיך מיט איהר אנדערש בעגעהן און אנדערע זאכען פערלאנגען, איז יעצט ביי די מאדנע פראגעס און ביי דעם אנ־שטענדיגען האלטען זיך פון די פרעמדע, דערשראקען געווארען, און זיך גערויטעלט ווי אן אונשולדיג מיידעל פאר פרעמדע מענשען. נור אויס געוואנהייט צו פאלגען מאנספערשוינען, האט זי יעצט אויך גע־פאלגט, אויפגעהויבען זיך און געגאנגען איבער דער שטוב.

דער „דירעקטאר" מיט „קרומאשאטקא'ן" האבען זיך געשטעלט אין א ווינקעל און בעטראכטביידע דאס מיידעל'ס גאנג, איהר פיגור און דעם ריטם פון איהרע טריט און האבען וועגען דעם גערעדט צווי־שען זיך אין דער שטיל ווי פערד־סוחרים רעדען צווישען זיך, בעקור־קענדיג א פערד וואס מען געהט קויפען. זיי האבען געהייסען דאס

מיידעל זיך אָבשטעלען אין מיטען גאַנג, די הענד אויפהויבען אין דער הויך, בעוועגען זיך. דאָס מיידעל האָט געפאָלגט אוים געוואָהנהייט.

— נו, האָב איך דעם „פאַן דירעקטאָר" גענאַרט? האָט „קרומאַ־שאַטקאַ" געזאָגט אין דער שטיל צום „דירעקטאָר".

— זי וועט שוין קענען. מען וועט זי שוין לערנען — האָט דער „דירעקטאָר" אָבגעענטפערט צופריעדען און ווידער גענומען טהיילען פאַפּיראָסען.

— ווער האָט זי אהער געבראַכט? — האָט דער „דירעקטאָר" גע־פרעגט אין דער שטיל וועלפיל'ען, דעם בעל הבית.

— דאָס איז דער יונג, ער רופט זיך קאַנאַריק. ער האָט זי גע־בראַכט פון דער פּראָווינץ. ערגעץ וואו זי דערטאַפּט אין א צירק. א, גענוג קלעפּ און מעסער־שטעך האָט ער געקראָגען איידער מען האָט איהם אין די חברה אריינגענומען. מען האָט זי איהם געוואָלט אָפּ־שלאָגען. ער האָט זיך נישט געלאָזט. ער איז א ביטערער יונג. א ליאַדע וואָס שטעכט ער באַלד, און חברה האָבען מורא פאַר איהם יעצט. זי איז זיין נקבה, ער נעהמט פאַר איהר דאָס געלד אָב, מיט איהם דאַרף מען זיך דורכרעדען. מיט איהם איז נישט גוט צו האָבען צו טהאָן. ער איז א בייזער יונג.

— אויב אזוי קומט רעדען מיט'ן יונג. מיט איהר איז דאָך נים דאָ וואָס צו רעדען — האָט דער „דירעקטאָר" געזאָגט און איז ארוים.

3.

קיינעמס פרנסה קומט נישט אָן גרינג.

מאָטקע איז איבערגעבליבען אין קאַפע־הויז און איז געווען צורודערט. דעם „דירעקטאָרס“ בליקען אויף חנה׳לען און זיינע רייד אויף איהר האָבען איהם געמאַכט אונרוהיג. ביז איצט איז איהם גאָר ניט אין זינען אריינגעקומען חנה׳לע, אַנדערהאַלבען יאָהר, צייט מאָטקע איז געקומען קיין ווארשא מיט מארי׳ן און האָט זי אריינגעגעבען אין דעם „הייזעל“ אין „קאַפע ווארשאווסקי“, קען ער חנה׳לען אלס די בעל־הבית׳טעס מיידעל, וואס בעדיענט די געסט.

צוערשט איז איהם אויך א וואונדער געווען, וואָס צו חנה׳לען רעדט מען אנדערש, צו חנה׳לען בעציהט מען זיך אַנדערש, און אלע, סיי די יונגען, וואָס האָבען צו זאָגען איבער די גאסען־מיידלאך און סיי די געסט, וואָס קומען דאָ ביינאַכט אריין, ווייסען צו מאַכען אַן אונטערשיעד צווישען חנה׳לען און די אַנדערע מיידלאך. קיינער וועט ניט וואגען זיך צו איהר טשעפּען, צו איהר רעדען אַנדערע ווערטער, ווי צו הייסען איהר דערלאַנגען טהע, קאַפע, געבעקס און בעצאָהלען איהר. כאָטש חנה׳לע האָט זיך ארומגעדרעהט האַלבע נעכט אין קאפע און צוגעזעהן די אלע ווילדע סצענעס, וואָס די געסט גיבען אָן מיט די מיידלעך, דאָך איז עס עפּעס אזוי געווען. דערנאָך איז ער שוין געוואָהנט געוואָרען דערצו, ווי אלע אַנדערע, און געוואוסט, אז חנה׳לע איז אַ בעל־הבית׳יש מיידעל און די אַנדערע — נקבות. און פּונקט אזוי ווי אַלע אַנדערע יונגען, האָט ער עפּעס געהאַט א געפיהל פון א פליכט אָבצוהיטען חנה׳לען, און ווען וואָלט געווען דעם גאסט, וואָס וואָלט זיך געוואגט אָנצוריהרען איהר. נאָך מעהר: אפילו די מיידלאך, וועלכע האָבען גערעדט צווישען זיך די אויסגעלאַסענסטע רייד, האָבען זיך געהאַלטען פיעל אַנשטענדיגער, ווען חנה׳לע איז געווען אין קאַפּע הויז. אלע האָבען געוואָלט געווינען איהר פריינדשאַפט, און

איינע האָט די אַנדערע מקנא געווען, ווען חנה׳לע האָט זיך מיט יענע מעהר אָבגעגעבען און גערעדט מיט איהר.

אָהנע צו וויסען האָבען די יונגען זיך געפּוצט פאר חנה׳לען און געוואָלט איהר געפעלען. מאָטקע האָט דאָס געטהאָן ווי די אַנדערע יונגען, ניט קלעהרענדיג דעריבער. דעם „דירעקטאָר׳ס" רייד האָבען איהם ניט נאָר דערצאָרענט וואָס דער „דירעקטאָר" וואָגט צו קלעהרען וועגען איהר ווי וועגען א נקבה, נאָר זיי האָבען מאָטקע׳ן צורודערט און מאָטקע אַליין האָט עפּעס אָנגעהויבען צו קלעהרען וועגען חנה׳לען, וואָס ער האָט געהאַלטען ביי זיך ווי אַ וויכטיגע ענדערונג, און ער האָט זיך געוואונדערט, פאַרוואָס ער האָט ביז איצט וועגען דעם גאָר נישט געטהאָן.

אזוי פערטהאָן אין זיינע געדאַנקען, האָט איהם וועלפיל דער רויטער געקלאַפּט איבער׳ן פּלייצע און צוגערופען איהם צום טיש, וואו דער „דירעקטאָר" מיט דעם הויכען, שעהנעם יונגענמאַן, וואָס מען האָט גערופען „קרומאשאַטקא", זיינען שוין געזעסען ביים טישעל און געוואַרט אויף איהם.

— הער אויס, מאָטקע, דו קענסט דאָ פערדיענען א שעהנעם גראָשען, אזא, וואָס דו האָסט נאָך אין דיין לעבען ניט אָנגעזעהען. — רופט זיך צו איהם אָפּ וועלפיל — און אז דו וועסט זיין אַ קלוגער יונג, קענסטו נאָך געלד פערדיענען.

— פאַרוואָס און פאַר וויפיעל? — פרעגט מאָטקע קורץ.

— דער „פאָן דירעקטאָר" וויל פון דיר די שפּאַנקע אָבקויפען. אָבקויפען אויף איינמאַל, אז דו זאָלסט אויף איהר מעהר קיין פּרע־טענזיעס ניט האָבען — האָט זיך אָנגערופען דער הויכער יונגערמאַן, וואָס מען האָט גערופען „קרומאשאַטקא".

מאָטקע האָט געשוויגען און איז געבליעבען זיצען בלאָס. ער האָט געקלעהרט נאָך א מינוט אום זיך אויפצוכאַפּען און דעם „דירעקטאָר" מיט דעם שעהנעם יונג מיט וועלפיל׳ען — אַלעמען די צייהן און די אויגען אויסצוהאַקען. ער האָט שוין געביילט א פּאָר פויסטען אויף זיי. דער „דירעקטאָר" רופט זיך אָן:

— און ביי מיר איז באַלד געלד, ביי מיר איז ניט גערעדט. איך האָב ניט קיין מורא, אז דו וועסט מיר דאָס געלד צונעהמען. מיר בע־האַלט מען קיין געלד ניט — זאָגט דער „דירעקטאָר" און נעהמט ארויס

פון זיין ברוסט־קעשענע די ברייטע, גרויסע טאַש, כאַפּט ארויס אַ פינף־און־צוואַנציגער און לעגט עס אויפ'ן טיש פאַר מאָטקע'ן. — דאָ האָסטו דערווייל פינף־און־צוואַנציג קערבלאַך האַנד־געלד, און אַז דו וועסט איהר ברענגען אויף דעם אַדרעס, אויף וועלכען מען וועט דיר הייסען, קריגסטו דיינע הונדערט און פופציג קערבלאַך.

מאָטקע'ן האָט דאָס בלוט געגעבען אַ שלאָג אין פּנים אַריין, דער־זעהענדיג דאָס געלד אויפ'ן טיש. עפּעס אַ געדאַנק און אַ האָפנונג האָט איהם געגעבען אַ לייכט אויף אין די אויגען אַריין און דער גע־דאַנק האָט עפּעס געהאַט אַ שייכות מיט חנה'לען. פאַרוואָס, האָט ער ניט געוואוסט. ער איז מילדער געוואָרען. דאָס געלד האָט ער ניט צוגענומען, געלאָזט עס ליגען, נאָר געזאָגט מיט אַ ציטערנדע שטימע:

— איך'ל מיר איבערלעגען.

— וואָס וועסטו זיך איבערלעגען, נעהם צו דאָס געלד, נאָר — ווינקט צו איהם וועלפּיל — וואָס? עס פעהלט דיר מוידען? קענסט דיר אָבשלאָגען די לאָוויטשערין און די זשאַבלינערין, וואָס האָסטו מורא פאַר שלמה'לע שלאָסען־העקער? ווי קומט ער צו זיי? דו ביסט אַזאַ גוטער מחותן צו די נקבות ווי ער.

— מורא האָב איך ניט — זאָגט מאָטקע געלאַסען — נאָר איך וועל זיך איבערלעגען.

— גוט — זאָגט דער „דירעקטאָר" — לעג זיך איבער, און דאָס געלד קענסטו דערווייל צענעהמען. איך האָב ניט מורא וועסט עס מיר בעהאַלטען. און אַז דו וועסט זי וועלען אהין פיהרען וועט דיר וועלפּיל געבען דעם אַדרעס. און אויף געלד וועל איך זיך אויך ניט דינגען; וועסט זי ברייגען קריגסטו די גאַנצע צוויי הונדערט, נאָר איך מוז זי האָבען ביז זונטאַג פיער אַזייגער, שפּעטער בעדאַרף איך זי ניט. קום, „קרומאַשאַטקאַ", איך מוז שוין געהן — האָט זיך דער „די־רעקטאָר" אויפגעהויבען און איבערגעלאָזט דאָס געלד ליגען פאַר מאָטקע'ן.

מאָטקע איז געבליעבען זיצען, געקוקט אויפ'ן געלד. ער איז רויט געוואָרען, האַלב דערשראָקען, און געשוויגען.

דער „דירעקטאָר" מיט „קרומאַשאַטקא'ן" האָבען נאָך עפּעס גע־רעדט ביי דער טהיר מיט וועלפּל'ען. פּלוצלונג האָט וועלפּיל אַריינגע־רופען אין שטוב אַריין חנה'לען.

מאטקע האט זיך אויפגעכאפּט ביי דעם ווארט ווי א גערייצטער הונד, נור די בעל־הבית׳טע האט פון דער צווייטער שטוב אבגעענט־פערט, אז חנה׳לע איז ניטא און זי איז אליין ארויסגעקומען אויף דער שוועל. דער „דירעקטאר“ האט געהערט, אז חנה׳לע איז נישטא, האט ער פערלאזט מיט „קרומאשאטקא׳ן“ דאס קאפּע הויז.

וועלפיל איז צוגעגאנגען צו מאטקע׳ן איבעררעדען מיט איהם.

אין שכנות מיט די מיידלאך, וואו עס איז געוועזן די „הייזעל“, האט געוואהנט אין דער צווייטער שטוב א איד, א פּאפּיראסניק, אן ארים, מאגער אידעל, וואס האט געהאט א סך קינדערלאך. דאס ווייב זיינס האט נאר געבוירען צווילינגס. און פון דעם פיעל קינדלען איז זי תמיד געווען א קראנקע און איז תמיד געלעגען אין בעט. דער פּאפּי־ראסניק פלעגט א גאנצען טאג אין די קליינע האטעלען ארומלויפען פערקויפען זיינע פּאפּיראסען. די מאמע איז קראנק געווען און די קינדער פלעגען איבערבלייבען אויף גאט׳ס בעראט. נאר די פרנסה פון דעם אידען איז ניט געווען די פּאפּיראסען, נאר דאס ווייב, וועלכע איז אמאל געווען א נייטהערין, האט נאך ביז היינטיגען טאג אויפגע־האלטען א ווערקשטאט, דאס הייסט, קליינע מיידלאך, אויף דער לעה־רע, זיינען געזעסען און האבען גענייהט קינדער־קליידלאך. די שוואכע קינדעלדיגע אידענע האט די קליידלאך צוגעשניטען און די קליינע מייד־לאך האבען זיי גענייהט. מיט די סחורות פון די קליידלאך פלעגט מען דערוויל די בעטען צודעקען, די טישען גרייטען אדער די קיודער צו־דעקען ביי נאכט. צו דער אידענע מיט די קינדערלאך פלעגען די מייד־לאך פון „הייזעל“ אפט אריינקומען. בייטאג, ווען זיי האבען גאר־נישט געהאט צו טהאן, פלעגען זיי פערקעהרען ביי די קראנקע אידע־נע. איינע פלעגט העלפען די קינדערלאך וואשען, אויסקעמען. אן אנדערע — דאס געפעס וואשען; גאר אנדערע האבען געהאלפען די מיידלאך די קליידלאך נייהען. איבערהויפּט האט עס די מיידלאך פון די „הייזלאך“ געצויגען צו די שכנים. זיי פלעגען ליעב האבען געפינען פריינד צווישען די איינוואהנער פון הויז. און די שכנים האבען קיין בעזונדער געפיהל און בעציהונג ניט געהאט ניט צו די מיידלאך און ניט צו זייער פּראפעסיאן. יעדער איינער האט זיך זיין פרנסה ווי זיין

לעבען דורכצופיהרען. און קיינעמס פרנסה קומט ניט אָן גרינג. האָבען זיי גיכער די מיידלאך בעדויערט איידער פעראכטעט. נאָר בע־דויערט אָפטמאָל אויך ניט. זיי זיינען שוין צוגעוואָהנט געוואָרען צו זיי און פערטראָגען זיך מיט זיי ווי גלייכע מיט גלייכע, און אָפטמאָל זעהר בעפריינדעט זיך צווישען אנאנדער.

מארי די קונצענמאכערין, מאַטקע'ס נקבה, האָט זי אויך ווי די איבעריגע מיידלאך בעפריינדעט מיט דעם פאפיראָסניק'ס ווייב און פלעגט דאָרטען פערקעהרען, העלפען די קינדער אין בעל הבית'ישקייט און שמועסען מיט די קראַנקע אידענע, וואָס פלעגט זיצען אָפט ביים פענסטער און לופט כאַפען. דאָס לעבען דאָ אין דעם „הייזעל", וואו מאַטקע האָט זי אריינגעבראכט, איז איהר גאָר נישט געפעלען. ניט צוליעב די אונאַנשטענדיגקייט פון דער פרנסה. נאָר עס איהר פשוט לאַנגוויילינג געוואָרען. צוערשט, ווען זיי זיינען נאָר אר־יינגעקומען קיין ווארשא, האָט זי אינטערעסירט ווארשא. יעצט האָט זי שוין אביסעל ווארשא געקענט. געווען שוין אויף די מארשאַלקאָווסקי גאַס, אין זאַקסישען גאָרטען, אין אידיש טהעאַטער — און זי האָט גע־בענקט נאָך דער בויד, וואו זי פלעגט מיט די קונצענמאַכערס ארומ־פאָהרען פון שטאָדט צו שטאָדט. זי וואָלט שוין לאַנג פון דאַנען אנט־לאָפען, נאָר זי האָט מורא געהאָט פאר מאַטקע'ן. מאַטקע איז געוואָ־רען ניט בלויז איהר הערשער, נאָר אויך איהר בעשיצער. ווי אלע אנ־דערע מיידלאך האָט זי אויך צו מאַטקע'ן געפיהלט דאָס געפיהל פון ליעבע און אונטערטעהניגקייט. מאַטקע איז פאָר איהר געוואָרען אין דער גרויסער שטאָדט ווארשא איהר פאָטער, איהר עלטערער ברודער, דער איינציגער מענש, וואָס זי פערמאָגט. און אלעס וואָס ער טהוט איז גוט, און מען בעדאַרף איהם הערען בלינדערהייט און פאָלגען אלעס וואָס ער הייסט. די טהאָט וואָס ער איז בעגאַנגען מיט קאַנאריק'ען אין וואלד, האָט איהם געשטעלט אין איהרע אויגען ווי א גאָט. און די אימה פאר איהם איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין ליעבע. זי האָט זיך גאָר ניט געקענט פאָרשטעלען ווי זי וואָלט געקענט א טאָג עקזיסטירען אָהן מאַטקע'ס אויבערהערשאַפט איבער איהר. און ווען מאַטקע פלעגט קומען און בייזערען זיך אויף איהר, אוועקנעהמען דאָס געלד, דאָס טרינק געלד, וואָס זי האָט געקראָגען פון די געסט און גוט אויס־

שילטען, האט זי זיך געפיהלט, אז זי געהערט צו איהם, אז זי האט א היים — און א פאטער.

דורך דעם האט דער בעזוך פון די געסט, וואס האבען זיך אזוי מאדנע געהאלטען צו איהר, ארויפגעווארפען אויף איהר א שרעק. זי איז ניט געוואהנט געוועןֿ, אז זי זאל אן אנדערען הערען, ווי מאטקע׳ן. זי האט געהאט א מאדנעם געפיהל עפעס, און, ווי תמיד, יוען די מייד־לאך האבען עפעס געהאט אויפ׳ן הארצען, פלעגען זיי אריינקומען צו די פאפיראסניציכע און אוועקזעצען זיך פאר איהר בעט און פאר איהר פערטרויען זייערע הערצער, אזוי האט דאס מארי איצט אויך געטהאן.

— אוי, לאה לעבען, געקומען צו מיר אזעלכע רייכע מענשען און האבען מיך עפעס אזוי מאדנע בעקוקט, גאר נישט געוואלט פון מיר נאר אזוי מיך בעטראכט, ווי זיי וואלטען מיך געגאנגען קויפען. אוי, וואו איז קאנאריק, דאס הארץ שרעקט זיך מיר אזוי, וועלפיל האט זיי אריינגעפיהרט, — האט זי דערצעהלט פאר דער אידענע אין בעט אריין.

— געה שוין, נאר איינער, קאנאריק ווייס אודאי דערפון, אהן קאנאריק׳ען וואלט זיי וועלפיל ניט געוואגט ארויפצושיקען. און אז דו האסט קאנאריק׳ען האסטו שוין פאר קייניעם וואס מורא צו האבען — האט איהר די אידענע געטרויסט.

— פאר קאנאריק׳ען האבען זיי אלע מורא. ער איז שטארקער פאר זיי אלע, הע — האט דאס מיידעל געזאגט מיט שטאלץ.

— וואס דען, ניין? אז דו האסט קאנאריק׳ען, נאר! — האט דאס ווייבעל אבגעענטפערט. און מארי איז שטאלץ געוועןֿ און רוהיג געווארען.

נאר באלד האט זיך קאנאריק געוויעזען אין טהיר:

— נינא!

נינא האט זיך אויפגעכאפט ווי פון א דונער.

— אט שוין, קאנאריק! — און איז ארוים אין קארידאר.

— געה, טהו דיך אן, איך האב ערגעץ מיט דיר צו געהן.

— קאנאריק!

— וואס שטעהסטו, מאך עם פלינקער, איך האב קיין צייט.

אז זיי זיינען אריינגעקומען אין שטיבעל אריין האט דאס מיידעל איהם ביי דער האנד אנגענומען:

— קאנאריק, וואוהין ווילסטו מיך פיהרען?

— וועסט שוין זעהן.

זי האט זיך נעהענטער צוגערוקט צו איהם, און מיט שרעק איהם געקוקט אין די אויגען אריין.

— ווער זיינען דאס געווען די פרעמדע לייט?

— וואס איז דיין עסק?!

זי האט איהם אנגענומען ביי ביידע הענד און צוגעדריקט זיך צו איהם און געקוקט איהם אין די אויגען אריין.

— מאטקע, וואס ווילסטו טהאן מיט מיר?

דער יונג האט פערביסען די ליפען, מיט שרעק זיך אומגעקוקט אויב קיינער האט ניט געהערט זיין נאמען, געביילט א פאר פויסטען:

— וואס האסטו געטהאן, עס האט דאך ווער געקענט הערען. איך וועל דיר די צייהן אויסהאקען.

— שלאג מיך, שלאג מיך וויפיעל דו ווילסט. טהו מיט מיר וואס דו ווילסט. נאר גיב מיר ניט אוועק צו פרעמדע מענשען. פערקויף מיר ניט, פערקויף מיר נישט. מאטקע, מיין איינציגער טהייערער מאטקע! — און דאס מיידעל האט זיך געווארפען צו זיינע פיס, ארומגענומען זיינע פיס און צוגעקלעמט זיך צו איהם. זי האט שוין ניט גערעדט קיין ווארט, נאר געקוקט אויף איהם מיט אזעלכע זשאדנע אויגען, ווי א שטומער הונד קוקט אויף זיין הערר, אז ער זאל איהם ניט אוועקטרייבען.

— טהו דיך אן, איך וויל דיך פיהרען צו א גאסט אין א האטעל אריין — האט מאטקע געזאגט זי צו בערוהיגען.

— אט שוין בין איך באלד פערטיג — איז זי אויפגעשפרונגען, מיט א דאנקבארען בליק א קוק געטהאן אויף מאטקע'ן און געכאפט זיך פלינק אנטהאן...

4.

אין די נעבעלדיגע אבענדען.

די אלטע שטאדט האט אנגעצונדען איהרע לאמפען אויף די עקען גאסען צו איהר נאכטליכעס לעבען. באלד האבען די שויפענסטער אין די ביליגע קינעמאטאגראפען אנגעהויבען ארויסצוגיסען זייערע געלע און גראהע גאז ליכט. דאס ליכט האט זיך געגלימשט איבער די אלטע מויערען, און בלאהליך־שאטענדיג בעלויכטען די ערנסטע אלטע וואנד פון די הייזער. אין די טונקעלע לאבירינטישע קארידארען האבען זיך אנגעהויבען צו בעוויזען די מיידלאך פון די „הייזלאך“, אנגעטהאן אין זייערע פערפיהרערישע צוציהענדע באטיסטינע ווייסע נאכט־קאפטענס, מיט די רויטע בענדער בעפוצט. און פון די האלב־שאטענדיגע טונקעלהייט האבען ארויסגעבלישצעט זייערע פינקעלדיגע אויגען און קרענקליך־פערפיהרערישע געזיכטער, געקוקט שטיל, ליידענשאפטליך, ווי בעטענדיג אנטהייל צו נעהמען אין דער לאסט פון זייער קרענק, אין וועלכער זיי שטעקען, און מען האט עס געטהאן....

באלד האבען זיך אויך בעוויעזען די סטרוזשעס מיט זייערע געליעבטע אין די ארימס און געשפיעלט מיט זייערע הארמאניקעס. ווייבער מיט קינדער אויף די הענד האבען זיך אויסגעזעצט אין די אויסגעטריקענטע רינשטאקען, געכאפט פרישע לופט, און מיט זייערע ענטבלויזטע, אויסגעדארטע ברוסטען געקארמעט זייערע קינדער, ווי יעדעם לעבעדיגע בעשעפעניש טהוט עס און שעהמט זיך ניט. ווארום עס איז געווען א זומער נאכט. לופט האט געפעהלט אין די ענגע, שמאלע הייזער פון דער אלטער שטאדט, וואס האבען קיין הויפען נישט, און די דורשט נאך לופט האט דארום ארויסגעווארפען די איינוואהנער פון די אינעווענינגסטע וואהנונגען אויף דער גאס ארויס.

און דאס אינטימע מענשליכע לעבען, וואס שפיעלט זיך תמיד אב אין די סודות'דיגע בעהעלטענישען פון די וואהנונגען, האט דאס מאל

פריי און אָפען זיך אויסגעלייגט אויף דער גאס. צו שעהמען זיך איז ניט געווען וואס. איינער האָט דעם צווייטען נישט געקענט. און אלע־מען האָט די נויטה געטריעבען צו לעגען זיך אויף דער גאס אויסגעבעט אויף קישענס. און פאר גאָט און פאר'ן שימערענדיגען הימעל האָבען זיי געלאָזט זייער ליעבע־לוסט פריי, ווי זי האָט געוואָלט...

פרייטאג, צי־נאכטס איז עס געווען, און אידישע ווייבער האָבען אָבגעקאָכט עסען אויף דעם גאנצען שבת'דיגען טאָג, און דאָס געשמאַק פון די אָבגעקאָכטע פיש און דער ריח פון די געדעמפּטע פליישען האָט זיך ארויסגעריסען פון די הייזער אויף דער גאס ארויס און פער־כאפּט מיט זיין פעפערדיגען געשמאַק די דורכגעהענדע און די ליעגענ־דע פּאָרלאך....

וואס אמאָל זיינען די טראָטוארען פון דער „אלטער שטאָדט" געדיכטער געוואָרען מיט שפּאציערענדע. דאָס זיינען געווען די אראָב־געקומענע „געסט" פון די אנדערע טהיילען שטאָדט צו די מיידלאך פון די „הייזלאך". פערשיעדענע יונגע לייט און עלטערע, אין פשוט'ע מענשליכע קליידונג און אין אָפיציעלע, זעלנער און אָפיציערען, בע־אַמטע און ציווילע, אלע זיינען דאָ געווען גלייך. אלעמען האָט די ליעבע־לוסט געבראַכט צושלעפּען אין דער „אלטער שטאָדט" און באלד האָבען זיך אויסגעמישט די מיידלאך פון די „הייזלאך" מיט די געסט. די פערבאָטענע ליעבע אין איינעם מיט די על פי חופּה וקדושין ערלויבטע.

צווישען זיי האָבען זיך געדרעהט מוטערס מיט זויגענדע קינדער, און סטרוזשעס מיט דיענסטען, און קינדער פון פערשיעדענעם עלטער האָבען זיך געפּלאָנטערט אונטער די פיס, און אלעמען האָט בעלויכטען דאָס האלב־פערפיהרערישע, האלב סודות'דיגע גראָהע גאז־ליכט, וואס האָט זיך געגאָסען איבער די ערנסטע בלאָהליך־פערשאָטענטע ווענד.

און די גרויסע „קולטורעלע" שטאָדט ווארשא איז מיט אמאָל גע־וואָרען פערוואנדעלט אין א „פּיק־ניק" פון אור־אלטע מענשען אין א אור־אלטען וואלד, ווען די מענשען האָבען זיך ניט געשעהמט צו ליעבען איינער פאר'ן אנדערען...

און אין דעם יאהר־מארק פון ליעבע פלעגען פון ציים־צו־צייט דורכמארשירען אויף די טראָטוארען די היטער פון אָרדנונג, א סטראזשניק אָדער א פּריסטאַוו, און נאָכקוקען אויב אלעס איז אין

אָרדנונג. נאָר אָפּטמאָל האָט זיין מענשליכעס גובר געווען זיינע ערנ־סטע פּליכטען, און דער „היטער פון געזעצ" איז אליין פערשוואונדען מיט א טולענעם ווייסען פערפיהרערישען פלעק אין די טונקעלהייט פון א לאַבּרינטישען קאָררידאָר....

דאָס קאפע הויז „וואַרשאַווסקי" איז יעצט אין אָבענד בעלעבט. אויפ'ן בופעט זיינען אויסגעשטעלט די פערשיעדענע געבעקס, אייער־קיכלעך און אנדערע גוטע זאכען, וואָס מען האָט בייטאָג בעהאַלטען פון די פליעגען, און הינטער'ן בופעט זידט הויך דער גרויסער סאמאָ־וואַר. די טישלאַך אין קאפע הויז זיינען אויך בעזעצט, און א דינער רויך פון פּאפּיראָסען און ציגארען הילט איין ווי א פערשלייערטער וואָלקען די אנוועזענדע. די מעהרסטע געסט אין קאפע הויז זיינען די „פּאטראָנען" פון די פערשיעדענע „הייזלאך", וואָס זיינען אין די אומ־געבונג. דאָך געפינט זיך אויך א גרויסע צאָהל גלאָט אזוי געסט, וואָס קומען אריין אין אבענד קאפע טרינקען און א דאמינא שפּיעלען, אָדער א פרעמדער, אן אראָבגעפאלענער.

אין הינטער גרונד זיטצען אויף א פּאָר מיידלאַך, אנגעטהאָן אין שטאָפען פון אויפפאלענדע קאָלירען, מיט נאסע פערשאַרטע, פערקאמ־טע האָאר, און א געשמעק פון ביליגען פּערפיום און פּאודער לאָזט זיך הערען פון דאָרטען. דאָס זיינען מעהרסטענס פון די מיידלאַך, וואָס כאפּען זיך אריין פון דער גאס אָברוהען זיך אביסעל, צו זעהן א פּאַטראָן אָדער א בעל הבית פון א „הייזעל" און מיט איהם עפּעס איבער־צור־רעדען.

הינטער דעם בופעט שטעהט נישט היינט ווי אלע מאָל חנה'לע, אָדער די בעל הבית'טע פון קאפע הויז. עס איז היינט פרייטאג אין אָבענד. און דער בעל הבית פון קאפע הויז, וואָס איז א גאנצע וואָך פערנומען ביי זיין געשעפט, איז אהיים געקומען, זיצט זיך מיט זיין פאמיליע אין דער קיך און ריכט אָב שבת.

פון דער קיך רייסט זיך טאַקי ארויס דער געשמאַק פון פיש און א פערשלאָפענער נגון פון זמירות. הינטער דעם בופעט שטעהט א קריס־טין, די סטרוזשקע פון הויז, וואָס מען שטעלט זי אָן איבער שבת, אום געלד פון די געסט אָבצונעהמען, און נעבען איהר אויף דער וואָך שטעהט א אינגעל, איינער פון דעם צווילינג, וואָס זיינען פריהער פון חדר אהיים געקומען, און היט אָב, אז די גוי'ע זאָל דאָס קליין געלד צו זיך

אין טאַש ניט אַראָבלאָזן. דאָס היטען די גוי'ע קומט פאַר עפּענטליך. די גוי'ע ווייסט דערפון. די געסט ווייסען אויך דערפון, און אַלע היטען זי, אַז זי זאָל דעם פּירער, אָדער זעקסער, וואָס זי נעהמט אָב פאַר אַ גלעזעל טהעע גלייך אַריינלעגען אין קאַסע אַריין. און זי טהוט עס.

ביי איינעם פון די טישלאַך איז געזעסען קאַנאַריק מיט זיין „שפּאַ־נערין", די דראָטען־געהערין. די דראָטען־געהערין איז ניט געגאַנגען ווי די אַנדערע מיידלאַך אויף דער גאַס. מאַטקע האָט זי ניט געלאָזט. זי איז נאָר געוועזען פאַר בעסערע געסט, אין די האָטעלען צו פּיהרען, אָדער פאַר אָפּיציערען, וואָס פּלעגען אַראָבפאָלען אין דער „אַלטער שטאָדט". דורך דעם איז זי אין אבענד נישט געוועזען אָנגעטהאָן אין באַטיסט ווי די אַנדערע מיידלאַך, נאָר אין מעהר „אַנשטענדיגע" קליי־דונג, אין אַ זיידען ווייסען בלוזקעלע, מיט אַ טיעף אויסגעשניטענעם האַלז און הענד, און מיט אַ סך שפּאַנישע קעמעלאַך אין די האָאר.

קאַנאַריק האָט אַ חוץ איהר געהאַט זיך שוין „ערוואָרבען" אַנדע־רע מיידלאַך, וואָס האָבען געאַרבייט אויף איהם. אָבער מעהרסטענס זיינען די אַנדערע מיידלאַך געוועזען עלטערע שוין, ביליגע סחורות, וואָס זיינען געוועזען אין גאַס, און מיט יענע איז איהם ניט אָנגעשטאַנען צו געהן, אָדער צו זיצען מיט זיי ביי איין טישעל. איבעריגענס האָט שוין דאָס גאַנצע קאָפּע הויז און די „הייזלאַך" פון די גאַנצע אומגעבונג גע־וואוסט די פּראָפּאָזיציע וואָס מען האָט געמאַכט די שפּאַנקע, און אַז דער „דירעקטאָר" פון „אַקוואַריום" איז זי געקומען אַנגאַזשירען אין זיין קאָפּע שאַנטאַן. די „שפּאַנקע" איז מיט אַמאָל געוואָרען אַ גרויסע מיוחס'טע אין דער אונטערוועלט.

און צו דאָס פּאָאר'ל, צו קאַנאַריק מיט די „שפּאַנקע" האָבען זיך געשאַרט די מיידלאַך פון די „הייזלאַך". אַלע האָבען זיי מקנא געוועזען די שפּאַנקע, און אַלע האָבען זיי געוואָלט קומען אונטער קאַנאַריק'ס הערשאַפט. ערשטענס, איז קאַנאַריק געוועזען אַ יונגער, געזונטער יונג, וואָס אַלע צוהאַלטערס און וואוילע יונגען האָבען מורא געהאַט פאַר איהם, און צו זיינס אַ נקבה וואַגט זיך קיינער נישט צוטשעפּען און, צווייטענס, האָט קאַנאַריק גוט בעהאַנדעלט זיינע נקבות. ער האָט זיי אָפּט אַרויסגעפיהרט שפּאַציערען, ער פּלעגט זיי נעהמען אין טהעאַטער, אין די גאַרדענס, און פּלעגט זיי קויפען שעהנע זאַכען צום אָנטהאָן.

דורך דעם איז שטענדיג ביי זיין טיש געוועזען פול מיט מיידלאַך.

און דאָס מאָל איז אויך די „לאָוויטשערין“ און די גאַסטעגינערין אריינ־געקומען פון גאָס אין קאַפע הויז, און דערזעהענדיג קאַנאַריק'ען מיט די „שפּאַנקע“, זיינען זיי צוגעפאַלען צום טישעל און זיך געפרעהט מיט זיי.

די לאָוויטשערין און די גאַסטעגינערין האָבען אָבער געהערט צו שלמה'לע שלאָסענ־העקער. שלמה'לע שלאָסענ־העקער איז געווען אַ יונג, פאַר וועלכען ס'האָט אַמאָל דער גאַנצער זשיבאָוו און אייזערנער טהויער געציטערט. מען האָט דערצעהלט פון איהם גבורות, אַז ער שלאָגט זיך מיט צעהן סטראַזשניקעס און ברעכט אויף שלעסער ווי דורך אַ צויבער וואָרט. אָבער דאָס איז אַלעס געווען אַמאָל, היינט לעבט שלמה'לע שלאָסענ־העקער מעהר מיט די לאָרבער־קראַנצען פון זיין פערגאַנגענהייט איידער מיט די געגענוואַרט. ער טרינקט צופיעל ביער, און פון דעם האָט ער געקראָגען אַ גרויסען בויך און איז געוואָרען שווער־פעלטיג, און גלאַט אַזוי איז ער שוין אַלט געוואָרען. און זייט דער „נייער שנעק, וואָס איז געקומען פון אַלדע־שוואַרץ־יאָהר“ (קאַנאַ־ריק) האָט איהם אַזוי די באַקען אונטערגעהאַקט, דאָן, ווען שלמה'לע שלאָסענ־העקער האָט איהם געוואָלט די „שפּאַנקע“ אָבשלאָ־גען, און דער יונג איז אָפּגעלעגען אַ פּאָר וואָכען אין בעט — האָט שלמה'לע שלאָסענ־העקער פערלאָרען פון זיין אוישטערליכען רוהם, און דער אויפגעהענדער שטערען איז געוואָרען קאַנאַריק־מאַטקע. נאָר דאָך שרעקט נאָך שלמה'לע שלאָסענ־העקער מיט זיין פערגאַנגענהייט, און חברה ווילען זיך נישט טשעפּען צו איהם.

יעדער פון די גרויסע שטערען האָבען אַרום זיך משרתים'לאַך, שאַלאַטען שמשים רופט מען זיי, ווי אַ קעניג זיינע מיניסטאָרען. קאַנאַריק האָט נאָך נישט געהאַט זיינע, ער איז נאָך געווען צו יונג, און נישט פערשטאַנען די בעדייטונג פון די שאַלאַטען־שמשים, האָט ער זיי געיאָגט פון זיך. אָבער שלמה'לע שלאָסען־העקערס'ם רעכטע האַנד איז געווען יוסף'ל מאַלפּע. דאָס איז געווען אַ קליינער יונג, אַ הויקער, מיט אַ גרויסע, קרומע נאָז, וועלכער האָט געדיענט שלמה'לען אַזוי געטריי ווי אַ הונד, און איז אין גאַנצען געווען פערנומען מיט זיין רבין'ס ליב און שטאַרקייט. שלמה'לעס „פּאַטריאָט“ איז אין אָבענד אַרומגעגאַנגען איבער דעם טראָטואַר פון די אַלטע שטאָדט און האָט אַכטונג געגעבען אויף שלמה'לע שלאָסען־האַקער'ס גוט, אויף זיינע

מוידען, אויב זיי פיהרען אהיים די געסט, אָדער זיי דרעהען זיך אין גאַס. אז די מיידלאך האָבען איהם דערזעהען, האָבען זיי זיך גע־שראָקען פאר איהם ווי פאר א שפּיאָן, און אָנגעהויבען מיט הוצפה צו שלעפּען געסט, ווייזענדיג אז זיי ארבייטען גוט.

ווי קאַנאריק איז געזעסען מיט זיין „שפּאַנקע" ביי א טישעל אין קאפע הויז, און נעבען זיי איז אויך צוגעקומען די „לאוויטשערין" מיט די „גאַסטעבינערין", איז אריינגעקומען יוסף'ל מאלפע און מיט די ביט־רע אויגעלאך ווי ביי א קאץ האָט ער זיך אומגעקוקט אין קאפע הויז און, דערזעהענדיג אז קאַנאריק זיצט מיט שלמה'לע שלאָסען־העקער'ס נקבות, איז ער פערשוואונדען ווי א ווינד. עס איז אייגענטליך געווען געגען דעם אָנגענומענעם געזעץ פון דער אונטערוועלט, אז א קאָדעט א גוטער ברודער זאָל זיצען מיט נקבות פון אַן אנדערען. דאָס איז שוין געווען א סימן, אז יענער וויל די נקבות אָבשלאָגען און שאפען זיך „א פּראָטענציע". די מיידלאך האָבען אָבער ניט בעמערקט, אז יוסף'ל מאַלפע האָט זיי נאָכגעשפּירט, און זיי זיינען ווייטער געזעסען. באַלד זיינען זיי געקומען אָנזאָגען דערפון אַנדערע מיידלאך, ווארום איינע האָט די אַנדערע אָבגעהיט.

— שרה'לע, געדענק אין גאָט! די מאַלפע איז דאָ געווען און האָט אייך געזעהן זיצען מיט קאַנאריק'ען!

— וועה איז מיר! — האָבען די מיידלאך אויסגעשריען ערשראָ־קענע, און געכאַפּט די טיבער אויפ'ן קאָפּ און געוואָלט פלינק ארוים.

אין מאַטקע'ן האָט זיך ערוועקט דער ווילען צו הערשען און ווייזען ווער עס איז שטארקער, האָט ער אויסגעשריען:

— זיצען! איך הייס זיצען!

די מיידלאך זיינען בלאס געוואָרען, ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. געוואָלט האָבען זיי בלייבען און אין הארצען זיך געפרעהט, וואָס קאַ־נאריק געהט זיי איבערנעהמען אונטער זיין רשות, אז זיי זאָלען גע־הערען צו איהם, אָבער זיי האָבען מורא געהאַט פאר שלמה'לע שלאָסענ־העקער און פאר'ן סקאנדאל, וואָס וועט ארויסקומען. נאָר קאַנאריק האָט בעפוילען מיט אזא שטרענגען טאָן זיצען, אז זיי זיינען זיצען געבליע־בען בלאַס, טוידט און אין שרעק.

— גיט דאָ אהער קאפע, קעז־קיכלאך! — האָט קאַנאריק בעפויר־לען.

די געסט אין קאפע הויז זיינען נייגעריג געוואָרען וועגען סקאַנ־דאַל, וואָס דאָ וועט ארויסקומען. זיי זיינען געבליעבען זיצען אויף זייערע ערטער און פון דרויסען זיינען אַנדערע געקומען, נייגעריג צו וויסען וואָס דער סוף וועט זיין.

— עסט, טרינקט! — האָט קאַנאַריק בעפוילען די מיידלאַך. די מיידלאַך זיינען אָבער געבליעבען זיצען מיט הארץ־קלאַפעניש און אָנ־געהויבען זיך בעטען:

— קאַנאַריק לעבען, וואָס ווילסטו האָבען? לאָז אונז געהן, שלמה'לע וועט דאָך אונז ממית'ן.

— האָט ניט קיין מורא, איך בין דאָ. לאָמיך זעהן, אז ער זאָל אייך וואַגען אָנריהרען! דעם קאָפּ וועל איך איהם שפּאַלטען!

די מיידלאַך האָבען זיך אינערליך געפרעהט אויף קאַנאַריק'ען.

— עסט, טרינקט, איך הייס — האָט קאַנאַריק בעפוילען מיט די אויגען.

די מיידלאַך האָבען דאָס געטהאָן מיט אַנגסט און הארץ־קלאַפעניש און געשוויגען אין ערוואַרטונג. באַלד איז אריינגעקומען שלמה'לע שלאָסען־העקער. ער איז שוין געוועזן אַן עלטערער יונג, די געשטאַלט פון א איד אין די פערציגער, א ברייט־בייניגער, מיט א בויך, מיט א רויטען קארק. די גאָלדענע קייט האָט הויך געבאָמבעלט אויף זיין בויך פון זיינע שווערע טריט, נאָר דאָס פּנים, כאָטש שוין פערעלטערט, מיעד און אויסגעלאָשען, דאָך האָט עס נאָך געהאַט אין זיך וואויל אינגלישע שפּורען, קורצע וואָנסעלאַך און גרויסע ברעמען, מיט א פּאָר גרויסע אָבגעשטאָנענע אויערען און ער האָט געוואָרפען א שרעק פון דערוויי־טענס. שטיל איז געוואָרען אין קאפע הויז ביי זיין אריינקומען, ווי פאר א שטורם. די מיידלאַך, די „לאָוויטשערין“ און די „גאַסטעניניע־רין“ האָבען זיך איינגעקאָרטשעט און בעהאַלטען די פּנים'ער אין די גלעזער טהעע, אז זיי זאָלען איהם ניט זעהן. שלמה'לע שלאָסען־העק־קער, מיט איין האַנד אין די הויזען־קעשענע און די אַנדערע פערלעגט אויפ'ן רוקען, האָט גלייך געשפּרייזט צו קאַנאַריק'ס טישעל, צוערשט זיך שטילשווייגענד ארומגעקוקט, ווי ער וואָלט עפּעס געזוכט, און אז ער האָט ענדליך בעמערקט די צוויי נקבות זיינע, האָט ער געפרעגט מיט פערוואונדערונג:

— וואס טהוט איהר דא? וואס געהט איהר ניט אין גאס ארוים?

— אט שוין, נאר געוואלט א גלעזעל טהעע טרינקען — רופט זיך אן די „גאסטעגינערין", און הויבט זיך אויף.

— זיצען בלייבען! — האט קאנאריק געגעבען מיט'ן פויסט א קלאפ אין טיש, אז די מויד און אפילו שלמה'לע זיינען בלייך צוריקגע־טרעטען אויף א טריט. די מויד האט זיך צוריקגעזעצט.

— וואס איז דאס? בענקארט! — האט זיך שלמה'לע געשטעלט איהם אין די אויגען אריין.

קאנאריק האט אבער ניט געקוקט אויף איהם, נאר געווענדעט זיך צו די מיידלאך:

— די קעפ וועל איך צושפאלטען, ווער עס וועט פון דאנען אוועק געהן! דא זאלט איהר זיצען, ביי מיר, ביים טיש! איך וועל זעהן ווער עס וועט אייך יאגען פון דאנען!

— אזוי? — שרייט אוים שלמה'לע און אין זיינע אויגען איז גע־לעגען א כעס און אן אימה — די מינוט ארוים אויפ'ן גאס! די מינוט אדער איך צושפאלט די קעפ!

די מוידען האבען זיך מיט שרעק ארומגעקוקט, ניט געוואוסט וועמען צו פאלגען; זיי זיינען שוין געשטאנען, נאר קאנאריק'ס א בליק האט זיי צוריק אנידערגעזעצט.

א מינוט האבען אלע געשוויגען, נור שלמה'לע איז בלייך געווא־רען. די נאז־לעכער האבען זיך איהם געעפענט און ער האט די צייהן פון מויל ארויסגעשטעקט און די אויגען האבען איהם אנגעהויבען אנ־צוצינדען זיך ווי א פייערל און ער האט געפרואווט כאפען קאנאריק'ס בליק.

אבער קאנאריק האט גאר נישט געקוקט אויף איהם, ווי ער וואלט גאר ניט געשטאנען נעבען איהם.

— וואס טרינקסטו ניט די קאפע? — גיט ער א שאר צו א גלאז צו א מויד.

— דו ממזר איינער, — האט שלמה'לע זיך געגעבען א רוק אויף קאנאריק'ען.

ווי א שלאנג איז קאנאריק פלוצלונג אויפגעשפרונגען און טיעף אריינגעקוקט שלמה'לען אין די אויגען. אזוי זיינען זיי ביידע א מינוט

צוויי געשטאנען איינער געגען אנדערען און געקוקט אין די אויגען אריין, ווי צוויי טיגערס, איידער זיי ווארפען זיך איינער אויפ'ן אנדערען.

אין קאפע הויז איז געווען שטיל, אז מען האט געהערט די פליעגען זשומען ארום די קעז־קיכלאך. די יונגען זיינען אלע געבליעבען זיצען אויף זייערע ערטער, מורא געהאט זיך אריינצומישען, נאר די „לאוויטשערין" האט זיך ארויסגעכאפט פון טישעל און געגעבען א געשריי אויף דער בעל־הבית'טע: „קומט אריין, זעהט וואס דא טהוט זיך!"

דער בעל הבית פון קאפע הויז, א הויכער, שמאלער אידעל, וואס האט ערגעץ־וואו געהאט נאך א געהיים געשעפטעל, די בעל־הבית'טע די ווארשאווער אידישע דיקע ווירטהין און חנה'לע, אלע שבת'דיג אנגעטהאן, זיינען געבליעבען שטעהען אויף דער שוועל פון דער קאפע. זיי האבען געזעהען ווי די צוויי יונגען שטעהען איינער געגען דעם אנדערען און קוקען זיך אין די אויגען, און אן עלעקטרישער שטראם ציהט זיך צווישען זייערע אויגען ווי א פייער. קיינער האט ניט געוואגט צוצוגעהן צו זיי; יעדער האט זיך אינסטינקטיוו אבגערוקט און געווארט אויף דעם שטורם, ווען ער וועט אויסברעכען. נאר פלוצלונג האט זיך חנה'לע, די אבצעהן־יעהריגע מיידעל, מיט דעם גלאנציגען, פריש־אבגעוואשענעם שווארצען קאפ האר אויף שבת, אריינגעלאזט זיך צווישען די צוויי, זי איז אויפגעוואקסען ביי מאטקע'ן, אויפגעהויבען די הענד און די אויגען צו איהם און געזאגט מיט איהר מיידעלשער שטימע, בעטענדיג זיך:

— קאנאריק, וואס טהוען זיע? מען וועט אונז דאס געשעפט שליסען. דער פריסטאוו דרעהט זיך אויף דער גאס; קאנאריק, איך בעט איה'ן!

אין איהר שטימע האט זיך געהערט דאס קלאפען פון איהר הארץ. אלע האבען מורא געהאט פאר איהר, אז זי זאל ניט פאקען א קלאפ. די מוטער האט געשריען: „חנה'לע, געה אוועק, גערענק אין גאט!" נאר חנה'לע איז אליין געשטאנען און געבעטען זיך:

— קאנאריק, טהוט דאס ניט!

און פלוצלונג האט קאנאריק אוועקגענומען זיינע בליקען פון שלמה'לע שלאסען־העקער, און געווענדעט זיי אויף חנה'לעם געוואשענע

שבת'דיגע האר. האט געזעהן די צוויי שווארצע צעפ וואס פלעכטען זיך אראב איבער איהר רוקען און די שרעק און די ריינקייט אין איהרע אויגען. לאנג קוקען אויף איהר האט ער ניט געקענט. ער האט דעם בליק געבויגען צו דר'ערד, א גוטער שמייכעל האט זיך צוגאסען איבער זיין מויל און וואנצעס, געקראצט זיך מיט א האנד אונטער אן אויער און זיך אנגערופען צו די „דראטען-געהערין“:

— קום, נינא.

געגומען די דראטען-געהערין און געווארפען א פערזאכטענדען בליק אויף שלמה'לען און געברומט אונטער'ן נאז:

— כאפט איהם די שווארצע יאהר. און איז ארויס פון קאפע-הויז.

אלע האבען זיך פערוואונדערט פארוואס קאנאריק האט דאס גע' טהאן.

5.

ווי מען בעריענט מאטקע'ן.

יעדען שבת איז מאטקע ווי דער מנהג איז געווען ארויסגעגאנגען שפאציערען מיט זיינע „נקבות“ איבער'ן שטאדט, געפיהרט זיי אין זאקסישען גארטען, אדער אין אידישען טהעאטער, ווען דאס אידישע טהעאטער האט געשפיעלט איינע פון די גוטע שטיקער, וואו קינדער האבען געזונגען א סך ליעדלאך, און וואו מען האט פיעל מאל קדיש געזאגט. דעם שבת ווי יעדען אנדערען, האבען די מיידלאך, מאטקע'ס נקבות, פארבערייטעט זיך צום שפאציער. ווארום שבת ביי טאג איז געווען דער פרעהליכסטער אדן פרייעסטער טאג פון זייער לעבען, ווען זיי געהען אויס אויף דער ליכטיגער וועלט, ניט געלד צו פערדיענען, נאר פאר פערגעניגען, און טהוען זיך אן נישט צוליעב פרנסה נאר פאר זיך און גוטע פריינד.

אין רויטען וועלפיל'ס „הייזעל“ איז פון דער פריה אן שבת געווען א גרויסע בעוועגונג. די מיידלאך האבען זיך פארבערייטעט צום שפאציער, זיי האבען געפרעסט די בלוזקעס, אויסגעזוכט זיך די שעהנסטע קליידער און בעראטהען זיך איינע מיט די אנדערע וואס אנצוטהאן. נאר מעהרסטענס האבען די מיידלאך פארבערייט מאטקע'ן צום שפאציער. איינע האט איהם א העמד אויסגעפרעסט, די צווייטע האט איהם די הויזען אויסגעפרעסט. אן אנדערע די סאמעטענע וועסט געריינינגט, און גאר אן אנדערע די שטיוועל איהם אפגעפוצט. ווארום וואס שעהנער און עלעגאנטנער מאטקע איז געגאנגען אנגעטהאן ווען ער איז מיט זיי ארוים אויפ'ן שפאציער, אלס בכבוד'ער איז עס געווען פיר זיי, אלס שטאלצער האבען זיי זיך געפיהלט.

אז די מיידלאך זיינען שוין געווען אנגעטהאן, זיינען זיי אריין צו די קראנקע פאפיראסען־מאכערין, אז זי זאל זיי בעקוקען און מבינות זאגען. די פאפיראסען־מאכערין איז ווי תמיד געזעסען ביים פענס־

טער און דאָס האַרץ זיך דערכאַפּט מיט שאָלעכץ פון אַ פּאַמעראַנץ. די קינדערלאַך פאַרשמוצט די פּנים׳לאַך און די נעזלאַך מיט דעם שבת׳־דיגען עסען און די נייע שבת׳דיגע קאַשקעטלאַך זיינען געזעסען אויף דער ערד און האָבען זיך געשפּיעלט אין ביינדעלאַך. און מלך פּאַפּיראָס־ניק, וועלכער איז אליין געווען אַמאָל אַ חסיד׳ישער יונגערמאַן, נאָר היינט פאַריאָגט אַ גאַנצע וואָך אין פּרנסה, האָט שבת זיך אָבגערוהט, געזעסען אין די גאַטקעס און האָט געזאָגט פּרק.

די מיידלאַך זיינען אריינגעקומען אָנגעטהאָן אין בלויע קאַרטען־קליידלאַך מיט אַטלעסנע אונטערפאַלדען, און געוויזען דאָס קראַנקע ווייבעל די העטס מיט די פּיעלע פעדערען און בלומען, די נייע קאַמאַ־שען, און געבעטען אויף זיך מבינות זאָגען. דאָס קראַנקע ווייבעל האָט דערפון הנאה געהאַט. אליין גאָר נישט געהאַט וואָס אָנצוטהאָן און איז שוין נ״ט געווען אין דרויסען זייט יאָהרען, האָט זי גרויס הנאה גע־האַט צו רעדען פון מאָדעס, אין וועלכע זי איז אַמאָל מיידעלווייז גע־ווען אַ גרויסע בריה׳טע, מבינות געזאָגט, אז דאָס שטעהט ניט גוט, און די קאָלירען פּאַסען נישט און אליין זיך נישט געשעהמט אָנצופּראָבירען די העטס אויף איהר שבת׳דיגען שייטעל און געל פּנים און געטראַכט ביי זיך מיט קנאה: ווען זי האָט אזוינס אָנצוטהאָן, וואָלט זי נאָך היינט געווען אַ שעהן ווייבעל און וואָלט אין גאַס ארוים שפּאַצירען באַטש קראַנקערהייד.

— די פאַלדען זיינען דאָך צו ברייט, רייזעלע, זאָגט זי צו אַ מיידעל, וועלענדיג באַטש אַ שטאָך געבען יענע וואָס זי איז צו דין.

— אָ, היינט טראָגט מען אזוי. אַלע פּאַניעס אויף די מאַרשאַל־קאָווסקי גאַס טראָגען אזעלכע.

דער איד, מלך פּאַפּיראָסניק איז בייז געווען וואָס די „טמאות“, די מיידלאַך פון די הייזלעך פערקעהרען ביי איהם אין שטוב און זיין ווייב האַלט זיך אונטער מיט זיי. אָבער ער האָט זיך גאָר נישט גע־קענעט העלפען. ער האָט געוואָהנט מיט זיי אין שכנות, הויז ביי הויז, און די מיידלאַך האָט עס געצויגען צו איהם אין שטוב אריין וואו זיי קענען אריינקומען אלס שכנות און פריינד. עס איז נישט געווען פאַר זיי די טהיר צו פערמאַכען. און אָפט מאָל האָט מען פון זיי אַ טובה געהאַט. אַ חוץ וואָס זיי האָבען די קינדער געטהיילט צווייערס אָדער געקויפט געבעקס און פלעגען דאָס ווייבעל העלפען אין בעלי־הבתיש־

קיים, האָבען זיי אונטערגעהאַלטען זיין האַנדעל מיט די געהיימע פּאַ־פּיראָסען און פערקויפט צו די געסט וואָס זיינען געקומען צו זיי. די טובות האָבען געפיהרט צו פריינדשאַפט, נישט קוקענדיג אויף די פּראָ־פעסיע וואָס זיי פערנעהמען. איבריגענס ביים פּאַפּיראָסניק אין שטוב האָט מען גאָר געהאַט פערגעסען מיט וואָס די מיידלאַך פערנעהמען זיך. זיי האָבען זיך אויפגעפיהרט ווי גוטע שכנ׳טעס און ווי אַנדערע גע־וועהנליכע מענשען. און דער פּאַפּיראָסניק איז מיט דער צייט דערצו אַזוי געוואָהנט געוואָרען, אַז ער האָט אויך פערגעסען, אַז די מיידלאַך זיינען „טמאות". אָפּטמאָל האָט ער בעשטימט צו וועקסלען די וואָה־נונג, כדי פּטור צו ווערען פון די שכנות׳שאַפט. נאָר קיין געלד איז נישט געווען אויף איבערצוציהען זיך. קיין אַנדער וואָהנונג האָט זיך נישט געמאַכט, און מען איז שוין פּשוט געווען צוגעוועהנט צו די טובות....

נאָר שבת האָט עס איהם פערדראָסען מעהר ווי אַן אַנדערס מאָל, ווען ער זאָגט פּרק, קומען זיי, די „טמאות", אריין. האָט ער זיך פער־דרעהט, און איינגעטונקט זיך אין סדור און געזאָגט מיט אַ זינגענדיגען נגון.

„על שלשה דברים העולם עומד", אויף דריי זאַכען שטעהט די וועלט....

און די מיידלאַך האָבען זיך צוגעהערט צו דעם בעקאַנטען היימי־שען נגון און האָבען זיך גוט געפיהלט ווי אין דער היים.

אם מעהרסטען האָט די „לאָוויטשערין" שבת נאָכמיטאָג ליעב גע־האָט צו פערברענגען ביים פּאַפּיראָסניק. זי איז געווען אַ פרומע טאָכ־טער פון דער היים. איהר פאָטער איז נאָך ביז היינט אַ מלמד אין לאָוויטש. זי האָט זיך געהאַט פערליעבט אין אַ פריזירער, דער פאָטער האָט זי דוקא געוואָלט חתונה מאַכען עפּעס דאָרט פאַר אַ אויסגעוויי־קטען אָרים בחור פון בית־המדרש. פערדיענט האָט זי געלד פאַר זיך, אַ זאָקען־מאַכערין געווען. האָט זי דער פריזירער געהאַט אַנגערעדט און זי איז אַנטלאָפען מיט איהם קיין לאָדז. דאָרטען האָט ער זי ער־גענץ וואו אריינגעגעבען, פון וואנען זי איז דאָ אהער געקומען אין „היי־זעל". היינט בעדויערט זי שוין נישט און נישט זי פרעהט זיך. יעדער האָט זיין אונגליק. און קיינעם קומט נישט אָן די פּרנסה גרינג. נאָר זי האָט געהאָפט אמאָל נאָך פון דאנען ארויסצוקומען און חתונה האָבען

מיט אַן אָרענטליכען מענשען, און זי האָט געהאַלטען אין איין זאָמ־לען וועש אויף א אויסשטייער. זי האָט דאָס געהאַט א בעזונדערע ליע־בע צו דעם פּאַפּיראָסניק, צו זיין פאַמיליע, און אַז עס איז געקומען שבת, האָט זי ליעב געהאַט צו הערען ווי ער לייענט פּרק, עס האָט זי דער־מאָהנט אַן פאָטער אין דער היים, און אפשר אַן איהר אייגענעם לעבען, וואָס האָט איהר טהיילמאָל אויפגעשיינט פאַר די אויגען ווי א חלום....

דערווייל האָבען זיך אַלע מאָטקע'ס נקבות פערזאַמעלט אַנגע־טאָנענערהייד ביי דער „שפּאַנערין“ און געוואַרט אויף מאָטקע'ן.

עס זיינען געווען פיער מיידלאך: די שפּאַנערין און נאָך דריי וואָס מאָטקע האָט זיך „ערוואָרבען“ און געהאַלטען זיי אין פערשיע־דענע הייזלאך אין דער שכנה'שאַפט ארום. זיי זיינען אַלע אריינגע־קומען צו די „שפּאַנערין“, ווייל זיי האָבען געוואוסט, אַז מאָטקע האַלט די „שפּאַנערין“ פאַר זיין הויפּט נקבה, און זי איז מעהר מיוחסת פאַר זיי אַלעמען, ווייל זי געהט נישט אויף דער גאַס, נאָר אין האָטעלען, און מאָטקע קויפט איהר שעהנערע אַנצוגען ווי אַלע אַנדערע.

עס איז שוין געווען שפּעט און מאָטקע איז נאָך נישט געווען. שלמה'לע שלאָסען־העקער איז שוין דאָ געווען, און האָט צוזאַמענגע־נומען זיינע מיידלאך: די גאָסטענינערין, די „יאַטילע“ און די „בלאָנ־דע ראָזע“. (די „לאָוויטשערין“ האָט נישט געוואָלט געהן. זי איז איי־בערגעבליעבען ביים פּאַפּיראָסניק און איינגעהערט זיך ווי ער זאָגט פּרק מיט דעם גמרא נגון). די מיידלאך, מאָטקעס כלות האָבען אונגע־דולדיג ארויף און אראָב געדרעהט זיך, געקוקט פון די פענסטער, פון די שטיגען און אָנגעגרייט איהם די העמד, דעם אַנצוג, די שטיוועל, דעם קראַוואַט, אָבער מאָטקע געהט נים. די „שפּאַנערין“ האָט אויס־געטהאָן דעם הוט מיט די רויטע רויזען, און האָט זיך געשוואָרען אפילו אַז ער זאָל צוזעצט ווערען, וועט זי אויך שוין נים געהן מיט איהם שפּאַציערען.

— וועסט דיך לאָזען איבערבעטען. אַז ער וועט דיך בעטען, וועסט געהן — האָבען די אַנדערע מיידלאך געזאָגט, נים אָהן קנאה, וואָס זי איז די „געליעבטסטע“.

דערווייל איז מאָטקע אריינגעקומען אין קאַפע הויז. אין קאַפע הויז איז קיינער איצט נישט געווען, און איינמאָל פאַר א גאַנצע וואָך האָט דער סאַמאָוואַר וואָס איז געווען איינגעמויערט אין א קעסעל נישט

געזירט. מאַטקע האָט אַריינגעקוקט אין פינסטערן אַלקעריל און האָט בעמערקט חנה'לע איז געזעסען ביים פענסטער און האָט געלעזען אַ ביכעל. זי האָט זיך שטאַרק פערוואונדערט וואָס קאַנאַריק טהוט יעצט, אין אזא צייט, אין קאָפּע הויז, ווען קיינער איז ניטאָ, נאָר זי האָט זיך ניט געמאַכט זעהען קאַנאַריק'ען און ווייטער געלעזען אין איהר ביכעל.

מאַטקע האָט זיך געדרעהט אין אַלקעריל, אַריינגעקוקט אין קאָפּע הויז, ווי ער וואָלט וועמען געזוכט. דאָס מיידעל האָט איהם ניט גע־פרעגט וואָס ער וויל. ער איז געוועזן אַ היימשיער. און ער האָט געקענט אַריינקומען ווען ער האָט געוואָלט.

מאַטקע האָט זיך אומגעקוקט: די בעל הבית'טע איז ניטאָ. די בעל הבית'טע מיט דעם בעל הבית זיינען געשלאָפען אין דעם שטיבעל, די ברידערלאַך זיינען אויך ניט געווען, נור חנה'לע אַליין איז געזעסען און געלעזען.

דער יונג האָט זיך געמאַכט האַרץ, אויסגעהוסט זיך און געמאַכט אַ טריט צום מיידעל, אוועקגעשטעלט זיך פון דערווייטענס און גע־זאָגט מיט אַ פערשעהמטע מינע:

— וואָס לעזען זי, חנה'לע? אַ ביכעל?

דאָס מיידעל איז נישט געוועהנט געווען, אַז ווער פון די יונגען זאָל זיך ווענדען צו איהר מיט אַנדערע זאַכען אַ חוץ צו דערלאַנגען טהעע אָדער נעהמען בעצאָהלט. און געוואָהנט איז זי געווען, אַז אַלע, סיי די יונגען, און סיי די מיידלאַך, זאָלען זיך פערהאַלטען צו איהר אַנשטענדיג. אין די בעל הבית'טעס געגענוואַרט האָבען זיי זיך ניט געשעהמט צו רעדען די אויסגעלאַסענסטע רייד, אָבער ווען חנה'לע איז אַריינגעקומען און די מיידלאַך האָבען גערעדט די מיאוס'טע רייד, האָבען זיי באַלד איבערגעהאַקט און געזאָגט איינע צו די אַנדערע: „שאַ, אַ מיידעל איז דאָ..." זי האָט געוואוסט די פּרנסה, מיט וועלכע די מיידלאַך פאַרנעהמען זיך, נאָר זי איז שוין אַזוי צוגעוועהנט געוואָ־רען דערצו אַז עס האָט אויף איהר קיין בעזונדער איינדרוק ניט גע־מאַכט. עס האָט ניט געוועקט איהר מיידעלשע פאַנטאַזיע, און ניט געבראַכט, אַז זי זאָל ווענען עפּעס נאָכקלערען. זי האָט געהאַלטען די מיידלאַך פון די „הייזלאַך", ווי אַלע שכנים, פאַר „אונגליקליכע", נאָר וואָס זאָל מען טהאָן? קיינעמס פּרנסה קומט ניט אָהן גרינג. און זי האָט זיך בעצויגען צו זיי איינפאַך ווי צו אַלע אַנדערע מענשען.

דורך דעם איז איהר אזא וואונדער געווען, וואָס מאַטקע האָט זיך פּלוצ־לונג אָבגעשטעלט און אריינגעקוקט זיך אין איהר לעזען, וואָס ער האָט עס קיינמאָל ניט געטהאָן.

דאָס מיידעל האָט איהם אָנגעקוקט, אָבגעענטפערט:

— א ביכעל. — און האָט ווייטער געלעזען.

מאַטקע איז ווייטער געשטאַנען און געפרעגט:

— וואָס פאר א ביכעל, א מעשה?

— יא, א מעשה, דאָ האָבען זי, זעהען זי — האָט איהם דאָס מיידעל געשטעקט דאָס ביכעל אין האַנד אריין.

מאַטקע האָט געהאַלטען דאָס ביכעל אין האַנד קאַפּויער, רויט געוואָרען, ווי א חתן־בחור און געזאָגט מיט א פארשעהמטען שמייכעל:

— איך קען נישט לעזען. עפּעס א שעהנע מעשה?

— יא, א שעהנע מעשה, יאָסעלע — הייסט זי.

— וואָס פאר א מעשה?

— א מעשה מיט א יתום, ווי ער האָט ניט געהאַט קיין טאַטען, קיין מאַמען און זיך ארומגעוואָלגערט ביי פרעמדע מענשען און מען האָט איהם געשלאָגען אויך, — האָט דאָס מיידעל געזאָגט און א טרעהר האָט געגעבען א בליץ אין איהר אויג אויף דעם העלד פון דער מעשה וואָס זי האָט געלעזען.

מאַטקע האָט זיך א מינוט פערקלעהרט. דאָס פּנים זיינס איז גע־וואָרען אונשולדיג ווי ביי א קינד און די אויגען ריין, און ער האָט אָב־געענטפערט מיט א פערלעגען שמייכעלע:

— אוי, איז עס דאָך א שעהנע מעשה, איך וואָלט זי געוואָלט הערען.

— איך וועל זי איהן אמאָל פערצעהלען.

— זי וועלען זי מיר פערצעהלען?

— יא — שאָקעלט דאָס מיידעל מיט'ן קאָפּ.

— גוט.

— חנה'לע, חנה'לע! קום נאָר אריין! — האָט די מאַמע גערופען פון די וואָהן־שטוב, מורא האָבענדיג פאר מאַטקע'ן.

מאַטקע איז אוועק צו די מיידלאך. ער איז ניט גוט געווען דעם היינטיגען שבת צו זיי. עס איז איהם ניט געפעלען דאָס העמד וואָס זיי האָבען איהם אויסגעפרעסט, און דערנאָך האָט ער ניט געוואָלט געהן

מיט אַלע מיידלאַך שפּאַציערען. עס איז ניט שעהן, זאָגט ער, מיט פיער, נור מיט צוויי און צוויי. אז ער האָט זיך שוין געהאַט אָנגעטהאָן, האָט ער איבערגעקוקט די מיידלאַך, און צום ערשטען מאָל עפּעס איז איהם ניט געפעלען ווי זיי געהען אָנגעטהאָן, געהייסען אראָפּרייסען די גרויסע פעדערען פון די קאַפּעליושען. די מיידלאַך האָבען איהם אָנ־געקוקט ווי משוגע, נור פערפאַלען. ער האָט געהייסען. ער האָט זיי געפיהרט, ניט ווי תמיד, פיער אין איין שערענגע, נאָר צוויי און צוויי, ווי געננ, אין זאקסישען גארטען אריין. די „אַוויצאָווע אַלעע“ אין גאָרטען איז פול געווען מיט שפּאַציערענדע. יונגען און מוידען פיעל אויף אַלע בענק, צווישען די בוימער און אויפ'ן ברייטען וועג. מאָטקע איז פאַרביי מיט זיינע כּלות. די מיידלאַך זיינען געווען שטאָלץ, גרויס ביי זיך וואָס מאָטקע פיהרט זיי.

מאָטקע האָט געהאַלטען די הענד אין די הויזען קעשענעס, דעם הוט פערוואָרפען אַן א זייט און געבויגען דעם בליק צו דר'ערד. פון דער אָפענער וועסט האָט זיך ארויסגעריסען דאָס ווייסע געפּרעסטע העמד, וואָס די מוידען האָבען עס אַזוי שטייף אויסגעפּרעסט ווי א ברע־טעל. קיין קראַגען האָט ער ניט געטראָגען, דערפאַר א רויטען, שמאָ־לען, לאַנגען קראַוואַט, וואָס א מויד האָט איהם אויסגענעהט פון א רויטען באַנד, און זיינע גלענצענדיגע חאָליאַוועס האָבען געפינקעלט פון דערווייטענס.

דער עולם האָט איהם געקענט און איין יונג האָט געשטופּט דעם צווייטען: „זעהט, זעהט, קאַנאַריק געהט מיט זיינע כּלות!“

די מיידלאַך האָבען געוואוסט, אז מען קוקט זיי נאָך און זיי זיי־נען שטאָלץ געווען דאַרויף.

אויפ'ן שפּאַציער האָט ער זיך אָנגעטראָפען מיט שלמה'לע שלאָ־סען־העקער. יענער איז אויך געגאַנגען מיט זיינע כּלות, נאָר קאַנאַריק'ס כּלות זיינען געגאַנגען שעהנער אָנגעטהאָן און זיינען געווען שטאָלצער, און יענע מיידלאַך האָבען זיי מקנא געווען, ווייל זיי האָבען געוואוסט, אז קאַנאַריק פיהרט זיינע נקבות אין טהעאַטער און שלמה'לע שלאָסען־העקער זשאַלעוועט א גראָשען, זאַמעלט זיך א פערמעגענס חתונה צו האָבען.

די יונגען האָבען זיך אָנגעקוקט. מאָטקע האָט אויפגעהויבען די אויגען און געקוקט אויף שלמה'לען מיט א שפּאָטישען גלעכטעריל, און

שלמה׳לע האָט אויסגעמידען זיין בליק און איהם ניט געוואָלט זעהן.

מאַטקע האָט ניט לאַנג פערבראַכט אין גאָרטען. ער האָט גע־פיהרט זיינע כלות אין אידישען טהעאטער אויף קאַראַווע גאַס. דער יונג וואָס פערקויפט בילעטען אין דער קאַסע האָט קאַנאַריק׳ען גוט געקענט. איבערהויפּט איז מאַטקע געווען אַן אַנגעלעגטער גאַסט אין אידישען טהעאַטער. ער האָט בעצאָהלט מיט רובעלס פאַר בילעטען פאַר זיך מיט זיינע כלות, וואָס מען איז עס גאָרניט געוואָהנט געווען אין אידישען טהעאַטער. דער וויצע־דירעקטאָר, א דיקער יונג, מיט א פּאָאַר שוואַרצע צייהען און א גאָלדענע האַרפע אין דעם לאַץ פון זיין ראָק איז איהם אַנטקעגען געלאָפען און אַלע אַנגעשטעלטע זיינען איהם אַנטקעגען געלאָפען און אַנגעוויזען איהם די פּלעצער און גערעדט צו איהם פּויליש „פּראָשע פּאַנאַ“. אין אידישען טהעאַטער האָט מען גע־שפּיעלט אַ שטיק, וואָס מען האָט א סך געזונגען און אינגלאַך האָבען קדיש געזאָגט. מאַטקע׳ס כלות האָבען דערביי געוויינט און געווישט זיך די טרעהרען מיט די זיידענע טיכלאַך פון די אָנגעפּוידערטע באַ־קען. מאַטקע איז אַרוים אין בופעט און געקויפט זיינע כלות טשאָקאָ־לאַדס, און געהייסען געבען א יונג פון טהעאַטער, אַן אַקטיאָר, אָדער א וויצע־דירעקטאָר, א טרונק בראַנפען ביים בופעט, אוועקגעזעצט זיך ערנסט און צוגעהערט זיך צו די ליעדלאַך וואָס זיינען איהם זעהר געפעלען.

נור אם מעהרסטען איז איהם געפעלען דער קאָמיקער און די אינגלאַך וואָס האָבען קדיש געזאָגט. ער האָט זיי געהייסען אַרויפשיקען אויף דער ביהנע טשאָקאָלאַד.

און די מיידלאַך זיינען גליקליך געווען. אַלעס איז זיי געפעלען און האָבען איינגעליבט זיך אין אַלע אַקטיאָרען. א גאַנצע וואָך האָבען זיי געזונגען די ליעדלאַך וואָס זיי האָבען געהערט אין טהעאַטער, דער־צעהלט צו אַנדערע מיידלאַך און דעם קראַנקען פּאַפּיראָסניק׳ס ווייב, און חנה׳לען, ווי די אינגלאַך האָבען קדיש געזאָגט נאָך זייער געשטאָר־בענע מוטער, און ווי דאָס קינד האָט די הענטלאַך אויסגעשטרעקט. און זיי האָבען געוואַרט מיט אונגעדולד אויפ׳ן צווייטען שבת, ווען מאַטקע וועט זיי נאָך אַמאָל פיהרען אין טהעאַטער.

אָבער מאַטקע איז עפּעס וואָס מיט זיך ניט צופריעדען געווען, צייט ער האָט זיך שבת בעגעגענט מיט חנה׳לען.

6.

מאַטקע וויל זיך אַנוואָרימען.

מאַטקע האָט ניט געוואוסט וואָס מיט זיך צו טהאָן. וואָס א טאָג איז איהם חנה׳לע מעהר געפעלען און ער האָט זיך איינגעליעבט אין איהר, און ער האָט ניט געוואוסט ווי אזוי צו רעדען צו איהר. דער יונג וועלכער האָט געהערשט איבער פיער לעבענס אין ווארשא, וואָס איז געוואָהנט געווען צו בעפעהלען און מען זאָל איהם פאָלגען, און וואָס גאָרנישט האָט עקזעסטירט זיין ווילען צוריקצוהאַלטען, נישט קיין גאָט, נישט קיין געזעץ און נישט קיין געוויסען — דער יונג איז הילפלאָז געוואָרען און ווי א קינד זיך בענומען, ווען ער האָט זיך בעגעגענט מיט דער קליין חן־עוודיגער מיידעל, וואָס האָט צווייי לאַנגע שווארצע צעפּ און אויגען וואָס קוקען אָהן דרייסט אָהן שרעק אין יענעמס פּנים אריין, און וואָס האַלט זיך פון דערוויטענס פון אלע „געסט“ פון דעם קאַפּע־הויז, טהוט איהר ארבייט ווי א פליכט, און „געהט זיך איהר וועגס“. און נאָך איינס. דער יונג איז פערשעהמט געוואָרען אין איהר געגענוואַרט. צייט ער האָט גערעדט מיט איהר שבת ביים ביכעל לעזען, קען ער איהר גלייך אין פּנים נישט קוקען, אז ער זאָל זיך ניט שעהמען... ער האָט זיך פיעל מאָל פּאָרווירפע געמאַכט, אז ער איז א „פרייער“ וואָס ווערט פערכאַפּט פון א ליאַדע מיידעל און עס פּאַסט נישט פאַר א יונג א „קאַדעט“, ער זאָל זיך לאָזען פיהרען פון א נאַרישע „קאַפּע־מיידעל“, פון א „פריטץ“, א גאָר נישט. און כדי זיך אליין איינמאָל פאַר אלע מאָל צו ווייזען ווער מאַטקע איז. און מיט מאַטקען שפּיעלט מען זיך נישט, האָט ער בעשטימט, זיך אריינצו׳גנב׳־ענען צו איהר ביינאַכט אין שטוב און „פערטיג“ זי מאַכען... פאַר גאָר נישט, נור גלאַט אזוי, ווייל ער וויל אזוי. און לאָז איהם ווער פּרואווען עפּעס טהאָן.

ער האָט שוין גאַנץ גוט אויסגעשפּירט דאָס אָרט וואו זי שלאָפט.

הינטער דער אַלקער זיינען געווען צוויי פינסטערע שטובען, איינס פון זיי האָט נישט געהאַט קיין פענסטער נור אַן אָפענע טהיר אין אַ צווייטע שטוב וואָס האָט יאָ געהאַט פענסטער. מאָטקע האָט געוואוסט, אַז אין יענע שטוב אָהן פענסטער שלאָפט חנה'לע און צו איהר זיך אַריינצוגנב'ענען מוז ער אַדורך די ערשטע שטוב מיט'ן פענסטער, אין וועלכען עס שלאָפט דער „קאַפע־מאַכער", דאָס הייסט דער בעל־הבית פון קאַפע־הויז מיט די אידענע. נור ער האָט זיך פאַר דעם אויך נישט געשראָקען. ער האָט זיך פערלאָזט אויף זיין געשיקטקייט און פּראַקטיק.

א גאַנצען טאָג און א גאַנצען אָבענד און נאַכט, אין וועלכע ער האָט בעשטימט דאָס זייניגע אויסצופיהרען, האָט ער זיך נישט געוואָלט בעגעגענען מיט חנה'לען און ניט קוקען איהר אין די אויגען אַריין. שפּעט אין דער נאַכט, ווען די „מיידלאַך" זיינען שוין פערשוואונדען פון דער גאַס, און נור אין דעם קאַפע־הויז האַלטען זיך אויף די לעצטע געסט — האָט ער זיך געוויזען. אין „קאַפע וואַרשאַווסקי" איז שוין טונקעל געווען. די בעל־הבית'טע איז אַ שאָד געווען נייע צוואַנציג קאָפּעקען אַריינצוואַרפען אין דעם גאַז־אויטאָמאַט, און די לאָמפּען האָבען זיך טאָקע געברענט מיט דעם אויסגעהענדען ליכט, פון די לעצטע כחות. אין א ווינקעל זיינען געזעסען א פּאָר מיידלאַך וואָס עס האָט זיי ניט געלונגען צו כריגען קיין געסט „אויף א גאַנצע נאַכט" — און אויסגערעדט זיך די הערצער. אין הויז זיינען שוין אַלע געשלאָפען. מאָטקע איז אַריין אין קיך. זי איז פערשפּאַרט געווען מיט א ברעט. ער האָט קונציג דאָס ברעט אונטערגעהויבען, עס זאָל ניט פאַלען און אָנמאַכען א גערודער. אויף אַלע פיער, בעלויכטען נור מיט דעם קאַרגען נאַכט־לעמפּעל וואָס האָט זיך געברענט אין חנה'לעס צימער, איז ער אַדורך געקראָכען די שטוב אין וועלכער דער בעל־הבית מיט די אידענע זיינען געשלאָפען. פון דער טונקעלהייט האָט זיך פערנומען א הויך שנאַרכען פון פערשיעדענע ווינקלען, און שאָטענס זיינען נאָכגעקראָכען נאָך מאָטקען, וועלכער האָט זיך ווי א קאַטץ געגליטשט אין חנה'לעס שטוב אַריין. אין חנה'לעס שטוב האָט א לעמפּעל געברענט. די ערשטע זאַך האָט ער געקלעהרט אויסצוגעפינען, אין וועלכען בעט חנה'לע ליעגט. דערנאָך דאָס לעמפּעל אויסצולעשען, צוצוקריכען צו חנה'לעס בעט, דאָס מויל איהר פערשטעלען מיט די

האנד און אריינקריכען צו איהר אין בעט אריין. אז ער איז אין שטי־בעל אריינגעקומען האט איהם א ווארימקייט און א דומפּיגקייט ארומ־גענומען פון די שלאָפענדיגע אטעמס וואס האבען זיך געהערט אין שטיבעל. דאס הארץ האט איהם אנגעהויבען צו קלאפּען, און ביי דעם קארגען שיין פון לעמפּעל האט ער געזוכט חנה׳לעס בעט. עס איז גע־ווען א שלאף־באנק. א קאסטען וועלכער דיענט ביימאג פאר א באנק, ביינאכט פאר א בעט. דער קאסטען איז געווען אויסגעבעט מיט קי־שענס, אלע פעדערען פאר חנה׳לעס אויסשטייער, געשליסענע און נישט געשליסענע, זיינען אויסגעלעגען אין קאסטען. צווישען די קישענס איז געלעגען חנה׳לע, נעבען איהר, איהר יונגער פינף יעהריגער ברוד־דעריל, וועלכער האט זיך ווי א קינד צוגעפּיעשטשעט צו די שוועס־טער׳ס נאקעטע יונגע ברוסט. מאטקע איז פערכאפּט געווארען פון בילד. ער האט נישט אויסגעלאשען דאס לעמפּעל, נור קניענדיג פאר׳ן בעט האט ער זיך איינגעקוקט אין חנה׳עס שלאפענדע געזיכט. ער האט געהערט איהר אטעהעמען וואס האט זיך געטראגען פון איהרע נאז־לעכער און אפענעם מויל, און געפיהלט די ווארימקייט וואס האט גע־שלאגען פון איהר צו־ווארימטען קערפּער. די שווארצע קודלעס האאר וועלכע האבען זיך איצט צופלאשעט און געווען בעזיימט מיט פעדערען, זיינען געלעגען ארום איהר פּנים, פערשפּרייט איבער איהרע נאקעטע ארימס און נאקעטע הענד, און זיי האבען זיך בעוואויגען און געהויבען אין איינעם מיט דעם שלאגען פון איהר ברוסט. די ברוסטען צוזאמענ־געקנייטשט, ווי זי וואלט וועמען ארומהאלזען, איז זי געלעגען מיט איהרע יונגע הענד ארומגענומען איהר קליין ברודעריל. די אויגען האט זי געהאט פערמאכטע, נור אונטער די פערמאכטע הייטלעך האט זיך ארויסגעזעהען בולט דאס אויג, און די שווארצע שטייפע הערלעך פון די הייטלעך האבען זיך פערשלאסען, ווי פערמאכטע פליעגעלעך פון פייגעלעך, און אבגעהיט דאס אויג, און ארום איהרע ליפּען איז געלע־גען אויסגעגאסען יענער חן־עוודיגער שמייכעלע וואס האט מאטקע׳ן „דרך ארץ" געלעהרענט, וואס האט מאטקע׳ן געמאכט הילפלאז, און ווי א קינד איהם געמאכט יעדעס מאל ווען ער האט געוואגט צוצוגעהן צו איהר און צו רעדען מיט איהר. מאטקע האט געקניעט פאר׳ן בעט, האט בעטראכט חנה׳לען, געהערט און געפיהלט איהר ווארימקייט און איהר אטהעם און געזונדקייט וואס האט געשלאגען פון איהר בעט

ארויס, און זיך פארגעשטעלט ווי ער וואלט איהר מאן געווען. ער איז אהיים געקומען שפעט ביינאכט פון א יריד. א דערפרווירענער, פון דער פייכטער, קאלטער נאכט אין וועג, און קריכט אריין צו איהר, צו זיין ווייבעל אין בעט אריין, און זי דערוואַרימט איהם מיט איהר יונגע געזונטע לייב, דאַ אין בעט צווישען די קישענס און פעדערען. א גוט שמייכעלע איז איהם אדורך געגאַנגען איבער די ליפּען. עס איז איהם גוט געווען אזוי צו קלעהרען און ער האט גאר אין גאַנצען פערגעסען צו וואס ער איז דאַ אריינגעקומען. ער האט שוין יעצט קיין חשק נים געהאַט אויסצופיהרען זיין ווילען. עס איז איהם גוט געווען צו קניען פאר איהר בעט, צו קוקען אין איהר שלאָגענדע איינגעשלומערטע ברוסט, צו פיהלען איהר אָטהעם און ווארימקייט און צו פאַנטאזירען וועגען דעם, אז זי זאָל זיין ווייב ווערען, זיין אמת איינציג ווייב.

מיט מעהר פאַרזיכטיגקייט ווי ער איז אריינגעקראָכען, איז ער פון איהר שטיבעל ארויסגעקראָכען. נישט זי און נישט איהר פאָטער אויפצוװעקען, כדי זיי נישט צו דערשרעקען. די נאַכט איז מאָטקע שוין נישט געשלאָפען רוהיג. נים די נאַכט און נים די אַנדערע נעכט. ער האַט געקלעהרט וועגען דעם, ווי אזוי זיין פאַנטאַזיע וואהר צו מאַכען, אז חנה׳לע זאָל זיין ווייב ווערען. נים איינע פון די מיידלאך, וועלכע זיינען איהם שוין יעצט גאר נים אָנגעגאַנגען, נור זיין אמת ווייב, צו וועלכע ער זאָל אין בעט אריינקריכען, אָנצוואַרימען זיך פון דעם קאַלטען, נאַסען נאַכט־וועג, ווען ער קומט פון יריד אהיים....

7.

מאטקע וויל א חתן ווערן.

מאטקע האט זיך אנגעהויבען גאר אנדערש צו פיהרען, צו דער פער־וואונדערונג פון אלע זיינע פריינד און בעקאנטע. ווי שלמה'לע שלאַ־סען־העקער האט ער אנגעהויבען צו בעהאנדלען זיינע נקבות. ער האט זיי אנגעהויבען צו בעטראכטען ווי א סחורה און קיינע פאמיליערע בע־ציהונגען מיט זיי מעהר ניט געהאט. ער איז שוין מיט זיי ניט גע־זעסען ביי איין טישעל אין קאפע־הויז „ווארשאווסקי", ער האט זיי שוין ניט אזוי אפט ארויסגעפיהרט אויף א שפאציער שבת נאך מיטאג. מאטקע האט אנגעהויבען צו שפארען א גראשען און ניט ווי זיין גע־וואנהייט האט ער זיך גאר גענומען דינגען מיט זיי איבער די קלייד־לאך, שיך און העמט וואס זיי האבען פערלאנגט פון איהם. און ווי שלמה'לע שלאסען־העקער פלעגט ער טענה'ן צו זיי, אז זיי זיינען גע־קומען צו מאכען געלד.

— גיב נאר א קוק, יעדען מאנטאג און דאנערשטאג א נייעם העמד. דו קענסט געהן אין דעם.

קיינער האט ניט געוואוסט וואס איז געווארען מיט מאטקע'ן. ער פלעגט שוין א גאנצע נאכט אבזיצען אין קאפע־הויז, אדער ארומ־דרעהען זיך אין דער גאס און אכטונג געבען אויף זיין סחורה. און קוים פלעגט א מויד ארויסקומען פון א גאסט, האט ער זי בעזוכט, אויב זי האט ניט פערשטעקט קיין קליין־געלד אין זאק אריין... ער איז געווא־רען א ביטערער יונג. זיינע גוטע ברידער האבען צוגעזעהן ווי ער רייסט א וועלט איין, שפארט א גראשען — און ווארפט שוין ניט רובעלס, האבען זיי הינטער איהם דאס געלעכטער געמאכט, און חיים'ל ממזר האט אפילו געוואגט איהם אין די אויגען צו זאגען:

— וואס איז, קאנאריק — געהסט חתונה האבען, וואס דו זשא־לעוועסט אזוי א גראשען?

— לאז דיר דעם קאפ ניט דארען פאר מיינעט וועגען. אז דו וועסט לעבען, וועסטו זעהן, אז די לייז וועלען דיר פריהער ניט אויפ־עסען, — איז געווען דער אנטווארט.

און ווירקליך איז מאטקע'ן נישט געווען צו פערשטעהן. מאטקע האט זיך געמאכט א פיינעם אנשטענדיגען אנצוג, שבת זיך אנגעטהאן ווי א געוועהנליכער מענש, און דרעהט זיך פאר דער קאפע „ווארשאור־סקי". קיינער ווייסט ניט וואס איז מיט מאטקע'ן, און מאטקע קלעהרט ווי אזוי צוצוקומען צו חנה'לען, ווי אזוי צו רעדען מיט איהר.

ווארום אז מאטקע האט זיך עפעס אונטערגענומען, איז ער גע־וואהנט געווען עס גלייך אויספיהרען. און ער האט ניט געהאט קיין צייט צו ווארטען און געמיינט האט ער אויך, אז אט באלד וועט חנה'לע פאר איהם א כלה ווערען. ווארום מאטקע האט זיך גאר ניט גע־קענט פארשטעלען, אז מען זאל איהם אבזאגען. פאר וואס? „איז ער ניט אזא שעהנער ווי אן אנדערער, און א גראשען קען ער אויך פער־דיענען." נור ווי אזוי קומט מען צו איהר?

ער האט איהר שוין געקויפט א זייגעריל, און א גאלדען פינגעריל אויך מיט א ברילּיאנט, פינף און פערציג רובעל אבגעצאהלט דערפאר און האלט עס אויפ'ן הארצען, איינגעבונדען אין א שמאטקע. נאר ווי אזוי גיט מען איהר דאס, אז עס זאל אויסזעהן פיין, או זי זאל וויסען אז ער מיינט מיט איהר אויף אן אמת א חתן צו ווערען?

ער האט שוין אפילו גאר געקלעהרט ווי אויף יום טובים וועט ער מיט חנה'לען גאר אהיים פאהרען צו דער מאמען. ער האט זיך מיט אמאל דערמאהנט אן דער מאמען, און געוואלט איהר פערגניגען אנ־טהאן. דעם טאטען נישט, נאר דער מאמען. איהר וועט ער א שעה־נע מתנה קויפען. א שייטעל איהר קויפען, א מאנטעל מיט ברעגען און א פאטשיילע, און אויף יום טוב וועט מאטקע קומען מיט דער כלה אהיים. מאטקע וועט ארויסגעהן מיט חנה'לען שפאציערען איבער די גאסען פון שטעדטעל, עס וועט זיין א געיעג צו די פענסטער, ווייבער וועלען זיך סוד'ן אין די אויערן, און פרעגען איינע די צווייטע:

— ווער איז דאס?

— דו דערקענסט איהם ניט, דאס איז דאך מאטקע, דער רויטער זלאטקע'ס זוהן, געקומען מיט דער כלה צו דער מאמען צו גאסט.

— דאָס איז דער קליינער גנב, מאָטקע, וועלכער האָט פון די קינ־דער די זעמעל און די בייגעל פון די הענד ארויסגעכאַפּט?

— דאָס איז ער, דער גנב, צוליעב וועלכען מען האָט קיין קינד אין גאס ניט געקענט ארויסשיקען, דאָס איז ער דער רויטער זלאָטקע׳ס זוהן. — גיט נאָר א קוק, וואָס פאר א יונג עס איז אויסגעוואקסען, אוי מאמעלע קרוין, וואָס א גרויסע שטאָדט מאכט פון א מענשען!

— און ווי שעהן איז דאָס, א יונג האָט זיך אָן דער מאַמען דער־מאָהנט, שעהנע מתנות איהר געבראכט.

— לאָז אָן אָרימאן אויך אמאָל נחת האָבען. זי האָט עס, נעבעך, כשר פערדיענט, וויפיעל צרות מען שטעהט אויס איידער מען ערציהט אזא יונג.

אזוי וועלען די ווייבער רעדען, זיצענדיג פאר דער טהיר שבת פארנאכט, ווען ער וועט מיט דער כלה שפּאַצירען. און ער וועט זיך גאָר נישט מאכען דערפון. ער וועט נאָר אויפהויבען דעם ראָק און צייגען די גאָלדענע קייט וואָס ער טראָגט אין דער וועסט און חנה׳לע וועט טראָגען א הוט „פּאָ־וואַרשאַווסקי“. פּופּצעהן קערבלאָך וועט ער פאר א הוט בעצאהלען. אין דער גאנצער שטאָדט איז נאָך ניטאָ אזא שעהן מיידעל ווי חנה׳לע, און זאָל געהן אזוי אָנגעטהאָן ווי זי, און דאָס איז זיין כלה, מאָטקע גנב׳ס כלה, און זאָלען זיי צופּלאַצט ווערען.

דער יונג האָט זיך געבאָדען אין דעם נחת וואָס ער האָט זיך אויס־געפאנטאזירט וועגען חנה׳לען. נור ווי אזוי קומט מען צו צו איהר?

זאָל ער צוגעהן צו איהר און איהר זאָגען, אז ער וויל פאר איהר א חתן ווערען? האָט ער מורא, אז זי זאָל זיך ניט דערשרעקען פאר איהם און אנטלויפען. ער וואָלט איהר דאָס וועלען זאָגען איידעל, זעהר איידעל, אז זי זאָל פערשטעהן אז ער מיינט עס טאַקע ערנסט, מיט דעם גאנצען רעכטען אמת, פאר איהר א חתן צו ווערען.

קיין פריינד, קיין מענש האָט ער ניט געהאַט צו פערטרויען זיין הארץ, און איז ארומגעגאנגען מיט זיך. ער האָט גאָר בעשטימט צו שיקען צו איהר א שדכן, וועלכער זאָל קומען צו ר׳ מלך ליכטענשטיין (חנה׳לעס פאָטער). (עס איז איהם מיט אמאָל געפעלען גאָר דאָס וואָרט ר׳ מלך, ווי ער האָט איהם אמאָל געהערט רופען פון שמש פון שוהל־כעל, ווען ער איז געקומען מאָהנען געלד פאר אן עליה.) צו איהם וועט ער שיקען א שדכן, וועלכער זאָל איהם ריידען דעם שידוך.

אין שכנות האָט געוואָהנט אַ איד וואָס האָט געהאַט אַ לעדער קרעמעל. נור מאָטקע האָט געוואוסט אז נישט דאָס איז דעם איד'ס פּרנסה. דער איד איז געווען אַ חזן אין שוהל'עכיל פון קרעטשמער'ס הויף, אַ מוהל, און אז עס איז געקומען פאר סכות זיינען די לעדער פערשוואונדען פון דעם קראָם, און אויף זייער אָרט האָבען זיך געוויזען אתרוגים און לולבים. און גלאַט איז דאָס געווען אַ שעהנער איד, מיט אַ שעהנער באָרד, און אַלע איינוואוינער פון דער אַלטער שטאָדט האָבען אין זיין קראָם אריינגעזאָגט „גוט מאָרגען". דעם אידען האָט מאָטקע אויסגעקליבען פאר'ן שדכן, ער האָט געוואוסט אז ער איז אַ בכבוד'ער איד און פאר אזאַ בכבוד'ע זאַך בעדאַרף מען אַ בכבוד'ען מענש. מאָטקע האָט געהערט, אז דער איד פיהרט אוים שדוכים אין די פיינע הייזער, און ער האָט געוואָלט צו חנה'לען שיקען אַ פיינעם שדכן, ניט קוקענדיג וויפיעל געלד עס זאָל איהם קאָסטען. ער האָט איהר געוואָלט אימפּאָנירען מיט'ן שדכן.

אז מאָטקע האָט זיך געוויזען צו דעם אידען אין געוועלבעל, איז דאָרט געוואָרען אַ בהלה ווי אַ שרפה וואָלט געוואָרען. דער איד איז בלייך געוואָרען דערזעהנדיג מאָטקע'ן אריינקומען אין געוועלבעל, און די אידענע מיט די קינדער האָבען זיך געוויזען אויף דער שוועל פון דער טהיר, מורא'האָבענדיג פאר'ן פאָטערס לעבען... מאָטקע האָט נישט פערשטאַנען, פאר וואָס זיין ערשיינונג האָט ארויסגערופען אזאַ בהלה, האָט ער זיך פערוואונדערט אומגעקוקט. און אז ער האָט נאָך געזאָגט, אז ער בעדאַרף מיט ר' ברכיה (דער איד ווי יעדער בכבוד'ער איד האָט געהייסען ר' ברכיה) צו רעדען אליין אונטער פיער אויגען, האָט דאָס נאָך מעהר שרעק ארויסגערופען. און די אידענע האָט געזאָגט „זי וועט זיך דאָס לעבען איינשטעלען" און ניט אוועקגעהן. נור מאָטקע האָט זי באַלד בערוהיגט. ער האָט זיך אומגעקוקט, און געזאָגט גאַנץ נאַאיוו:

— איך וויל, ר' ברכיה, איהר זאָלט אריבערגעהן צו ר' מלך'ן פון „קאַפּע־הויז" און רעדען מיר אַ שידוך מיט חנה'לען.

אז דער איד האָט דערהערט וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך, איז איהם אָנגעגאַנגען אַ געלעכטער, נור ער האָט מורא געהאַט צו שמייכלען, וואָרום עס האָט געשמעקט מיט'ן לעבען. דער איד האָט זיך ערנסט פערקלעהרט, און געשוויגען.

— וואָס קלעהרט איהר? אויף געלד וועל איך נישט קוקען, איך

וועל איך בעצאָהלען ווי א רייכער וואָס קומט צו איך, — כאַפּט ער די האַנד צו דער קעשענע.

— איהר זעהט, דאָ האַנדעלט זיך, איך מיין. גלאַט אזוי אריבער־געהן... האָט איהר שוין מיט'ן מיידעל געשמועסט? — איז ד'ער איד געפאַלען אויף א המצאה, קלעהרענדיג ווי אזוי ארויסצומאַכען זיך פון דעם עסק.

— מיט'ן מיידעל האָב איך נאָך נישט גערעדט, נור איך מיין, אז זי וועט וועלען, איבריגענס איז עס נישט אייער עסק — רעדט מיט ר' מלך'ן, און זאָגט איהם, אז איך האָב אייך געשיקט.

— פערשטעהט איהר מיך אזוי, א חתן פון דער היינטיגער וועלט, איהר זיינט דאָך א יונגער־מאַן פון דער היינטיגער וועלט — האָט ר' ברכיה דערוייל זיך אָבגעקויפט מיט א קאָמפּלימענט — רעדט צו־ערשט מיט דער כלה, דערנאָך שיקט מען א שדכן. איהר פערשטעהט דאָך אליין.

מאָטקע האָט איינגעזעהען, אז דער איד האָט רעכט, איבוייגענס האָט איהם דער קאָמפּלימענט „א חתן פון דער היינטיגער וועלט" זעהר פערשמעקט — האָט ער זיך געלאָזט איבערלייגען, און טאקע איינגע־זעהען, אז ער בעדאַרף צוערשט רעדען מיט חנה'לען.

— אז דאָס מיידעל וויל איז שוין גאָר אַן אנדער זאַך. זעהט איהר, דענסטמאָל קען מען שוין דעם טאַטען איבעררעדען, די מאַמען איבעררעדען.

מאָטקע האָט איינגעזעהען, אז דער איד האָט רעכט, איז ער אוועק און אָבגעמאַכט ביי זיך צוערשט איבערצורעדען מיט חנה'לען.

ער האָט אָבגעלייגט אויף שבת. שבת נאָכמיטאָג, ווען דער בעל־הבית מיט דער בעל־הבית'טע שלאָפען און חנה'לע זיצט און לעזט דאָס מעשה ביכעל, וועט ער מיט איהר רעדען. ער האָט מיט האַרץ קלאַ־פּונג געוואַרט אויף שבת. אָבגעגאָלט זיך, אָנגעטהאָן זיך א קראַגען מיט א קראוואַט און דעם נייען שבת'דיען אַנצוג וואָס ער האָט זיך געקויפט פאַר צוואַנציג רובעל, מיט די שעהנע גלענצענדיגע שטיוועל, האָט זיך מאָטקע ארומגעדרעהט פאַר דעם טראָטואַר פון הייזעל. בחינם האָ־בען שוין די מיידלאָך געוואַרט אויף איהם, מאָטקע איז שוין מיט זיי שבת נישט געגאַנגען שפּאַציערען. (מאָטקע האָט שוין אפילו געהאַט די שפּאַנערין געמאַכט פאַר אויס געליעבטע. זי איז שוין געוואָרען

א נקבֿה ווי אַלע אַנדערע), זיי האָבען שוין געוואוסט דערפון, און אַרויס־געקוקט ווי געפאַנגענע שבת פון די פענסטערלאַך פון די הייזלעך, אָדער זיי זיינען געזעסען ביים קראַנקען פאַפּיראָסניק'ס ווייב, מאַטקע איז שוין געווען פערנומען מיט אַנדערע זאַכען.

ער האָט אָבגעוואַרט, אַז עס זאָל קיינער ניט זעהן, און איז אַריין אין קאַפּע הויז, אין אַלקעריל האָט ער געטראָפען חנה'לען. זי איז גע־זעסען ביים וואַרימען אויוועז און געלעזען דאָס ביכעל, בעלייכטען פון דעם ליכט וואָס האָט אַריינגעדרונגען אין די געפרוירענע שויבען פון קאַפּע געוועלב. מאַטקע האָט זיך אויסגעהוסט, געשמייכעלט, און גע־דרעהט זיך אויף די פּאָדקאָוועס פון די שטיוועל. חנה'לע האָט ניט אַוועקגענומען דעם בליק פון ביכעל אַרויס. זי האָט געזעהען מאַט־קע'ן, גאָר ניט געמאַכט זיך דערווים און ווייטער געלעזען.

— געפעהלט איהן מיין נייער אַנצוג, חנה'לע? האָט מאַטקע גע־פרעגט מיט אַ שמייכעל, און געוויזען זיין ראָק.

חנה'לע האָט אַרויסגענומען איהרע אויגען פון ביכעל, געוואָרפען אַ בליק אויף מאַטקע'ן, און געגלעט מיט איהר בליק אויף זיין אַנצוג, און געזאָגט מיט אַ שמייכעל „גוט" און ווייטער געלעזען.

דאָס שמייכעלע האָט מאַטקע'ן דרייסט געמאַכט, און חשק גע־געבען. — רופט ער זיך אָן:

— וואָס לעזען זי, ווידער די מעשה מיט'ן יתום?

— ניין, אַן אַנדערע מעשה.

— אויך אַ שעהנע?

— יאַ, אַ שעהנע.

— און די מעשה מיט'ן יתום, זי האָבען מיר געזאָלט דערצעהלען, זי וועלען מיר דערצעהלען?

— געהען זי שוין, וואָס דאַרפען זי אַזעלכע מעשות.

אויף איהרע ליפּען האָט אָבגעשיינט יענער שמייכעלע, וואָס מאַט־קע האָט געקענט פון איהר שלאָף. און ווידער האָבען זיך די הערלעך פון איהרע אויגען צוגעשלאָסען, ווען דאָס מיידעל האָט אַראָבגעבויגען איהר בליק אין ביכעל אַריין, און מאַטקע'ן איז דאָס אַלעס אַזוי בעקאַנט פאָרגעקומען, ווי עס וואָלט שוין זיינס געווען. ער האָט עפּעס גע־זוכט ביי זיך אין טאַש, אַרויסגענומען עפּעס, איינגעוויקעלט אין אַ

פּאַפּירעל, געקנייטשט דאָס אין זיין גרויסע שטאַרקע האַנד, און אָנגע־
הויבען צו שטאַמלען, בלייך־ווערענדיג:

— חנה׳לע, איך׳ל איהנען עפּעס זאָגען.

דאָס מיידעל איז דערשראָקען געוואָרען פאַר די ערנסטקייט און
בלייכקייט פון דעם יונג. צום ערשטען מאָל האָט זי איהם געזעהען
אַזעלכען; מאַטקע שטאַמעלט, מאַטקע ווערט בלייך, זי האָט זיך דער־
שראָקען און אויפגעהויבען זיך פון אָרט.

— איך האָב שוין לאַנג געוואָלט זאָגען, נור ניט געקענט. יעצט
וועל איך זאָגען.

דאָס מיידעל האָט געזוכט מיט די אויגען א טהיר. זי האָט ניט
געוואוסט וואָס צו טהאָן. זי איז רויט געוואָרען און דערשראָקען.

מאַטקע האָט אויפגעוויקעלט פון פּאַפּיער דאָס גאָלדענע זייגעריל,
וואָס ער האָט געטראָגען אין א טעשעל אויפ׳ן האַרץ און געזאָגט מיט א
האַלב־פערשטיקטע שטימע:

— איך וויל מיט איהן א חתן ווערען.

דאָס מיידעל איז אין איין סעקונדע בלייך און רויט געוואָרען, זי
האָט געעפענט דאָס מויל צו שרייען מאַמא, און דאָס וואָרט איז פער־
שטיקט געוואָרען פון איהר שרעק. זי האָט מיט רחמנות־בעטענדיגע
אויגען געקוקט אויף מאַטקע׳ן, און מאַטקע האָט געמיינט, אז ער דישעט
א יונגע טויב, פון דעם בליק וואָס זי האָט געשיקט אויף איהם. ער
האָט געוואָלט עפּעס זאָגען און ניט געוואוסט וואָס, האָט ער געזאָגט:

— חנה׳לע, איך מיין נישט אַזוי... איך וויל א חתן ווערען, מיט
איהן א חתן, זי זאָלען מיין כלה זיין.

דאָס מיידעל האָט זיך צוריק געפונען. דאָס לעצטע וואָרט האָט
ארויסגערופען ווי א שמייכעל אויף איהרע ליפען, וואָס מאַטקע האָט
עס גאַנץ גוט בעמערקט.

— וואָס דאַרפען זי מיך, זי האָבען שוין אַזוי פיעל כלות?

און חנה׳לע איז אריין אין דער צווייטער שטוב.

מאַטקע איז געשטאַנען מיט׳ן גאָלדענעם זייגעריל אין דער האַנד,
און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן....

8.

מאָטקע שרייבט א בריוועל צו דער מאַמען.

באַלד זיינען אלע, וועלפיל דעם רויטענס „הייזעל“, דאָס קאפע הויז „וואַרשאַווסקי“ און דאָס גאנצע געסעל פון דער אלטער שטאָדט געוואָהר געוואָרען אז מאָטקע שדכנ'ט זיך צו חנה'לען און וויל מיט איהר א חתן ווערען. איז וואו מאָטקע איז נישט געגאַנגען האָט ער גע־הערט הינטער זיך א געלעכטער: „דער חתן געהט“. איהם האָט זיך געדאַכט, אַז מען שטעקט הינטער איהם א צונג אַרויס, און אויף יע־דענס פּנים האָט ער בעמערקט א שמייכלען. ער האָט ניט פערשטאַ־נען פאַרוואָס מען לאַכט איהם אויס, דאָס האָט איהם צונערווירט, און ער האָט זיך שוין צו איינִיגע יונגען געטשעפּעט, די פּנים'ער אויסגע־שלאָגען און געשריען: „די כאָלערא וועט אייך פּאַקען. וואָס איז, איהר מעגט חתנים ווערען און איך נישט?“ מען האָט מורא געהאַט פאַר איהם, און מען האָט איהם אויסגעמיעדען. אָבער מאָטקע איז גע־וואָרען דאָס געשפּרעך פון גאַנצען געסעל, און אלע האָבען געהאַט ווע־גען וואָס צו לאַכען.

חנה'לע איז פערשוואונדען. די בעל־הבית'טע פון קאפע הויז האָט זי מורא געהאַט צו האַלטען אין קאפע וואַרשאַווסקי פאַר מאָטקע'ן, האָט זי די מאַמע אוועקגעשיקט אויף א פּאָר וואָכען צו א מוהמע אויף די פּאַוויא־גאַס. דאָס האָט מאָטקע'ן געקרענקט מעהר פאַר אלעס. ער האָט געפיהלט די גאַנצע פעראַכטונג און אימה וואָס מען האָט צו איהם. מען האָט זי בעהאַלטען, כדי ער זאָל איהר קיין שלעכטעס נישט טהאָן. ער האָט אין אָנהויב געגלויבט, אז מען האָט זי בעהאַלטען, ווייל מען גלויבט איהם נישט, אז ער מיינט ערנסט מיט איהר א חתן צו ווערען, נאָר ער וויל זי ארייננאַרען און מאַכען אויס איהר איינע פון די „מייד־לאַך“. ער האָט געקלעהרט עצות ווי אזוי ער זאָל ערוועקען צו זיך צו־טרויען. ער האָט שוין בעהאַנדעלט אלע זיינע כלות ווי סחורה, ווי א

פרעמדער, שטרענגער נאָך געוואָרען צו זיי, ווי שלמה'לע שלאָפען־הע־קער, און געוויזען די אידענע פון קאפע הויז, אז ער האָט מיט זיי קיין פאמיליארנע בעציהונג נישט, נאָר אז „דאָס איז זיין פרנסה". אז די אידענע איז געווען האָט זיך קיין מויד אין קאפע הויז נישט געטאָרט בעוויזען. ער האָט באַלד גענומען שרייען:

— וואָס טהוסטו דאָ? פארוואָס געהסטו נישט אויף דער גאס ארויס?

אָבער זיין „פלייסיגקייט" זי צו בערוהיגען האָט איהם גאָר נישט געהאָלפען. די אידענע האָט איהם געזעהן אויסצומיידען און דאָס גאנ־צע הויז פון „קאפע־מאכער" האָבען געציטערט פאר איהם.

מאָטקע האָט געבענקט נאָך חנה'לען. ער איז ארומגעגאנגען א צומישטער פאר בענקשאפט, און כאָטש געוואָלט מיט איהרע ברידער־לאך רעדען. ער האָט ליעב געקראָגען איהרע ברידערלאך, די צוויי אינגלאך, דעם צווילינג, און ווען זיי זיינען פון חדר אהיים געקומען האָט זיך מאָטקע מיט זיי געשפיעלט, געטהיילט זיי געלד און געפיהרט זיי אין געוועלבעל אריין, וואו מען קריגט צו קויפען צוקערלאך. ער האָט זיך ביי די קינדער געפיהלט ווי אין איהר נאָהענטקייט. דאָס פנים'ל פון אינגעל, וועלכער איז געשלאָפען מיט חנה'לען, האָט איהם דערמאָנט אָן יענע סצענע ביינאַכט, און ער האָט דורך דעם קינד זיך געפיהלט נאָהענט צו חנה'לען. אָבער חנה'לעס מוטער האָט מורא געהאַט פאר די קינדער אויך, און אז מאָטקע פלעגט זיך נור בעווייזען אין קאפע הויז, איז ווי פון א שלעכטען גייסט האָט זי באַלד די קינדער אין דער שטוב אריינגעטריבען: „משה'לע, אריין!" „חיים'ל, אריין!" האָט זי גע־שריען אויף די קינדער. מאָטקע האָט שוין לאַנג געוואָלט רעדען מיט די אידענע און איהר פרעגען, וואָס זי יאָגט איהם אזוי פון זיך. ער האָט זי נים געוואָלט אָבער דערצערנען. ער האָט געוואָלט מיט איהר גוט אומגעהן. האָט ער גאָר נישט זיך ווינסענדיג געמאַכט.

איינמאָל איז ער אין קאפע הויז אריינגעקומען. עס איז געווען אין אבענד, די ליכט האָט זיך ערשט אָנגעהויבען אָנצינדען, און די „געסט" האָבען זיך אָנגעהויבען צוזאמענצוקומען. פון דרויסען האָט מען דערהערט דעם רעש פון די געסט און מ'האָט געזעהען דאָס ליכט פון די לאָמפען. ביי מאָטקע'ס אריינקומען אין קאפע הויז איז שאַ־שטיל געוואָרען. עס זעהט זיך אויס, מען האָט געהאַלטען אין עפּעס

רעדען, דער עולם האט איהם נאכגעקוקט, און מאטקע איז אריינגע־גאנגען אין אלקעריל און האט ארויסגערופען חיים׳לען, דאס פינף יאה־ריגע אינגעלע, וואס האט, איבעריגענס, אויך מאטקע׳ן זעהר ליעב גע־האט. ער איז צו מאטקע׳ן ארויסגעלאפען מיט פרייד. מאטקע האט איהם עפעס געפרעגט. באלד האט א יונג געגעבען א וואונק צו דער אידענע, חנה׳לעס מוטער, וואס איז יעצט געשטאנען הינטער׳ן בופעט אנשטאט חנה׳לען. די מוטער האט באלד געגעבען א רוף חיים׳לען:

— חיים׳ל, וואס טהוסטו דא? געה אין שטוב אריין.

דאס אינגעל איז אוועקגעגאנגען. מאטקע׳ן האט עס פערדראסען, איז ער צוגעגאנגען צו דער אידענע, געזאגט מיט א׳ן איינגעהאלטענעם כעס, אויף וויפיעל ער איז נור בכח געוועזען זיין כעס איינצוהאלטען:

— וואס יאגט איהר איהם אזוי, וואס, איך׳ל איהם אויפעסען?

— ניין, קאנאריק, ווער זאגט דען עפעס? נאר עס איז דאך א אינגעל, ער מוז דאך אין שטוב זיין, — האט די אידענע אבגעענט־פערט, בלייך ווערענדיג פאר שרעק.

מאטקע האט א מינוט געשוויגען, דאן האט ער זיך פלוצלונג אב־גערופען:

— וואו איז חנה׳לע?

די אידענע איז בלייך געווארען ווי א ליילאך. מורא האט זי געהאט פאר מאטקע׳ן, דאך האט זי ניט געקענט זיך איינהאלטען, אז זי זאל ניט מאטקע׳ן איינמאל פאר אלע מאל ארויסווייזען די גאנצע פעראכטונג וואס זי פיהלט צו איהם. זאל איהר דאס קאסטען, וואס עס זאל ניט זיין, אבי דער יונג זאל זיך חנה׳לען פון קאפ ארויסשלאגען.

— וואס האבען זי זיך עפעס צו פרעגען אויף חנה׳לען? — האט די אידענע געפרעגט מיט געבייזער.

מאטקע האט שטיל געשוויגען און האט די אידענע אנגעקוקט.

— זי האבען זיך נישט וואס צו פרעגען אויף מיין קינד. מיינען זי נישט דערפאר וואס איך האב אזא פינסטערע פרנסה, מעג שוין יעדער איינער מיט מיין קינד האבען צו טהאן, מיינען זי נישט. מיין קינד איז נישט פון אזעלכע מענשען ווי זי זיינען, און ווי דא קומען אריין. — מיין פינסטערע פרנסה, נעבאך. נאר וואס וועט מיר העל־פען — האט די אידענע אנגעהויבען צו וויינען, און געווישט איהרע טרעהרען מיט׳ן פארטוך.

מאַטקע איז געשטאַנען. ער האָט נישט געוואוסט וואָס צו טהאָן און וואָס צו זאָגען. עס האָט איהם געקרענקט פאַר די אידענע'ס רייד, און ער האָט זי נישט געוואָלט דערצערנען. פאַר די אויגען האָט ער שטענדיג געזעהען חנה'לען מיט די שווארצע צעפּ; אין הארצען האָט ער געפיהלט א בענקשאַפט נאָך איהר. ער האָט אָבער פּלוצלונג רחמנות בעקראָגען אויף זיך, אויף זיין מוטער, וואָס מען האָט זי בעליידיגט, האָט ער געגעבען א קלאַפּ אין בופעט מיט די האַנד, אז אלעס האָט גע־ציטערט, און געשריען:

— וואָס מיינען זי, איך בין א ממזר? איך האָב אויך א מאַמע!

די אידענע האָט זיך דערשראָקען פאַר זיין צאָרן, האָט זי זיך אָנ־געהויבען צו בעטען:

— ווער זאָגט דען עפּעס אויף איהנם מאַמאַ, חלילה, געווים האָבען זי א מאַמאַ, וועלכער איד האָט דאָס נים קיין מאַמאַ, זאָל זי לעבען ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר.

— איך האָב געמיינט... עס וואָלט נישט גוט געווען, ווען איך וואָל־טען געווען עפּעס גערעדט אויף מיין מאַמאַ. עס וואָלט נישט גוט גע־ווען... — האָט מאַטקע איהר געוויזען א פּאָר פויסטען, אז די אידענע האָט זיך איינגעקאָרטשעט.

מאַטקע האָט זיך אוועקגעדרעהט פון דער אידענע, א מינוט עפּעס געקלעהרט, ער האָט געוואָלט עפּעס טהאָן, אז אלע דאָ אין קאפּע הויז זאָלען וויסען אז מאַטקע האָט א מאַמע. און שוין אויפ'ן שטעל האָט ער גערופען פון דער גאַס אריין די „לאָוויטשערין“.

— גנענדיל, קום נור אריין.

דאָס מיידעל איז אריינגעקומען פון גאַס, אין נאַכט־קאַפּטען, מיט די אָבגעפּארבטע ליפּען און באַקען, און געפרעגט דערשראָקען:

— וואָס איז?

— זעץ דיך אוועק, אָט דאָ, — האָט מאַטקע אָנגעוויזען אויף א טישעל, — זעץ דיך אוועק, נעהם א פּעדער, פּאַפּיער, און שרייב מיר א בריעף צו מיין מאַמען.

די „לאָוויטשערין“ האָט געקענט שרייבען אידיש, און זי איז געווען די בריעפען־שרייבערין אין „הייזעל“. צו איהר האָבען זיך אלע געווענ־דעט וואָס האָבען געטראָגען עפּעס אויפ'ן הארצען, און זי האָט פאַר אלע די בריעף געשריבען.

באַלד האָט אַ יונג אַריינגעבראַכט אַ בויגענדיל בריעף־פּאַפּיער, פון געוועלבעל נעגענאיבער, וואו מאָטקע האָט אַריבערנעשיקט. חיים'ל האָט פון שטוב אַריינגעטראָגען אַ טינטער און פעדער, און די לאַווי־טשערין האָט געטונקט די פעדער און געפרעגט:

— וואָס זאָל איך שרייבען?

— שרייב אַזוי, — האָט מאָטקע הויך דיקטירט, אַז אַלע זאָלען הערען, און אַרויף און אַראָפּ געדרעהט זיך איבער'ן קאָפּע־הויז — שרייב אַזוי: „צו מיין טהייערע, ליעבע מאַמע". האָסט שוין אָנגעשריעבען? יא! שרייב ווייטער: „איך שיק דיר פינף און צוואַנציג רובעל", און מאָטקע האָט אַרויסגעכאַפּט פון דער קעשענע אַ פינף און צוואַנציגער און אַוועקגעלעגט איהם אויפ'ן טיש מיט אַ קלאַפּ, „פינף און צוואַנציג רובעל, און קויף דיר אַ שייטעל, אַ פּאָר שיך, און אַ טוך. דעם טאַטען זאָלסטו גאָר נישט קויפען, ווייל ער האָט מיך געשלאָגען, ווען איך בין געוועזען אַ קליינער יונג. נאָר דאָס גאַנצע געלד פאַר דיר. איך בין אין וואַרשא, אַ בעל מלאכה, אַ קאַמאַשען שטעפּער, און פערדיען אַ סך געלד, און געה אַ חתן ווערען. איך נעהם אַ שעהן מיידעל, פון אַ פיין הויז אַרויס, און, אַז איך וועל מיט איהר אַ חתן ווערען, וועל איך מיט איהר אַהיים קומען צו גאַסט, און וועל דיר מיטברענגען מתנות...

— אוי ווע מיר, — קרעכצט די אידענע הינטער'ן בופעט, כאַפּענדיג זיך פאַר'ן פּנים — הערענדיג ווי מאָטקע דיקטירט דעם בריעף צו דער מאַמע.

ביי אַן אַנדער טישעל זיינען געזעסען שלמה'לע שלאָסען־העקערס שאַלאָמען־שמשים, יוסף'ל מאַלפּע, דער ממזר און נאָך חברה. זיי האָבען שוין לענגסט אָבגעשאַטעוועט מאָטקע'ן און געלאַכט אויס איהם. זיי האָבען אויסגעהערט דעם בריעף, וואָס מאָטקע דיקטירט, און האָבען זיך געקנייפּט איינס דאָס צווייטע פאַר געלעכטער. די יונגען זיינען געזעסען מיט די פּנים'ער איינגעקופּיעט אַרום טישעל און האָבען וויצען געמאַכט איבער מאָטקע'ס מאַמע. מאָטקע האָט דיקטירט דעם בריעף, אָבער הינטער'ן קאָפּ האָט ער גוט פערנומען דאָס לאַכען און חוזק מאַכען אויס זיין מאַמען. ער האָט גאַנץ גוט געהערט, וואָס די יונגען זאָגען, נאָר ער האָט זיך איינגעהאַלטען און ווייטער דיקטירט די „לאַווינטשערין":

„—און אַז מענשען וועלען זעהן ווי די רויטע זלאָטקע געהט שבת

אין שוהל אריין, וועלען זיי צוזעצט ווערען..."

— "די רויטע זלאטקע"? דו הערסט ווי זי הייסט?—זי איז פון די ריכטיגע. — האבען די יונגען געלאכט אין די פויסטען מיט א פערשטיק־טען געלעכטער.

נאר מאטקע האט שוין געקוקט אויף א טיש, ארום וועלכען עס איז לוידיג געווען, און ווי ער האט דיקטירט די ווערטער, "זאלסט אנגרייטען א שעהנעם יום טוב פאר אונז", האט ער געכאפט דעם טיש ביי צוויי פיס, אראבגעגליטשט אלעס וואס איז געשטאנען אויף איהם און אריבער־געווארפען דעם טיש איבער די יונגען'ס קעפ.

— ווער האט געלאכט אויס די רויטע זלאטקע?

אין א מינוט ארום האט ער שוין געהאלטען אין דער האנד יוסף'ל מאלפע א צו'הרג'עטען און א צובלוטיגטען, וואס האט געציטערט אין זיין האנד, ווי א פיש.

— דאס האסטו געלאכט אויס די רויטע זלאטקע, יא? — האט ער דעם יונג געשלאגען אין פנים, — בויג דיך אראפ אויף דער ערד, אט אזוי, — האט ער אונטערגעקאפיעט דעם יונג אין די קניען, ביז דער יונג האט זיך אראפגעלאזט אויף דער ערד. "דא", האט ער אנגע־וויזען אויף די שמוציגע פאדלאגע "איז די רויטע זלאטקע'ס פוס. איז די רויטע זלאטקעס... קוש די רויטע זלאטקע'ס..." האט ער געשלאגען דעם יונג אין קאפ, ביז יוסף'ל מאלפע האט אויסגעשטעקט די נאז און די ליפען און אנגעהויבען צו וואלגערען זיין פנים אין די שמוציגע פאד־לאגע.

— אויס די רויטע זלאטקע לאכט מען נישט, און ווער עס לאכט אויס איהר, קושט איהר אזוי די פיס!...

און געבענדיג נאך א טראסק דעם יונג, איז ער צוריקגעגאנגען און האט ווייטער דיקטירט דעם בריעף צו דער מאמען:

"—און איך וועל דיר מיטברענגען א געבראטענע גאנז און לעבע־דיגע פיש, און זאלסט אונז אנגרייטען א יום טוב.... פאר מיר, מיט מיין כלה...."

9.

דער פאלקאוניק קאמיסאר כוזאסטאו.

די מיידלעך, וועלכע האבען געהערט צו מאטקע'ן, האבען גע־קרעכצט אונטער דעם יאך פון זיין שווערע האנד, זייט ער האט זיך גע'שדכנ'ט צו חנה'לען. ער האט זיי בעהאנדעלט ווי טויטע סחורה, וואס געהערט אויסשליסליך צו איהם, און האט ניט געפיהלט אז ער טהוט אן עולה. קיין גוט ווארט האט ער זיי ניט געגעבען. ער האט פון זיי ארויסגעצויגען יעדען גראשען, וואס זיי האבען פון א גאסט געקראגען, און געיאגט זיי צו דער „ארבייט", ווי מען יאגט שקלאפען... די מיידלעך האבען ניט געוואוסט וואס ס'איז געווארען מיט איהם, און זיי האבען געבענקט נאך אן אויסלעזער, וואס זאל קומען און בע־פרייען זיי פון מאטקע'ן און זאל זיי פון זיין רשות צונעהמען. זיי האבען שוין אפילו מקנא געווען שלמה'לע שלאסען־העקער'ס כלות. דאך פיהרט ער זיי אמאל שבת אויפ'ן שפאציער ארוים; דאך רופט ער צו א מויד און רעדט מיט איהר. מאטקע אבער, צייט ער האט אנגעהויבען קלעהרען וועגען חתונה האבען מיט חנה'לען האט קיינעם ניט געזעהן, נור זיך. קארג געווארען, געזאמעלט א גראשען צו א גרא־שען און גיט זיי קיין גוט ווארט ניט. שרייט און בעפעהלט, ווי זיי וואלטען זיינע דיענסטען געווען.

נו, זיינען שוין די מיידלעך צוגעוועהנט געווארען צו אונטער־ווארפען זיך אונטער דער לוינע און געמיטה פון זייער הערשער, אבער מארי, די קונצענמאכערין האט זיך צו דעם ניט געקענט צוגעוועהנען, איהר האט אם מעהרסטען געקרענקט מאטקע'ס בעהאנדלונג. זי האט זיך נאר געהאט פרייוויליג אונטערגעווארפען אונטער מאטקע'ס הער־שאפט, ווייל זי האט איהם ליעב געהאט און פאר־ליעב גענומען אלעס פון איהם. נור צייט מאטקע האט זיך אנגעהויבען שדכנ'ען צו חנה־לען, האט זי איהם פיינד געקראגען. עס האט זי געמאכט אויפערזיכ־

טיג ווי משוגע. זי האָט געהאָט דעם געפיהל, אַז מאָטקע האָט זי אָבגענאַרט. ער איז געגאַנגען מיט איהר אַ שטיק וועג צוזאַמען, יעצט לאָזט ער זי שטעהן אין מיטען און געהט אליין ווייטער. און געשוואָרען האָט זי ביי זיך אין האַרצען מאָטקע'ן ניט צו לאָזען ווייטער געהן... אַלעס צו טהאָן, און איהם מיטשלעפּען אין דעם גרוב, אין וועלכען ער האָט זי אַריינגעבראַכט.

דערווייל האָט ער זי יעדעס מאָל ערניעדריגט און דערצו נאָך אין די אויגען פון די אַנדערע מיידלעך. ער האָט זי געיאָגט אויף דער גאַס מיט די אַנדערע מיידלעך צוגלייך, און אָבגענומען דאָס געלד. און אַמאָל ווען זי איז געזעסען מיט יוספ'ל מאַלפּע אין קאַפע־הויז, האָט מען עס איהם דערצעהלט, האָט ער זי פּאַר אַלעמען אין די אויגען געפּאַטשט. די מיידלעך, קרעכצענדיג אונטער מאָטקע'ס יאָך, האָבען זיך כאָטש געטרייסט מיט דעם, וואָס מאָטקע בעהאַנדעלט די הישפּאַנערין אויך ניט בעסער, און זיי האָבען פון איהר געלעכטער געמאַכט:

— ער איז אַ קלוגער, קאַנאַריק, וואָס טויג איהם אַ „יאַטישע“, אַז ער קען קריגען אַ בעל־הבתיש קינד פון אַ מאַמעס אַ היים, — האָבען די מיידלעך געזאָגט, איבערווינקענדיג זיך אויף די הישפּאַנערין.

און די הישפּאַנערין האָט אַלעס אַראָבעשלונגען און געשוויגען. זי האָט אויסגעהאַלטען די קלעפּ וואָס מאָטקע האָט איהר געגעבען, און זי האָט זיך ניט־וויסענדיג געמאַכט. נור זי האָט זיך זעהר געפּוצט און געוואָלט געסט געפעלען. זי האָט זיך געקויפט הישפּאַנישע קעמעלעך און גאָר ניי־מאָדנע פערקעמט די האָאר, מיט דריי געקרייזעלטע לאָקען אויף'ן ניעדעריגען שטערען, וועלכע האָבען איהר דערגרייכט ביז צו די אויגען, און אַ דרייבייגעל צאָפּ, אַלט־מאָדיש מיט אַ גרויסע שפּאַנישע קאַם. שטענדיג איז איהר דער שטאַניק ניט צוגעגאַנגען און מען האָט אַרויסגעזעהן איהר נאַקעטען רוקען. די הישפּאַנערין האָט געקראָגען אַ שם אויף דער אַלטער שטאָדט, און וועלפּיל'ס הייזעל האָט פּלוצים בעקומען גאַנץ פיינע, אָנגעזעהענע געסט. צו וועלכע דער רויטער וועלפּיל איז גאָר ניט צוגעוועהנט געווען. נאָר מאָטקע האָט דאָס אַלעס ניט געזעהן. מאָטקע איז געווען פערנומען מיט חנה'לען, און בעהאַנדעלט די הישפּאַנערין ווי איינע פון זיינע „כלות“.

נור פלוצים איז די הישפאנערין אויפגעהויבען געווארען צו אזא גדולה, אויף וועלכער מ'האט געמוזט אויפמערקזאם ווערען, און ער האט אנגעהויבען צו ווערען אייפערזיכטיג. צו דער הישפאנערין אין הייזעל אריין האט אנגעהויבען צו קומען נים קיין אנדערער ווי דער קאמיסאר פון נייטען צירקעל, דער אליין־הערשער איבער דער אלטער שטאדט ווארשוי, דער גרויזאמער וואסיל ניקאלאיעוויטש כוואסטאוו.

דער קאמיסאר כוואסטאוו האט געהאט זיין אייגענטהום דאס גאנצע פערטעל פון די אלטע שטאדט ווארשוי. אלע געשעפטען האבען געהערט צו איהם — אלע ווייז־קראמען, שניט־לאדענס און טראקטירען, די עפענטליכע הייזער און די קאפע שאנטאנען. אז ער איז אין דער פריה ארוים שפאציערען איבער זיין צירקעל, האבען די קרעמער און די בעלי־הבתים פון די הייזער געציטערט פאר שרעק: „וואו וועט ער אריינפאלען? אויף וועמען וועט ער ווארפען זיין אויג?" ער איז געווען אנגעטהאן אין יום־טוב'דיגען פאראד, מיט גלאנצענדיגע שטיוועל, וועלכע האבען געסוויסטשעט צעהן איילען פאר איהם; די קנעפ האבען געבליסטשעט אויף זיין מאנטעל. זיין קארק איז געווען דיק און רויט, זיין געזיכט — רויה. די בארד פערשפרייט אין צוויי שפיצען איבער זיין ברוסט, פון וועלכער עס האט אראבגעגלאנצט א לאנגע שערענגע מיט ארדענס. ער איז געגאנגען געלאסען, רוהיג איבער די גאסען פון זיין קעניגרייך און אומגעקוקט זיך מיט זיינע פינקעלדיגע אויגען פון אלע זייטען אויב אלע סטראזשניקעס גיבען איהם אב „טשעסט", צו אלע בעלי־הבתים נייגען זיך פאר איהם און נעהמען אראב דאס היטעל. און קוים געהט איינער דורך, וואס נייגט זיך נים פאר איהם, נעהמט נים אראב דאס היטעל מיט א נייג, קומט ער איהם פאר פערדעכטיג און ער גיט א וואונק צו די צוויי סטראזשניקעס וואס געהן איהם נאך פון הינטען, דעם „בונטאווניק" אבצושטעלען און פרעגען איהם אויף א פאס. נור זעהר זעלטען טרעפט זיך אזא סקאנדאל, אז עס זאל ווער דורכגעהן און דערזעהן דעם „פאלקאווניק" (ווי ער האט ליעב געהאט זיך צו טיטולירען) און נים אראבכאפען דאס היטעל פאר איהם. אלע זיינען געטרייע אונטערטהאנען, אלע דיענען געטריי דעם קייסער און דעם „פאלקאווניק קאמיסאר". געהט ער דורך פאר א דעליקאטעסען געשעפט, וואו עס שטעהען אין פענסטער ארויסגעשטעלט דער פרישער קאוויאר, די גערויכערטע פיש, די שעהנע פרוכ־

טען — שמעקט עס איהם אן. געהט ער אריין אין געשעפט, און אלע, דער סוחר, זיין ווייב מיט זיין שעהנע טאכטער קומען ארויס צו בע־דיענען דעם „פאלקאווניק". און ער לאזט זיך ווייזען פון פרישען קאַ־וויאר, פון די פיש און די פרוכטען און בעפעלט עס איהם אהיים צושיקען. דער סוחר, מיט זיין ווייב מיט זיין שעהנע טאכטער שטעהען פאר איהם מיט אונטערטהעניגקייט, בויגען זיך פאר איהם, און מיט דעם אנגסטיגען שמייכעלע אויף די ליפען ערפילען זיי דעם וואונש פון „פאלקאווניק". און באלד טראגט א גאראדאוואי איהם שוין נאך פון פרישען קאוויאר, פון די געזויבערטע פיש און פון די שעהנע פרוכטען.

דערזעהט ער אין א שוי־פענסטער שעהנע פוטערוואַ־ג ארויס־געשטעלט, שמעקט עס איהם אן און באלד טראגט א צווייטער גארא־דאוואי אן אנדער פעקעל נאכ'ן „פאלקאווניק־קאמיסאר".

אזוי שפאציערט יעדען פריהמארגען דער זעלבסט־הערשער איבער זיין קעניגרייך. און ביז דער „פאלקאווניק" קומט אן צו זיין היים, זיינען די הענד פון גאראדאוואיעס שוין בעלעגט מיט פעקלעך פון אלעם שעהנסטען און בעסטען, וואס ער האט נור געזעהן אויף זיין וועג.

מיט די הייזלאך וואס ער האט געהאט אין זיין צירקעל האט ער געפונען ניעדריגער פון זיין כבוד צו בעשעפטיגען זיך. די „הייזלאך" האט ער איבערגעלאזט פאר די קלענערע טשינאווניקעס, וואס זיינען געשטאנען אונטער זיין רשות — פאר די גאראדאוואיעס און פריר־סטאווס. ער האט זיך נאר אבגעגעבען מיט דעם קאפע־שאנטאן „אקוואריאום" און מיט אנדערע אריסטאקראטישע פרעהליכע הייזער, וואס האבען זיך געפונען אין זיין קעניגרייך. נאר דאך האט יעדער פריסטאוו און גאראדאוואי געהאלטען פאר זיין פפליכט דעם „פאל־קאווניק" מיטצוטהיילען פון יעדער אויסערגעוועהנליכער נקבה, וועל־כע האט אמאל, דורך א צופאל, זיך בעוויזען אין די „הייזלעך". דענסטמאל איז דער „פאלקאווניק" אליין אראבגעקומען אין „הייזעל" אריין, בעקוקען די אויסערגעוועהנליכע סחורה און זעהן אויב זי איז ווערטה אז ער זאל זיך מיט איהר אבגעבען.

און יעדעס מאל ווען דער קאמיסאר האט זיך בעוויזען אין אזא „הייזעל", איז עס געווען אן אונגעוועהנליכער פאל. דער בעל־הבית פון „הייזעל" האט דערמיט שטאלצירט און געריהמט זיך מיט דעם שם

פון זיינע סחורות, און די מיידלאך פון די „הייזלאך" האבען זיך גע־פיהלט געעהרט און געהאלטען זיך פאר עפּעס בעסער פון ד׳ חבר׳טעס פון די אנדערע „הייזלאך".

דאס זעלבע גליק האט אויך געטראפען די הישפּאנערין. און קוים האט דער „פּאלקאָווניק" דערזעהן די קונצענמאכערין, האט ער זיך אזוי איינגעליעבט אין איהר, אז ער האט זי יעדע נאכט בעזוכט. ער איז געקומען צו איהר, דוקא אין דעם בלינדען וועלפּיל׳ס „הייזעל". און דוקא אין אבענד, ווען די מיידלעך זיינען ארויס אין גאס. דארט אהין, צו וועלפּילין אין „הייזעל" האט דער „פּאלקאָווניק" געהייסען ארייגשיקען פון די געשעפטען וויין, געוויכערטעס עסענוווארג און פרוכטען. די אָרימע קינדער פון דער גאנצער שכנ׳שאפט האבען אנגעהויבען בעסער אויסצוזעהן פון די עסענוווארגס וואס זיי האבען געקראגען צוטהיילט פון די מיידלעך, און אלע שכנים האבען גענאסען דערפון. אין אבענד פלעגט ער אהין קומען און איינשליסען זיך מיט דער הישפּאנערין ביי איהר אין צימער׳ל, אנ׳שכור׳ען זיך און מאכען ארגיעס. ער פלעגט אלעס צוהאקען, וואס האט זיך געפונען אין שטי־בעל, און כאטש דער רויטער וועלפּיל האט פון „פּאלקאָווניק׳ס" קומען אין „הייזעל" נור היזקות און שאדען געהאט, דאך איז ער זעהר שטאלץ געווען דאריף, געפיהלט זיך געעהרט, און די איינוואהנער פון געסעל האבען שוין אנגעהויבען צו קומען צום רויטען וועלפּיל בעטען ביי איהם טובות. „א גוט ווארט" ביים קאמיסאר, ביי וועלכען דער רויטער וועל־פּיל איז פּלוצים געווארען א גאנצער „מאכער"...

צוערשט איז מאָטקע׳ן די מעשה מיט׳ן קאמיסאר אויך אזוי פיעל אנגעגאנגען אויף וויפיעל דער קאמיסאר האט איהם קאליע געמאכט די פּרנסה, וואס ער האט געצויגען פון דער הישפּאנערין. די הישפּא־נערין איז גאנצע נעכט געווען פערנומען מיט׳ן „פּאלקאָווניק־קאמיסאר" און מאָטקע האט פון איהר ווייניג־וואס געהאט. אבער שפּעטער האט עס איהם שוין אנגעהויבען צו פערדריסען. און איינמאל, ווען דער „פּאלקאָווניק" איז געווען איינגעשלאסען מיט דער הישפּאנערין אין איהר צימער׳ל, און דורך דער פערמאכטער טהיר האט זיך פער־נומען דער קלאנג פון גלעזער, פון דעם וויין וואס זיי האבען געטרונ־קען דארט, איז מאָטקע געווארען אייפערזיכטיג. ער האט זיך אנגעהוי־בען צו פערבענקען נאך דער הישפּאנערין. ער האט זיך אנגעהויבען

צו דערמאָהנען די נעכט אין די וועלדער, ווי זי האָט זיך ארויסגע'גנב'ט צו איהם פון דער בויד, און פאַר די אויגען איז איהם שטעהן געבלי־בען דאָס בילד פון יענער נאַכט אין וואַלד, ווי ביידע, ער און די קונ־צענמאַכרין שלעפּען קאַנאַריק'ען אַ נאַסען און אַ שווייגעדיגען אין טייכעל אריין...

מאָטקע האָט ניט געוואָלט זיך דערמאָהנען אַן דער סצענע. ער האָט זיך געפיהלט פריקרע יעדעס מאָל ווען ער האָט געקלערט דערפון. כאָטש ער האָט ניט פערשטאַנען און ניט געפיהלט די שולד און די שרעקליכקייט פון דער טהאַט. עס איז ביי איהם געווען אַן אונאַנ־גענעהמע עראינערונג פון אַ חוב, וואָס ער האָט געמוזט טהאָן. נור יעדעס מאָהל, ווען ער האָט געקלערט דערפון, איז איהם די קונצענ־מאַכרין פאָרגעקומען אזא נאָהענטע, ווי ער וואָלט מיט איהר אין יענער נאַכט חתונה געהאַט און זי איז געוואָרען זיין ווייב אויף שטענ־דיג, אָדער ווי ער וואָלט מיט איהר צוזאמען דאַן געבוירען געוואָרען און זי איז זיין שוועסטער; און ער האָט זיך געפיהלט מיט איהר אזוי פער־בונדען, אז ער האָט געפיהלט, אז וואָס עס זאָל ניט געשעהן, אָבער מיט איהר מוז ער שטענדיג זיין. נור ציים חנה'לע איז איהם געפעלען און ער האָט זיך אין קאָפּ אריינגענומען, אז ער מוז חתונה האָבען מיט חנה'לען, איז איהם די קונצענמאַכרין געוואָרען גלייכגילטיג. אָבער קוים איז איהם חנה'לע פערשוואונדען פון אונטער דער האַנד און ער האָט געכאַפּט פון איהר מוטער דעם פּסק, האָט ער זיך געוואָלט ארויס־שלאָגען פון קאָפּ די גאַנצע געשיכטע מיט חתונה האָבען און זיך דער־מאָנט אָן די הישפּאַנערין. נאָך מעהר האָט איהם צו דעם אייפגערייצט דער „פאָלקאָווניק־קאָמיסאַר“. זיינע אָפטע בעזוכען, די גאַנצע נעכט וואָס ער האָט פערבראַכט איינגעשלאָסען מיט דער הישפּאַנערין און די מתנות, וואָס זי האָט געקראָגען פון איהם, האָט איהם אזוי אייפער־זיכטיג געמאַכט אויף דער ערשטער געליעבטער זיינער, אַז ער האָט זיך מיט אמאָל דעם גאַנצען חתן־ווערען פון קאָפּ ארויסגעשלאָגען און אָנגעהויבען זיך ווידער צו דערנעהענטערען צו דער קונצענמאַכרין.

שווער איז עס איהם אויך ניט אָנגעקומען. ביי די ערשטע ווער־טער זיינע, ביי זיין פערלעגענען שמייכעלע און ביי דעם אָננעהמען זי ביי דער האַנד, האָט זי איהם אלעס מוחל געווען. זי האָט ווידער געהערט

צו איהם מיט ליעב און לעבען. זי האט זיך געפיהלט, אז מאטקע איז איהר בעשערטער, איהר מאן, איהר ברודער און איהר הערשער, וואס קען טהאן מיט איהר אלעס וואס ער וויל און פיהרען זיך ווי אזוי עס געפעלט איהם.

נור יעצט איז געשטאנען דער „פאלקאווניק־קאמיסאר" אין וועג און זיי האבעןביידע געקלערט ווי אזוי פון איהם פטור צו ווערען.

.10
מאטקע בענקט.

ביי דעם רויטען וועלפעל אין „הייזעל", אין דעם קליינעם שטיבעל ביי דער קונצענמאכערין, איז היינט געווען א באל. דאס האט זיך מאטקע א באל געמאכט פאר זיך און פאר זיינע כלות, די מיידלאך. פרוכטען, וויין און געליקאטעסען זיינען געווען פיעל, כיד המלך. דאס האט דער פאלקאווניק־קאמיסאר צוגעשטעלט, אריינגעשיקט יעדען טאג פון די געשעפטען וואס ער האט אונטער זיין קעניגרייך. און די זאפא־סען זיינען געווען אזוי פיעל, אז צוים דער פאלקאווניק האט אנגע־הויבען פערקעהרען צו די הישפאנערין האבען די פאפיראסען־מאכער־רין׳ס קינדערלאך, וואס האבען געוואוינט אין שכנות, נאר אנדערש, גע־זינטער און פרישער אויסגעזעהן. די גאנצע שכנה׳שאפט האט געלעבט פון די עסענווארג און מאטקע האט זיך יעדען טאג געקענט מאכען א באל. נור היינט איז געווען א גרויסער באל. היינט איז חנה׳לע צור־ריקגעקומען אהיים צו דער מאמע אין קאפע־הויז אריין, און מאטקע האט געוואלט איהר מיט דער מאמע ווייזען, אז ער האט זיי אין דר׳ערד; אז ער איז געווען א יאלד וואס ער איז זיך געגאנגען שרכנ׳ען צו א נאריש מיידעל, און זי האט געוואגט קאנאריק׳ען אבצושלאגען. ער האט געוואלט ווייזען, אז קאנאריק בעהארף קיינעם ניט, אז קאנא־ריק האט פאר קיינעם קיין מורא ניט, אפילו פאר׳ן קאמיסאר־פאלקאוו־ניק. ער טרינקט אוים זיין וויין, וואס ער שיקט אריין פאר זיך, ער וועט איהם אוועקנעהמען די הישפאנערין און זי ערגעץ־וואו אוועקפיהר־רען. און מיט איהם וועט זי געהן. פאר איהם וועט זי אפילו אוועק־ווארפען א פאלקאווניק־קאמיסאר.

מאטקע, האלב־אויסגעטהאן, איז געלעגען אויסגעשפרייט ווי א קעניג איבער׳ן בעט. פאר איהם אויפ׳ן טיש זיינען געשטאנען אויסגע־שטעלט די וויינען, ליקערען, קאניאקס, און ביי איהם צו רעכטען איז

געזעסען די הישפּאַנערין. זי איז געווען אָנגעטהאָן אין דעם שעהנ־סטען זיידענעם קלייד, מיט די שפּיצען בעפּוצט, אין ווייטען טיעפען דעקאָלטע, מיט די נאַקעטע הענד און מיט די נאַקעטע ברוסט, און געטראָגען די גרויסע רויטע רובינען־אויערינגלאך מיט בריליאַנ־טען בעזעצט, וואָס דער פּאָלקאָווניק האָט איהר געשאָנקען, ווי אַלע שאַנסאָנעטקעס געהען אָנגעטהאָן. און מאָטקע האָט איהר אליין אָנגע־טהאָן דאָס גאָלדענע רינגעל מיט בריליאַנטען, וואָס ער האָט געקויפט פאר חנה'לען. שכור'לעך איז מאָטקע געווען פון טהייערען ווײַן און ליקער, האָט ער אוועקגעיאָגט פון זיך אַלע מיידלאך, וואָס ער האָט זיי פריהער אריינגערופען צו ווייזען זיי אז די הישפּאַנערין איז ווידער די קעניגין, אז זיי זאָלען צוזעצט ווערען פון קנאה (אזוי האָט די היש־פּאַנערין געוואָלט), דערנאָך האָט ער זיי ארויסגעטריבען און איז גע־בליעבען מיט איהר אליין. זי האָט שוין געטאַנצט פאר איהם, זי האָט זיך שוין אויסגעטהאָן נאַקעט פאר איהם, און זי האָט אַלעס גע־מוזט מאַכען פאר איהם, ווי זי טהוט פאר'ן פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר... זי האָט זיך אויסגעטהאָן נאַקעט, נאָר אין די שוואַרצע שטרימף און רויטע רובינען אין די אויערען מיט די הישפּאַנישע קאַמען אין די האָאר — האָט זי איהר נאַקעט לייב געבראַכען פאר איהם און געוויזען יעדע גליעד בעזונדער... מאָטקע איז געלעגען ווי א קעניג און געזופּט דעם ליקער און בעטראַכט זיין אייגענטהום. זי האָט איהם געמוזט רופען פּאָלקאָווניק. ער האָט זיך איינגערעדט, אז ער איז דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר, און אַלעס וואָס מארי די הישפּאַנערין האָט געטהאָן פאר'ן פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר, האָט זי געמוזט טהאָן אויך פאר איהם.

— ווער בין איך? — האָט מאָטקע געפרעגט.

— פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר פון 9טען צירקעל אין „גאראַד" וואַרשאַ.

— און ווי אזוי גיט מען אָב טשעסט (עהרע) א פּאָלקאָווניק־קאָ־מיסאַר? — האָט מאָטקע נאָכגעמאַכט דעם קאָמיסאַר.

— אָט אזוי, — האָט זיך די הישפּאַנערין אוועקגעשטעלט א נאַ־קעטע פאר איהם מיט דער האַנד הינטער דעם שטערן.

איהר שטאָלצער שוואַרץ־חנ'עווידיגער קערפּער, אין די שוואַרצע זיידענע שטרימף מיט די רויטע רובינען אין די אויערען, שטעהענדיג ווי א זעלנער פאר איהם האָט איהם גערייצט און דערמאָהנענדיג זיך,

אז אזוי טהוט זי אויך פאר'ן פאלקאווניק, איז מאטקע איפערזיכטיג געווארען און מיט כעס שוין אויסגעשריען:

—און ווי טיטולירט מען א פאלקאווניק־קאמיסאר?

— יעווא פרעוואסכאדיטעלסטווא פאלקאווניק־קאמיסאר וואסיל ניקאלאיעוויטש כוואסטאוו!

— מאטקע קאנאריק! — האט מאטקע געגעבען א שריי אויס.

— מאטקע! — האט דאס מיידעל אויסגעשריען מיט שרעק, דער־הערענדיג זיין גאנצען נאמען און דעם נאמען פון טויטען. עס האט איהר פאר די אויגען געגעבען א שיין יענע נאכט, און עס איז איהר געווען ווי ווען א ווייבעל דערמאהנט זיך די נאכט פון חתונה.

— און דו האסט ליעב א קאמיסאר א גוי! א כאלערע! א כוואסטאוו, א טשארט. און אזוי מאכסטו פאר איהם יעד־ען טאג... געה! — האט ער איהר געגעבען א שטופ אב פון זיך מיט פעראכטונג.

— מאטקע לעבען, איך האב איהם דען ליעב? עס עקעלט דאך מיך. וואס זאל איך טהאן? ער האט זיך צוגעטשעפעט צו מיר און קריכט צו מיר. נעהם מיך ארויס פון דאנען. פיהר מיך אוועק, זאל ער מיך ניט געפינען.

— דיך אוועקפיהרען? אזוי לאנג קרענקט ער. מאטקע אנטלויפט ניט, פאר מאטקע'ן אנטלויפט מען. איך וועל שוין מאכען אזוי, אז ער וועט מעהר ניט קומען, דיין פאלקאווניק־קאמיסאר.

— ווי מיט קאנאריק'ען, הע? קאנאריק איז אויך געווען א פאל־קאווניק־קאמיסאר, — לאכט די הישפאנערין.

— מאטקע איז בלייך געווארען און פערהאלטען איהר מיט'ן האנד דאס מויל.

— קאנאריק'ען לאז אב, שוויג! ער האט דאס זייניגע געקראגען. ער איז טויט, און פון קיין טויטען זאלסטו ניט לאכען, דו הערסט, ווארים איך וועל זיך אננעהמען פאר איהם. איך היים נאך איהם.... קאנאריק.

דאס מיידעל האט איהם אנגעקוקט און ניט פערשטאנען. מאט־קע איז מיט אמאל ערנסט געווארען און זיך פערטראכט.

— וואס איז דיר, מאטקע לעבען? — האט זי זיך צוגעפיעשט־שעט צו איהם מיט ליעבע.

— הארך מיך אויס, מארי. דו ווייסט, אז דארט אין טייכעל

ליענט קאנאריק. מיר האבען איהם אריינגעוואָרפען און מיר זיינען אוועקגעגאנגען. ער האט געוואלט אוועקגעהן מיט דיר, בין איך מיט דיר אוועקגעגאנגען. ער האט געהייסען קאנאריק; איך הייס קאנא־ריק. דא אויף דער ברוסט טראג איך זיין פאס. און איך בין ער. איך האב קיין מאמע ניט, קיין טאטען ניט, נור איך בין קאנאריק. פונקט אזוי ווי ער. קאנאריק איז מיט דיר אוועקגעגאנגען און האלט זיך מיט דיר. מיר מוזען זיך האלטען אינאיינעם, צוזאמען אט אזוי — קלאפט ער מיטביידע הענד צו — פונקט אזוי ווי מיר וואלטען דענסטמאל חתונה געהאט. וואס עס זאל ניט זיין.... אז ניט, איז ניט גוט. אז איך וועל אויפהערען צו זיין קאנאריק, האב איך מורא וועט ער צוריק־קומען, אויפהויבען זיך פון טייבעל און צוריקקומען אהער. פון מיר נקמה נעהמען, און דיך צונעהמען אויך. דורך דעם האלט דיך, מארי, וואס עס זאל ניט זיין צווישען אונז, האלט דיך. איך בין קאנאריק און דו א דראטען־געהערין. טויזענדער זאל מען מיר געבען, וועל איך דיך ניט פערקויפען; מען האט מיר שוין געוואלט געבען א סך געלד פאר דיר.... דיך ניט פערקויפען — ניט פערקויפען. מיט דיר חתונה געהאט אויף שטענדיג.

און זיי האבען זיך ביידע צוגערוקט איינס צום צווייטען, געקוקט זיך אין די אויגען אריין. אין זייער בליק איז געלעגען די שרעק פאר'ן טויט, וואס זיי האבען ביידע דורכגעלעבט, דער סוד פון די זינד וואס זיי זיינען ביידע בעגאנגען, און עס איז געוועזען ווי די זינד וואלט זיי פערבונדען אינאיינעם. קיין ווארט האבען זיי ניט גערעדט, נור לאנג און טיעף זיך געקוקט אין די אויגען אריין און נאכאמאל איבערגעלעבט דאס וואס זיי האבען אמאל, אין וואלד, ווען קאנאריק איז געלעגען אין טייבעל, איבערגעלעבט, און ער האט געהערט זיין נאמען רופען....

— מאטקע לעבען, פיהר מיך אוועק פון דאנען, גערענק אין גאט, איך וויל איהם ניט אנקוקען, דעם פאלקאווניק־קאמיסאר.

— נאר איינער, איך וועל שוין מאכען אזוי, אז ער וועט שוין אוועקגעהן. איכ'ל מיך אריינ'גנב'ענען ווען ער איז דא, פערשטעלט דאס פנים, צונעהמען איהם דעם רעוואלווער, און ארויס־יאגען איהם אויף דער גאס אין די גאטקעס. וועסט שוין זעהען וואס איכ'ל מאכען.

— ווי דעם פאלאק דענסטמאל, גערענקסט, ווען דו ביזט נאך געווען אזא קליינער יאט, — האט די קונצען־מאכערין געלאכט.

און ער האָט זי אויף זיינע קניען גענומען און זיי האָבען אָנגעהויבען געלעכטער צו מאַכען פון דעם „פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר", און פון דער גאַס מיט מענשען וואָס האָבען אַזוי מורא פאַר איהם. און האָבען אויסגעאַרבייט פּלענער ווי אַזוי דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר שפּיצלעך אַבצוטהאָן און דערנאָך צו אַנטלויפען.

— קום, מאָטקע לעבען, לאָמיר גאָר אוועק פון וואַרשאַ, ברענען זאָל זי. מיר וועלען צוריק ווערען קונצען־מאַכער ווי געוועזן... עס בענקט זיך נאָך די שטריק... געדענקסט ווי אַלע פּריצים זיינען מיר נאָכגעפאָהרען אין די שטעדטלעך און די מערק אַרום, ווען איך בין אויף דער שנור געגאַנגען, אַ קונצענמאַכערין געוועזן? וואָס האָסטו געמאַכט פון מיר, מאָטקע?! — האָט דאָס מיידעל אָנגעהויבען צו וויינען.

— שווייג, נאַר, איכ'ל דיך אַריינגעבען אין אַ קאַבאַרעט, אין אַ גרויסען צירק, אָדער דאָ ערגעץ־וואו, דו וועסט אַרבייטען פאַר רייכע מענשען. וועסט אַ סך געלד פאַרדינען; איכ'ל דיך אָנטהאָן, וועסט זעהן, מאַרי.

— מאָטקע האַרציגער, מאָטקע געטרייער....

נאָר פּלוצים האָט זיך געהערט אַ שטימע פון אַ מיידעל אין קאָרידאָר רופען: „חיים'ל, משה־לעבען, קומט'ס אַראָב עסען, מ'דאַרף דאָך באַלד אין חדר געהען". מאָטקע איז בלייך געוואָרען. ער האָט זי דערקענט. עס איז געווען חנה'לעס שטימע. (מען האָט שוין געהאַט חנה'לען צוריקגעבראַכט. קאַנאַריק האָט זיך בערוהיגט, האָט עס גע־הייסען און אַרויסגעשלאָגען זיך דעם „חתן" פון קאָפּ אַרויס). מאָטקע האָט זי נאָך ניט געהאַט געזעהען, נאָר צום ערשטען מאָל האָט ער דער־הערט איהר שטימע, און די שטימע האָט אין איהם ערוועקט אַ קוואַל פון געפיהלען און ערינערונגען. דעם יונג האָט מיט אַמאָל אָנגע־הויבען באַנג צו טהאָן פאַר עפּעס. ער האָט זיך געפיהלט שמוציג, און עס איז איהם אָן עקעל אָנגעגאַנגען פאַר'ן וויין מיט דעם קאָניאַק, מיט די נאַקעטע הישפּאַנערין, פאַר זיך, און פאַר זיין גאַנצעס לעבען... נור ער האָט געלאַכט, און געאַרבייט מיט זיך ניט צו קלערען דערפון. ער האָט אויסגעטרונקען אַ גלעזעל קאָניאַק און געקושט די הישפּאַנערין אויף די בריסטען. נאָר עס האָט איהם שוין געעקעלט דאָס ליב וואָס יעדע נאַכט ריהרט עס אָן אַן אַנדערער... ער האָט מיט אַ מאָל דער־זעהען דעם דיקען פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר אַ נאַקעטען, מיט אַ געשוואָלע־

נעם לייב, וואָס וואַלגערט זיך דאָ אויף דער זאַפּע אַרום מיט די היש־פּאַנערין. און מאַטקע האָט שוין מער ניט געקענט זיצן אויף דער זאַפּע... ער האָט זיך מיט אַ מאָל דערמאָנט אָן חנה׳לעס שוואַרצן קאָפּ האָר און די ריינקייט וואָס ליגט אויף איהר, און ער האָט גע־בענקט נאָך דעם שוואַרצן קאָפּ איהרען...

ער האָט שוין מעהר ניט געקענט זיין אין שטיבעל. ער האָט זיך אָנגעטהאָן און איז אַראָבגעגאַנגען. אין קאַפּע־הויז האָט ער זיך גע־שעהמט אַריינצוקומען. ער האָט זיך געשעהמט צו קוקען חנה׳לען אין די אויגען אריין. ער האָט נור אַריינגעוואָרפען אַ בליק דורך דער שפּאַ־רע פון אַ פענסטערל פון דער קיך און דערזעהען חנה׳לען. זי איז געשטאַנען און האָט דערלאַנגט איהרע ברידערלאַך עסען, און האָט עפּעס גערעדט צו זיי. ער האָט געזעהן איהר שוואַרצען קאָפּ האָאָר, ווי זי פערקעמט זיך אין אַ שרינט ביים שייטעל. ער האָט געזעהן איהרע הענד, ווי זי רוקט צו דעם טעלער איהר ברודער׳ל, און זי רעדט עפּעס צו איהם מיט אַ חנ׳עווריג שמייכעלע. מעהר האָט ער ניט געקענט זעהן און ניט געוואָלט. דאָס הארץ האָט איהם פערקלעמט — איז ער אוועק. לאַנג איז ער געגאַנגען איבער די גאַסען, ביז ער איז אָנגע־קומען צו דער אייזערנער בריק צו, האָט ער זיך אַרונטערגעלאָזט און אוועקגעזעצט זיך אויף די שטיינער ביי דער ווייכסעל און געקוקט אין וואַסער אַריין. לאַנג האָט ער געשוויגען, דערנאָך האָט איהם אַ כעס אַרומגענומען. ער איז בייז געוואָרען אויף וועמען, און מיט אַמאָל האָט זיך איהם געדאַכט אַז ער איז בייז אויף קאַנאַריק׳ען וואָס ליגט אַ טויטער דאָרט אין טייך אין וואַלד. ער האָט גענומען שטיינער און אַריינגעוואָרפען אין וואַסער אַריין, ווי ער וואָלט געוואָרפען שטיינער אויף קאַנאַריק׳ען: „אַלעס איז ער שולדיג, וואָס איך האָב איהם גע׳הרג׳עט! אַלעס ער!"

ער האָט פּלוצים אָנגעהויבען צו שמייכלען. ער האָט געזעהען ווי חנה׳לע גרייט צום טיש שבת פאַרנאַכט. ער, מאַטקע, איהר מאַן, איז נאָר וואָס אהיים געקומען פון וועג — אַ פוהרמאַן איז ער — און ער ברענגט פּאַסאַזשירען שפּעט אין פרייטאג אין שטאָדט אריין, איז ער אַריינגעקראָכען מיט די שמוציגע שטיוועל אין שטוב אריין, און דאָס שטיבעל איז שוין צוגעראַמט, אויסגעקעהרט, אויסגעשיט מיט זאַמד אויף שבת, און חנה׳לע בייזערט זיך אויף איהם, פאַרוואָס ער שמוצט

אין די פּאַדלאָגע. נאָר די מאַמע וואָס וואָהנט מיט זיי אינאיינעם קומט ארויס, דערלאַנגט איהם א בעקען מיט הייס וואַסער אָבצואוואַ־שען זיך.... ער האָט דערפיהלט דעם טעם פון פיש, וואָס קאָכען זיך אין דער קיך; דעם ריח פון חלה וואָס שמעקט אין שטיבעל, און זיך געזעהען דעם בעל־הבית... ער, מאָטקע, געהט מיט א סידור אין שוהל אריין דאַווענען.... ער שמייכעלט אויף זיך אליין....

און ווידער האָט איהם די פּאַסטיע געכאַפּט. ווער לאָזט ניט, ווער שטעהט און לאָזט ניט? פאַרוואָס האָט מען דאָס געמאַכט אויס איהם וואָס ער איז? און ווער האָט עס געמאַכט? אלע האָבען עס געמאַכט: אלע מענשען האָבען געוואָלט אז מאָטקע זאָל זיין א גנב; מאָטקע זאָל קאַנאַריק'ען הרג'ענען און מאָטקע זאָל זיך ארומשלעפּען מיט נקבות אויף דאָס גאַנצע לעבען און ניט טאָרען האָבען קיין ווייב פאַר זיך, ניט קיין מאַמע פאַר זיך, נור א „הייזעל" פאַר א היים און א „נקבה", צו וועלכער עס קומט יעדע נאַכט א פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר, פאַר א כלה. ער האָט מיט אמאָל דערפיהלט אן עולה, וואָס די גאַנצע וועלט, אלע, די זונן, דער הימעל, די ערד און די מענשען זיינען בעגאַנגען געגען איהם, וואָס זיי האָבען איהם געצווינגען צו זיין דאָס וואָס ער איז.... אלעמען האָט ער בעשולדיגט, נור ניט זיך. זיך האָט ער געזעהען ריין, ער איז ניט שולדיג. און איינגעשפּאַרט האָט ער זיך דערפאַר טאַקע, וואָס זיי ווי־לען אז מאָטקע זאָל ווייטער אזוי זיין, ארומשלעפּען זיך אין „הייזלעך" און ניט טאָרען האָבען קיין ווייב חנה'לען, וואָס זאָל שבת מאַכען, וועט ער ווייזען, אז ער האָט אלעמען אין דר'ערד, אז ער וויל — קען ער אלעם אויספיהרען... ניט פאַר זיי וויל ער ווערען אן אנשטענדיגער מענש! אלע זיינען זיי גנבים! נור פאַר זיך. ער וויל האָבען אן איי־גען ווייב, אן אייגענע מאַמע און אן אייגענע היים און זאָלען זיי צור־פּלאַצט ווערען... און „קאַנאַריק" זאָל ליגען און פוילען אין וואַסער, אז עס געפעלט איהם ניט.

ער האָט מיט אמאָל דערפיהלט, אזוי ווי קאַנאַריק וואָלט געווען א לעבעדיג נפש, וועלכער ראַנגעלט זיך מיט איהם. מאָטקע האָט גע־כאַפּט שטיינער, גרויסע שטיינער און געוואָרפען אין דער ווייכסעל אריין, ווי ער וואָלט וואַרפען אויף קאַנאַריק'ס קערפּער, וועלכער ליגט אין וואַסער ביי א שטיין אָנגעבונדען. די דראָטהען־געהעריין פערקויפט ער נאָך היינט, און די איבריגע מיידלעך לאָזט ער אָב שלמה'לע שלאַ־

סען־העקער, ביליג וועט ער מאַכען: וויפיעל ער וועט געבען, וועט ער נעהמען. צונויפנעהמען די פּאָר הונדערט רובעל, און ארומקוקען זיך וועגען א געשעפט: ער וועט אפשר קויפען א פערד און וואָגען, און אפשר וועט ער אָנהויבען צו האנדלען מיט שטיוועל — ער וועט שוין זעהן מיט וואָס ער וועט האנדלען. נור אלעם וועט ער מאַכען, אז מאָטקע זאָל האָבען אן אייגען ווייב, א היים און א מאַמע, ווייל „זיי" ווילען נים.

און מיט דעם אימפּעט, וואָס ער איז געווען געוועהנט צו טהאָן זאַ־כען, וואָס זיינען איהם אויסגעקומען רעכט, איז ער געגאַנגען אויספיה־רען זיין בעשלוס: אן אנשטענדיגער מענש צו ווערען — להכעיס דער וועלט.

.11
דער מענשען־מאַרק.

אין שכנות מיט וועלפיל׳ס „הייזעל“ אויף די אלטע שטאָדט האָט געוואָהנט א פעלדשער „יענקעלע שעהרער“. צו איהם אין „רעזורע“, אזוי ווי אין „קאַפע ווארשאַווסקי“ זיינען זיך צונויפגעקומען די וואויילע יונגען — די האַלטערס און די קאָדעטען מיט די אַלע בעלי הבתים פון די „הייזלעך“, וואָס האָבען זיך געפונען אויף דער אלטער שטאָדט. נור ווען אין „קאַפע ווארשאַווסקי“ איז מען זיך צונויפגעקומען צו פערברענגען, איז ביי „יאַנקעלע שעהרער“ אין „רעזורע“ געווען די „בירזע“ פון די „הייזלאַך“. דאָרט האָט מען געהאַנדעלט, דאָרט האָט איין פאַטראָן פערקויפט אַ צווייטען, אָדער אָבגעלאָזט, אָדער אויסגעטוישט — א לעבעדיגען מענשען. דאָרט האָבען די בעלי הבתים געקויפט און די יונגען האָבען פערקויפט זייערע „סחורות“. און ניט איינמאָל האָט א קאָדעט אריינגעפיהרט א „סוחר“ אין „קליינעם שטיבעל“ אריין, וואָס דער שעהרער האָט געהאַט גאַנץ בעזונדער, אויף אנדערע טרעפּלאַך ארויפצוגעהן, צו ווייזען איהם א לעבעדיגען מענשען, נאַקעט, בעקוקען איהם, אויב ער איז ווערטה דעם פּרייז, וואָס מען בעט פאַר איהם...

נאָר היינט איז ביי יענקלע׳ן אין דער „רעזורע“ דער גרויסער יאַריד. סוחרים זיינען געקומען, די גרויסע סוחרים מיט די פיעלע בריליאַנטען, וואָס קויפען אויף די סחורות פאַר וויט־ווייט... און בעצאָהלען מיט הונדערטערס. אויף דעם יאַריד וואַרטען אַלע, סאַי די יונגען, און סיי די מיידלאַך פון די „הייזלאַך“, דאַמאָלס ווערען פיעלע פון זיי ערלייזט פון די „אַלטע שטאָדט“ און געהען אין די גרויסע יועלט, ווייט איבער ימים „רייך“ צו ווערען... נור שטיל זיינען אַלע היינט, מען זעהט קיין מיידעל ניט אין גאַס. די יונגען דרעהען זיך וואָס וועניגער איבער דעם טראָטואַר. אַלע היטען דאָס „געשעפט“. אַלע האָבען

מורא, אז די גרויסע „סוחרים“ זאָלען חלילה ניט אריינפאַלען. און דאָס גאַנצע געשעפט זאָל ניט אונטערגעהן.

נאָר זיי האָבען זיך ניט וואָס צום שרעקען. פּאָליציי אליין היט די „סוחרים“. פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר כוואָסטאָוו, וואָס ווייסט גאַנץ גוט ווען די „טערקישע“ סוחרים קומען, שיקט צוויי פון זיינע געטרייסטע גאָראָדאָוויעס צו היטען די געסעל, ווען דער יאריד געהט אָן. די גאָראָדאָוויעס דרעהען זיך איבער דעם טראָטואר פון דער אלטער שטאָדט, וואו יענקעלע׳ס „רעזורע“ איז, און היטען אָפּ אז דאָס „געשעפט“ זאָל חלילה ניט געשטערט ווערען.

און ביי יענקעלע׳ן אין „רעזורע“ איז היינט לעבעדיג. די אידינע האָט זיך געפעדערט גאַנץ פריה אין מאַרק און אויפגעקויפט די בעסטע פיש און פעטסטע געגזלאַך. אין קיך ברענט עס, און דער ריח כון גע־בראָטענעס טראָגט זיך איבער׳ן מאַרק. דאָס בראָט מען געגזלאַך פאַר די „סוחרים“.

אין א קליין שטיבעל, נאָך דער „רעזורע“, פון וועלכען מען קען אראָפּגעהן מיט הינטער־טרעפּען און די פענסטער געהען ארויס אויף א גרויע וואַנד, זיצען די „סוחרים“ אויף די צוויי פול מיט בעטגעוואַנד בעליינגטע בעטען. די „סוחרים“ זיינען: א דיקע עלטערע פרוי אין די פופציגער יאָהרען, זעהר רייך אָנגעטהאָן, אין זיידענס, מיט ברילי׳אַנ־טען און פעריל בעלייגט אויף די פעטע דיקע פינגער, און אויף דעם גראָבען, פעטען בעלייגטען האלז וואָס לאָזט זיך שווער אראָפּ איבער איהר הויכע, גרויסע ברוסט. נעבען איהר זיצט א יונגער מאַן, אויך רייך אָנגעטהאָן, אויך מיט ברילי׳אַנטען בעפּוצט, זעהט אוים א קראַנ־קער צו זיין, ווי א סוכאָטיטשנער, מיט געשפּיצטע פינגער, קוקט זיך נערוועז אום יעדעס מאָל, רויכערט ציגארען און האלט זיך אין דרעהען די קליינע וואָנצעלאַך נערוועז, קראַנקהאַפט. דאָס איז די „סוחר׳טעס“ א זוהן. צווישען זיך רעדען זיי א שפּאַנישען זשאַרגאָן געמישט מיט טערקישע ווערטער און אויך מיט ווערטער פון אלערליי שפּראַכען וואָס ווערען נור גערעדט אויפ׳ן גאַנצען קאָנטינענט, כדי די ארומיגע זאָלען ניט פערשטעהען, און מיט די פערקויפער רעדען זיי אויף אידיש, כאָטש די פרוי מיט׳ן יונגען מאַן זעהען שוין ניט אוים ווי קיין אידען, נאָר זעהר אָריענטאַליש, מיט ברוינע געזיכטער און מיט שוואַרצע רויטע אויגען. זיי רעדען זעהר ווייניג מיט די בעלי הבתים פון די „הייזלאַך“

און מיט די יונגען, מעהרסטענס רעדען זיי נור צווישען זיך, און די ער־שטע זאַך אויף וואָס זיי פרעגען זיך, אז מען גיט זיי אַן סחורות, איז, אויב דאָס בעטרעפענדע מיידעל, וועלכע מען וויל זיי פערקויפען, איז אַ בלאָנדע. קוים איז זי אַ בלאָנדע, דינגען זיי זיך ניט און בעצאָהלען וויפיעל מען הייסט זיך געבען. פאַר זיי אויפ'ן טישעל ליעגט אַנגעלעגט אַ גאַנצער הויפען מיט פאָטאָגראַפיען פון מיידלאַך, אראָפּגענומען אין פערשיעדענע פאָזעס, טהייל אין אנשטענדיגע, ווי אַנשטענדיגע אידישע כלה־מיידלאַך, טהייל אין אויסגעלאַסענע נאַקעטע פאָזעס... די מאַמע מיט'ן זוהן בעקוקען די פאָטאָגראַפיען גלייכגילטיג, לאָזען זיך אויס־ריהמען פון די פערקויפער די מעלות פון די מיידלאַך, שאָקלען צו מיט'ן קאָפּ. די מאַמע מיט'ן זוהן קוקען זיך איבער, וואַרפען צווישען זיך אַ וואָרט אין אַ אונפערשטענדליכע שפּראַך, אין אַ שפּאַניש אָדער טער־קיש, און דאָס געשעפט ווערט אָפּגעמאַכט.

דער הויפּט מעקלער פון די סחורה איז „יענקעלע שעהרער", אַ ברייטביינערדיגער איד, אָבגעשאָרען ווי אַ קאַטאַרינאַרזש, מיט אַ גרויסען בויך מיט צוויי אויסגעקוועטשע פעטע חן־גריבעלאַך אין די באַ־קען. ער רופט די סוחר'טע „מוהמע" און דעם יונגען מאַן „קאַזין". מיט איהם בעראַטהען זיך די סוחרים, אויף זיין וואָרט טרויען זיי, איהם גלויבען זיי, און צו איהם האָבען זיי צוטרויען, ווייל ער איז אַ משפּחה. און יעדעס מאָל קומט די אידענע ארויף מיט אַ טאַץ איינ־געמאַכטס, אַ פלעשעל שנאַפּס אָדער אַ פּאָאַר פּאָמעראַנצען, און זאָגט מיט אַ גוט שמייכעלע:

— לאָז די „מוהמע" עפּעס נעהמען אין מויל אריין. לאָז זיך דער „קאַזין" דאָס הארץ דערכאַפּען.

און אז יענקעלע יאָגט זיי אראָפּ, ענטפערט די אידענע:

— וואָס ווילסטו? פון דער פריה אָן ריידען זיי, האנדלען. דאָס הארץ ווערט דאָך זיי אָפּגעשוואַכט.

די סוחר'טע גיט אַ גענאָדיגען שמייכעלע צו דער אידענע און פערזוכט פון איינגעמאַכטס און רוקט עס צו צום זוהן, זאָגענדיג עפּעס צו איהם אויף טערקיש.

נור מעהרסטענס האָט מען ניט קיין צייט צו אזעלכע קליינגקייט־טען, ווען דער מאַרק געהט אָן. מען איז פערטהאָן אין געשעפט. אַ טהייל „סחורות", אויף וועלכע מען קען זיך ניט אויסגלייכען אין פּרייז,

ווייל מען וויל צו א הויכען — הייסט מען זיך עס פּארווייזען. דענס־מאָל פערשווינדען אַלע, אום קיינער זאָל גאָר נישט בעמערקען, וואָס דאָ געהט פאָר. די „מאַמע" מיט'ן „זוהן" בלייבען. פּלוצלונג עפענט זיך די טהיר און עס ווייזט זיך א מיידעל.

— דאָ וואָהנט נישט גדליה גלעזער? — פרעגט די מיידעל.

— יא, דאָ וואָהנט גדליה גלעזער. קום נור אריין, מיין קינד.

די „מאַמע" מיט'ן „זוהן" בעקוקען די מיידעל, ווינקען זיך דורך מיט די אויגען אַלעס וועגען „גדליה גלעזער".

כאָטש דאָס מיידעל ווייס גאַנץ גוט וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך, און כאָטש דאָס מיידעל אַליין וויל זעהר פערקויפט ווערען צו די סוחר'טע, דאָך רעדט מען אַלעס וועגען „גדליה גלעזער".

און פאר מעהר פאָרזיכטיגקייט ליעגט א טאָס קאָרטען אויפ'ן טיש. טאָמער בעפאַלט פּאָליציי, הייסט עס, מען האָט געשפּיעלט אין קאָרטען...

נור זעהר זעלטען פרעגט מען זיך אויף „גדליה גלעזער". מעהר־סטען פערלאָזט מען זיך אויפ'ן וואָרט. קיין געשעפט ווערט ניט גע־פיהרט אויף אזוי פיעל צוטרויען צווישען די סוחרים מיט די קונים, ווי דאָס געשעפט פון „לעבעדיגע סחורות". דאָ וועט קיינער נישט אָפּנאַ־רען. מען האַנדעלט אויפ'ן וואָרט. און אַלע היטען דאָס געשעפט, ווי דאָס אויג אין קאָפּ, און ניט נור די סוחרים, נאָר אפילו די סחורה. מעהר פון אַלע פרעהען זיך מיט דעם געשעפט די מיידלאַך אַליין.

דאָס לעבען פון די מיידלאַך אין די הייזלאַך וואָס איז איינטאָ־ניג, ווערט זיי אזוי לאַנגווייליג, אזוי דערעסען, אז זיי בענקען נאָך עפּעס; נאָך א געשעהניש, וואָס זאָל ארויסנעהמען פון די ענגע שטיבלאַך און ברענגען זיי אין די גרויסע וועלט. און בוענאָס איירעס, ארגענטיניען, געהט ארום ווי א ליכטיגע לעגענדע צווישען די מיידלאַך אין די „הייזלאַך". דאָרטען, אין בוענאָס איירעס, זיינען די מיידלאַך פריי, פערדיענען פיעל געלד ביי די שוואַרצע, קריגען דערנאָך זעהר ליכטיג חתנים און ווערען אַליין בעל הבית'טעס פון „הייזלאַך". אָט די אַלע רייכע סוחר'טעס וואָס קומען פון בוענאָס איירעס זיינען אַליין געוועזענע מיידלאַך פון די „הייזלאַך". פיעלע פון די מיידלאַך, וועלכע זיינען אוועק, שרייבען צו זייערע חבר'טעס בריעף, און עס הייסט אז זיי ווערען אזוי רייך, אז זיי שיקען געלד אהיים, מאַכען גליקליך זייערע

עלטערען, און מאכען חתונה זייערע שוועסטער. זיי האָבען גאָלדענע צייהן און פוצען שטענדיג זייערע צייהן מיט גאָלדענע שטעקעלאך... לעגענדען געהען ארום אין די „הייזלאך“ וועגען מיידלאך וואָס זיינען אוועק קיין בוענאס איירעס, און עס האָבען זיך פערליעבט אין זיי שווארצע פירסטען, שווארצע סולטאנען, און זיי לעבען איצט ווי קעניגינס.

צוליעב דעם גארען אלע מיידלאך פון די „הייזלאך“ פערקויפט צו ווערען קיין בוענאס איירעס. און ווען די סוחרים קומען פון ארגענטיניען אויפקויפען „סחורה“, ווערט יום טוב אין דער אלטער שטאָדט. אלע מיידלאך פארבען זיך אָפּ אויף בלאָנדע, מחוען זיך אָן העלע קליידער, ווייל די סוחרים קויפען גיכער בלאָנדע, ווארום די שווארצע נעגערס אין בוענאס איירעס האָבען נור ליעב בלאָנדע...

נור אם מעהרסטען איז געווען פרעהלאך אין רויטען וועלפיל'ס „הייזעל“ צווישען קאנאריק'ס כלות. „קאנאריק פערקויפט אלע זיינע מיידלאך“, האָט מען גערעדט אין דער אונטערוועלט. און טאַקע זיינען אלע קאנאריק'ס כלות געווען אָבגעפארבט אויף בלאָנד, און מאַטקע האָט זיי אלע פערקויפט מיט א לייכט הארץ. איהם האָט מען נישט צוגעלאָזט אין דער „רעזורע“ צו „יענקעלע שעהרער“, וואו דער מארק איז געווען. ער איז נאָך ניט געווען קיין סטאטיק, קיין אָנגענומענער סוחר, אז מען זאָל איהם צולאָזען צו די „ארגענטיניער“ סוחרים אָדער צו „גדליה גלעזער“, ווי מען האָט זיי גערופען אין געהיים. ער האָט אפילו נישט געוואוסט, וואו דער מארק איז, דאָס געשעפט איז געמאכט געוואָרען דורך וועלפיל דעם רויטען. סיי ווי סיי, ווי עס זאָל ניט זיין, האָט מאַטקע געקראָגען א „טאָש מיט הונדערטער“, ווי מען האָט גערעדט אין די „אונטערוועלט“. א יונג האָט א בייז מזל, פונקט ווען ער וויל פערקויפען זיין סחורה קומען אָן די ארגענטיניער סוחרים, „גדליה גלעזער“ איז אָרָאָפּגעפאלען אויף קאנאריק'ס בייז מזל. דאָס גאנצע „אלטע שטאָדט“ האָט גערעדט דערפון, אז קאנאריק איז רייך געוואָרען, געכאפּט א גרויסע אפּותיקא, און מען האָט איהם מקנא געווען.

— אָבער וואָס וועט ער טהאָן אָהן סחורה?

— זאָרג דיך פאר איהם נים. ער וועט שוין קריגען אנדערע סחורה.

— גנה. ער גיט דאָך אויף דאָס געשעפט. ער געהט דאָך א חתן ווערען מיט חנה'לען.

— זי וויל דאָך איהם ניט.

— יעצט וועט זי איהם שוין ווען, אז דער יונג האט נאָר געלד געקראָגען, וועט זי איהם שוין וועלען.

— און וואָס האָט ער געמאכט מיט די הישפאניערין?

— ער האָט זי אויך געוואָלט פערקויפען, נאָר דער רויטער וועלפיל האָט נישט צוגעלאָזט. ער האָט מורא פאר'ן פאָלקאָווניק־קאָמיסאר — האָט אנאנדערער פערזיכערט. — ער האָט זי ניט געוואָלט פערקויפען. מ'האָט איהם אָנגעבאָטען א סך געלד. ער האָט נישט געוואָלט.

אזוי האָט מען גערעד'ט אין „קאפע וואַרשאַווסקי“ און אויף דער גאנצער אַלטער שטאָדט ו־עגען מאָטקע'ן און וועגען זיינע כלות. און אלע זיינען גליקליך געווען. אלעמען האָבען די ארגענטיניער סוחרים, „גדליה דער גלעזער“, גליקליך געמאכט. מאָטקע האָט געלד געקראָגען. דער רויטער וועלפיל האָט שעהן פערדיענט, נאָר אָם מעהרסטען איז גליקליך געווען די לעבעדיגע סחורה אליין וואָס מען האָט זיי פערקויפט, די מיידלאך פון די „הייזלאך“. אלע זיינען זיי בלאָנד געווען אָבגעפארבט און העל אָנגעטהאָן, און זיינען שוין מעהר ניט ארויס אויף דער גאס געלד פערדיענען. זיי האָבען זיך געגרייט אין א ווייטען וועג אריין, וואו עס ווארטען אויף זיי שווארצע פירסטען, וועלכע האָבען זעהר ליעב בלאָנדע אידישע מיידלאך. זיי וועלען זיך אין די מיידלאך פערליעבען, און יעדע האָט גע'חלום'ט א פרינצעסין, א פירסטין צו ווערען פון „א שווארץ קעניגרייך“...

12.

מאַטקע ווערט אַ סטאַטיק.

עס איז געקומען די צייט ווען די „סחורה" האָט בעדאַרפט עקס־פּעדירט צו ווערען איבער'ן ים — האָט זיך די „סחורה" צוואוויינט און אָנגעהויבען זיך צו געזעגענען מיט די פריינד און בעקאַנטע וואָס זי האָט געהאַט אין דער גאַנצער שכנה'שאַפט. ביי דעם פּאַפּיראָסניק אין הויז איז געווען יום־כּפּור. די מיידלאַך זיינען ארויסגעקומען געזעגע־נען זיך מיט'ן קראַנקען ווייבעל. די מיידלאַך האָבען געוויינט, און מען האָט איינער דעם אַנדערען אָנגעוואונשען אַל־דאָס גוטס:

— עטץ זאָלט מיך ניט פערגעסען אויף יענער זייט ים. אז עטץ וועט בשלום אהין קומען זאָל עטץ געדענקען מיך דאָ מיט מיינע קינדער.

— אייך פערגעסען, גנענדעלע... איהר זיינט דאָך אונז בעסער געווען ווי אַ לייבליכע מאַמע, ווי אַן אייגענע שוועסטער, — האָט זיך די „סחורה" פונאנדערגעוויינט. קיינמאָל ניט אייך פערגעסען.

— גנענדעל, לעבען, בעהאַלט דאָס פּאַר די קינדערלאַך, — האָ־בען די מיידלאַך איהר אריינגעטראָגען זייערע וועש און קליידער, און אוועקגעגעבען אַלעס וואָס זיי האָבען ניט מיטגענומען.

נור איינע האָט גאָר ניט אוועקגעגעבען. דאָס איז די „לאַווי־טשערין", וואָס האָט זיך געזאַמעלט איהר אויסשטייער און געהאַלטען איהר קאַסטען וועש.

— וואו וועסטו מיטנעהמען אזא קאַסטען וועש איבער דער גרע־נעץ? וואָס טויג די וועש איבער דער גרענעץ? וואָס דאָרט, אויף יע־נער זייט, קריעגט מען וועש שפּאָט ביליג, — האָבען איהר די מיידלאַך אויסגערעדט.

זי האָט אָבער ניט געוואָלט הערען. „וועש קומט איבעראַל צוניץ". ניט געוואָלט פערקויפען, ניט געוואָלט אוועקגעבען. עס האָט זיך איהר

געדראכט, ווען זי וואָלט אוועקגעגעבען דעם אויסשטויער־וועש — וואָלט זי אוועקגעגעבען די האָפנונג אמאָל אַנדערש צו לעבען, אמאָל חתונה צו האָבען און צו פיהרען אַן אנשטענדיגען לעבען. דער קאַס־טען ריינע וועש, די לייליכער, האנדטיכער, טישטיכער און איבערציערס איז געוואָרען ביי דער מיידעל דער סימבאָל פון איהר ריינקייט... פון איהר האָפנונג.... און זי האָט דעם קאָרב וועש געהיט און מיטגעפיהרט די אונבעפלעקטע וועש דאָרט אהין, אין דעם שווארצען קעניגרייך, וואו זי האָט זיך געקליבען ווערען א קעניגין, א פירשטין פון א שוואר־צען פרינץ.

— אז איהר וועט נור בשלום אריבערקומען די גרענעץ, למען השם א קאַרטעל, מיר און די קינדערלאך, — האָט זיי די קראַנקע פּאַפּיראָסען־מאכערין צום לעצטען מאָל נאָכגעשריען.

און די קינדערלאך זיינען געפאלען אויף זייערע העלזער, ארומ־געכאַפּט זיי, און בעוויינט מיט אמת'ע קינדישע טרעהרען די גוטע „מוהמעס“.

און דאָס גאַנצע געסעל, אין וועלכען ס'האָט זיך געפונען דאָס „הייז־על“, האָט בעגלייט מיט רחמנות'דיגע בליקען די אָבפאָהרענדע מייד־לאך. אלע האָבען געוואוסט וואוהין מען פיהרט זיי. און פיעל האָבען זיי בעדויערט, ניט איבער דעם שרעקליכען גורל, וועלכער איז זיי בעשערט אין דער ווייטער מדינה, נאָר איבער די לאַנגע רייזע איבער'ן גרויסען ים, פאר וועלכע אלע האָבען מורא געהאט. פיעל האָבען זיי מקנא געווען, און געוואונשען זיך צו זיין אויף דעם אָרט פון די מייד־לאך, וואָס פאָהרען אָב אין א לאַנד וואו „מען שארט גאָלד אין די גאַסען“, און געוואָלט פאָהרען, אז זיי וואָלטען נור אויף הוצאות גע־האט... און אלע האָבען געוואונשען, אז זיי זאָלען בשלום דערגריי־כען דאָס לאַנד פון די שווארצע הערשאפט...

מאָטקע איז דערוויילע אויס „קאָדעט“ געוואָרען, און איז דער „אנשטענדיגער מענש“. ער קליידעט זיך שוין „ציווילנע“, נישט „פּאַ קאָדעטסקו“. ווי יעדער יונגער מענש: אין א נייעם אַנצוג, א קראַגען מיט א שניפּס און א גאָלדענעם זייגער, און שפּאַציערט איבער די געס־לאך פון דער „אלטער שטאָדט“. און א וואונדערליכע זאַך — קויף

איז די „אלטע שטאָדט“ געוואָהר געוואָרען, אז מאָטקע האָט געלד, אז מאָטקע האָט געכאַפּט די „שעהנע אפּותיקא“ פון די בוענאָס איירעסער סוחרים פאר די פערקויפטע מיידלאך, אז מאָטקע איז געוואָרען א „מענש מיט מענשען גלייך“, האָבען אלע אויפגעהערט זיך פאר איהם צו שרעקען, מורא צו האָבען פאר איהם. געשעמט האָט מען זיך נאָך מיט איהם. עס וואָלט קיינער פון די שעהנע בעלי הבתים איהם ניט אָבגעשטעלט און גערעדט מיט איהם. נאָר עס איז אָראָב פון איהם יענע געהיימניס, וואָס האָט איהם געהאַט איינגעהילט, ווען ער איז געווען דער בעל הבית איבער די מיידלאך, ווען יעדער מענש אין געסעל האָט געציטערט פאר קאַנאַריק'ען, און אז מען האָט איהם געזעהן אויף איין זייט טראָטואַר איז מען אריבער אויף דער צווייטער זייט. יעצט האָט מען איהם שוין ניט אויסגעמיעדען. אז ער איז אריינגעקומען אין א געשעפט קויפען, איז מען שוין ניט אנטלאָפען פון איהם. מאָטקע איז געוואָרען אן איינוואָהנער פון דער „אלטער שטאָדט“, און מענשען האָבען איהם געהאַלטען גלייך מיט זיך.

אין „קאַפע וואַרשאַווסקי“ איז מאָטקע ניט אריינגעקומען צייט ער האָט זיך געשניטען אויף אן אָרענטליכען מענשען. דאָך האָט ער חנה'לען ניט אָבגעלאָזט פון אויג. ער האָט זי אָבגעוואַרט אין די אָבענדען, ווען זי האָט די ברידערלאך געגעבען צו עסען אין קיך, און אריינגע'גנב'עט זיך אין הויף אריין, און אריינגעקוקט דורך'ן פענסטער. האָט ער נור דערזעהען דעם שוואַרצען קאָפּ איהרען, מיט די לאַנגע שוואַרצע האָאר, וואָס לאָזען זיך אָראָב איבער איהר אַקסעל, האָט איהם ארומגענומען א ריינקייט און עס איז איהם געווען א פערגילטונג פאר אלעם וואָס ער טהוט פאר איהר. ער האָט אין דעם שוואַרצען קאָפּ האָאר איהרען געזעהען זיין גאַנץ לעבען, וואָס ער האָט זיך אויסגע'חלום'ט ווי עס וועט אויסזעהען אין דער צוקונפט — און דער קאָפּ איז געוואָרען פערבונדען מיט נאָך עפּעס, וואָס איז איהם זעהר טהייער געווען פון זיין פערגאַנגענעם לעבען. חנה'לעס קאָפּ האָאר האָט איהם דערמאָהנט אין זיין מאַמעס פנים. ער האָט איבערהויפּט זיך ניט געקענט פאָרשטעלען חנה'לען אָהן דער מאַמען. די צוויי נפשות — חנה'לע און זיין מוטער — זיינען ביי איהם געוואָרען איינס. און ער האָט זיי ליעב געהאַט ווי איין פערזאָן.

און א וואונדערליכע זאך — מאָטקע'ן האָט פערדראָסען וואָס

חנה׳לע זיצט אין „קאַפּע וואַרשאַווסקי“ און בעדיענט אזעלכע מענ־שען, וואָס קומען דאָרט אהין אריין. מאָטקע האָט מיט אמאָל דער־פיהלט דעם גאַנצען עקעל פון געסעל און פון „קאַפּע וואַרשאַווסקי“, און ער האָט געוואָלט אז חנה׳לע, זיין חנה׳לע, זאָל זיין פון דערוויי־טענס פון דאָרט. ער האָט געוואָלט, אז די מוטער זאָל זי בעהאַלטען ביים פעטער, ווי מען האָט זי געהאַט בעהאַלטען פאַר איהם... און קיי־נער זאָל ניט קענען צוקומען צו איהר, קיינער זאָל ניט וויסען וואו זי איז. אפילו ער זאָל ניט וויסען וואו זי איז.

א שדכן צו חיים קאַפּע־מאַכער, צו חנה׳לעס פעטער, האָט ער נאָך ניט געוואָלט שיקען. עס איז איהם נאָך געשטאַנען אין וועג די הישפּאַניערין. די שוואַרץ־חנ׳עווידיגע דראַטען־געהעריין האָט זיך נאָך געפונען אין דעם „הייזעל“, אין וועלכען אַלע אָבענד איז געקומען דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר. מאָטקעס האַרץ איז צוריסען געוואָרען צווי־שען דיביידע מיידלאַך — צווישען חנה׳לען און די הישפּאַנערין. ער האָט זי ניט געקענט פערקויפען אזוי לייכט ווי די אנדערע מיידלאַך. יענע מיידלאַך זיינען ביי איהם געווען סחורה. די דראַטען־געהעריין איז געווען משפּחה. א לעבעדיגער מענש — זיינס א מענש. ער האָט עס געפיהלט, און גערעכענט זיך מיט דעם געפיהל, אָבער ער האָט געוואוסט, אז חנה׳לען וועט ער ניט קענען האָבען סיידען נור ער וועט פּטור ווערען פון די הישפּאַנערין, אויסרייסען זי פון זיין לעבען. און חנה׳לען האָט ער געוואָלט האָבען מעהר פון זיין לעבען. דאָס איז יעצט געווען זיין אַמביציע, זיין שטאָלץ, צו האָבען א ווייב, אַן אייגען ווייב, און אַן אייגענע מוטער, ווי יעדער מענש האָט — דערפאַר וואָס אַלע האָבען זיך פערנומען אויף איהם. און צו חנה׳לען האָט ער געוואָלט קומען מיט א ריין האַרץ און ריינע הענד.

לאַנג האָט ער געקעמפפט מיט זיך, ביז איינמאָל איז ער געקומען צו דער הישפּאַנערין און איהר אַלץ פערטרויט. ער האָט גערעדט צו איהר ווי א ברודער צו א שוועסטער, ווי א מענש צו א מענש. ער האָט צו איהר אזוי געזאָגט:

— מאַרי, מיר מוזען זיך צושיידען. איך געה אוועק פון דאַנען.

— וואָס רעדסטו, מאָטקע! — האָט דאָס מיידעל איהם אָנגעקוקט און געזאָגט מיט שרעק — דו געהסט חתונה האָבען? יע?

— יא, — האט מאטקע געענטפערט.

— פארוואס?

— איך ווייס ניט. איך מוז. איך וויל. איך קען ניט אנדערש.

דאס מיידעל האט איהם אנגעקוקט. דער פערלאנג נאך חנה'לען איז געלעגען אין זיינע אויגען. זיינע אויגען זיינען איהם בעטרערט געווארען, דאס מויל אויסגעקרימט און די נאז בלייך. דאס מיידעל האט איהם ליעב געהאט. זי האט זיך ניט געקענט איינהאלטען און האט זיך געווארפען אויף איהם און ארייגעביסען זיך אין זיינע ליפען מיט איהרע קרומע, שארפע צייהנדלעך:

— מאטקע, לעבען, איך וועל דיך ליעב האבען — וואס דו זאלסט ניט טהאן.

— האב מיך יא ליעב, האב מיך ניט ליעב. איך ווייס, מיין לעבען איז ביי דיר אין די הענד. דו קענסט מיך ארויסגעבען צום פאלקאווניק־קאמיסאר, אז איך האב קאנאריק'ען גע'הרג'עט, און איך הייס אן אנדער נאמען, און איך האב א פאלשען פאספארט. גיב מיך ארויס, אז דו ווילסט. נאר חתונה האבען וועל איך מיט חנה'לען, אפילו אז איך זאל וויסען יונגערהייד אין דר'ערד צו פוילען. איך וועל חתונה האבען מיט איהר, דערנאך קענסטו מיך קיין סיביר אויף קאטארשנע ראבאטע שיקען, אז דו ווילסט. נאר חתונה האבען מיט חנה'לען וועל איך.

עס האט זי ארומגענומען אן אייפערזוכט אויף מאטקע'ס ליעבע. די אייפערזוכט אויף חנה'לען האט יעצט געברענט אין איהר הארץ, אין איהר איגערליכעס, ווי אן עלעקטרישער שטראם וואלט זיך אין איהר אנגעצונדען. זי האט געביסען מיט איהרע קליינע צייהנדלאך אויף איהרע דינע ליפען, געביילט די הענד און אנגעלעגט זיך פאר שוואכקייט אויף מאטקע'ן:

— פארוואס קענסטו מיך ניט האבען מיט חנה'לען? גנב'ע זי אוועק. די נאכט גנב'ע זי, און גיב זי אין א הייזעל אריין. מיר וועלען אינאיינעם זיין אין איין „הייזעל" — מען וועט דיר א סך געלד געבען פאר איהר, מיר וועלען דיך ביידע ליעב האבען; ביידע... ארבייטען פאר דיר....

מאטקע איז בלייך געווארען. דאס הארץ האט איהם אנגעהויבען

צו שלאָגען. אַפּטמאָל האָט ער געקלעהרט דערפון אזוי צו טהאָן. גע־קלעהרט און ניט געוואָגט צו קלעהרען. טיעף אין זיך האָט ער דאָס געטראַכט, און יעצט זאָגט זי איהם די געדאַנקען ארויס. ער האָט גע־שוויגען, אין זיין הארץ האָט געקעמפּפט דער יצר־טוב און דער יצר־הרע.

— איך וועל זי אָנרעדען, איך ווייס שוין ווי אזוי מיט איהר צו רעדען; איך וועל שוין אזוי מאַכען, אז זי וועט בעשטעהען, דו וועסט זעהן זי וועט בעשטעהען... — האָט די הישפּאַנערין פאַרטגעזעצט.

ער האָט מיט אמאָל דערזעהען זיין מאַמע, די רויטע זלאטע, ווי זי זיצט און פעררייבט איהם די הויזען. און ער ליעגט א נאַקעטער אין ווינקעל פון קעלער. מען האָט איהם געשלאָגען, צובייזלט. ליעגט ער און וויינט, און קוקט אויף דער מאַמע, ווי זי נעהט איהם די הויזען. ער האָט יעצט געזעהען איהר פּנים ווי דאַמאָלס, ווי עס רינען טרערען פון איהרע אויגען אויף איהר איינגעשרומפּען, אויסגעהאַקט ווי א זויל גע־זיכט, און ווי די ליפּען זיינען פערטריקענט און די אָדערען פון איהר הויטיגען האַלז ציהען זיך און ציהען זיך, ווי ביי א הוהן. און זי פער־גלייזט די אויגען פונקט אזוי ווי א הוהן, וואָס דער שוחט האָט אריינ־גענומען אין זיינע קניען, איינגעבויגען דעם האַלז און געהט עס שחט'ען... און ער ווייסט ניט ווי אזוי דאָס איז געוואָרען — חנה'לע איז געוואָרען זיין מאַמע, און זיין מאַמע — חנה'לע. ביידע עפּעס איין נפש, איין מענש, און וועט ער חנה'לען שלעכטס טהאָן — וועט עס פונקט אזוי זיין, ווי ער וואָלט דער מוטער שלעכטס געטהאָן. זיין מוטער שלעכטס טהאָן... דיעזער געדאַנק האָט איהם אזוי אויפגעקאָכט, אז ער האָט אָן אַלעם פערגעסען. ער האָט געוואוסט, אז זיין לעבען איז אין מאַרי'ס הענד — נור ער האָט ניט געקוקט דארויף, און מיט א געשריי האָט ער געגעבען א טאַפּיע מיט'ן פוס:

— שוויינ! — וואָס מיינסטו, חנה'לע איז דו? ! די מינוט קום... קום... קום! — האָט ער בעפוילען.

— וואוהין? — האָט דאָס מיידעל געזאָגט מיט אימה.

— וואָס איז דיין עסק? וואָס האָסטו צו פרעגען? וואָס מיינסטו, כ'וועל דיך דאָ לאָזען מיט א פאַלקאָווניק־קאַמיסאַר, וואָס זאָל פון דיר דאָס גאַנצע געלד אוועקנעהמען. קום, די מינוט קום. איך וועל דיך

שוין פיהרען. אין „אקוואריום“. אין קאפע שאנטאן אקוואריום. א שאנסאנעטקע וועסטו וועדען. וועסטו כאטש האבען עפעס פאר דיין ארבייט. ניט פאר מיר, ניט פאר מיר. איך דארף ניט דיין געלד. נאר פאר דיר, דו הערסט, זאלסט צו עפעס קומען, נישט זיך ארומוואלגע־רען אין הייזלעך.

ער האט פלינק איינגעפאקט איהרע זאכען אין קאסטען אריין. אריינגעווארפען די זיידענע וועש, די געוואשענע און ניט געוואשענע, די זיידענע קאפטאנעס, די זאקען, העמס און קאמאשען, און געשלעפט זי נאך דעם זעלבען אבענד אין קאפע שאנטאן אקוואריום, וואו ער האט זי פערקויפט דעם „דירעקטאר“, ווי מען פערקויפט א טהייערען הונד אדער א לייב־פערד — צוויי הונדערט און אכטציג רובעל האט ער אבגענומען פאר איהר.

פאר׳ן אוועקגעהען האט ער זי אנגענומען ביי דער האנד און גע־קוקט איהר אין די אויגען אריין, און דאן איהר געגעבען דאס אבגענו־מענע געלד:

— נא, נעהם עס צו, איך וויל דערפון גאר ניט האבען. פאר דיר, קויף דיר קאפעליושען.

די מויד האט דאס מעהר פערדראסען, ווי ווען ער וואלט זי גע־שלאגען. זי האט איהם צוריקגעווארפען דאס געלד אין פנים אריין:

— איך בין דיין נקבה, דו האסט מיך פערקויפט — עס איז דיין געלד. וואס גיסטו עס מיר?

מאטקע האט בעהאלטען דאס געלד אין טאש אריין, און געזאגט צו איהר אין דער שטיל.

— מיין לעבען איז אין דיין האנד: אז דו ווילסט, גיב מיך ארויס. האב איך זארג — וועל איך געהן נאך סיביר, אויף קאטארזשנע.

די מויד האט געשוויגען, נאר פערביסען מיט איהרע אויסגעטאק־טע שארפע צייהן אויף איהרע רויטע פערפיהרערישע ליפען...

13.

מאַטקע ווערט א חתן.

מאַטקע איז אוועק אין גאַנצען פון דער „אַלטער שטאָדט“ און זיך אויפגעטראָגט אויפ׳ן גרשיבאָוו ביים אייזערנעם טויער צווישען די פישערס, וואָס ברענגען געפרוירענע פיש פון טיעף ראָסיי. אויף׳ן גרשיבאָוו האָט מאָטקע געהאַט בשותפות מיט נאָך אַ יונג א וואָגען מיט פערד, וואָס האָבען איבערגעפיהרט די פיש פון די סטאַנציע אין דער שטאָדט אריין. צווישען די פוהרמאַן־יונגען איז גוט בעקאַנט געווען מאָטקע׳ס נאָמען פון די „אַלטע שטאָדט“, און מען האָט מורא געהאַט פאַר איהם. דורך דעם האָט מען איהם באַלד אין די חברה „פישערס“ אריינגענומען, צו־יַלאָזט איהם צום וואָגען. נאָר געשעהמט האָט מען זיך שוין ניט מיט איהם. מען האָט באַלד פערגעסען זיין פּראָפעסיע, אַ חוץ דאָרט ביי א קריעג האָט מען איהם אויפגעמישט זיין „יחוס“. נאָר מיט „יחוס“ האָט זיך ניט געהאַט וואָס צו שעהמען קיינער פון די פישער־יונגען, און מאָטקע איז באַלד געוואָרען אזא אנגעזעהנער מענש אויפ׳ן „גרשיבאָוו“ ווי ער איז געווען אין דער „אַלטער שטאָדט“. מאָטקע האָט שוין געהאַט זיינע פּאָאר הונדערט רובעל שטעהן ביי פישער בעלי הבתים, און עס האָט געהאַלטען איהם צו נעהמען אין שותפות אריין צו די פיש.

דאָס אַלעס האָט מאָטקע געטהאָן אויפ׳ן וואונק פון מלך קאַפּע מאַכער, חנה׳לעס פאָטער. צייט מאָטקע האָט געקראָגען די פּאָאר הונדערט רובעל פון די מיידלאַך וואָס ער האָט פערקויפט קיין בוענאָס איירעס, האָט איהם שוין דער איד ניט אַפּגעלאָזט פון אויג. געזעהן, אַז מאָטקע סטאַטיקט זיך און וויל ווערען אַן אָרענטליכער מענש — האָט זיך דער איד איבערגעלייגט דאָס מיט די אידענע, אַז מאָטקע וואָלט גאָר ניט געווען אזא שלעכטער חתן פאַר חנה׳לען:

— א יונג מיט א פּאָאר הונדערט רובעל, ווער דארף דען וויסען, וואָס ער איז געוועז, — וואָס איז ער, א מיידעל איז ער? א שלעכטען נאָמען קריגען? א מיידעל טאָר ניט — א יונג מעג אַלעס.

— קיין קינד אין די שירץ האָט ער ניט אהיים געבראַכט — לעגט די אידענע צו — און אזא איינער, אז ער ווערט א אנשטענ־דיגער מענש, איז ער א פיינערער מענש. ער קען נאָך ווערען א שעה־נער בעל הבית. און חנה'לען האָט ער ליעב ווי דאָס לעבען, די אויגען וואָלט ער זיך געלאָזט ארויסנעהמען פאר איהר.

— און, דער עיקר, פארגעס ניט, אז ער האָט זיינע אייגענע די שעהנע פּאָאר הונדערטער, און אזא יונג נעהמט זיך צו עפּעס. ווער דארף וויסען פון וואנען ער האָט זיין געלד? — אין פּאַס שטעהט עס ניט פארשריבען, — און געלד שטינקט ניט, מיין ווייב.

נאָר דער איד האָט מיט מאָטקע'ן ניט גערעדט דאריבער, חלילה, ער האָט זיך אפילו מיט איהם ניט געזעהן, אז קיינער זאָל גאָר ניט וויסען, אז קיינער זאָל גאָר ניט מערקען צי וואָס מאָטקע ציעלט. ער האָט אָבער שוין געהאַט זיינע מענשען, בעקאַנטע און פריינד וואָס האָבען מאָטקע'ן געפיהרט, געלערענט וואָס ער זאָל טהאָן. געוועזן איז עס טאָקע ברכיה דער קרעמער, דער חזן פון דער אַלטער שוהל, צו וועלכען מאָטקע איז געגאַנגען בעטען רעדען איהם א שידוך מיט חנה'לען.

— אזא יונג ווי דו, האָסט א פּאָאר שעהנע הונדערט רובעל, וואָס דרעהסטו זיך ארום אין גאס און טהוסט גאָר ניט — מען קען זיי פער־לעבען, פער'שכור'ען מיט גוטע ברידער, גוטע ברידער פעהלען ניט. האָט איהם ר' ברכיה איינמאָל מוסר געזאָגט, ווען מאָטקע איז ווידער אין קרעמעל אריינגעקומען צו איהם, אז ער זאָל נאָך אמאָל אהין געהן ריידען איהם דעם שידוך מיט חנה'לען, נאָך דעם ווי מאָטקע איז אוים קאָרעט געוואָרען.

— האָט ניט קיין מורא, איך וועל נישט טרינקען. חנה'לע זאָל אזוי לעבען. איך'ל נישט טרינקען, גוט היטען דעם גראָשען.

— ווילסט דאָך א חתן ווערען — דארפסטו זיך צו עפּעס נעה־מען. געהט מען אויפ'ן גרשיבאָוו, מען זוכט א שותף, מען קויפט זיך א פערד, א וואָגען — וואָס טהוסטו דאָ? — דו דארפסט אוועק פון

דאנען, אז קיינער זאל נישט וויסען ווער דו ביסט געווען, ווען און וואס. — פערשטעהסט, האט איהם ר׳ ברכיה גע׳עצה׳ט אויף מלך קאפע־מאכער׳ס וואונק. און מאטקע האט געפאלגט.

ערשט נאכדעם ווי מאטקע איז שוין געווען א שטיקעל צייט אוועק פון „אלטען מארק" און אלע האבען געהאט פערגעסען אין איהם — און מאטקע איז געווארען דער פישער יונג אויפ׳ן גרשיבאוו — דענסמאל ערשט האט מען מאטקע׳ן צוזאמענגעפיהרט מיט חנה׳לען, אז חתן כלה זאלען זיך בעקענען. אנגעפיהרט דעם שידוך האט מאקע ר׳ ברכיה, און יעצט האט מאטקע געהייסען „א פישער פון גרשיבאוו, א געזונדער יונג, פריי פון מיליטער, מיט א פאאר הונדערט רובעל זיין אייגענס — האט א וואגען מיט א פאאר פערד". מלך קאפע־מאכער מיט זיין ווייב האבען זיך געלאזט רעדען דעם שידוך, און אויס־בעפרעגט זיך וועגען חתן, ווי ער וואלט געוועזן א פרעמדער, וואס זיי האבען איהם קיינמאל נאך נישט געזעהן... מען האט אבגעווערט דאס „זעהעניש" אויף שבת. און שבת נאך מיטאג זיינען זיך חתן־כלה מיט די מחותנים צונויפגעקומען אויף די פאוויא גאס צו דער כלה׳ס פעטער, ביי וועלכען מען האט טאקע חנה׳לען געהאט בעהאלטען פאר מאטקע׳ן. מאטקע איז געזעסען א בלייכער, א דערשראקענער, אין א נייעם קאר־טענעם אנצוג, ווי א חתן בחור און מורא געהאט צו ריהרען מיט א אבר, מיט א האנד, אז ער זאל נישט עפעס צוברעכען אויפ׳ן טיש. געגען איבער איהם איז געזעסען חנה׳לע, אויך א בלייכע און דערשרא־קענע, אין א נייע קליידעל אנגעטהאן. פערפלאכטען די האר אין צוויי צעפ, און א רחמנות, און א חן האט גערוהט אויף איהר קאפ.... מאטקע האט געקוקט אויף איהר און זיין הארץ איז איהם אויסגעגאנגען פאר רחמנות אויף איהר.... עס האט זיך איהם געדאכט, אז זי איז א קליין, קליין פייגעלע, וואס האט נאך נישט קיין פעדערען, ווי ער פלעגט ארויסנעהמען פון די נעסטען פון די בוימער, ווען ער איז נאך א קליינער יאט געווען... און דאס קליינע פויגעלע ציטערט אין זיינע הענד פאר קעלט... און קלאפט מיט די קליינע פליגעלעך... און ער נעהמט עס און לעגט עס אריין צו זיך אין בוזים, אז עס זאל זיך אנ־ווארימען... אזוי האט ער אויך געוואלט זי אריינצונעהמען צו זיך אין זאקעטען בוזים אריין...

דאס געשפרעך איז אנגעגאנגען וועגען היימישע זאכען. מען האט

זיך בעקענט מיט'ן חתן. דער מחותן האָט געוואָלט וויסען, מיט וועמען ער איז זיך משדך, ווער זיין מחותן איז, — אויב דער חתן האָט נאָך אַ פאָטער, אַ מוטער.

— איך האָב אַ מאַמע, אַ טהייערע מאַמע, אַזאַ גוטע מאַמע! ווען איך בין אַ קליין אינגעל געוועזן — אַט אַזאַ קליינער יאַט — האָבען זיי מיך געוואָלט שלאָגען — האָט מיך די מאַמע נישט געלאָזט שלאָגען... און זי האָט מיר....

— און אַ טאַטען האָט ער אויך? האָט דער מחותן פלינק איבערגעהאַקט מאַטקעס רייד, וואָס זייגען גיט שעהן געוועזן פאַר די געסט ביים טיש.

— אַ טאַטען האָב איך אויך, נאָר איהם האָב איך ניט ליעב.

— וואו וואָהנען זיי?

— זיי וואָהנען אין אַ קליין שטעדטעל, אין ווארשעווער גובערניע, אין זשאַבלין.

— און ווי רופט מען דעם חתן מיט'ן אידישען נאָמען? איך מיין, ווי הייסט ער? פרעגט דער שדכן.

— איך הייס מאַטקע.

— מאַטקע? — איך הער דאָס צום ערשטען מאָל.

— ניין. ווען איך בין געוועזן אַ קליין אינגעל האָט מען מיך גערופען מאַטקע — האָט זיך מאַטקע פלינק צוריקגעכאַפּט. איך הייס — אהרון ליב קאַנאַריק. איך האָב אַ פּאַס, אַט דאָ האָב איך איהם. און מאַטקע האָט ארויסגענומען דעם פּאַס.

— אהרון ליב, אַ גאַנץ אידישער נאָמען — האָט ר' ברכיה שדכן געזאָגט צום מחותן.

נור מאַטקע'ן האָט עס עפּעס געגעבען אַ ריס אין הארצען. דאָס ערשטע מאָל האָט ער דערפיהלט אַז ער טראָגט אַ פרעמדען נאָמען פון אַ פרעמדען מענשען, און זיינעם האָט ער בעגראָבען... און דעם ערשטען מאָל האָט ער אָנגעהויבען צוריק צו בענקען נאָך זיין נאָמען — קיינמאָל נאָך האָט ער נישט געפיהלט דאָס בעדערפעניש נאָך זיין נאָמען ווי יעצט, ווען ער געהט אַ חתן ווערען...

מאַטקע האָט געקלעהרט וועגען דעם און איז טרויעריג און שטיל געוואָרען.

— לאָז מען זיי אליין לאָזען, — ווינקט דער שדכן צום מחותן מיט די מחותנת׳טע.

— יונגע־לייט, אפשר ווילען זיי זיך עפּעס זאָגען וואָס מיר טהאָרען ניט הערען. — קומטס, קומטס — האָט די מוהמע גערופען די געסט אין אַן אנדער שטוב אריין, פערשטעהענדיג פון מאַטקעס שווייגען, אַז מאַטקע וויל מיט דער כלה אליין זיין.

אז מאַטקע איז מיט דער כלה אליין געבליבען, איז ער נאָך שטילער, בלייכער און דערשראָקענער געוואָרען. דער יונג וואָס האָט צודריקט מיט זיינע פיס מענשען־לעבענס, איז הילפלאָז געוואָרען בלייבענדיג מיט דער מיידעל אליין, און ניט געוואוסט קיין וואָרט אויסצורעדען, חנה׳לע איז אויך דערשראָקען געוואָרען. ער האָט געהערט ווי איהר הארץ קלאַפּט הויך. נור דאָך האָט זי פריהער געפונען ווערטער ווי ער. זי האָט זיך אָנגערופען:

— מן הסתם איז דאָך מיר שוין בעשערט אזוי, אז איך זאָל פאַר איהן א כלה ווערען. מען זעהט דאָך, עס איז א גאָט׳ס זאַך.

— און זי ווילען פאַר מיר א כלה ווערען? פרעגט מאַטקע בע־שיידען.

— איך וועל אַלעס טהאָן וואָס דער טאַטעשי און די מאַמעשי הייסען מיר. זיי ווייסען בעסער וואָס איז גוט פאַר מיר, — זאָגט חנה׳לע מיט די אויגען צו דר׳ערד.

— און זי ווילען פאַר מיר א כלה ווערען? — פרעגט מאַטקע נאָך אַמאָל איבער.

— איך׳ל איהן זאָגען דעם ריינעם אמת. איך האָב זעהר מורא, מיין הארץ שרעקט מיר זעהר.

— פאַר וואָס האָבען זי מורא? — פרעגט מאַטקע דערשראָקען.

— זי ווייסען שוין פאַר וואָס איך האָב מורא. איך האָב מורא, אז זי זאָלען נישט געהן אויף דעם זעלבען וועג וואָס זי זיינען געגאַנ־גען. וואָס טויג מיר שוין אזא לעבען. איז דאָך גלייכער אז פון אונזער שידוך ווערט גאָר נישט, איידער מיר געהן זיך פאַרבינדען פאַר גאָט און פאַר לייט.

(די מוטער האָט עס איהר געהייסען אזוי זאָגען, כדי מאָטקע׳ן בעסער צו מאכען. נור דאָס מיידעל האָט ווירקליך מורא געהאט פאר מאָטקע׳ן — און טרעהרען האָבען זיך איהר געוויזען אין די אויגען).

מאָטקע האָט גאָר נישט געקענט ענטפערען. געוואָלט האָט ער זיך דאָ אנידערלעגען צו איהרע פיס און איהר אלעס דערצעהלען. דערצעהלען ווי מען דערצעהלט פאר גאָט, פאר א גרויסען רב, פון זיין יוגענד — און אלעס וואָס ער האָט בעהאלטען אין זיין הארץ, אז ער הייסט ניט קאנאריק נור מאָטקע, און אז ער האָט א מענשען גע׳הרג׳עט וועמענס נאָמען ער טראָגט. ער האָט געפיהלט, אז ער בעדארף איהר אלעס דערצעהלען — נור עס האָט איהם געשטערט, וואָס אין די צווייטע שטוב זיינען מענשען. האָט ער געביסען די ליפּען, די הענד האָבען זיך ביי איהם געטרייסעלט, און געשטאמעלט אונפערשטענדליכע ווערטער...

— חנה׳לע... איך׳ל שטארבען פריהער... א טויט זיך אָנמאכען... אין וואסער זיך ווארפען איידער דיר שלעכטס טהאָן... אויף אזוי פיעל שלעכטס טהאָן... איך׳ל דיר זיין א געטרייער מאַן, חנה׳לע, וועסט זעהען... און דער יונג האָט זיך צו־וויינט.

דאָס מיידעל האָט אויף איהם רחמנות געקריגען:

— וויינען זי נישט, איך גלויב איהן, אז איך וואָלט איהן נישט געגלויבט וואָלט איך דאָך מיט איהן נישט קיין כלה געוואָרען...

מאָטקע האָט פלינק די אויגען אויסגעווישט און בעהאלטען די טרעהרען, ווייל פון דער צווייטער שטוב האָבען זיך טריט געהערט.

— געפעלען זיך?

חתן כלה האָבען געשוויגען.

אין אָבענד זיינען געווען די תנאים, די תנאים האָט מען געמאכט אין דער שטיל, נור מיט א מנין געבעטענע אידען, דער מחותן האָט ניט געוואָלט האָבען, אז מען זאָל שוין וויסען אויף דער „אלטער שטאָדט” אז חנה׳לע איז א כלה געוואָרען פאר קאנאריק׳ען. און אייגעטליך האָט ער געוואָלט נאָך די תנאים אָבלייגען, נאָר דער חתן האָט זיך זעהר געבעטען, אז מען זאָל באלד די תנאים שרייבען. אז ס׳איז געקומען צום אונטערשרייבען, האָט דער שדכן פאר׳ן חתן אונטערגעשריעבען:

אהרון ליב קאַנאַריק.

— מזל־טוב, אהרון־ליב, מזל־טוב! — האָט מען מאָטקע׳ן צו־געוואונשען פון אלע זייטען.

נור א וואונדערליכע זאַך. צום ערשטען מאָל איז איהם דער נאָ־מען אזוי פרעמד פאָרגעקומען, און ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, אז ניט ער, נאָר קאַנאַריק איז א חתן געוואָרען פאר חנה׳לען, ווייל מען האָט זיין נאָמען אונטערגעשריעבען אונטער די תנאים...

14.

מאָטקע איז זיך מתודה פאַר זיין כלה.

א גאַנצע וואָך האָבען זיך חתן־כלה ניט געזעהען. דערפאַר זיינען זיי שבת א גאַנצען טאָג געווען צוזאַמען. שבת האָט מאָטקע געגעסען ביי חנה׳לעם פעטער און חנה׳לע איז דאָרט געווען אַ גאַנצען טאָג שבת. זיי זיינען אינאיינעם אויסגעגאַנגען שפּאַציערען, ניט אין זאַקסישען גאָרטען, וואו אַלע האָבען געקענט מאָטקע׳ן, נור הינטער דעם אידישען האָספּיטאַל צום ציטאַדעל צו, וואו עס שטעהען די טאָפּאָלען, און וואו עס געהען די איינזאַמע פּאַארלאַך אין ווארשא. וואָס האָבען עטוואָס צו רעדען צווישען זיך און ווילען ניט אנדערע זאָלען זיי שטערען... אין זאַקסישען גאָרטען און אין אידישען טהעאַטער האָט חנה׳לע נאָך ניט געוואָלט געהן מיט איהם. זי האָט מורא געהאַט, מען זאָל דאָרט מאָטקע׳ן ניט דערקענען.

דורך די פּאָאר וואָכען, וואָס זיי זיינען געווען חתן־כלה, זיינען זיי אזוי נאָהענט געוואָרען איינער צום אַנדערען, אז די כלה האָט מאָטקע׳ן געלערענט, ווי מען לערענט א קליין קינד, ווי ער זאָל זיך פיהרען, און מאָטקע האָט זי אין אַלץ געהאָרכט, אבי ער זאָל ווערען אַן אנשטענדיגער מענש. זי האָט שוין אזוי ווייט געבראַכט, אז מאָטקע איז יעדען שבת געגאַנגען מיט חנה׳לעם פעטער אין די חברה אריין דאַווענען. מאָטקע האָט זיך אָנגעהויבען צו קליידען ווי א חתן־בחור — לענגליך. חנה׳לעם אַ פּאָרטרעט, איינגעפּאַסט אין מעדאַליאָן, האָט מאָטקע געטראָגען אין לאַטץ, און נאָך א פּאָרטרעט האָט ער געטראָגען אנגעקניפּט אין די גאָלדענע קייט צום זייגער, וואָס חנה׳לע האָט איהם געגעבען אַ מתנה. און פון די בעל־עגלה־יונגען, וואָס האָבען געהאַלטען די פערד אויף גרזשיבאָוו, האָט ער זיך געהאַלטען פון דערווייטענס. ניט געגאַנגען מיט זיין אין שענק אריין ביער טרינקען.

און מעהר זיך גע'חבר'ט מיט די בעל־הבתים פישערס, וואס דאס איז מעהר כבוד און יחוס געווען. ווארום אזוי האט חנה'לע געוואלט. און וואס חנה'לע האט געוואלט האט מאטקע געטהאן. ווארום זי האט עס געמאכט אין דער שטיל, כלה־ארטיג, ציערליך־מאניערליך, און האט אזוי געזאגט צו איהם:

— זעהען זי, אהרון ליב, זי זיינען דאך שוין א חתן, עס פאסט דאך נים.

— „זי" זאגסטו מיר גאר, חנה'לע... — האט זי מאטקע אנגענומען ביי דער האנד.

— נו, זאל שוין זיין „דו", — האט דאס מיידעל געזאגט קאקעטיש, אראבגעלאזט די אויגען און גערויטעלט זיך.

און אט פאר די „אראבגעלאזענע אויגען" און דאס רויטלען זיך פון חנה'לען, און פאר דעם „דו" וואס איז ארויסגעגאנגען פון איהר קליין מיילכעל און נאך קלענערע צייהנדלעך — פאר דעם אלעס איז מאטקע געווען אזוי ענטציקט, אז ער וואלט אלעס, אלעם פאר איהר געטהאן.

נור הייסען הייסט ער נאך ביי איהר „אהרון ליב קאנאריק" און נים מאטקע. און ווען זיי געהען שפאציערען איינזאם צווישען די טאפאלען ביי דער ווארשאווער ציטאדעל צו דער ווייכסעל צו, פארנאכט, ווען די זון געהט אונטער, רופט זי איהם „אהרון ליב לעבען". קרענקט עס איהם, און עס דאכט זיך איהם, אז נים איהם מיינט זי, נור קאנאריק'ען, און ער איז נור קאנאריק'ס שטעלפערטרעטער, און באלד וועט זיך קאנאריק אויפהויבען פון טונקלען טייכעל, וואו ער האט איהם אריינגעווארפען, און קומען אהער, און אננעהמען חנה'לען ביי דער האנד — און ער וועט ווערען דער חתן. און זעצען זיי זיך אוועק אויף דער גרינער לאנקע, וואס איז אויפ'ן בערגעל הינטער'ן ציטאדעל, נעהמט זי זיין קאפ צווישען איהרע קאלטע הענדלאך און לעגט איהם אוועק אויף איהר שויס, און קושט מיט איהרע קאלטע ליפען און קאלט נעזעל, און זאגט „טהייערער אהרון ליב", „הארציגער אהרון ליב — מיינער, מיינער". מאכט מאטקע צו די אויגען און זאגט אין דער שטיל, פאר זיך, קוים, קוים מיט די ליפען: „מאטקע"... „מאטקע"... „מאטקע"...

איינמאל, אין א שבועות פארנאכט, דעם ערשטען טאג יום טוב,

איז מאַמקע אויסגעגאַנגען מיט זיין כלה שפּאַציערען. חנה׳לע האָט דענסמאָל געהאַט געמאַכט אויף יום טוב א נייע קליידעל מיט א וועס־טעלע ווי א אינגעל, און א ווייכען ווייבערשען קראַגען — וואָס איז דענסמאָל זעהר אין מאָדע געווען. האָט זי מאַמקע געזעהן אין נייעם קליידעל מיט דעם אינגעלשען וועסטעל און מיט דעם ווייבערשען קראַ־גען, האָט ער געמיינט אז ער ווערט פערכאַפּט; אזוי שעהן און טהייער האָט זי אויסגעזעהן אין דעם נייעם קליידעל. און מאַמקע איז אויך געווען אין א נייעם אַנצוג, וואָרום עס האָט שוין געהאַלטען נאָהענט פאַר דער חתונה, און מען האָט געהאַלטען אין איין איינקויפען אויס־שטייער. זיינען זיי ביידע ארוים פארנאַכט שפּאַציערען, ווי געוועהנ־ליך, צום ציטאַדעל צו. א שבועות־טאָג איז דענסמאָל געווען. א גן־עדן. די בוימער בעקליידעט מיט בעז — עס האָט פּשוט פער־כאַפּט דעם אטהעם. ארונטערגעקומען צום ציטאַדעל צו, ביי די גרינע טאַפּאַלען, האָט זיך פאַר זיי געעפענט א גרויסער הימעל איבער׳ן גרינעם פעלד. איין האַלבער הימעל איז געווען נאָך אין דער זון און דער אַנדער האַלבער הימעל האָט זיך שוין געבאָדען אין בלויען. און אָט איז דאָס בלויעכטס אריינגעשוואומען אין די זון און אָט איז די זון אריינגעשוואומען אין דאָס בלויעכטס. און ביים עק אויף יענער זייט ווייכסעל איז גאָר געווען א רויטער קאַבענדיגער טייך — א גיהנום. און אזוי ליכטיג און פריי איז געווען איבער דער וועלט, אז די פיס זיינען געוואָרען פליגעל, און עס האָט זיך געגלוסט צו טאַנצען. זיי־נען זיי אָנגעקומען צו לויפען צו זייער בעליעבט אָרט — צו דער גרינער לאָנקע, וואָס איז אויפ׳ן בערגעל הינטער די טאַפּאַלען, האָבען זיך דאָרט אוועקגעזעצט און אָפּגעשפּיעגעלט זיך אין׳ם בלאָטיגען טאָרף־זומפּעל, וואָס איז האָרט צווישען די טאַפּאַלען; האָבען גע־רעדט וועגען זייער חתונה, וועגען זייער צוקונפטיגען לעבען; האָבען געלאַכט און געפרעהט זיך, ווי יונגע חתן־כלה. פּלוצים האָט זיך חנה׳לע אָנגערופען אזוי:

— אהרון ליב, פאַרוואָס שיקסטו ניט נאָך דער מאַמען? איך וואָלט געוואָלט זעהען ווי די מחותנת׳טע זעהט אויס.

האָט זיך מאַמקע אָנגערופען מיט הארצקלאַפּען:

— האָסט ליעב מיין מאַמען, חנה׳לע?

— געוויס האָב איך זי ליעב. וואָס פאַר א פראַגע איז דאָס?

וועמען דען זאל איך ליעב האבען? זי איז דאך דיין מאמע, איז זי דאך מיין מאמע אויך.

האט מאטקע פערקרימט די ליפען פאר וועהטאג און האט אזוי געזאגט:

— מארגען שרייב איך אהיים א בריעף און שיק געלד, אז די מאמע זאל קומען.

— איך וויל דורכאוים, אז די מחותנת'טע מיט מיין מאמען זאלען מיך פיהרען אונטער דער חופה, אז ניט וועל איך האבען א געשטערטע חתונה.

האט מאטקע שוין געפיהלט, אז ער איז מיט איהר משפחה. אז חנה'לע איז געבוירען געווארען מיט איהם, און אז זי איז ניט זיין כלה, נור זיין משפחה, זיין נאהענטע משפחה — ווי זיין מאמע.

און אז חנה'לע האט זיך אנגערופען:

— אהרון ליב, איך האב פאר דיין מאמען אנגעגרייט א שעהנע מתנה, א שייטעל מיט א שווארצען קארעקאווען טוך — האט זיך מאטקע אוועקגעזעצט און אנגענומען חנה'לעס האנד און געזאגט אין דער שטיל:

— חנה'לע, איך הייס ניט אהרון ליב, איך הייס מאטקע. רוף מיך מאטקע, איך בעט דיך.

— מאטקע! — לאכט דאס מיידעל פרעהליך — געה שוין, געה שוין, דו לאכסט אויס מיר. וואס פאר א נאמען איז מאטקע? מאטקע פאסט פאר א גנב.

— איך לאך ניט, חנה'לע. איך טראג א פרעמדען נאמען.

— ווי הייסט דו טראגסט א פרעמדען נאמען? וועלכער מענש טראגט דאס א פרעמדען נאמען? דו טרייבסט שפאס.

— איך טרייב ניט קיין שפאס, הארך אוים, חנה'לע, איך האב דיר שוין לענגסט געוואלט זאגען, חנה'לע, דיר בעדארף איך אלץ זאגען. איידער איך געה מיט דיר חתונה האבען, וויל איך אז דו זאלסט אלץ וויסען, פונקט אזוי ווי מיין מאמע. איך וויל דו זאלסט זיין מיין מוטער פון היינט מאל אן. אלעס זאלסטו וויסען.

דאס מיידעל איז שטיל געווארען און דערשראקען. זי האט דער־

פיהלט, אז מאַטקע געהט איהר פערטרויען עפּעס זעהר וויכטיגעס פון זיין לעבען. זי האָט זיך געשראָקען דערפאַר. נור זי האָט געוואָלט וויסען דעם גורל, מיט וועלכען זי פערבינדעט זיך.

— חנה׳לע, זעהסט, אז דו האָסט פריהער אזוי גערעדט וועגען מיין מאַמען, האָב איך געזעהן, אז איך און דו זיינען משפּחה, איך קען דיר אלעס פערטרויען. הערך אויס, חנה׳לע. איך טראָג א פרעמדען נאָמען. פון א מענשען, וואָס איז שוין ניטאָ. וואָס לעבט שוין ניט. דער מענש האָט מיר שלעכטס געטהאָן, זעהר פיעל שלעכטס געטהאָן, און דער מענש האָט געהאַט א נאָמען און איך האָב ניט געהאַט קיין נאָמען. איך בין אנטלאָפען פון דער היים, ווען איך בין א קליינער אינגעל געווען, אָהן א נאָמען בין איך אַנטלאָפען. זי האָבען מיך געשלאָגען. האָב איך צוריק געשלאָגען, האָט מען מיך געזוכט, גע־וואָלט מיך איינזעצען, בין איך אַנטלאָפען. קיין פּאַס האָב איך ניט געהאַט, און אָהן א פּאַס איז אָהן א נאָמען. דו קענסט זיך אין דער וועלט ניט ווייזען — און דער מענש האָט יאָ געהאַט א נאָמען, און א פּאַס, איך האָב איהם מקנא געווען און געקלעהרט, ווי אזוי פון איהם דעם נאָמען מיט דעם פּאַס צוצונעהמען — — — געקלעהרט, גע־קלעהרט, ביז איך האָב עס געטהאָן...

חנה׳לע איז געזעסען, איהר הארץ האָט הויך געשלאָגען. זי האָט ניט געפיהלט דעם נאַסען הויך, וואָס פאַלט אויף איהר, זי האָט נור געפיהלט מאַטקע׳ס גרויסע אויגען, וואָס האָבען אָנגעצויגען איהרע אויגען און איהר פּנים ווי אַן עלעקטרישע שוואַם, און זי האָט געפיהלט מאַטקע׳ס ווארימע האַנד און אָטהעם.

— ...און אַמאָל, אז ער האָט מיר זעהר, זעהר שלעכטס געטהאָן — ער מיט זיינע חברים האָבען מיך געשלאָגען, ביז איך בין קראַנק גע־וואָרען, האָב איך געוואוסט, אז ער געהט אַנטלויפען מיט נאָך אימי־צען, האָב איך זיך מיט יענעם אָבגערעדט, אָבגעוואַרט איהם אין מיטען וועג ביינאַכט, און געמאַכט אזוי — אז ער זאָל פערשווינדען, פער־שווינדען פון דער ערד, און איך טראָג יעצט זיין פּאַס אויף מיין הארץ, און איך רוף מיך מיט זיין נאָמען. האָב ניט קיין מורא, ער וועט שוין קיינמאָל ניט צוריקקומען. ער איז גוט בעהאַלטען אין א טייך מיט א שטיין אָנגעבונדען... קיינער ווייסט ניט. נור זיין נאָמען וויל איך מעהר ניט טראָגען. איך וועל פאָהרען אין מיין שטעדטעל אריין, וואו

איך בין געבוירען, איך וועל געבען די סטראזשניקעס א סך געלד און וועל ארויסנעהמען א פאס אויף מיין אייגענעם נאמען. איך וויל מיך רופען ווי מיין מאמע האט מיך גערופען: מאטקע! איך וויל הייסען מאטקע...

דער יונג האט אבגעהאקט אין מיטען און חנה'לע איז געזעסען ווי איינגעטונקט אין א וואלקען. איהר הארץ און איהרע געפיהלען זיינען געוועזען פער'חלש'ט. און עס האט זיך איהר געדאכט, אז זי שלאפט, אז זי חלומ'ט...

— שוין. יעצט ווייסטו אלעס, אלעס — האט מאטקע אבגע־זיפצט — זאג, זאג, ווילסטו נאך מיין כלה זיין? זאג. א כלה מיט מאטקע'ן, ניט מיט קאנאריק'ען. קאנאריק איז געשטארבען, ער איז טויט... בעגראבען... איך האב איהם גע'הרג'עט, מיט מיינע הענד צודושעט... איך בין מאטקע... מאטקע... זאג, ווילסטו מיט מאטקע'ן א כלה זיין? האב ניט קיין מורא, אז ניט, בין איך נישטא, געה איך אוועק, זעהסט מיך מעהר ניט.

דאס מיידעל האט זיך פלוצים אויפגעכאפט פון די לעצטע ווער־טער. זי האט זיך ארומגעקוקט. די נאכט איז שוין געלעגען איבער'ן ברייטען פעלד. פון דערווייטענס האט זיך געלויכטען דאס ליכט פון דער שטאדט, און פלוצים איז איהר בעפאלען אן אימה צו זיין מיט איהר חתן איינע אליין אין פעלד ביינאכט. האט זי אנגעהויבען צו שרייען מיט אן אונמענשליכע שטימע:

— מאמע! מאמע! מאמע!...

מאטקע האט זיך דערשראקען פאר איהר קול. ער האט זיך אויפ־געכאפט און געזעהען וואס ער האט געטהאן, אז ער האט זיך ארויס־געגעבען. עס האט איהם ניט באנג געטהאן דערפאר, פערקעהרט, ער איז צופריעדען געוועזען, וואס יעצט האט ער שוין גאר ניט אויפ'ן צעווייסען.

— וואס שרייסטו? מענשען וועלען זיך צוזאמענלויפען. קום, איך וועל דיך צוריקפיהרען אין שטאדט אריין. האב ניט קיין מורא, איך וועל דיר גאר ניט טהאן.

— פארוואס זאל איך מורא האבען? — האט דאס מיידעל זיך שוין געהאט געפונען, און איבערלעגט זיך, אז עס איז בעסער ווייטער צו שפיעלען די כלה — דו ביזט דען ניט מיין חתן? פאר מיין חתן זאל

איך מורא האָבען? איך האָב זיך נאָר געהאַט דערשראָקען.

— חנה'לע, חנה'לע, וואָס רעדסטו? — האָט זיך מאַטקע אַראָב־געלאָזט אויף דר'ערד און אָנגעהויבען איינגראָבען זיין פּנים אין איהר.

— קום, קום, — האָט חנה'לע געזאָגט — עס איז שוין נאַכט, די מאַמע וועט אונרוהיג זיין. זי וועט ניט וויסען וואו מיר זיינען.

שווארץ און פעט איז געלעגען די פריהלינגס־נאַכט אין דער לופט און איבער'ן הימעל און אויף דער ערד. אין די נאַכט איז אָנגעקומען צו פליסען די שטילע ריחות פון די פערבאָרגענסטע בליהעכטסען, וואָס האָבען אויפגעעפענט זייערע יוגענד־קוואַלען, און מען האָט געהאַט דאָס געפיהל ווי הונדערט נאַקעטע כלות זיינען איינגעשלאָסען אין א פער־מאַכטען גאָרטען און זוי בע'שכור'ען די לופט מיט דעם יונפרוי־גע־שמאַק, וואָס יאָגט פון זייערע יונגע לייבער ארויס... און אין דער לופט פון דער נאַכט האָבען זיך געטראָגען פערבאָרגענע שווארצע פלעקען אין דער לופטען, ווי שאָטענס פון ניט געזעהענע געשטאַלטען וואָלטען פאַרביי שפּאַציערט פאַר זייערע טריט. אין דער נאַכט און אין דעם דופט זיינען חתן־כלה צוריק אין שטאָדט אריין און האָבען צווישען זיך קיין וואָרט ניט אויסגערעדט...

.15
אוים מחותנים׳שאפט מיט מאָטקע׳ן.

אז חנה׳לע איז געקומען אהיים, האָט זי א דערשראָקענע, א צו־טראָגענע אריינגערופען פאָטער און מוטער אין א צווייטע שטוב אריין און מיט א ציטערענדיג הארץ און אן ערשראָקענעם לשון דערצעהלט דעם סוד וואָס מאָטקע האָט איהר פערטרויעט: אז ער טראָגט אַן אַנדערען׳ס נאָמען, פון אַ מענשען וועלכען ער האָט גע׳הרג׳עט. מלך קאפע־מאכער, דערהערענדיג אזא שרעקליכע זאך, מיט וועמען זיין טאָכטער איז א כלה געוואָרען, איז ער אויך פערציטערט געוואָרען. די ערשטע פאָר מינוט האָט ער גאָר נישט געקענט רעדען, דאָס ווייב האָט זיך געבראָכען די הענד און איז ארוים מיט א געוויין.

— שווייג, גערענק אין גאָט, מען וועט הערען! — האָט ער איהר געזאָגט.

אז די ערשטע איבערראשונג איז אריבער, האָט מען אָנגעהויבען צו איבערקלעהרען וואָס צו טהאָן.

א לאַנגע צייט האָט זיך טאַטע־מאַמע אָנגעקוקט שטום מיט בליקען, ביז חנה׳לע איז פּלוצלונג ארוים מיט א גרויס געוויין.

— וואָס וויינסטו, מיין קינד? דאַנק גאָט, אז ער האָט עס דיר יעצט געזאָגט — וואָס וואָלסטו געטהאָן חלילה נאָך דער חתונה?

מען האָט געטרייסט חנה׳לען און מען האָט זי אריינגעפיהרט אין א צווייטע שטוב אריין.

— די ערשטע זאַך וואָס מיר דאַרפען טהאָן איז בעהאַלטען חנה׳־לען פון איהם — האָט די מוטער געזאָגט, ווען זיי זיינען אליין גע־בליעבען.

— די ערשטע זאַך דאַרפען מיר ארויפגעהן צום פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר און איהם אלעס דערצעהלען, איהם אלעס זאָגען, האָט זיך דער פאָטער אָנגערופען.

— מלך, וואָס רעדסטו!

— וואָס דו הערסט. וואָס ווילסטו, אז דער פּאָלקאָווניק־קאָ־מיסאר זאָל עס געוואָהר ווערען אָהן דיר און דערנאָך זאָל ער דיך און די כלה אויך ארײנציהען מיט'ן חתן? — און גאָט ווייסט וואָס עס קען זיך אויסלאָזען.

—וואָס שרעקסטו מיך איבער? וואָס זיינען מיר שולדיג? מיר האָבען געוואוסט?

— זעהסטו שוין, דורך דעם איז גלייכער אז מיר זאָלען ארויפ־געהן צו איהם, צום קאָמיסאר חוואָסטאָוו און איהם אלעס דערצעהלען: פּאני, אזוי און אזוי איז געווען. מיר האָבען ניט געוואוסט, די טאָכטער אונזערע איז א כלה געוואָרען פאר איהם. ווען מיר זיינען געוואָהר גע־וואָרען אזא זאך, זיינען מיר די ערשטע צו דיר געקומען צולויפען דער־צעהלען, מיר זיינען ניט שולדיג.

— איך וויל נישט זיין דערבײ, נישט פון אונזערע הענד זאָל ער פאלען — בעט זיך דאָס ווייב.

— און אז דו וועסט עס איהם ניט זאָגען, מיינסטו, וועט ער עס ניט געוואָהר ווערען? ער וועט עס געוואָהר ווערען אָהן דיר. עס וועלען זיך שוין געפינען אזעלכע וואָס וועלען איהם דערצעהלען, אז זי ווייסט, ווייסען עס אנדערע אויך. דער שטריק קומט פאר יעדען גנב. און אז עס וועט ניט זיין היינט, וועט עס זיין אין א יאָהר, אין צוויי, ווען דו וועסט שוין זיין משפחה מיט איהם און מען וועט דיך אויך ארײנשלעפען און חנה'לען אודאי, זיין ווייב געווען — געוואוסט און ניט דערצעהלט. איך וועל ניט לאָזען אונגליקליך מאכען מיין טאָכ־טער. איך וועל אויך גאר ניט קוקען, איך געה שוין אריבער צו איהם, אָט יעצט, און דערצעהל עס איהם גלייך, איך וויל דערמיט ניט האָבען צו טהאָן, זיי זאָלען גאר נישט קענען האָבען געגען אונזער קינד.

די לעצטע ווערטער האָבען די אידענע איבערצייגט אז עס איז נויטווענדיג ארויסצוגעבען מאָטקע'ן, כדי צו ראַטעווען זייער קינד. זי האָט שוין גאר נישט געזאָגט נור שטיל געוויינט.

מען האָט ארײנגערופען חנה'לען, זי איז געווען בלייך און דער־שראָקען און האָט ניט געוואוסט וואָס עס איז געשעהן און וואָס עס טהוט זיך מיט איהר.

— טאָכטער, וויין נישט — דאנק גאָט וואָס עס האָט זיך אזוי

אויסגעלאָזט. דו ביזט גאָר ניט זיינע און ער איז ניט דיינער, תנאים איז נאָך ניט חתונה, ער איז א פרעמדער מענש.

חנה'לע האָט פון דעם אלעם געוואוסט, אָבער עס האָט איהר שוין געהאַט געצויגען צו מאָטקע'ן. מאָטקע איז געווען דער ערשטער מאַנס־פּארשוין וואָס האָט זי געקושט.

— מיר מוזען, טאַכטער, פון זיך דאָס פּעקעל אראָבווארפען אום מיר אליין זאָלען נישט אריינפאַלען, מיר מוזען ארויסקומען פון דעם, מיר האָבען דערמיט גאָר ניט צו טהאָן.

אז חנה'לע האָט דערהערט דאָס דער פאָטער פערלאַנגט פון איהר אז זי זאָל מיטגעהען מיט איהם צום פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר און איהם אלעם דערצעהלען וואָס מאָטקע האָט איהר פערטרויעט, איז זי ארויס אין אזא געוויין, אז פאָטער און מוטער האָבען זיך דערשראָקען, אויב חנה'לע קעהר מאָטקע'ן ניט אָן מעהר ווי א כלה... דאָס מיידעל האָט איינגענאָרעט איהר פּנים אין איהרע הענד און זיך איינגעגראָבען אין גאַנצען אין קישען — און ניט געוואָלט קיינעם זעהען און קיינעם הערען.

— הינדעל, איך האָב מורא, איך האָב מורא אז מיר זיינען דער־אינען! דער יונג האָט אונז אונגליקליך געמאַכט.

— וואָס פאַלט דיר איין אויף מיינע שונאים'ס קעפּ? א אונ־שולדיג קינד און דער יונג איז געווען צו איהר ווי א לערן בחור, ווי א רב'ס א קינד, אזוי איז ער זיך בעגאַנגען מיט איהר.

— איך האָב מורא אז מיר מוזען שוין שווייגען, עס איז שוין אונזער אונגליק. זעה, ווי די מויד וויינט, זעה.

— מלך בענקארט, געה אוועק פון מיר! לאָז מיך מיט'ן קינד אליין.

— ווער געוואָהר, הינדעל, ווער געוואָהר וואו מיר האַלטען. איז עס שוין נאָך אלעמען, מוזען מיר שווייגען, איז אונזער בראָך, ווער געוואָהר — האָט דער איד געזאָגט, ארויסגעהענדיג אין א צווייטע שטוב אריין.

— טאַכטער לעבען, זאָג מיר, קינד, שעהם זיך נישט, איך בין דאָך דיר א מאַמע, קינד מיינס — האָט די מוטער גענומען דער טאָכ־טער'ס קאָפּ אויף איהר שויס.

— וואָס זאָל איך דיר זאָגען, מאַמע־לעבען? איך האָב דיר שוין אַלעס געזאָגט.

— האָט ער דיר נישט געטהאָן קיין שלעכטס?

— ווער, מאַמע?

— מאָטקע.

— ניין, מאַמע־לעבען, ער איז אומגעגאַנגען מיט מיר ווי א חתן, ווי א פיין לערן־קינד, ער האָט מיר בלויז געגלעט איבער'ן קאָפּ און מיר געזאָגט אַז ער האָט מיך ליעב, זעהר ליעב. אַלעס וואָס איך האָב געוואָלט האָט ער געטהאָן. ער איז געגאַנגען מיט'ן פֿעטער אין בית המדרש אַריין דאַווענען יעדען שבת. ער האָט זיך שוין נישט גע־חבר'ט מיט יונגען. אַלעס האָט ער געטהאָן פאַר מיר, ווייל ער האָט געוואָלט ווערען אַן אָרענטליכער מענש, אַז איך זאָל איהם ליעב האָבען און דאָס האָט ער מיר אויך דערצעהלט, אַז איך זאָל שוין פון אַלעס וויסען, אום ער זאָל שוין גאָר ניט האָבען צו בעהאַלטען אין זיין האַרצען פאַר מיר. דערפאַר האָט ער עס מיר געזאָגט.

— און וויטער האָט ער דיר גאָר נישט געטהאָן? זעהסטו, מיין קינד, איז ער שוין מיט דיר אַזוי נאָהענט אַז אַלעס איז שוין פֿאַר־פאַלען, וועלען מיר זיך מוזען קנייפּען אין די באַקען און שווייגען, איז עס שוין אונזער שאַנדע, מוז מען שטעלען א חופּה...

— ניין, מאַמעלע, איך האָב דיר שוין געזאָגט, אַז ער איז זיך בעגאַנגען מיט מיר אַזוי איידעל, אַזוי שעהן ווי ער וואָלט נישט געווען דאָס, נור א לערן־קינד. ער האָט געזאָגט אַז גאָט וועט איהם העלפען און ער וועט שוין האָבען די זכיה צו שטעהען מיט מיר אונטער דער חופּה, וועט ער זיין דער גליקליכסטער מענש.

— ער וועט שוין די זכיה האָבען, ער וועט שוין... גליקליך ביזטו מיין קינד וואָס דו האָסט זיך ניט געלאָזט פערפיהרען פון איהם. מלך — רופט זי אַריין דעם מאַן — וואָס האָסטו געפלאַפּעלט, וואָס האָסטו געוואָלט פון דער מיידעל? — ווי א לערן־קינד איז ער זיך בעגאַנגען מיט איהר. ער האָט זי איידעל בעהאַנדעלט.

— אויב אַזוי, זאָל דאָס אַלעס אויסגעהען צו זיין קאָפּ! — זיי־נען מיר ריין דערפון. קום מיין קינד — די מינוט קום מיט מיר.

— וואוהין, טאַטע?

— צום פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר כוואַסטאָוו — אַלעס זאָלסטו איהם דערצעהלען, אַזוי ווי דו האָסט מיר דערצעהלט. אַלעס!

— טאַטע!...

— מיט געוואַלד וועל איך דיך שלעפּען, מוזט דיך ראַטעווען, מיין קינד. וואָס קעהר ער זיך אָן מיט דיר? ער האָט דען חתונה געהאַט מיט דיר? אוים מחותנים׳שאַפט!... א פרעמדער איז ער. וואָס געהט ער אונז אָן? קום!

16.

מאטקע האט א גוטען שוטץ־מלאך...

מלך קאפע־מאכער האט די טאכטער געשלעפט מיט געוואלד צום פאלקאוניק־קאמיסאר און שוין, ביינאכט. „ניט איבערנעכטיגען זאל עס ביי מיר!" האט ער געשריען, אומזיסט האט חנה׳לע געוויינט זיך געבעטען ביים פאטער — דער איד האט זי געשלעפט, און חנה׳לע איז געגאנגען.

זיי האבען אבער דעם פאלקאוניק־קאמיסאר ניט געטראפען, ניט אין צירקעל און ניט אין דער היים. דער פאלקאוניק האט פערבראכט די אבענדען אין קאפע־שאנטאן „אקוואריום". וואו עס איז אויפגע־טרעטען די בעריהמטע שפאנישע דראמען־טענצערין „דאראטהעא", וועגען וועלכער די ווארשאווער צייטונגען און די גאנצע ווארשאווער „קאוואלעריע" האבען געשריעבען און גערעדט, אז זי האט די שעהנסטע פיס אויף דער וועלט...און פאלקאוניק־קאמיסאר כוואסטאוו איז גע־ווען מיט דער שפאנערין א גאנצער מחותן. ניט איינער פון די אפי־ציערען־וועלט האט איהם מקנא געווען די שלאנג־בויגענדע שפאנערין מיט איהרע בלייכע דינע פינגער און אויסגעאיידעלטע פיס, וועלכע גיסען זיך אין איהרע זיידענע זאקען, ווי אן אויסגעטאקטער בעבער מיט וויין... און מען האט זיך געהאלטען אין איין סוד׳ען פון וואנען די שפאנערין קומט, און פון וואנען פאלקאוניק־קאמיסאר כוואסטאוו איז מיט איהר אזא מחותן... דאס סוד׳ען זיך אבער און דאס ארט, וואס מען האט אנגערופען פון וואנען „די שעהנסטע פיס" קומען, האט דער שפאנישער דראמען־טענצערין נאך מעהר רייטץ געגעבען. אלע האבען דעם קאמיסאר מקנא געווען און איהם בעגליקווינשט מיט „אזא נומער". און פאלקאוניק־קאמיסאר כוואסטאוו איז אויף זיין „נומער" זעהר שטאלץ געווען.

מלך קאפע־מאכער, ניט געפינענדיג דעם קאמיסאר ניט אין דער היים און ניט אין צירקעל, האָט געשלעפּט די טאָכטער אין שאנטאן „אקוואריום" און אז דאָס ווייב האָט געפּרוּאווט אָברעדען, אז מען זאָל עס אָבלעגען אויף מאָרגען, האָט דער איד גע'טענה'ט:

— נאר איינער, וואָס פריהער איז בעסער פאר אונז. ביז מאָרגען ווער ווייס וואָס עס קען זיך מאכען. אפשר וועט ער זיך איבערלעגען, חרטה האָבען וואָס ער האָט זיך מודה געווען, אנטלויפען, אָדער אונז נאָך שלעכטס טהאָן — אונז אויך ארײנשלעפּען... אויף די הייסע שעה, אז ער ריכט זיך גאָר ניט דארויף, דארף מען איהם פּאקען.

און אז חנה'לע האָט געוויינט, האָט דער איד דער אידענע איינגערוימט אין אויער:

— מען קען נאָך כאפּען פאר אזא מעשה געלד אויך. קאָזנאַטשייסטוואָ בעלוינט פאר אזא זאך, מיט א הונדערטער און אמאָל מיט א פּאָאר. זי קען קריגען נדן דערפאר.

געגען דעם לעצטען ארגומענט האָט די אידענע ניט געקענט ביי־שטעהען, און האָט זיך אָנגעהויבען בייזערען אויף דער טאָכטער:

— חנה'לע, וואָס ווילסטו אונז אונגליקליך מאכען? דיך און אונז אויך — מיר מוזען ווי אָם שנעלסטען דאָס פּעקעל פון זיך אראָב־ווארפען.

אָבער אין שאנטאן „אקוואריום" האָט מען זיי ניט ארײנגעלאָזט. דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר איז געווען פערנומען. עס האָט פּונקט אויפ־געטרעטען אויף דער ביהנע „דראָמטהעא". זי איז געגאנגען אָנגעטהאָן אין א שווארץ זיידען קורץ שאנטאן־קלייד מיט קליינע בלישצענדע פּעריל בעזעצט. מיט נאקעטע פיס, מיט צופּלאָשעטע שווארצע האָאר האָט זי געטאנצט אויף א ווייכע דראָט, וואָס איז געווען געצויגען איבער דער ביהנע. די מוזיק האָט אויפגעהערט צו שפּיעלען. אין זאאל איז האלב טונקעל געווען, און דער עולם האָט זיך אויפגעשטעלט פון די פּלעצער, און די דאַמען מיט די אָפיציערען פון זייערע לאָזשען. און אלעמענס בליקען זיינען געווען צוגעצויגען צו דער ביהנע, וועלכע איז געווען רויט בעלויכטען ווי מיט א בלוט־בעלויכטונג. די דראָטען־טענצערין האָט זיך געגליטשט מיט איהר קליין שווארץ שירעמעל איבער דער דראָט און געבויגען אזוי איהר בויגזאמען שלאַנגענדיגען קערפּער, אז זי האָט געקענט ארויסווייזען די „שעהנסטע פיס" אין דער

וועלט. די ביהנע איז געווען פון הינטען אויס בעלויכטען רויטליך, און דאָס קליידעל עקסטרא שווארץ, כדי די העלקייט פון די פיס זאָל זיך בולט'ער אָנזעהן. און די דראָט איז געווען אין דער הויך, כדי אלע זאָלען קענען זעהן די פיס. די דאַמען און די אָפיציערען — אלע זיי־נען געווען פערכאַפּט פון די ווייכע סאַמעטענע מוזיק־ליניע, פון דעם עדלען געבוי פון די פיס וואָס האָבען זיך געגאָסען ווי ווייַן אויס א בעכער. דורך די ווייסקייט פון די פיס האָבען זיך ארויסגעצויגען די בלויע אָדערען, וועלכע האָבען אין דער בלוט־רויטער בעלויכטונג אָנ־גענומען א רויטליכען קאָליר, און די אָדערען זיינען געווען ווי שנירלאַך בלוט, וואָס ציהען זיך איבער די ווייכע ווייבערשע ווייסקייט פון פוס... אלע זיינען געווען ענטציקט פון די רויטליכע אָדערען; די דאַמען נאָך מעהר פון די הערען, און אלע האָבען מיט א פריידענס־קרעכץ אויסגעשריען, ווען די דראָטען־טענצערין האָט פּלוצלונג געגעבען א שפּרונג אויף פון דער דראָט אין דער לופט און עס האָבען זיך איהרע פיס געשלענגעלט ווי צוויי ווייכע לאַבענדזש־העלזער. אין א סעקונדע איז זי ווידער שטעהן געבליבען אויף דער דראָט. אלע האָבען גע־כאַפּט די שאַמפּאַניער גלעזער אין די הענד און געבויגען צו איהר און געקרעכצט פאר פרייד, און זי האָט אָבגעענטפערט מיט א בויג פון איהר נאַקעטען שעהנעם פּוס...

דענסטמאָל האָט מען דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר, וועלכער איז געשטאַנען נעבען דער ביהנע און געגעסען די דראָטען־געהערין מיט די אויגען, אָנגעזאָגט, אז עפּעס א איד מיט א טאָכטער ווילען איהם זעהען. ער האָט זיי געשיקט צום „טייוועל", און ווייטער געווען פער־נומען מיט די קונצען־מאַכערין.

אָבער מלך קאפּע־מאַכער איז ניט אָבגעטראָטען.

— א גאַנצע נאַכט וועל איך דאָ וואַרטען, — האָט ער געזאָגט. ער האָט מורא געהאַט, אז טאָמער וועט ער אהיים געהן און אָבלעגען אויף מאָרגען, וועט דער יונג שוין פערשווינדען און וועט נור טראָגען א האַס אויף איהם. און עפּעס אן אונפערשטענדליכע נקמה האָט דעם אידען ארומגענומען, דוקא מאָטקע'ן צו פּאַקען נאָך היינט ביינאַכט, ווען ער שלאָפט און ריכט זיך גאָרניט דערויף. עס איז שוין ביי מלך דעם קאפּע־מאַכער געוואָרען אן אַמביציע, א נקמה־געפיהל און ער האָט עס געוואָלט גלייך אויספיהרען.

באַלד האָט זיך דער פּאַלקאָווניק־קאָמיסאַר מיט זיינע פריינד, א שטאַבס־אָפיציער און א ריכטער און נאָך עפּעס א ציווילנער, געפונען אין זייער קאַבינעט, וואו זיי האָבען מיט בלומען און שאַמפּאַניער אין די הענד אָבגעוואַרט די דראַמען־געהעריין. באַלד האָט „קרומאַשאַטקאַ“, דער שעהנער יונג, וואָס האָט פערקויפט ציהרונג צו די שאַנסאָנעטקעס, זי אַריינגעטראָגען אויף די הענד און דער פאָן „דירעקטאָר“ איז נאָכגעלאָפען שווער אָטהעמענדיג. די געזעלשאַפט האָט זי עמפּפאַנגען מיט א הורראַ. דער פּאַלקאָווניק־קאָמיסאַר האָט אַנידערגעקניעט פאַר איהר און זי האָט א לייכטען שפּרונג געגעבען, געשטעלט זיך מיט איהרע נאַקעטע פיס אויף זיין פּליך און א שפּרונג געטהאָן אויף די ווייכע זאָפאַ ארויף.

— נו, קרומאַשאַטקאַ, ווייז וואָס דו האָסט! — האָט זיך דער פּאַלקאָווניק־קאָמיסאַר אָנגערופען.

— צוויי טהייערע רינגען מיט רויטע שמאַראַגדען, אויסגעקויפט פון פּעטערבורגער לאָמבאַרד, וואָס די „קעניגין פון די פּעריל“ האָט פערזעצט.

— וויין אהער.

און דער פּאַלקאָווניק־קאָמיסאַר האָט מכבד געוועזן מיט די רינגען דעם שעהנעם יונגען שטאַבס־אָפיציער, וועלכער האָט אַנידערגעקניעט און אָנגעטהאָן די רינגען אויף די צוויי דיקע פינגער פון דער דראַמהען־טענצערינס פיס.

דענסטמאָל האָט דער דיענער ווידער געמעלדעט דעם פּאַלקאָווניק־קאָמיסאַר:

— פּאַני פּאַלקאָווניקו, דער איד וויל ניט אוועקגעהן. ער איז דאָ מיט זיין ווייב און זיין טאָכטער. זיי זאָגען, אז זיי האָבען אייך מיטצוטהיילען זעהר א וויכטיגע זאַך.

— וואָס ווילען די אידען האָבען פון מיר? איך האָב דאָך זיי געזאָגט, אז זיי זאָלען קומען מאָרגען אין צירקעל.

— זיי זאָגען, אז עס איז א זאַך, וואָס איהר דאַרפט היינט, שוין, וויסען, — האָט אָבגעענטפערט דער דיענער, וועמען מלך קאַפּע־מאַכער האָט געגעבען טרינק־געלד.

— אפשר ווילען זיי דיר די טאָכטער פערקויפען. זיי ווייסען

דאָך, אז דו ביזט א פּרויען־פּרעסער און דו האָסט ליעב שעהנע מיידלאך, נאָך דערצו אידישע.

דעם פאַלקאָווניק־קאָמיסאַר האָט זעהר אָנגעשמעקט דער קאָמפּלי־מענט. ער האָט זיך אָנגערופען מיט א פערגניגענדען שמייכעלע:

— עפּעס א שעהנע טאָכטער האָט ער, דער איד?

— זעהר א שעהנע מיידעלע, א זשידאָווקעלע, א געשמאַקע.

— אויב אזוי, פיהר זיי דאָ אריין.

— ניין, ניין! ניט דאָ. געה דו ארויס צו זיי. דאָ איז א דאַמע דאָ, — האָט זיך דער ריכטער אָבגערופען, ווייזענדיג אויף דער טענ־צערין — אפשר איז עס פאַר איהר אונאַנגענעהם.

— איך האָב מורא איך צו לאָזען דאָ אליין מיט מיין שעהן פויי־געלע — האָט זיך דער פאַלקאָווניק אָבגערופען — איהר קענט דאָ אויף מיר פאַר איהר שלעכטס אָנרעדען. פאַר דיר האָב איך שוין ניט קיין מורא אַלטער תרח, — האָט דער פאַלקאָווניק געזאָגט צום ריכטער — נור אָט פאַר דעם יונגען שנעק — ווייזט ער אויפ'ן יונגען אָפיציער — זיי נעהמען ביי אונז אַלע פויגעלעך אוועק, די יונגע שנעקעס.

— אויב אזוי, פּאַני פאַלקאָווניקו, קענט איהר זיי דאָ עמפּפאַנגען — ווייזט דער דירעקטאָר אויף א צווייטען צימער מיט גלעזערנע שויבען, וואָס האָט זיך אָנגעשלאָסען ביים קאַבינעט — אי דער קאָ־מיסאַר וועט זיין נאָהענט צו זיין פויגעלע, און אי ער וועט קענען די אידען עמפּפאַנגען.

— פיהר זיי דאָרט אריין אהין! — האָט דער פאַלקאָווניק בע־פוילען דעם בעדיענטען.

דער פאַלקאָווניק־קאָמיסאַר איז אריין אין דער צווייטער שטוב צו די אידען, וואָס מען האָט איהם אריינגעבראַכט, און דער עולם איז גע־ווען פערנומען מיט טרינקען. דער דירעקטאָר איז געגאַנגען ברענגען עפּעס א נייע מאַרקע שאַמפּאַניער, און „קראָמאַשאַטקאַ“ איז גע־גאַנגען האַנדלען אין די אַנדערע קאַבינעטען. די דראַמען־טענצערין, וועלכע איז איצט געוועזן די קעניגין פון די צוויי הערען, וואָס זיינען איבערגעבליבען מיט איהר, האָט מיט ביידע קאָקעטירט, און האָט ביי־דע גערייצט, ניט פאַר לוסט, נור אויס געוואָהנהייט און צו ערגערען

דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר. זי האָט געלאַכט און געוויזען איהרע קליי־נע שאַרפע ווייסע צייהנדלאַך, פון וועלכע דער ריכטער איז שיער ניט פון זינען אראָב.

פּלוצים האָט זי דערהערט פון דעם צווייטען צימער, וואוהין דער פּאָלקאָווניק איז אריין, א געוויין פון א יונג מיידעל. די דראָטען־טענצערין, ועמען עס איז בעקאַנט פאַרגעקומען אי די שטימע, אי דער געוויין, איז געבליבען זיצען ווי פערגאפט. זי האָט זיך אויפגע־הויבען, לייכט אונטערגעשפּרונגען צו דער טהיר, פּאַמעלאַך זי אויפ־געעפענט און אריינגעקוקט. זי האָט געזעהן ווי חנה'לע שטעהט א וויינענדיגע פאַר'ן פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר און פערהילט זיך מיט אַ טי־כעל די אויגען. און דער פּאָטער שטעהט איבער איהר און שרייט:

— דערצעהל אַלעס דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר, ווי פּאַר א פּאָ־טער דערצעהל איהם אלעס, וואָס דער חתן דיינער האָט דיר געזאָגט. אזוי ווי דו האָסט מיר דערצעהלט אין דער היים.

די דראָטען־געהערין האָט שוין פון אַלעם געוואוסט. זי איז בלייך געוואָרען, דערשראָקען. באַלד האָט זי צוגעקלאַפּט די טהיר און איז צוריק אוועק צו די געסט.

— ווי א פרוי איז נייגעריג! דערהערט א פרוי א שטימע, איז זי שוין דאָ.

— דאָס איז זי אויפערזיכטיג אויפ'ן פּאָלקאָווניק, ער זאָל זיך קיין אַנדערע ניט נעהמען, ניט וואהר? — האָט דער ריכטער זי אָנ־גענומען ביי דער האַנד.

— וואָס דען, אויף דיר זאָל איך זיין אויפערזיכטיג, מיט דיין פּליך אויפ'ן קאָפּ? — האָט זי געפּאַטשט מיט איהר האַנד אויפ'ן ריכטער'ס קאָפּ און געלאַכט.

זי האָט געוואוסט, אז דרינען האַנדעלט זיך וועגען מאָטקע'ן. און איין זאַך איז איהר מיט אַמאָל קלאָר געוואָרען — זי מוז מאָטקע'ס לעבען ראַטעווען. די ערשטע זאַך אויפהאַלטען דעם קאָמיסאַר ביז טאָג, ביז מאָטקע וועט פון דער היים אוועק, אז מען זאָל איהם שוין ניט געפינען.

זי האָט געכאַפּט א פלאַש שאַמפּאַניער, אנגעגאָסען די גלעזער, און געשריען צו די הערען: טרינקען! און כדי דעם פּאָלקאָווניק אייפערזיכטיג צו מאַכען, האָט זי איהרע נאַקעטע פיס אוועקגעלעגט

אויף דעם יונגען אָפיציערס שויס. זי האָט איהם נעגלעט מיט איהרע פיס, און דער יונגער אָפיציער האָט זי געקושט אין די פיס.

באַלד איז אריינגעקומען דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר א רויטער, אַן אָבגעקאָכטער, געדרעהט זיך די וואָנצעס און גערעדט ווי צו זיך:

— זעהר א וויכטיגע זאַך, אינטערעסאַנט... אינטערעסאַנט... מען דארף באַלד אָנהייבען צו טהאָן...

מאַרי האָט איהם ניט געהערט. זי האָט מיט איהרע נאַקעטע פיס ארומגענומען דעם יונגען אָפיציער ווי מיט צוויי לייכטע הענד.

— וואָס געהסטו טהאָן? זעהסט, דאָ האַלט עס מיט דיר אין סכנה — ווייזט דער ריכטער אויף מאַרי'ס פיס...

— ברודער, די פּאָליכט רופט... אַלערערשטענס דאָס געזעץ, דער־נאָך דאָס פערגעניגען. זעהר אינטערעסאַנט, אַ־וואַ, א וואוילער חתן,
— זאָגט דער קאָמיסאר פאר זיך און קלינגט נאָכ'ן דיענער.

— וואָס, ביזט משוגע געוואָרען? וואוהין געהסטו? און דו לאָזט זי איבער דאָ מיט דעם? איך, ברודער, בין דאָ אַן איבריגער. אַז זיי זיינען ביידע, זעהען זיי מיך גאָר ניט, — זאָגט דער ריכטער.

— זאָל ער געהן, זאָל ער געהן, און איך וועל פאר אייך, מיינע העררען, דאָ אויספיהרען דעם שלאַנגען־טאַנץ, וואָס דער רעזשיסער האָט מיך אויסגעלערנט. ווארט אביסעל, זאָל ער פריהער אָוועקגעהן,
— רופט זיך אָן מאַרי. געכאַפּט דעם יונגען אָפיציער'ס גלאָז, גע־טרונקען פון זיין גלאָז און דערנאָך עס איהם געגעבען אין מויל אריין.

— שעהן זעהסטו אויס, כוואַסטאָוו! הפנים מיר זיינען ביידע אַלט. מיר ביידע טויגען שוין אויף טויזענד כפרות, — האָט געלאַכט דער ריכטער, וועלכער איז שוין האַלב־שכור'לעך געוועזן.

— אויב אזוי, געה איך ניט ביז דו וועסט ניט אויספיהרען דעם שלאַנגען־טאַנץ. פאר מיר האָסטו איהם נאָך ניט געטאַנצט; פאר זיי געהסטו איהם שוין טאַנצען!

— און איך וועל ניט פריהער טאַנצען, ביז דו וועסט ניט אוועק־געהן, געה, געה!...

— אָ, שעהן, שעהן, כוואַסטאָוו, א בראָך נאָך דיינע יאָהרען! — האַלט אַלץ אין איין לאַכען דער אַלטער ריכטער.

— און איך וועל ניט פריהער געהן, ביז דו וועסט ניט טאַנצען — שפּאַרט זיך כוואָסטאָוו — און — געה צום טייוועל! — שרייט ער צום דיענער, וועלכער איז אריינגעקומען אויף זיין רוף.

— און איך וועל ניט טאַנצען אז דו וועסט דאָ זיין, — רייצט זיך אלץ מיט איהם די דראָמען־געהערין. — כוואָסטאָוו, געה דערלאַנג מיר א קישעלע! — בעפעהלט זי איהם מיט א געביעטערישען טאָן.

כוואָסטאָוו האָט איהר דערלאַנגט א קישעלע און געבליבען שטעהן.

— און יעצט געה ארויס, געה צו דיינע פליכטען.

— איך וועל ניט געהן, איך וועל דאָ זיין, — האָט ער זיך איינגעשפּאַרט.

— אויב אזוי, שיק דיינע אידען צום טייוועל און זעץ זיך אוועק ווי א מענש. האָסט געסט פערבעטען, און יעצט לאָזטו מיך אליין מיט זיי. א שעהנער קאַוואַליער ביזטו, — נעהמט זי איהר זיידען געשטיקט טיכעל צו די אויגען.

— דאָס איז רעכט, זי האָט רעכט, כוואָסטאָוו, — האָט דער ריכטער און דער אָפיציער צוגעשטימט — געה בעט זי איבער.

— איך וויל ניט, איך וויל ניט! — האָט מארי געשריען.

— זעהסט וואָס דו האָסט אָנגעמאַכט, כוואָסטאָוו, מיט דיינע אידען? זי האָסטו בעליידיגט און אונז האָסטו דעם אבענד פערשטערט.

— שולדיג! — האָט זיך כוואָסטאָוו געקלאַפּט אין הארץ — דאָס געזעץ פערלאַנגט, און די פליכט רופט. זאָל זי צוזאָגען, אז זי וועט טאַנצען דעם שלאַנגען־טאַנץ, שיק איך די אידען צום טייוועל און איך בלייב.

אין א פּאָאר מינוט ארום איז כוואָסטאָוו געשטאַנען ביי דער טהיר און גערעדט מיט מלך קאפּע־מאַכער. ער האָט גערעדט הויך, כדי דער ריכטער און דער אָפיציער זאָלען הערען, אז עס איז א וויכטיגע זאַך:

— דו געה אהיים, און זאָג קיינעם, קיינעם קיין וואָרט ניט דערפון. מאָרגען. ווען קומט ער צו דיר, צו דיין טאָכטער?

— ער קומט יעדען פּארנאַכט נאָך דער ארבייט. אזוי ארום זעקס א זייגער.

— דאָס איז גוט. איך וועל איהם שוין דאַרט ביי דיר אָבוואַר־טען מיט מיינע לייט. אי לייכט וועט עס זיין, אי אָהן סקאַנדאַלען. פערשטאַנען ?

— פערשטאַנען, — האָט דער איד געענטפערט.

— געה אהיים, און דערציהל קיינעם קיין וואָרט ניט. און דו וועסט פון מיר בעלוינט ווערען דערפאַר.

מאַרי האָט גוט אויסגעשפּיצט די אויערען, אז קיין וואָרט זאָל איהר ניט פערלוירען געהן פון דעם וואָס דער קאָמיסאַר רעדט מיט מלך קאַפּע־מאַכער. זי האָט שוין אַלעס געהערט און פון אַלעס געוואוסט.

— אַ וויכטיגע זאַך, אַ אינטערעסאַנטע זאַך, — האָט דער קאָ־מיסאַר געזאָגט צו זיינע געסט — בעדאַרף געהן, דאָס געזעץ רופט. נור דאָס האַרץ לאָזט ניט, — ווייזט ער אויף מאַרי'ן — געמאַכט אזוי, אז אי דאָס האַרץ איז רוהיג און אי דאָס געזעץ וועט ניט ליידען. קאָפּ דאַרף מען נור האָבען, דאָס איז אַלעס. נו, יעצט, מיין קעצעלע, דאָס טאַנץ. מיר קומט...

— יאָ, ער האָט רעכט, איהם קומט, — האָבען אַלע מיטגעשטימט.

— ער האָט נאָך צייט, זאָל ער טרינקען. מיר אַלע האָבען גע־טרונקען, ווען ער האָט געהאַט צו טהאָן מיט עסקים.

— דאָס איז וואהר, כוואַסטאָוו ; דו האָסט מזל, זעהסט ווי זי זאָרגט וועגען דיר.

— דאָס איז אַלץ מיין האַרץ שולדיג. אַ גוטע האַרץ — זאָגט ער אליין אויף זיך.

אין אַ שטונדע אַרום זיינען זיי שוין אַלע געווען שכור. דאָס „געזעץ" און די „גערעכטיגקייט" אין די געשטאַלטען פון קאָמיסאַר כוואַסטאָוו און פון דעם ריכטער האָבען געקניעט פאַר דער דראָטען־געהערין, און זי האָט געגאָסען ווין אויף זייערע ביידענס פּליכען, פאַר וואָס דאָס „געזעץ" און די „גערעכטיגקייט" האָבען איהר די הענד גע־קושט.

דערנאָך האָט זי אויסגעפיהרט דעם שלאַנגען־טאַנץ, וועלכער איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס דאָס מיידעל האָט זיך געשטעלט אויף די הענד מיט די נאַקעטע פיס אין דער הויך, און איהרע פיס, ווי צוויי

בלייכע העלזער פון לאבענדזשעם, האבען זיך געשלענגעלט איינער אין אנדערען. די פיס האבען געהאלזט, געליעבט, געגלעט און געקושט ווי הענד... אזוי האט זי זיי אבגעהאלטען א גאנצע נאכט, ביז אין גרויסען טאג אריין, און האט זיי אבגעלאזט שכור פון וויין, ליעבע און רייץ.

קוים האט זי נור כוואסטאוו'ן ארויסגעלאזט פון איהרע ארעמס, אין וועלכע זי האט איהם געהאלטען איינגעוויעגט ביז'ן שפעטען מארגען אריין, איז זי ארוים אויף דער גאס, געכאפט א דראשקע און געלאפען זוכען מאטקע'ן.

אין דער היים אויף זיין וואהנונג האט זי איהם שוין ניט געפונען...

17.

חנה'לע פאַר וואָס ?...

מאָטקע האָט זיך אויפגעכאַפּט דעם מאָרגען אַ פרישער און אַ נײַ־זונטער. דאָס וואָס ער האָט נעכטען געעפענט זיין האַרץ פאַר חנה'לען, און זי ווייס שוין אַלעס, אַז ער איז ניט קאַנאַריק, נאָר מאָטקע — דאָס האָט איהם געמאַכט ווי נײַ געבאָרען. אפילו עס זאָל איהם אַלעס קאָסטען, האָט ער זיך געטראַכט, אפילו אַז זי זאָל ניט מעהר מיט איהם וועלען אַ כלה זיין און אָפּלאָזען דעם שידוך, נאָר דאָס וואָס זי ווייסט שוין פון אַלעס — דאָס האָט איהם גליקליך געמאַכט. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ערשט צייט נעכטען, צייט ער האָט זיך פאַר איהר מתודה געוועזן, איז ער מיט חנה'לען אַ חתן געוואָרען. צוערשט איז קאַנאַריק אַ חתן געוועזן, קאַנאַריק איז מיט חנה'לען שפּאַציערען געגאַנגען. פון נעכטען אָן האָט ער קאַנאַריק'ען צוריק אַריינגעוואָרפען אין טייכעל, וואו ער איז געלעגען און מאָטקע איז מיט חנה'לען אַ חתן. מאָטקע וועט מיט חנה'לען חתונה האָבען און דאָס איז ער, מאָטקע.

מיט דעם געזונטען ווילען פון אַ מענשען וואָס מאַכט זיך זיין צוקונפט מיט זיינע אייגענע הענד האָט זיך מאָטקע פריהער אויפגעכאַפּט היינט ווי אַן אַנדערס מאָל צו דער אַרבייט. ער האָט איינגעשפּאַנט זיינע פערד און אַראָפּגעלאָזט זיך צו דער באַהן אָפּנעהמען אַ וואַגאָן געפרוירענע פיש, וואָס זיינען געקומען פון רוסלאַנד פאַר אַ סוחר. עס האָט איהם היינט געשמעקט די אַרבייט און ער האָט געקלעהרט וועגען דעם ווי ער וועט פאַרנאַכט געהן צו חנה'לען און זי בעטען, אַז זי זאָל שרייבען אַ בריעף צו זיין מאַמען, אַז זי זאָל קומען קיין וואַרשאַ. אָבער ניין, „אפשר איז בעסער איך זאָל אַליין אין קליינעם שטעדטעל פאָהרען און אַרויסקריגען אַ פּאַס פון נאַטשאַלסטוואָ פאַר געלד", האָט ער געטראַכט. ער האָט זיך געוואָלט וועגען דעם אַלעס

איבערלייגען און איבערעדען מיט חנה׳לען. און ווי אזוי זי וועט איהם עצה׳נען, אזוי וועט ער טהאָן.

נאָר אזוי ווי מאָטקע איז אָנגעקומען מיט זיינע פערד אויפ׳ן גרזשיבאָוו צום סוחר, האָבען איהם זיינע חברים, די פוהר־יונגען, דער־צעהלט, אז עפּעס א נקבה, פון די „ריכטיגע נקבות" אין א דראָזשקע, האָט זיך געפרעגט אויף איהם און זוכט איהם ארום. מאָטקע׳ן איז געווען א וואונדער, ווארים צייט ער האָט אריינגעגעבען די דראָטען־געהערין אין שאנטאן „אקוואריום" האָט ער זי ניט געזעהן. און דאָס קען דאָך ניט זיין קיין אנדערע ווי מארי, ער האָט אויסגעשפּיגען און געזאָגט „א בייזער חלום אויף איהר קאָפּ" און ווייטער זיך גענומען צו דער ארבייט, אויסלאָדענען די פיש. ערשט א דראָזשקע איז צוגע־פאָהרען צום וואָגען, ביי וועלכען ער איז געשטאַנען, און מאָטקע האָט בעמערקט א בעקאַנט פּנים שטאַרט ארויס פון די דראָזשקע און ווינקט צו איהם.

— א בייזער חלום אויף דיין קאָפּ! — האָט ער זיך געטראַכט, דערקענענדיג מארי׳ן — וואָס וויל זי פון מיר? און ער איז צוגעגאַנגען צו דער דראָזשקע געוואָהר ווערען, וואָס זי האָט צו איהם.

ראַטעווע דיר דאָס לעבען ווי אַם שנעלסטען! — פּאָליציי זוכט דיך, כוואַסטאָוו ווייסט פון אַלעס.

מאָטקע איז בלייך געוואָרען, פערביסען מיט די ליפּען און גע־פרעגט רוהיג:

— וואָס, דו האָסט מיך ארויסגעגעבען?

— איך נישט, דיין כלה, חנה׳לע, איז געווען נעכטען מיט איהר פאָטער ביי כוואָסטאָוו׳ן און איהם אַלעס דערצעהלט.

— וועמען דערצעהלסטו מעשיות? — לאָז דיר א פייער אין דיינע אויגען אריין! חנה׳לע האָט געזאָגט? אז דו האָסט גאָר ניט געזאָגט, האָט קיינער ניט געזאָגט.

— אָבער געדענק אין גאָט, פּאָליציי זוכט דיר! כאַפּ א דראָזשקע און פאָר נאָך מיר, איך האָב ביי מיר געלד, מיר מוזען ארוים ווי אַם געשווינדסטען פון דער שטאָדט.

— אהא, אזוי מיינסטו? איך פערשטעה דיינע שטיק, ווילסט מיך אוועקנארען פון חנה׳לען? אנטלויפען מיט דיר? יעצט דארפסטו שוין מעהר ניט זאָגען, יעצט ווייס איך שוין אַלעס. וואָס, כוואָסטאָוו איז

פאר דיר ניט גוט? — האסט דאך אזעלכע טהייערע אויערינגען אין די אויערען, און אונטער די אויגען...

— מאטקע, געדענק אין גאט, עס איז ניטא קיין צייט צו רעדען.

— איך וויל דיר ניט אוועקנארען. איך וויל, אז דו זאלסט זיך ראטע־ווען און זאלסט מיך ראטעווען — כוואסטאוו וויסט פון אלעם — חנה׳לע האט איהם אלעם דערצעהלט.

— שווייג, זאג איך דיר, ווארים איך פאטש דיך אוים אין מיטען דער גאס. — איך געה שוין ארויף צו חנה׳לען, איך וועל זי אלעם פרע־גען. פרעגען אויב זי האט דערצעהלט.

— וואס טהוסטו? — ביי חנה׳לען ווארט דאך אויף דיר די פאליציי.

— שאדט ניט, אז חנה׳לע וויל, אז איך זאל זיך איבערגעבען דער פאליציי, וועל איך זיך איבערגעבען דער פאליציי. איך האב קיין מורא. אז דו האסט מיך נאר ניט ארויסגעגעבען, האט מיך קיינער נישט ארויסגעגעבען און חנה׳לען לאז אב, איך בעט דיך, ווארים די חאלערע וועט דיך כאפען אויפ׳ן ארט. העי, דראזשקארזש! — האט ער צו־גערופען א דראזשקע.

— וואוהין ווילסטו פאהרען?

— דאס איז ניט דיין עסק. דו פאהר צו כוואסטאוו׳ען. גיב מיך ארויס, אז דו ווילסט — אויף וואס פאר א שטיקעל זי איז געפאלען! מיט וואס פאר א סטראשונקעס זי האט מיך געוואלט אפשלאגען פון חנה׳לען!

— העי, דראשקארזש, אויף די פאוויא גאס!

עס האט ניט געהאלפען, וואס די קונצען מאכערין האט איהם פערשטעלט דעם וועג, געווארפען זיך צו זיינע פיס אין קארריראר אויף פאוויע גאס און געבעטען זיך ביי איהם, אז ער זאל זיך ראטעווען דאס לעבען, זיינס און איהר׳ס און זאל אנטלויפען מיט איהר שוין גלייך. אבער וואוהין וועט ער אנטלויפען אהן חנה׳לען? — וואס איז די וועלט און דאס לעבען אהן חנה׳ען? — ער האט זי אפגעשטויסען פון זיך, געשלאגען זי, און געשריען:

— איך געה ארויף צו איהר, איך האב ניט קיין מורא. אז זי וויל מיך איבערגעבען אין דער פאליציי, לאז זי מיך איבערגעבען.

ביי׳ם פעטער, וואו חנה׳לע האט זיך אויפגעהאלטען, האט מען

זיך אזוי פריה אויף מאַטקע'ן נישט געריכט. דער פעטער וועלכער האָט פון אַלעם געוואוסט, האָט צוזאַמען מיט חנה'לעס פאָטער צוגעגרייט מאַטקע'ס פאַנגען ערשט אויף שפּעטער, ווען מאַטקע קומט, ווי תמיד, פארנאכט, און חנה'לע האָט געזאָלט פון הויז אוועקגעהן פריהער, און פאָליציי האָט בעדאַרפט דאָרט וואַרטען. דער פעטער איז צומישט געוואָרען, דערזעהענדיג מאַטקע'ן. אָבער ער האָט זיך באַלד געפונען און פערשטעלט זיך פאַר מורא און פאַר ביטרעקייט ווי ווייט ער האָט געקענט.

— וואָס איז די מעשה עפּעס אזוי פריה היינט?

— איך האָב עפּעס איבערצורעדען מיט חנה'לען. חנה'לע איז דאָ?

— וואו דען זאָל זי זיין? — האָט דער פעטער געשמייכעלט און גערופען אין צווייטען צימער אריין.

— חנה'לע, חנה'לע, זעה נאָר וואָס פאַר א אונגעריכטען גאַסט דו האָסט.

חנה'לע האָט געהאַלטען אין מיטען אָנטהאָן זיך, און געהערט אז מאַטקע איז דאָ, האָט זי ניט געוואָלט ארויסגעהן.

— זי טהוט זיך אָן דאָרטען, זי קומט באַלד ארויס — וואַרט נור א מינוט, איך קום באַלד ארויף — האָט דער פעטער זיך אָפּגערופען,

— לאַה, לאַה, גיב אריין א גלעזעלע טהע, זעה וואָס פאַר א גאַסט מיר האָבען — האָט ער גערופען צו דער ווייב, בעפאָר ער האָט די שטוב פערלאָזען.

מאַטקע איז אליין איבערגעבליעבען אין דער עס־שטוב, ער איז געוועזען אונרוהיג, דערשראָקען. ער האָט אריינגערופען אין דער טהיר פון דער שטוב, אין וועלכע חנה'לע האָט זיך אָנגעטהאָן:

— חנה'לע, חנה'לע, ביזט באַלד פאַרטיג?

— אָט שוין, האָט חנה'לע זיך אָפּגערופען פון דער צווייטער שטוב, און פערצויגען דאָס ארויסקומען:

— וואָס איז די מעשה עפּעס אזוי פריה היינט? עס איז עפּעס געשעהען? — האָט זי געפרעגט פון דער צווייטער שטוב.

— ניין, עס איז גאָר ניט געשעהען, איך וויל דיר עפּעס זאָגען.

לאַנג פערוויילען האָט זי ניט געקענט. צום סוף האָט זי געמוזט ארויסגעהן. זי איז געוועזען דערשראָקען. דאָס פּנים בלייך, און איהרע הענד האָבען געציטערט:

— גאָט מיינער, האָסט מיך אַזוי דערשראָקען וואָס דו ביזט גע־קומען אַזוי פריה היינט... אומגעריכט... וואָס איז עפּעס געשעהען?

— חנה'לע, עס איז גאָר ניט געשעהען — האָט מאָטקע אָנגע־הויבען צו שמייכלען פאַר נחת, זעהענדיג חנה'לען. — וואָס האָסטו זיך אַזוי דערשראָקען?

אַז חנה'לע האָט בעמערקט, אַז מאָטקע ווייסט נאָך פון גאָר ניט, האָט זי צוריקגעקראָגען איהר רוה און געזאָגט:

— גאָר ניט, אַז מען ריכט זיך ניט, און מען קומט פּלוצלונג — יאָ, וואָס איז געשעהען? — עס האָט דאָך יאָ עפּעס געמוזט גע־שעהען — — —

מאָטקע האָט אויסגעטייטשט איהר אונרוהיגקייט פון דעם וואָס ער האָט איהר נעכטען אַלעס דערצעהלט, און זיך פעראַנטוואָרטליך געמאַכט פאַר דער שרעק וואָס ער האָט אויף איהר געוואָרפען. ער האָט זי אָנגענומען ביי דער האַנד, זי האָט זיך געלאָזט קאַלט און שרע־קענדיג, ער האָט זי געגלעט מיט זיין האַנד איבער די האָר און געפרעגט:

— חנה'לע, דו שרעקסט זיך נאָך פון נעכטען? — חנה'לע, זאָג מיר, איך וויל פון אַלעס וויסען, עס געפעלט דיר שוין ניט דער שידוך מיט מיר? זאָג מיר. איך וועל גאָר ניט טהאָן. איך וועל אַזוי לאַנג וואַרטען ביז דו וועסט ווערען, ביז דו וועסט זיך אויפהערען צו שרעקען פאַר מיר.

— איך שרעק זיך ניט פאַר דיר, — פאַר וואָס זאָל איך זיך שרע־קען פאַר דיר? און פּלוצלונג האָט דאָס מיידעל פאַרשטעלט איהר פּנים אין איהרעביידע הענד און איז אַרויס אין אַ געוויין: גאָט, איז דאָס אַלעס וואָהר?

מאָטקע'ן האָט עס געשניטען ביים האַרצען, ער האָט זיך געוואָלט אַוועקלעגען אַ טויטער צו איהרע פיס, ער האָט ניט געוואוסט וואָס צו זאָגען. פּלוצלונג האָט ער זיך אויפגעכאַפּט און אויסגעשריען:

— חנה'לע, איכ'ל אַלעס דערצעהלען דער פּאָליציי. אַז דו ווילסט, וועל איך זיך אַליין אַרויסגעבען, אַליין אַלעס דערצעהלען דער פּאָ־ליציי. ווילסטו?

נאָר חנה'לע האָט זיך נור געהאַט פערלאָרען אויף איין מינוט. — זי האָט זיך באַלד געפונען, און געזאָגט:

— פאר וואס? — ניין, גיב זיך ניט ארויס, ווער דארף דען וויסען דערפון?

— אוי, חנה'לע! — האט עס געגעבען א שפראץ ארויס פון זיינע אויגען, און דער יונג האט זיך געגעבען א ווארף צו חנה'לעס פיס און אנגעהויבען איהרע פיס צו קושען.

חנה'לע האט ניט געוואוסט וואס צו טהאן. זי האט איהם גע־גלעט מיט איהרע הענד איבער זיין קאפ. און דער יונג האט געכאפט איהר האנד, געקושט און געקושט מיט אזעלכע בעטענדיגע אויגען ווי א הונד:

— חנה'לע, וועסט מיט מיר חתונה האבען?

— געוויס וועל איך מיט דיר חתונה האבען. מיר זיינען דאך חתן־כלה.

— און וועסט אלעס פערגעסען, אלעס?

— געוויס וועל איך פערגעסען. דיין מזל איז דאך שוין מיין מזל.

— חנה'לע!... דער יונג האט שוין גאר ניט מעהר געקענט רעדען, נאר איינגעגראבען זיין פנים אין איהר קלייד און געוויינט, ווי אמאל, ווען ער איז געלעגען א נאקעטער אין א ווינקעל קעלער און געזעהן ווי די מאמע נייהט איהם די הויזען...

זי האט איהם געגלעט מיט איהרע קאלטע הענד איבער זיינע האאר.

נאר פלוצלונג האט זיך די טהיר אויפגעעפענט, און עס זיינען אריין צוויי סטראזשניקעס מיט פיסטאלעטען אין די הענד. זיי זיי־נען בעגאנגען פאמעלאך, אז מאטקע זאל זיי ניט בעמערקען, און פלוצ־לונג זיך געגעבען א ווארף אויף מאטקע'ן און איהם אויפגעוועקט פון זיין ליעבעס חלום.

מאטקע האט זיינע קלאהרע קינדישע אויגען אויפגעריסען, ארומ־געקוקט זיך מיט פערוואונדערונג אויף די סטראזשניקעס, זיך מאכט־לאז איבערגעגעבען אין זייערע הענד און געפרעגט מעהר מיט די אויגען, ווי מיט די ליפען:

— חנה'לע פאר וואס?...

ע נ ד ע.